

A JELENKORBAN MEGJELENT

ADÓ
és
KÉT GARAS.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

BUDÁN.

A MAGYAR SIR. EGYETEM BETŰÍVEL.

1844.

ADÓ.

I.

Jelenkor, 45. sz.
jun. 8. 1843.

Mielőtt ezen minden párt és színezet által pro vagy contra de azért egyenlőn életkérdésnek elismert tárgyat elemzés alá venném, röviden előre akarom bocsátni az adóruhi általjános nézetemet, a mennyire azt, saját személyemet illetőleg hordom keblemben.

Én olly hiú, vagy legyen szabad mondani, olly „büszke“ vagyok, mihezképest nincs tekintet, nincs édelet, nincs kéj, mellyet alá ne rendelnék azon gyönyörű érzésnek, minden magasb helyre, minden hordóra felállhatni, hogy onnan elősorolhassam: mi mindent vagyok törvényileg a köz jóra, hazámra nézve viselni köteles. A here előttem olly gyűlöletes, olly csömört okozó valami, miszerint a mindennapi száraz kenyeren és az Isten-ajándékozta vizén és levegőn kívül, nincs áldozat, mellytől visszarettennék, hogy se magam se enyéim ne csak a here szerepét semmiben ne játssák, de annak szagában sőt még csak hitelében se álljanak legtávulabbrul is. Áldozatok, liberum oblatumok hozatala s azok kikürtölése nemcsak ki nem elégíti érintett büszkeségem szomját, sőt illy tényt, t. i. az azokali kevélykedést egyenesen gyávaságnak tekintem; mert meggyőződésem szerint nem létezik semmi alábbvaló s minden nemesb felfogású köztársasági érzetek-

kel összeütközőbb, mint bármi kis elsőséggel kérkedni polgártársa fölött; s aztán, mert soha nem voltam s ma sem vagyok, se háborúban se politikában, nagy méltánylója vagy csak közönyös bírálója is azon lelkemből gyűlött ha úgy mondhatni, tatár modornak, mellyhez képest a selejtesnek úgyszólván megnemszűnő szolgálatára, mindig csak a lelkesnek kellene veszélyben és teherhordás végett kiállni a gátra, holott csatában, ha teli — előttem legalább úgy rémlik — inkább a selejtesek vére volna a lecsapolandó, az országos terheket illetőleg pedig, ha már kellene valami különbségnek lenni, biz azt hiszem, inkább ezek hátára lenne csatlandó a nagyobb súly; valamint a délczeg telivérre sem szoktak rakni annyi terhet, mint az alábbvaló poggyász-lóra.

Igen, minden kitűnőbb helyre óhajtanék felléphetni, mikép onnan büszke kéjérzettel elmondhatnám: „hogy jóllehet sem többet sem kevesebbet, hanem aránylag csak annyit, a mennyit minden polgártársam, de vajmi sok adót vinnék a haza oltárára.“ Mert ha így állna a dolog, akkor ugyan nemsokára más képet mutatna jelenleg fundus instructus nélküli hazánk s más fényben ragyogna vé-rünk, mint ma, s e szerint vajmi hamar — és bizony mondom, nem rász uzsorával — volna nemzeti kifejlődés-és vérünknek megnemszűnő előmenete által kipótolván 8 felcserélve mai napjainknak — ha csalni nem akarjuk magunkat — vajmi szűkkörű, ízetlen és alárendelt boldogsága; s mi szinte számba veendő „így egy soron állva, egyenlőn adózva“ nemcsak azon édes öntudat mellett, hogy Isten-rendelte méhkasunkban nem vagyunk gyáva herék, de kötelesség-éber dolgozó méhek, még anyagi állapotunk is javulna annyira, miszerint nemcsak száraz kenyér-víz- és levegőre volna szorítva a magát mostan jól bíró, de, midőn ez tetemesen gyarapodnék, lassanként még az sem volna kénytelen száraz kenyérenél kuncsorogni, ki

ma sokszor még csak ennek is híjával van, ha t. i. — s ez a soha szembüi nem szalasztandó szempont:—, „ha úgy s olly czélszerűleg volna anyaföldünkbe, hazánkba investiálva a közös adó, „mint a szemes gazda is akkép fekteti pénzeit a jószágba, hogy egy garas se veszszen hiába, de a legutolsó fillér is kamatozzon lehetőleg jól. Errül azonban , t. i. az adónak philosophiájáról, később; mert mi személyemet s enyéimet illeti, én annyira sóvárgok a mostani, igazságtalanná vált, természet-elleni, a tizenkilenczedik századhoz többé éppen nem illő, vérünket a legdísztelenebb homálylyal undokító, s mi mind ennél tán győzőbb, jóllehet korántsem olly nemes argumentum, saját legnagyobb érdekinkkel annyira összeütköző „nemadózási létbül“ hovahamarább kilépni, mikép kész vagyok adózásra , habár

Nem is tudom, mire fordítják azt, sőt sejtem, hogy vízbe esik, levegőbe párolog, vagy idegen kezekre ragad az egész; habár

Senki sem számot beküldött adómrul még csak pro forma sem; habár

Laposra nyom is az adó mennyisége és súlya. *)

Én mindenre ráállok. Fizetek a domesticába, fizetek a bellicába, fizetek mindenüvé, elkülönözve, keverten,

*) Magyarországon sok azon ámitásban van, vagy tán szabatosabban mondva, azzal akar másokat elámítani, ha adóncmfizetési ürügyre s kisurranáló hátulsó ajtócskára szorul, hogy a magyar kiváltságos indirecte éppen annyit vagy tán többel fizet, mint az ország sőt az álladalom bármily osztályzata. Ezt én azonban kereken tagadom. Mert bámi magasra akarjuk is felcsigázni a kiviteli vámnak, harminczadnak, sóának, postabémek s több effélének súlyát, bizony könnyebb az, mint ha aránylagosan, a miként illenék, adóznánk; mikor még azon nagy kérdés is forog fen, melly korán sines eldöntve eddigelé , bogy vajljon azon vám, melly kivitelkor például marháinktul, boraiktul, s illyfélekéttül fizetetik, nem viseltetik-e inkább a fogyasztó mint az eladó által? Mihez képest, ha az eltöröltetnék, a helyett hogy mi többet kapnánk, nem fizetne-e a fogyasztó éppen annyival kevesebbet, mint a mennyi a vám súlya vala, mi által nem mi, de ő, a fogyasztó lenne nyertes s e szerint most tulajdonkép ő és nem mi viszzük még csak az indirect adónak is nagyobb súlyát. Ez azonban akár-

a hogy tetszik; mert mint mondom, az én felfogásom, az én ízlésem, az én politikai vallásom szerint, bármily sors érjen is, mindent inkább kedvelek, mindent inkább elviselek, mint a véremtől — itt nem áltálján a magyarérul, de egyedül magamérul szólok — oly igen heterogen egyenes teher néni hordási döbrögiséget, szégyent, gyalázatot, vagy akárminek nevezzük is, nem bánom: habár szüzességi dicsőségnek is.

Felfogásom, ízlésem, politikai vallásom erre kész» bár holnaptul kezdve így cselekednem parancsol. De e mellet még valami más is, mit részemrül meg nem valami vélek, a tisztelt olvasó részérül pedig kellő figyelemben nem venni megbocsálhatlan könnyelműség volna. S ugyanis: mi mindig a ministerek felelősségrül fecsegünk, vagy mindig — mint valami nyugoti szélvész ellen — az itt érintendő garád mögé bújunk, ha az adó ugye kerül szőnyegre, hogy t. i. mi édesörömet fizetnének, csak biztosítva volna a felelősség. És ez helyes; csakhogy ez soha nem lesz valódilag s nemcsak formaként biztosítva, míg — és itt különös figyelmért esedezem — míg kezefogóbb, vállatvetőbb egy testű egy lelkű phalanxba öszsze nem szorít minket valami, melly valami —mint értekezésembül később tán kézzelfoghatólag kisülend — nem lesz, nem lehet soha is egyéb mint az adónak terhe., vagy ha ez sem eszközli ezen felelte üdvös mütéiteit, az adónak súlyos, aggasztó, türhetlen léte.

Mostani körülményinknél, vagy határozottabban mondva: mostani össze nem tartó, sajátunkat férfülag s közös erővel nem védelmező nyomorult diagnosisunknál fog-

mikép legyen is, bátran axiómának állíthatni minden csürcsavarás és prókatori fogás daczára, hogy a magyar kiváltságos, Magyarországnak aránylagos közterhet, mint illenek, most legalább de facto bizony nem viseli: s még is — mintha ezért a Nemesis büntetné őt — aránylag ahhoz, mi lehelne, ha elvégre az örök igazságnak áldoznék, felette szegény s naprul napra aggasztóbb állapotba sülyed.

va azonban tetteleg s valódiilag nemcsak nem állunk illy, magának kellő tekintélyt adható phalanxban, de olly vert hadnak viseljük minden symptomáit, mikép nemcsak ministeri, vagy országgyűlési, de még csak vármegyei felelősséget sem vagyunk képesek magunknak valódiilag biztosítani, ha e kérdés körül is mint sok másban legotrombábbul nem akarjuk csalni magunkat. S ekkép azokra nézve, kik csak akkor készek a fizetésre, majd mikor a ministert jó sikerrel felelősségre fogják vonhatni, azokra nézve mondom, az adófizetés hajnala soha nem fog biborodni, vagy is inkább azok ugyan az adófizetés kötelességérzetére soha nem fognak ébredni; minthogy olly közszellem, melly sikeres felelősségre birná vonni a magasi) tekintélyeket, csak akkor fejlődhetik közönségünkben ki — feltéve, hogy még kifejlődhetik — ha a köz teher súlya, s ekkép emberek közt a legnagyobb, legáltaljánosb érdek, őszinte kézfogásra, vállvetésre s egyetértésre melegíté már azt.

Dolgunk igen is jó volt, hogysesem összetartok lennénk. Nemzeteknek úgy megvannak Capuái, mint hadaknak, hol a legszilárdabb lelkület és összetartás is megbomlik. S bármilly különösnek látszagaék is ezen állítás, de a magyar ezer bajai, ezer vizsályainak daczára, mindennap magasbra tornyosuló nyomorúsága közepett, még nem ment át a politikai viszontagság azon fanyar iskoláján, melly őt népbül, vagy ha hízelkedve akarunk szólani: eldarabolt töredékes, s ekkép töredékeny s ennélfogva gyenge nemzetbül, egy testü egy lelkü erős nemzetté emelheté vala. E crisisen még át kell esnie; mellytül azonban nem kell megijedni vagy éppen visszaborzadni, mert az nem vérrel, de csak pénzzel jár, s mellyet én — hogy t. i. Magyarországbán mindenki aránylag viselje a haza terhét — felfogásom, ízlésem és politikai vallásom mellett még azon erős és csalhatatlan számokra állított

meggyőződésennél fogva is, hovahamarább szeretnék hazunkra idézni, mert nincs bizonyosb, mint hogy a közepkori sötétségek s elfogultságok maszlagibul vérünk csak ezen cr isi sen áteste után ébredhet valódi életre, mikor szaporábban mint gondolnók, nem egyedül a haza, a nemzet fog áltáljában ragyogni a kivított jó egészség fényétül mindinkább, de a legnyomorultabbtul kezdve a Jegdúsabbikig minden egyes tagja is aránylag fogja lelni jobb előmenetelét, jobb hasznát, és így csekély személyem is. Mihezképest, mint mondom, legyen szellemi legyen anyagi tekintetben, nem állhat elég korán be ezen áldott idő s e szerint nem lehet, bár erkölcsi bár pénzügyi szempontbul felfogva, azon crisisnek, melly ezen átalakulást eszközlené és így azt megelőznie kellene, bekövetkezte és kiforrása elég szapora, s mellytül ekkép, mert áldást hozna, a legfukarabb számo ónak — csak legyen a számoló jó — sem kell visszaretennie; mit, közbevetőleg legyen mondva, itt azért hozok fel — és ez az, mit megvallani és az olvasónak figyelmébe ajánlani kötelességemnek tartam — nehogy valaki tán azon gondolatra jőjön, mintha most hanyatló napjaimra bolond-gombával laktam volna jól, és „fizetek ide fizetek oda, fizetek mindenüvé, elkülönözve, keverten“ most felhordott themám szerint, igen nagy viszketeget éreznék magamban, valami különös készségű generalis Zahlmeister szerepét játszani, mire legkisebb kedvem; vagy ne gondolja azt valaki, mintha az eddig felhozottakat egyedül fitogtatás végett kezeltem vala olly liberaliter sőt olly igen nagy generositással, mihezképest — mert hiszen politikában a tulhajtásis, mint tudva van, megrontó szer, és néha a legfoganatosb — ne legyen az egészbul semmi. Azonban, én úgy vagyok meggyőződve: saját őszinteségemen „vérünk kifejtéséhez, fölemeléséhez mindig és bármilly áldozattal járulni akarni“ legalább e hazában kételkedni senkinek sincs

joga; midőn más részről elveim a „do ut des“ és „semmit ingyen“ annyiszor ismételt változata szerint elég ismeretesek, hogysen a körül bár ki csak egy pillanatig is kétségben lehessen, hogy biz én könnyelműen pénzt minden várható gyümölcs nélkül nem igen szoktam ablakon kidobni vagy éppen vízbe hányni. És ekkép szavaimnak hinni lehet, sőt hinni kell.

Én tehát felfogásom, ízlésem, politikai vallásom s e mellett saját előbb utóbb elmúlhatlanul bekövetkező anyagi hasznomnál fogva, valóban s minden fitogtatás vagy megsemmisítésre célzó túlhajtási ravaszság nélkül akarok az adóhoz járulni és fizetni, ha máskép nem lehet, legkisebb felelősség nélkül is, habár nemis tudom, mire s mennyit, nem bánom a holnapi naptul kezdve; feltéve mindazáltal — mi, azt hiszem, az eddig elősoroltakbul maga magátul értetődik — ha ezen minden adóhoz feltétel nélküli járulás nem vétetik célba és teljesedésbe fent érintett tatár modor szerint, mellyhez képest csak a kisebb számú lelkesebbeknek kellene minden vagy túlságos terheket viselni, hanem ha azt Magyarország minden lakosa, bárki legyen is az, ki e haza levegőjét szíja, egyet sem véve ki, minden különbség s kiváltság nélkül egyiránt, vagy határozottabban mondva: tehetségéhez aránylag kötelezessék hordani vállalán.

Legyen az efféle s természet szerint időről időre meghatározandó adó csak egy kissé súlyosb, sőt jó súlyos; kezeltessék az csak az illetők által egy kissé könnyelműleg, sőt legkisebb tekintet és szemérem nélkül; s hadd fődje azt végre vastag homály, hogy valljon mi történik vele: mind nem árt, sőt annál jobb; mert ez fogja, ha valami, a magyarnak eddigelé úgy szólván megnevező „macska és kutya“ közt féle irigykedő, agyarkodó viszonyát, és azon különös „szeszt“ vagy minek is nevezük, megszüntetni vagy legalább enyhíteni, melly szerint

mindegyik kolompos, vezér vagy egyedül saját erejére támaszkodó pártkalandor akar lenni, s ehhezképest nincs is a világnak tán olly legkisebb féket, rendszert nem tűrő, s ekkép olly kevésbé egy soron álló, összetartó, s ennél fogva természetesen aránylag ahhoz, mi lehetne, olly gyenge, olly magán segíteni nem tudó. népe, mint a magyar. Nyomja őt csak egyiránt súlyos adó, s ne kételkedjünk — mert ezen ok elmúlhatlanul mindenütt e következőt szülte — bizonyosan összetartóbb, s magukalkotta rendszernek magát alávetőbb és így okvetlen erősb, tehetségeseb, önállóbb, boldogabb, s e szerint lassankint ép, magát bármi hatalom által sértetni nem engedő díszteljes „nemzet“ lesz. Fizessünk csak derék, egy kissé terhesb adót: szinte látom, mint simul Péter Pálhoz csakhamar, ki most egymást *con amore* gyűlöli, s mint vonzódik kicsihez a nagy, ki azt most Ienézi; s viszont nagyhoz a kicsi, ki ennek megint — s akarjuk hinni, csupa haza-és népszerűetből, vagy mert neki a sors véletlenül egy kissé többet adott és jobb földi helyzetet rendelt — most sokszor „hosszura nyúló keselyükörmökkel szeméit kivájni volna olly hajlandó“. Legyen csak bizonyos ok — s mily ok lehetne nagyobb mint az érdek — melly minket közelítésre kényszerít; s tüstint meg lesz vetve bizonyos köz-szellemnek legelső talpköve, mellynek most, ha igen érzékenyül csalni nem akarjuk magunkat, teljes és valóban mondhatni, szánakozásra méltó híjával vagyunk, melly nélkül egy nép sem emelkedhetik nemzetté, s ekkép nélküle a magyar is, mint eddig szintúgy ezentúl csak tengeni s dísztelen kora halálra érni fog, s mellynek életbehozását ehhezképest, én legalább azt hiszem, nem lehet semmi esetben is igen drágán megvásárlani; úgy hogy ha, közbevetőleg legyen mondva, én inkább tna mint holnap akarnék közerővel a honnak minden terhei alá állni, s feltétlenül mindenhez fizetni, csakhogy mi-

nélelőbb meg legyen rakva egy nagy és közös érdeknek szellemi sarkalat», melly nélkül semmi sem s mellyel minden lehet a magyar, tán nem adnám hazafiúi vagyis szellemi, mint nemkülönbén finaciális vagyis anyagi tehetőségimet éppen legroszabb uzsorára ki. Nemde nem?

Illyféle egymáshoz közeledést és simulást azonban, mikép az általjánossága által valamely nemzeti közszellemnek lehetne legelső csirája, bizony a leglángolóbb hazaszeretet, a legdicsőbb lelkület, egyes hazafiak legnemesb elszánása és példaadása sem képes szülni, ha az emberiség eddigi kifejlésének Lapjai nem csálnak, minthogy illy csudát eddigelé soha nem vitt végbe s ezentúl is alig fog végbevenni egyéb, mint „közinség vagy közérdek. Az elsőtül mentsen meg a nagy Isten, vagy inkább kerüljük azt Isten segítségével egy közös, egyenlő s ennélfogva egyesítő nagy érdek felállítása által el. S ezt ne keressük távol; mert hiszen az nem egyéb, „mint az aránylag mindenki által egyenlőn viselt s ehhez képest mindenkit egyenlőn érdeklő közadó.“ — Ez legigazságosb, és azért, mint minden, mi valóban igazságos, elvégre mindenkire nézve a leghasznosb is. Mit minden tétova s kétkedés nélkül — közbevetőleg legyen mondva — axiómának állíthatni valamint e jelen úgy más esetekre is.

Igen az adónak közös viselése azon nagy „Egyesítő,“ melly minden erőket, a nélkül, hogy ezek mivoltát, fényét s tán elkülönzött hatásköréi megtörné, egybevon, s mellynek minden nép, egyet sem véve ki, köszöni nemzetté átalakultát; midőn de egyetlen egy sincs, melly ezen Egyesítő nélkül fel bírta volna küzdeni magát a civilisalt szabad nemzetek díszsorába. S mégis vajmi kevés nép létezik, melly főlemelkedésének, nemzetté alakulásának, díszének, gazdagságának, szóval: földi üdvének ezen legfőbb sőt egyedüli forrását habozás nélkül maga szántábul és önkint

nyitotta volna meg. De legtöbb mosatlan gyermekként rugdalkozon azon anyai emlékek ellen, melyek bőség szarujaként annyi életerőt, hasznot és díszet valának rája ársztatniuk; mikép úgy szólván hajóknál fogva s fájdalom, nem ritkán pataként ontott embervér-áldozat borzasztó árán lettének, magasabb, díszteljesebb állásukba felhúrczolva, honnét most, kisedkori elfogultságaikon pirulva, semmiért a világon nein akarnának visszasüllyedni, egykori olyanmira bálványzott kiváltságai zavarikba.

Ámde ilyenek a népek. Otrombául magoktól lökik a legbiztosabb jót! Úgy hogy valamint egyedek, úgy népek is, saját maguknak legnagyobb ellenségei s rendszerint csak akkor ébrednek, csak akkor józanodnak saját legérdekesebb hasznukra, mikor körmükre ég az ínség, s midőn nem ritkán már késő.

Én tehát — mert mások kárán tanulni nemcsak a lehető legnagyobb életbölcsetség, de kivált nemzeti és országos dolgokat illetőleg, mindenkinek, ki illyesekbe avatkozik, avatkozni bátorodik, nem kevesebb mint lélekbenjáró szent kötelessége — mint többször mondtam, inkább ma mint holnap járulok az adóhoz legkisebb föltétel nélkül is, ha másképp nem lehet, minthogy bármily szépségű theoriákat és ábrándokat halmozzanak is egymásra akár toronymagasságig a világnak jó szívé de nem annyira jó fejű ideologistái, tartós, áltálján kifejtett s ekkép ellenállhatlan hatású közszellemnek más módon nem vethetni meg legeslegesítő sarkalatát; e nélkül pedig, felfogásom, Ízléseim, politikai hitvallásom szerint, hogy többet ne mondjak, rideg mező a hosszú élet, vagy inkább az élet nem egyéb, mint halhatatlan embert, ki együtt s közremunkálásra s ekkép szoros összetartásra van a nagy természetüül meghíva, lealázó dísztelen állati tengés.

A kérdés csak az, hogy valljon mit akarunk; mert ha mai minden közszellem nélküli létünket, mivel néha te-

rem gabnánk, olykor díszlik marhánk, czimünk, paripánk, jól fülő házunk, selyem pamlagunk, túrhető szakácsunk s ellélénk van, már olly boldog létnek, olly non plus ultrának tartjuk, mikép azt minden komolyabb alapnak s ekkép bizonyos egyesítő közérdek hijával is eltűrhessük, sőt fölötte az „extra Hungariam non est vita“ legnevetéségesb csalmondatot még hetykén el is károghassuk: akkor tengjünk, nyomorultan ábrándkodjunk, hagymázkodjunk mint eddig-elé tovább is, s várjuk be unalom és álom közt, nem „a nagyszerű halált, hol ember millióinak szemében gyász-köny ül,“ s mi egyedül a derékét illeti, hanem minden dísz, szánakozás és hálaérzet nélküli kitörültetésünket nemcsak a nagy természet virányából, de még legközelebb szomszédink tüsténti emlékezetébül is, minél többet és jobb sorsot önkénytől, irigységtül, egymás elleni agyarkodástul szétbonczolt és jobbadán önzőkbül álló népvegyület nem is érdemel. Ha ellenben mindazt, mivel ma bírunk, s mit korántsem vagyok botor, cynismustul túlhajtva, még „in thesi“ is fitymálni sőt megvetni, csak felülepítvényeknek tekintjük — és e sark körül forog a kérdés — melyek egyedül akkor nyerhetnek színt, ízt és valódi bájt a lelkesb előtt, ha egy jól lerakott nemzeti sarkalaton, azaz kifejlett közszellemcn alapulnak, vagy más szavakkal röviden mondva, ha több a lélek bennünk, mint nehéz agyag-részünk súlya, és ekkép — jóllehet a földieket se hanyagoljuk el — ha magasb, tisztább, lelkiebb kéjek után sóvárgunk: akkor vonjunk egybe minden hazai erőket egy közös nagy Érdek, egy közös nagy Egyesítő által, és fogjunk kezét, vessünk vállat, s adózzunk egyiránt; milly lét előttem épen olly ízletes és kívánatos volna, mint a milly ízetlen, rideg, kopár, sőt gyűlöletes a mostani minden Egyesítő nélküli nyomor- vagy Sybarita-állapot.

Mind, a mit elősorolok, azonban egyedül saját nézetem, ízlésem, vallásom visszatükrözete, mellyel ehhez-

képest, főképp miután az soknak alkalmasint igen is különcködőnek mutatkozhatnék, senkire nem kívánok tolni vagy éppen torkolni, s ezt annál kevesebbé, mert az elég részletesen felhozott körülményekhez, mellyek engem az adó dolgában így, tán nem mindennapiképp vélekedni engednek, még azon különösség vagy is inkább rám nézve azon szerencsés kivétel is járul — mire különös figyelmét ismét megkérem a tisztelt olvasónak, — hogy istenben boldogult tiszteletre méltó szüleim — nem patrio more, hasonlólag nem egy, nem száz, nem ezer, de számtalan magyar szülékhez, kik hiúbbak, mint volnának büszkék — olly kedvező financialis állapotban hagytak, hogy én enyéimmal együtt, bármilly aggasztólag raknák is meg adóval a hazát, egy kis takarékoság mellett, mindig el fogok becsületesen sőt nem egy gyönyör közt élni; mihezképest én aránylag igen könnyen szólhatok, és azt hiszem, a felhozott praemissák után minden különcködés nélkül erezhetek magamban vágyat: a biztosan remélhető nagyobb nyereség, t. i. a nemzeti kifejlés s innen mindenkire háramló nagyobb biztosság, haszon és dísznek fejében magamat egy kissé összehúzni, s az ekkép támadó feleslegest előlegezni, vagy tán jobban mondva: később kamatozó tőkére verni. Nemde úgy?

Ámde azért, mert felfogásom, ízlésem, politikai hittem illy világba állítják előttem az adó dolgát, s e mellett ezen „így látást,“ úgy hogy az egyenesen örültség ne legyen, kedvezőbb körülményim is megengedik, mi a legfőbb dolog, azért korántsem vagyok olly éretlen, méltatlan s igazságtalan, s kivált olly felszínes politikus, hogy mindazokat a la Pesti Hírlap et C° különbség nélkül, kaján tartalék-gondolat, szűkkeblűség, feudális szenny, oligarchiái bűz, sőt szinte a hazaárulás moslékával öntsem le, s tiszta szándékukat kétségbe véve, jó hír- s nevüket az egész haza előtt pelengérré állítsam, kik — mert én gondolko-

zom így, én tehetek így — hasonlólag s rögtön s pontrul pontra nem gondolkoznak, nem nyilatkoznak mint én, a nem cselekesznek példám után, vagy kényem kedvem szerint minden habozás és kétkedés nélkül.

Még a semmibe bele nem avatkozóznak, hacsak egy kissé türelmesb, sem szabad saját individuális állapotjárul mások felfogását elhatározó ítélettel illetni, s így annál kevesbbé annak, ki országok, nemzetek reformatiojára hiszi magát meghíva lenni, és valami nagy kérdést sikerrel és ingadozás s forradalom nélkül — mi főtekintet — feloldani s keresztülvinni vágyik. Ámde a Pesti Hírlap szerkesztője és társai a statustudomány szabályának még csak ezen legelső legegyszerűbb magasságára sem bírtak felemelkedni, s fájdalommal kell mondani, főkép az adó dolgában nem valának illy magasságra felemelkedni képesek; mert a helyett, hogy azoknak felette sok árnyéklatú helyzeteikbe tudták volna csak némileg is belé gondolni magukat, kiktül az adókérdésnek sikeres feloldása függ, s ekkép ezeket iparkodtak volna, mindenkit a maga állásához képest, hideg számítási okokkal meggyőzni s céljaiknak megnyerni, c helyett minden átállás nélkül hallatlan elbizottság, kevélység s legtűrhetlenebb pathos- és professoroskodással egyenesen azt vették számba, valljon rájuk s viszonyaikhoz mikép áll mikép illik az adó dolga, s látván, hogy vagy az enyimhez hasonló független állásuknál fogva nem fogná őket semmi esetre agyonnyomni a lehető legsúlyosb adó is, vagy hogy ők csak felette parányit, vagy tán éppen semmit sem fognának fizetni, sőt az adónak mindenkitüli viselése által „datur modus in rebus“-ként rájuk nézve a keresetnek tán még némelly új mezőcskéje is nyílnék, melly bőven kipótolná a rájuk esendő adótöredéket, minden formákban, minden árnyéklatokban egyenesen kígyót békát, vagy legalább mindenbül ki-kitörő gúnyt szór- tak azok ellen — emlékezzünk csak e tekintetbeni megnem-

szűnő korbácsolásaikra, s állításom igaz létét fogjuk-e tagadhatni — kik csak egy kis scrupulust mutatni, csak egy kis meggondolási időt igényleni, csak egy kis módosítást javasolgatni valának elég merészek!

Nem szeretnék egyébiránt habár csak véletlenül is igazságtalan lenni, és e szerint nem akarom éppen erősíteni, mintha a pesti hírlapi pártnak fellépte és indiscret s minden tapintat nélküli korbácsolása és dögönyözése nélkül, többséget nyert volna és nyerne a vármegyéknél az adó dolga, kivált a megkísértett formákban; annyit azonban merek állítani Isten és ember előtt, hogy az érintett párt és kivált annak irányzója, ha ugyancsak egybekeverésen s felforgatáson kívül van valami más iránya, nemcsak elő nem segíté, nemcsak nem könnyíté annak szerencsés kibonyolódását, de annyira egybezagyvásítá, olly görcsös mozdulatlanságra csökönysíté azt, mihez képest, legalább az én combináló tehetségem szerint, nem igen látom, most legalább még nem, azon módot és azon napot, mikép és mikor lehetne azt ismét a hitetőség némi reményével szőnyegre hozni s megkísértni. Legközelebbi időkre s ekkép a bekövetkezett országgyűlésre alkalmasint meg van rontva, vagy minden esetre felette kérdéses állapotba van helyezve az. Ezért azonban, noha az eset felette búsító, és alig lehet el nem csüggedni, mikor könnyelmű felszínességgel honunk legéletbevágóbb kérdései annyira compromittáltak, mint az adó dolga lón a hírlapisták által felszínes tapintatlansággal elhamarkodva, ezért azonban, mondom, azon tán legnemeseb műtételről lemondani, vagy éppen megkísértése előtt elgyengülni még nem szabad, mellyhez képest valamelyes adónak mindenkitül aránylagi, vagy ha ez első lépésre nem volna keresztülvihető, legalább a kiváltságosoknak szinte valami adóviselése által meg legyen vetve nemzeti átalakulásunk legbiztosb sarkalata; miszerint minden honpolgárnak kötelessége, s ekkép saját legfelelősb tisztem is re-

epectiv állásunkhoz képest mindent elkövetni, hogy annak minélelőbbi megrakásához tehetségünk szerint járuljunk. Mit addig is, míg, mint reméltem, országgyűlésre kerül a dolog s hozzá fogok szólhatni, ezen lapok által, mennyire lehet, megkísérteni szándéklom.

II.

Jelenkor, 47 sz.
jun. 15. 1843.

Ha ezer bajaink fő okát — melly bajokbul egyéb-iránt hihetőleg nemcsak könnyen ki nem vergődünk, de mellyekbe okvetlen naprul narpra mélyebben fogunk bonyolódni — ámitás nélkül lehető legegyszerűbb alapokra kívánjuk vonni: szükségkép meg kell vallanunk, hogy fő-kép azért vagyunk mi magyarok mindenben olly pirulást okozólag hátra és erős nemzet helyett csak gyenge nép, mert

Iszer nincs az ország elég investmentalis tőkével el-látva, és ehhezképest jóllehet gyönyörű, az anyatermé-szettül pazar kézzel megajándékozott urodalomhoz hasonlít honunk, azért aránylag még sem jövedelmez, sőt mi több, benne kivétel nélkül senkinek sincs olly jó dolga, mint a millyen kifejtetendő körülményink közt könnyen lehetne; s

2szor mert bármilly jó törvényekkel birjunk s bár-mill y üdvös új törvényeket halmozzunk is a régiekre: nincs a törvénynek elég sanctioja.

Investitionális tőke tehát legfőbb szempont, s másodsor az engedelmesség; minthogy semmiből semmi sem lesz; ámde még a soknak sincs egység nélkül haszna; s ekkép nemcsak kiállító erő szükséges, de az erőnek egyegy célra összepontosítása is; ha t. i. — és e körül forog a dolog — meg nem szűnő tengődés helyett elvégre élni akarunk, vagy más szavakkal, ha magasb szellemileg s jobb számításilag valóban elibe teszszük nemzetünk folytonos haladását, vérünk tartós dicsőségét saját ephemer kis fényünknek, saját rövid hasznunknak.

Mennyire én fogom fel vérünk jobb részét, ez — jóllehet tán nincs ország a világon, hol aránylag annyi honszeretet, annyi nemes áldozat szinte minden haszon nélkül párologott volna levegőbe mint nálunk — még ki nem fáradt azon szent érzetből, melly az embert hazájához köti; s forduljon csak egv kissé valóság felé mind azon gyönyörű álm, melly minket nemzetünk jövődjére iránt olly bájtelmi reményekkel ringatott, s nincs nehézség, melyet még most is a „romlásnak indult hajdan erős magyar“ legyőzni ne tudna. Mert valamint egykor döntte maga előtt mindent le noha számban felette csekély; úgy él még ma is benne, habár lappangva és soknemű elpuhultságok maszlagitul békózva, elfojtva, azon nemes lelkület, azon isteni szikra, melly valamint csatáit biztosítá egykor, úgy fogja ma polgári létének, nemzeti nagyságának is megvetni alapját, ha célja nem undok közepszerűségek közti, rász számítási fetregés, melly annyi magyarnak fájdalom mondani, úgyszólván életfeladása, ha célja nem hiú dicsvágy, nem egyedül kéjálmodása, nem élvkörös sybaritismus, de mindenek fölött áll előtte a haza; é s ennek érdeke ennek fénye azon lelki szomj, mellyet mindenek előtt kielégíteni sóvárog.

Már a nagyobb szám sóvárog-e illy kielégítés után, valóban nem tudom, mert ez fájdalom mondani — s nem

hibája de hibás rendszere miatt — egészen elaljasodott és szinte portékává vált, míg nem egy előkelő most is, midőn ideje volna már, hogy Magyarországnak legalább minden tehetősbe kötelesség-érzetre ébredjen, még mindig kirekesztőleg saját érdekét bálványozza; nem tudom ennél fogva tehát, mint mondtam, ugyan a nagyobb szám sovárogo-e mindenek fölött nemzeti fény és nagyság után; annyit azonban sejtek, sőt minden csepp véremben érzek, hogy ha a nagyobb szám nem rejt is illy érzelmeket keblében, vagy azokkal csak pompát űz, vajmi sok magyar létezik még, ki, ha ezt magának tán soha nem tudta is megmagyarázni, csak azért eped, csak azért sínnylik bús érzelmektől kínozza, s tán csak azért keserű sőt még igazságtalan is minden más nézetűek és véleményűek iránt, mert vérenek, hazájának jövődjéje, és mondjuk ki leplezetlen: kétes jövődjéje fölött tövises féltékenységtől sebezve mindegyre dobog szíve, s egyedül nemzeti nagyság elégítheti ki szomját. És az illy lelkületűek kizárólag egy osztályhoz, egy párthoz, egy színezethez sat. sem tartoznak — legyünk méltányosak — de lelki rokonokként szintűgy léteznek, s fájdalom! a nélkül hogy mindig tudnák, sőt gyakran még ellenséges viszálkodások közt, szalmafüdelek alatt mint uri palotákban sat.

És ezek azok, kik sem függőzímerezve sem valami színnel bemázolva nincsenek, de több bennük a lélek mint az agyag, több a szellem mint az állat; kik kezeikben tartják vértünk jövődjét, vagy inkább: kik azon egyedüli kútfőt képezik, mellyből, ha lehet még, egykor ki fog mérülni a regenerált magyar. És ez okbul — mert valamint csatában a kisebb számú derék után iramlik a nagy tömeg, úgy politikai kifejlődésünkben is nem a sokaság hanem minőség adhat egyedül czélszerű irányt — sem párt, sem színezet, sem lépcsőzet, sem bizonyos status, bármilly nagyra nőne is az, nem fogja soha is regenerálni Magyar-

országot; de e dicső mütétei kirekesztőleg azon lelki rokonok által eszközölhető csak — bár kik és hol legyenek is azok — kik nem fél de egész emberileg kedvelik ugyan maguk számára is a hasznot, de hazafiúi hűségűl eltelve vesznek inkább hogysesm vérük és a köz érdek habár csak hajszálnyi kárán is gyarapodni kívánnának.

Legyen az egyébiránt akárhogy; az előadottbul — mi nem egyéb mint változata azon themának, mellyet már ezerszer felhoztam, s nem tudom, a magyar közönség hasznára vagy csak unalmára-e — a tisztelt olvasó azt legalább tisztán láthatja, hogy mi vérünket s hazánkat illeti, én a közép szerűt, és annál erősebben az a l-j a s t egyáltalában soha be nem fogadtam politikai szótáromba; és hogy valamint nemzeti jövendőnk, fényünk és nagyságunk fölött soha nem fogok alkudozni de egy hajszálnyit is, úgy szabadsági és nemzetiségi sun ogatumok vagy inkább helyettesek — bármilly szédítők volnának is azok — sem fogják soha is kielégíteni keblem szomját. Én tehát, kereken kimondva — mert egyedül az egészséges erős magyar nemzet képében lelem, bármilly távuli legyen is az még, földi létemnek üdvét — inkább kívánom: sülyedjen vérünk rövid vonaglás után semmiségbe, hogysesm utóbb is, mint eddig s mint ma, egy maga magát emésztő, hiuságtal szétbonczolt, féreg rágta, magán segíteni és se halni se élni nem tudó nyomorék vázként undokítsa el a köz emberiség nagy családját.

Ámde azért, mert így érzek és hű maradandók véremhez, ha bár sülyed is, de előbb még mindent elkövetek ennek elkerülése végett, azon kötelességeket sem akarom és fogom felejtetni — melly themát szinte egyszerűen többszer variáltam — mellyekkel saját magamnak és énjeimnek tartozom, s melly kötelességek szerint sem saját magam sem enyéim bőrét, kereken szólva, a hazáért annál inkább nem fogom magam lenyúzni vagy mások által le-

nyúzatni engedni, mert a mellett, hogy illy Decius-féle tettek kivált béke idején egyáltalában nincsenek napi rendben többé, a köz haza nem is kíván efféle hyperbola-áldozatokat; s pedig minthogy a haza csupán az egyes polgárok összes jólétén alapulhat valódi egészségileg, és némi st. simonisták és socialisták, kik az agrariai törvények alkalmazásául álmadoznak, még korántsem alkotják a hont, de egyedül vagy theoreticus pietisták ők, kik az ideálok országában kalandoznak, vagy egyenesen rabló méhek, mellyek dologtalan s ekkép ingyen vágynak élvezni az egykori munka vagy jobb szerencse gyümölcsét.

Fő czéлом ennél fogva: a köz haza érdeke; mellékes czéлом pedig: saját magam és enyéim haszna; úgy azonban — mint ezt már számtalanszor érintem — mikép e két czél ellentétbe soha ne jöjön, sőt ha jó, saját hasznom mindig alá legyen rendelve a köz haszonnak, de e mellett a köz haszonbul rám és enyéimre is szívärogiön okkal móddal becsületes munkám illő bére.

Az élet poesisét vegyülten az élet szükségeivel ember-létemre, melly lélek- és testbül áll, így alkalmazván, én tehát — legyen még egyszer mondva — csak akkor lelendem keblem nyugtát, ha a mellett hogy virágzó nemzet tagja vagyok, családi viszonyaimra is mosolyg a becsületes fáradozást előbb utóbb mindig megjutalmazó ég.

Derekas fundus instructus és szoros rend nélkül virágzó nemzetté vérünk azonban, bármikép csürjük csavarjuk is a dolgot, soha nem fog emelkedhetni; és ekkép — mert ha nem mondhatom magamat virágzó nemzet tagjának, bármilly kincsekkel áldotta volna is meg egyébiránt személyemet a sors, boldog soha nem lehetek — valamint kész vagyok minden tehetségemmel járulni hazám investitiojához, úgy vagyok szinte kész, természet-adta vagy a megtárgult törvény túrte szabadságomnak is feláldozni ré-

szét; minthogy így B csak így lehet vérem virágzóvá, s csak így valódilag és általánosan szabaddá.

Elégséges fundus instructus és lehető legnagyobb rend tehát azon két tényező, melyet nemzeti létünk élet-horgonyának tartok mostani körülményink közt.

Azonban ki fogja honunkat, melly mindenben olly pirulást okozólag hátra van, ellátni elégséges fundus instructussal, és ki jelelndi számunkra ki az anarchia és szolgaság közti polgári szabadság bájösvényét? Kérdem, ki fogja ezt művelni? Mire a felelet az, hogy vagy mi magunk, vagy senki más.

Én tehát inkább ma kívánok állni a haza köz terhe alá mint holnap; mert ha magunk nem tudjuk megbecsülni minmagunkat, ugyan miért becsülne minket meg más? Vagy más szavakkal: ha mi, Magyarország lakosai minden különbség nélkül nem járulunk tehetségünk szerint hazánk fölemeléséhez, ugyan az Istenért ki eszközölje azt?

Valóban senki más. S azért én legalább, mint legutolsó cikkemben érintem, rögtön adózni akarok, bár minden föltétel nélkül s bár mennyit, csakhogy élni, élni kezdjen elvégre hazánk, és ez által mi is, kik most — mint legalább én érzem — köz szellem és köz erő nélkül csak tengünk, valahára megismerjük a valóságos nemzeti életnek férfias gyönyöreit.

III.

Jelenkor, 49. sz.
jun. 53 1843

A folyó évi Jelenkor 45. és 47dik számaiban közrebocsátott két cikkemben mindenek előtt saját egyéni néze- teimet hozom fel az adórol, hogy t. i. én inkább ma mint holnap szeretnék adózni legkisebb feltétel nélkül bármennyit is, csakhogy meglegyen egyszer vetve a közremunkálás- nak és ebből eredő köz szellemnek, s innen fejledező nem- zeti erőnek valamelyes alapja, melly nélkül legalább rám nézve valódilag sem az élet nem mosolyg, sem semminek sincs tövis nélküli bája. Ámde mikor így nyilatkozom, egy úttal loyaliter azt is érintem, mikép nekem bármilly súlyos adóra illy feltétlenül ajánlkoznom azon okbul szabad is volna, mert különösen kedvező körülményeimnél fogva en- gem egy kissé szigorúbb takarékoság mellett soha elvisel- hetlen adó nem érhetne. Tárgyalásom folytában hátrama- radásunk fő okát elégséges investmentialis tőke és rend hí- jában gondolom fellelni, mi okbul derekas fundus instructus beszerzését és a törvények szigorú sanctióját tűzöm ki azon két tényezőnek, melly körül forogna, mint a csillagok ma állnak, nemzeti létünk és jövődönk; egy úttal azt is érint- vén, hogy ha mi magunk nem fognók elégséges fundus in- strictussal ellátni az országot, és mi magunk nem jeleden- ök az anarchia és szolgaság közti polgári szabadság ösvényét ki, azt senki más számunkra — legalább tetszé- sünk szerint — mivelni nem fogná. Az adót egyenesen

gazdasági investitiohoz hasonlítom, melyet nem azért fektet az okos gazda a jószágba, mihezképcst az oda veszen, hanem éppen ellenkezőleg hogy ott gyümölcsözve nevelje a jövedelmet. — A nagy számot illetőleg adóruhi említett cikkeimben továbbá őszintén kitarom, hogy biz én abban nem igen bízom és nem hiszem, hogy ő fogná — mert ehhez minden vegyület nélküli igen tiszta haza-

szeretet, józan felfogás és e mellett egy kissé kedvezőbb egyéni viszony is kell — regenerálni a hont. Elemzésem közt azt is érintem, mikép jóllehet legelső helyen állna is előttem a haza, azért még sem volnék kész saját bőromet vagy enyéim bőrért alkuba eresztetni a honért. Végre késznek mondom magamat a természet-adta vagy torvénytürte szabadságom részét feláldozni, a köz hazának valódilag szabaddá tétele végett. Stadium című munkámban több évvel ezelőtt pedig az országgyűlési költségeknek és házi pénztárnak összes viselését tűzöm ki azon első lépésül, mellyel a magyar nemességnek illő volna a köz ichr alá állnia.

Az adóruhi körülbelül eddigelé csak ennyit mondtam. Mi azonban, noha kevés, még is elég, tudom, hogy bizonyos része a közönségnek elveimen igen megbotránkozzék; bizonyos része pedig azon keveset is, mit felhozék, némileg magával ellentételesnek találja. És azért, ámbár nem lehet czélom, újságlap által az adóruhi rendszeres munkát írnom, vagy rendes Billt készítnem, még is ügyekezni fogok, mennyire tehetségem, időm és a tér engedendi, kifejteni, hogy jóllehet én alig tudom bevárni az adózási időt, és annál jobban szeretném, minél többet fognánk adózni, azért még sincs a haza tág terén senkinek is — kiben csak egy kis méltánylat és számolási tehetség lakik — az adó dolga iránt min megijednie, habár mint dictator marul holnapra kényem kedvem szerint rendezhetném is el annak ügyét. S most lássuk:

Politikámnak, mi az a d ó t é s j o g o t, vagy más szavakkal: az ország terheit és kedvezéseit illeti, egybevonatja in ultima analysi nem kevesb, mint mindenkire nézve, ki a haza levegőjét szíjjá, egyenlő teher és egyenlő jog. Ez azon végkikötő, melly felé áll, noha azt az emberségnek eddigelé de facto egy nemzete sem érte még el, vágyaimnak iránytűje.

Ámde azért, mert axiómának tartom, hogy egyenlő terhek és egyenlő jogok elvén érheti megelégedés és fénypontját az emberi társaság ceteris paribus legbiztosabban el, mi körül azt hiszem minden becsületes és józan ember in thesi egyetért: azért nem vagyok olly botor, magamat azon, fájdalom, sokaktul álmodt gyermekes vagy nyavalyás álmokba ringatni, mintha ezen elvnek valósitása hozzánk magyarokhoz már közel fekünnék, s ránk nézve már ütött volna annak alkalmazási órája.

Egyenlő terhek viselése és egyenlő jogok gyakorlása, a mellett hogy ritka, eddigelé soha nem létezett köz értelmességet tételez fel, és nem egy kivételnek van kitéve, inkább olly nemzetekhez áll, noha mindig elég távul tőlük is, azért mégis sokkal közelebb mint kozzánk, mellyek, mint például az amerikai egyesült statusiak, nincsenek körülzánczolva az elévülésnek falai által, mint, körülövedve vagyunk mi magyarok. Mihezképest, mert ha az elévülés nem vétetik tekintetbe, minden teljes chaosba dül e földön, mi már többszer történt, és e szerint az elévülés falait csak alkudozás és nem erővel szabad lehordani, minthogy véres revolutio helyett ingadozás nélküli reformatio által illik sőt kötelesség mai időkben a nagyobb számnak jóllétét megvásárlani, és mert a közértelmesség nálunk magyaroknál még olly igen kicsi, az érintett „egyenlő teher és egyenlő jog“-féle általam felhozott thesis gyakorlatilag szólván nem egyéb, mint egy „szép ideal,“ mellyet minden jobbra törekedő ember, és ekkép

én is, noha érzi, mikép azt sem maga de még tón késő utódjai sem érik el, azért tűz ki vágyainak és cselekedetinek végcéljául, hogy ahhoz legalább, mennyire lehet közelítsen. — S ugyan nincs-e az emberi nem a tökéletessel bármiben is mindig így? Kítűzi azt mindenben, de azért sehol sem éri el, elég boldog levén ahhoz minél közelebb járulhatni.

Themám ennélfogva bármilly visszás legyen is az legtöbb magyarnak bevett gondolkozásmódjával, azért azt hiszem, még sem fog senkiben is nyugtalanságot okozni, s pedig azon egyszerű oknál fogva nem, mert ahhoz nem erővel, nem erőltetéssel, hanem egyenesen szabad alku után vágyok közelíteni; és a lélek szeplőtlenységén kívül nincs semmi, mit alkuba bocsátni ne lehetne s csak a körül forog kérdés: az alku hasznos, haszttalan-e.

Én az adózást mindenkire nézve hasznosnak tartom — mi iránt tán nem igen lehet más vélekedés — ha tudniillik — s ez teszi az adó philosophiáját — józan gazdasági investitio lényegét viseli az; úgy hogy a lehető legnagyobb adó sem teher, de valódi áldás, ha biztos és jól kamatozó tőkérc veretik, midőn egy garas adó sem kevesb mint zsarolás, ha az viszont haszon nélkiil párolog levegőbe. Minélfogva mennél több investitiot bír meg biztosan és jól kamatozva valamely ország, és e szerint mennél derekasabban lehet instruálni azt, vagy más szavakkal: minél többet lehet és ekkép kell adózni annak felvirágzására, annál jobb, annál szerencsésb; midőn jaj azon hazának, melly el nem bír biztosan és jól kamatozó investitiot, mert az már a természetiül előlegesen el van kolduságra ítélve; míg kétszeresen jaj sőt szégyen azon honra, melly elbírná ugyan a legnagyobb haszonnal visszafizetendő investitiot is, ámde ennek híja miatt nyomorog, vagy legalább kéllőleg nem virágzik; mert ez tantalusi kínok közt kínlódik, mire maga magát kárhoztatja, minthogy hozzá

olly közel van n boldogság, s tőle örökleg még is olly távul.

És ezen utolsó: Magyarországnak képe, ne csaljuk magunkat. Mert aránylag alig van ország, mellybe annyit lehetne dús nyereséggel investálni, és melly még is aránylag ahhoz, mi lehetne, mindenben hátra egy olly fertelmesen poros, mocsáros s minden jobb közlekedés nélküli virágtalan haza volna, mint a magyar hqn.

Mihezképest, ha örök hen adásban pangani nem akarunk, de Hunniának felvirágzását szomjazzuk, derekasan kell instruálnunk azt, vagy más szavakkal: adót s pedig igen sok adót kell üzetnünk; mert ha mi magunk nem, más bizonyosan nem fogja kedvünkre felruházni a hont, kevés adóval pedig az ország roppant kifejthetőségénél fogva ugyan mikép fognánk azt kellőleg instruálhatni s ekkép teljes virágzásra emelhetni? Sehogy sem, és e szerint fizetnünk, felette sokat kell üzetnünk, a mivel hiába, bármilly szokatlanul esnék is nekünk az efféle időtöltés, elvégre meg kell barátkoznunk.

Ezen themámtul sem szükség azonban — jöllehet tudom, nem egy magyar olvasónak eddigelé is már csö-mört okozott— megijedni, habár elég hatalmam volna is szavaimat rögtön életbe léptetni; nem szükség megijedni pedig azért, mert én az adónak csak azon nemét tartom helyesnek és ekkép csak illyest tartok kötelességben járónak — s itt különös figyelmért esedezem — melly nemcsak kellőleg kamatoz, hanem melly egyszersmind a helyett hogy a „sic vos non vobis“ ismert vers szerint másnak kamatozna, egyenesen csak annak kamatoz, ki adózik.

Ámde ha az adó illyest következtet — és illyest kell következtetnie, mert máskép nem adó, hanem zsarolás — akkor ugyan kérdem, lehet-e méltányos ember, ki in thesi az adózás ellen lehetne? Én azt hiszem éppen olly kevésé létezhetik illy ember, mint igazsággal azt sem lehetne elő-

relató gondos gazdának nevezni, ki nagyobb nyereség fejében nemcsak nem akarna soha és legkisebb tőkét fektetni telkébe, de még csak gabnát sem vetne földébe; mi utolsó szintolly előlegezés, mint bármi más, csakhogy a gabnának gyümölcsözési köre szaporán és úgy szólván szemlátomást pereg le, és közvetlen éri a vetőt, midőn a közadó haszna rendszerint csak később s mintegy észrevétlenül és közvetve háramlik az adózóra.

Ezen utolsó állításom — mely csak változata annak, mit már legutóbbi cikkeimben felhozék, hogy t. i. előttem legelső volna a haza, de e mellett magamrul és enyéimrül sem akarnék teljesen megfejtkezni, vagy éppen bőromet a honnak áldozatul hozni — ezen utolsó állításom mondom, némi ellentétben látszik azzal lenni, mit szinte mondék, mihezképest minden feltétel nélkül, bármire és bármennyit kívánnék adózni.

A két különbözőnek látszó állítás azonban velejére nézve éppen nem ellentételes, de egyedül az által ölti magára az ellenmondás színét némileg, hogy én meg levén legelőször is arrul győződve, mikép mai időkben határon tul, szükség nélkül s folytonosan adóztatni népeket a kereszténység civilisált láncolatában teljességgel lehetetlen volna, és e mellett én különösen kedvező finánciális körülmények közé helyezettvén a sors által, valamint a komlóültető távulabb időre előlegezi pénzét mint a búzavető: úgy én is, az egykori nagyobb haszon és nagyobb dísz fejében, habár személyemet soha nem is érné, kész vagyok bármilly feltétlen adóra is állni, minthogy abbul a most érintettek után, felfogásom, Ízlésem és politikai hitvallásom szerint, előbb utóbb nemcsak hazámra, de enyéimre is okvetlen több haszon és dísz fog háramlani, mint a mennyi arra és azokra az ország mostani investitio nélküli pangó állapotjából valaha is háramolhatnak.

Azon különbség tehát, mely az adó dolgát illetőleg

köztem és azok közt létezik, kik szintén adózni akarnak, de egyedül akkor, mikor ellenőri befolyással tudni fogják, mennyit és mire, csak abból áll, hogy midőn én hazánk felvirágzása, és az innen előbb utóbb szellemileg és anyagilag okvellen enyéimre is háramló haszon és disz végett számos évekre vagyok kész tehetségem legjobb részét előlegezni, sőt azt némileg szerencsejátékként kockára bocsátni, azalatt a most érintett adót fizetni akarók nem kívánják előlegesen annyi időre költeni tehetségüket, és annál kevesebbé azt valami szerencsejáték kétes sorsának hagyni át.

Én minden áron, melly az igazsággal és emberiséggel nincs ellentétben, meg akarom vásárlani vérünk felvirágzását; mások azonban csak bizonyos feltételek alatt. Ámde azért, mivel én érzek így, nemcsak vajmi kontár politikus, de még felette igazságtalan teremtvény is volnék, ha azért, mert mások illy nézetemet nem osztják, sőt engem felhőkben kalandozónak tartanak, őket nálamnál hazafiúi tekintetben alacsonyabbra állítnám. S ugyanis, mert hiszen én bizonyosnak tartom, hogy illy megvásárlás által nemcsak a közjó, de saját javam is emelkedni fog, és e mellett kedvező körülményeimnél fogva emberileg szólva, szinte soha nem jöhet saját érdekével, ha így lehetne mondani: moderamen inculpatae tutelae-féle ellentételekbe, hol egyik a másikkal meg nem fér, hol az ember a családtya égbekiáltó szükségeivel a hazafi előtt áll, s melly helyzetben annyi magyar létezik.

Mi nagy érdem tehát részemről, ha, a mellett hogy ujaim a parázsban nem igen fájdalmasan égnek, és lehető legroszabb esetre nézve elkockázni való tehetségem is van, ha én, mondom, telik mibe telik, mindem áron meg akarom vásárlani a haza virágzását; s ugyan milly nagy bűn és ezzel egybekötött szégyen volna viszont az, ha valaki más, kinek a legkisebb teher is körmére ég, ki az adó-

zásbul nem reméli annyi hasznot mint én, vagy ha reméli, azt bevárni nem bírja, semmi hajlandóságot nem érez velem illy feltétlenül kezet fogni?

Legyünk, ha szabadok maradni, vagy jobban mondva: ha valósággal szabadok lenni akarunk, mindenek elolt méltányosak. Mihezképest valamint én nem érdelek adózási készségem miatt tapsot, úgy viszont azok sem érdemlenek gáncsol, kik a körül egy kissé vonakodóbbak. És c szerint kivételes állást, mint például az enyim, soha ne tűzzünk politikában egyesítő pontul ki; mert az mindig szinte olly boszantú vázkint fog hatni a jobb kedélyekre, mint hatott mutatis mutandis — azaz, igazság nemcsak lefelé, de igazság felfelé is — Gessler süvege a hírkoszorút vajmi könnyű szerrel magának megszerzett hős Telire.

Mind azt tehát, mit eddigelé adóruul mondtam s felhalmozott munkáim közt és az ügynek fontosságához képest felette korlátolt tehetségemnél fogva igen igen rendszeretlenül mondtam, csak istenért ne vegye senki is valami kaptának, mellyre szándokom volna felvonni a magyart.

Nem nem. Én eddigelé az adófizetésről némi áltáljánosságok mellett egyedül saját egyéni és körülményeimhez illő nézetimet tártam ki. És valóban a nélkül, hogy magamat magasbra állítva és felfüva, ez által másokat megszegyenitni, lealázni szándéklottam és ekkép az álszemérem horgánál fogva, melly a világon s kivált Magyarorszáiban olly nagy szerepet játszik, másokat, invita minerva és invito inarsupio parancsoló székem alá zsarnokilag dögönyözni kívántam volna.

Nemzeti felvirágzás ügyében vérünket tekintve én biztos és növekedő siker után sóvárgok. A rövid, a napi diadal nem oltja szomjamat, mert rövid, mert napi, szomjam pedig határtalan. Eröltetést ez okbul bármilly árnyéklatban is, mennyire gyarló természetemnél fogva egybehangzásba bírom hozni nézeteimet tényeimmel, kirekeszteni iparkodom

politikámbul; mert erőltetés nemcsak szappanbuborékú diadalt szül, de az erőltetőre visszapattan. És e szerint, mert más a privát egyed szerepe e világon, és megint más a politikának küzdhelyén állóé, addig is, míg okkal móddal, mennyire képes leszek, elő fogom sorolhatni az adó ügyét illetőleg nemcsak azt, mi saját személyemnek volna kedves, hanem azt is, mi a nagyobb résznek lehetne olly annyira különböző felfogásánál, állásánál és körülményeinél fogva elfogadható, addig is, tárgyalásom könnyítése és a tisztelt olvasó részéről kényelmesb felfoghalás végett legven szabad jelen czikkem bevezetéséhez még e néhány sort ide csatolnom.

Szerencsejátékot nem játszik a bölcs, mert a szerencse szaporábban távozik mint jön, és ekkép nem érdemel virasztást, de még csak gyertyát sem. Ha azonban van szerencsejáték e világon, melly kivételt sőt tán némi tapsot érdemel, az egyedül az, melly a hazafit készíti, bár siker bár nem, tehetségének részét a haza javára kockára tenni, ha t. i. nem létezik olly mező, mellybe biztos haszonnal lehetne fektetni pénzt.

Ki még in thesi sem akar semmi közteherhez járulni, bármily csekély tehetségű volna is egyébiránt, mert hiszen csak a botor vágyik többet tenni, mint a mennyit bir, valamint a császár is elveszti ott — mint a német mondja — jogát, hol nincs: az egyszerűleg nem egyéb mint gyáva here.

Az, ki csak egyéni kedvező körülményeit, vagy cynicus elmefuttatásait tekintve, minden mást, bármily szűkölködő volna is, sans cérémonie saját magára készült mintájába akarja teherhordási tárgyban sajtolni: az vagy gyermek vagy zsarnok.

Egész osztály, melly egyenes adót még soha vagy már régóta nem fizetett, ámde marul holnapra quasi horogra kerülven adózni kivan, a nélkül hogy tudná, meny-

nyit és mire, és e mellett egy kis dologbai belátást is biztosítna magának: az aligha több, mint portéka, mellyel elérhetni ugyan némi magasságot, mellyel azonban még könnyebben elgátozhatni a köz hazai testnek minden működését, Ámde portékával országot alkotni nem lehet, és annál-kevesebbé újjá alakítani. Illy műtéiteit „a gáton csak olly legények“ vihetnek végbe, kik „gondolkoznak s kiken ekkép semmi nem fog, mint a világosságra hozott, valónak hatalma.

IV.

Jelenkor, 51. sz.
jun. 29. 1843.

Nemzeti létünk és jövőnk biztosítását, mint a körülményi csillagzatok ma mutatkoznak, az adóru irt eddigi czikkeimben két fő sarkalatra állítom. Egyik: mindenben parlag szint viselő hazánknek kellő instructioja; másik a törvények iránti szigorú engedelmesség.

Az engedelmesség körüti kérdést, ezen lehető legfontosb életkérdést — legfontosabbat, mert kivált a magyarra nézve a féketlenség és szabadság, a rend és szolgaság közti vonalt kijelölni egy két szóval nem lehet — azonban csak akkor kísértendem meg, mikor az ország instructiójárul némileg elő fogtam sorolni nézetimet, előre sejtván, hogy akkor is, csekély tehetségemnél fogva, az érintett themának, mellynek teljes sikerű feloldásán eddigelé

hiába fáradozott az emberi nem, csak némi propylaeumit fogom szőnyegre és tán egy kissé tisztábbra hozhatni.

Ennélfogva előlegesen az országnak instructioi kérdését veendem tárgyalás alá.

Hogy Magyarország mindenben, legyen anyagi legyen szellemi tekintetben, parlagi szint visel, miszerint anyaföldünknek nincs közlekedése, mellyet az ember a kedvező időnek s körülményeknek mintegy akarátja nélkül, sőt daczára, saját akarátja szerint szabadon használhatna — és szótárom szerint ez a szabad közlekedés — nincs gyára, nincs kiképzésére kellőleg szolgáló intézete, nincs valóságos hitele, nincs kiállító ereje, nincs, nincs, nincs — kár volna a számtalan nincs elősorolásával időt fecsérelni — mind annak csak fele is, mikkel nem egy szerénykedő kis nemzet száz percenttel magasabban áll, mint a hetykeségben és elbizottságban mestérét alig lelhető ámitásteli magyar; van ellenben egy szép királysággal felérő mocsara, korlátlan vize, tenger sivataga, van homokbuczkája tán annyi mint csillag az égen, van megbomlott intézet-romja akárhány, van tudatlan vagy rest keze vajmi sok; szóval: v a n temérdek olly kincse, mellyet tőle a nagy természet egy gondolkozó lénye sem irigyel, sőt mellyért azt nem egy szánja meg, vagy éppen nem kevés kaczagja le; hogy Magyarország ehhez képest a számtalan nincs és szinte annyi fejletlenség! van átkátul békózva, mindenben parlagi szint visel, abban, azt hiszem vagy legalább feltenni akarom, senki sincs, kit egy kis szemmel, egy kis füllel és egy kis velőcskével ajándékozott volna meg a sors, és ki csak egy kissé bujt vala is ki határából és drágalátos, jól emésztői személyének csilgkörébül, ki egyet ne értene, velem kezét ne fogna.

Okoskodásom megalapított tényezője ennélfogva az, hogy Magyarország mindenben nagy parlag.

„Magyarország nagy parlag!“ Ez tehát azon hor-

gony, mellyre kötöm elemzésem fonalát. Ámde ha anyaföldünk nagy parlag, valamint valósággal minden tekintetben az, — és e körül istenért ne mystificáljuk magunkat, inert nem kevesli mint vérünk léte forog kénlésben — akkor ugyan mi a teendő? A kérdés lehető legfontosabb; megoldása vajmi nehéz; s illyest teljesíteni egy két szóval nem lehet. Summára összehúзва azonban én azt hiszem:

Legelsőben kebleinkbe nyúlni, eszünkhöz jöni, magunkkal számot vetni, magunkat mint halhatatlan lelkű lényeket megbecsülni, és aztán inagunklul őszintén tudakolni: parlag, kopár országi és nemzeti körülmények közt valljon fellelendjük-e földi hiánk üdvét?

S aztán kikutatnunk és fontolóra vennünk,, hogy valljon el vagyunk-e ítélve, el vagyunk-e kárhóztatva parlag s kopár országi és nemzeti létre?

Ha ezen magunkba szállás és körülményiek fontolóra vétele után hidegek maradunk, és nem ébredsz bennünk valami nemesb vágy, mellytül epedünk, de az eddigi minden közszellem és valódi nemzeti nagyság s csak ehhez kötött nemzeti becsület nélkül is, el bírjuk viselni az életet, sőt azt vélvén, ej beh erősen irigyel minket a világ még kérkedünk is azzal: ám akkor „óljuk az időt, s ülljük ünnepeinket körülbelül mint eddig “

Ha pedig arra kárhóztatá a magyar hont magasb hatalom, mellyel hiába küzd emberi erő, hogy maradjon parlag, maradjon kopár örökleg: akkor „gyújtunk pipára.“

Az inductio rendszere szerint azon sarkalapon, mikép Magyarország nagy parlag, a kikutatandó valónak feloldásához egy lépéssel ekkép közelebb jutván; most azon kérdés támad:

Valljon hideg maradand-e a magyarnak lelkesb része, ha őszintén tekinti, mi hazája most, és felnyílik előtte

egykori kifejthetőségének bájképe, s c szerint meggondolja, belőle mi lehetne? S aztán

Valljon el van-e ítélve, el van-e kárhozatva a magyar hon kopárságra?

Mi az elsőt illeti, én azt gondolom, sőt véremrűli vélekedésemnek ím ez, ha így szabad mondani, hitvallásos egybevonatja, hogy a legtöbb magyar áltálján véve azért olly impracticus, maga sem tudja jól, mii akar, és ekkép maga kóruol olly kapkodó, búskomoly, sőt nem ritkán egészen elkeseredett teremtés, mintha valami mély, maga előtt sem ismert szellemi kín rágódnék lelkén, mert nemes büszkesége, hírvágya határtalan, ennek kielégíthetése elbenben olly nyomorult szűk határok közé van szorítva.

A másodikat illetőleg pedig úgy tartom, ha van táj, mellyre az anyatermészet kegyesen mosolygott, a nélkül azonban hogy restséget előmozdítólág a galambot egy úttal a kegyes szájfeltárol számára meg is sütötte volna, az bizony Magyarország.

És ím elemzésemben ismét két lépéssel előre haladtunk, mert azt állapítok meg: hogy elégséges sőt tán túlságos szellemi erő mellett, olly földünk is van — és itt nem hiszem szükségesnek a tisztelt olvasót részletesen figyelmeztetni arra, hogy figurative szólok — mellyben minden megterem.

A magyar tehát, vagy ennek legalább jobb része — és ezt további okoskodásom végett, azt hiszem, bizvást megállapított lépcsőzetül szabad használnom — nemcsak nemzeti kifejtés s felvirágzás után szomjaz, de ezen szomját ki is elégítheti.

Az elemzés illy magasságára emelkedvén, hol anyaföldünk kifejthetését tekintve, akarat és lehetőség nem vétethetik kérdésbe, de mind egyik mind másik előttünk tisztán áll, a feloldandó problémának alkalmazása tehát egyszerűleg abban pontosul össze:

Hogy valljon milly erővel képes a magyar, hona instructiojához járulni, és aztán mire volna legczélirányosb, leggyümölcsözőbb, ezen kiállítható erőt fordítani.

Az okos gazda, mindenek előtt tehetségét veszi számba, mellyről rendelkezhetik. S csak akkor, ha ez tisztában van, veszi fontolóra, mire pontosíthatja össze azt legnagyobb gyümölcsözéssel. Ha nem cselekszik így, csőd a vége. Lásd a magyar czifra gazdák sorát.

A financiernek, ha kérdésbe venni nem akarjuk, hogy az adó csak akkor helyes, ha czélirányos investitio lényegét viseli, midőn ha illyest nem visel, egyenesen zsarolás, szinte ez tiszte; az t. i. hogy előbb ámitás nélküli tekintetbe vegye a nagy közönség — mi nem egyéb mint a haza — egybevont tehetségét, és csak ennek kellő kikutatása után jegye fontolóra és határozza meg, mibe lehetne fektetni azt lehető legmagasb kamatra.

Tehén, bármilly jó fajú és jó alkatú volna is egyéb-iránt, csak fölötte kevés tejet ad, ha szűk legelőtül sinylős; és e szerint valamint nem volna ildomos, erővel több tejet akarni ilyestül fejni, mint a mennyivel bír, mert tej helyett vért sajtolnál abbul ki s csakhamar végét vetnéd, s ekkép előlegesen egy huzamig jól kellene tartani azt, mihez képest előbb fejős legyen: szintúgy vajmi felszínes és könnyelmű financier volna az, ki, mielőtt némileg adózási képességre emelkednék nemzet, nagyobb adót vetne arra, mintsem a mennyit tőkájének csorbitása nélkül elbír; mert a helyett hogy tán némi ephemer fel-felcsillámlás helyett tartós fényre emelné azt, egyenesen vérét és csontvelejét támadván meg, elpusztulását csak korítná, vagy ha ilyesnek még nem indult, egyenesen annak magvát vetné el.

Amde a magyar közönség általján véve, ha önkecsetető álmaink- és saját mystificationokra megnelemszünőleg gyártott szemfényvesztésink kincsét kihagyjuk a caleulusbul, szánakozásra méltólag szegény; általján véve mon-

dóm, mert hiszen oly körülmények közt, mint a millyekben például én vagyok, s mellyekhez képest okszerintileg nagy adózási szomjat erezhetek magamban, a nélkül hogy ez nyavalyás szomj vagy fitogtatás volna, csak fölötte kevés létezik; s ekkép, mivel a magyar közönség általján véve szánakozásra méltólag szegény, bárki is, legyen neve aztán minister vagy kolompos, ki marul holnapra erőntuli adózási súlyt, vagy ollyast melly nem kamatoz, akar vetni a magyar nyakába, és nem igen tartja érdemesnek eszt azzal különösen fárasztani, hogy valljon azon summa, mellyet a magyarbul mostani sýnylős állapotja közt kisajtolni vágyik, mibe volna fektetendő lehető legnagyobb haszonnal: az vagy nem tudja mit cselekszik vagy szántszándékkal támadja meg a nemzet vérét, minthogy a nemzeti tőkének csorbítása nem egyéb, mint a nemzet csontvelejének kipréselése.

És ha ez áll, s tegyük csak fel, hogy nem valami honi bálvány, de „minister“ szándoklana illyest a magyarul, és tudom mindjárt felnyílnék és látna vajmi sok rendszerint vakságban nyavalygó szem: akkor nem nehéz megmagyarázni a népeknek általjános vonakodását sőt irtózását az adótul, s annál kevesebbé, mert vajmi sok adó létezik, melly a mellett, hogy éppen nem viseli valami hasznos investitio természetét, melyhez képest az adózóra háramlanék az adó haszna, s ekkép egyenes zsarolás, néha olly súlyos is, miszerint egyenesen a nemzet élelforrásán rágódik; s ha ez áll, akkor kétségbe nem vehető világosságban tűnik fel egy részrül megint az, milly lélekbenjáró dolog, az adó tárgya körül szentségtelen kezekkel kontárkodni; más részrül pedig, milly pimasz nép volna az, melly néhány, sic volo sic jubeo, stat pro ratione voluntas-féle agitator horgára, olly nevezetes, olly lélekbenjáró tárgy körül, mint az adó dolga, felcsipetni engedné magát, a nélkül hogy tudná: képes-e elbíri azt, mit nagy kegyesen rápoggyászozni

szándoklanak, s valljon lelné-e megnyergeltetésének de csak legkisebb hasznát is.

Es ha a lepergeti legközelebbi adózási pro et contra tusakodások fővonásait és az ügy megbuktának okát szemügyre vesszük, úgyszólván egy képben összepontosítva fog előltünk állni, hogy biz az legfőképp sőt egyedül azért esettel, azért bukott meg, vagy legalább azért esett hátrább mint volt azelőtt:

1) Mert annak keresztülvitelére a haza némi főkomposai, kik magukat bizonyos nimbusba állítani tudták, persvasio helyett áltálján véve zaklatást, ijesztgetést, legyalázást, szóval: inkább csak erőltetést használtak, miszerint maguk ellen is idézek a nyers erőt; mi természetesen természetesen, mert ki okszerinti megmutatás helyett zsarnokilag parancsolni akar, s azt, ki zsarnok szavának szolgailag vakon engedelmeskedni nem hajlandó, lekorholja, legyalázza: az ne csudálkozzék, ha efféle manipulatioji ellen a lekorholt, a legyalázott szintén nem él okoskodási persvasioval, de legott gyakran olly szomorú következtetésekkel járó nyers erőt használván, ha másképp nem lehet, ütlegi persvasioval veri vissza a nem kevésbé gögös mint felszínes impositio.

2) Azért bukott meg vagy esett legalább azelőtti helyzeténél hátrább az adó ügye, mert a, quod licet Jovi non licet bovi kellő fel nem fogósához képest felette sok olly egyén ügyködött a dolog körül, kinek bőrét az adó felvállalása nem érintette volna, s kinek szerencsétlen beleavatkozása, s mi több, zsarnoki parancsoló beleavatkozása, ekkép a jury szelleme szerint, mellynél fogva senki nem kedveli, nem tűri a korén kívüli elítéltetést, elmúlhatlan és visszalökő s fájdalom! vajmi sajnos reactiot volt kénytelen szülni.

S most hozzuk emlékezetünkbe a hírlapisták adó körulti eljárásának összegét. S valljon fog-e valaki akadni,

ki őszintén megvallani ne volna kénytelen, hogy tán soha nem kezeltetett egy tárgy is olly megbocsáthatlan felszín-séggel és még is annyi elbizott pajzánsággal, mint a jelenünket és jövődönket így vagy amúgy, virágzás vagy hervadás, élet vagy halál felé döntő adó ügye. S ím itt a bűn, mert „dat pira, dat poma, qui non habet alia dona,“ de ezt a méltányos legalább, ha többet kiállítani nem bír, nem göggel cselekszi hanem szerény udvarisággal, nehogy éretlen almáit és kemény körtéit fejéhez csapni legyen még a hidegebb vérű is hajlandó. Mert zsarnokságot csak gyáva tűr; felszines, minden superioritas nélküli iskolás gyermeki zsarnokság alá pedig, mellynél Ízetlenebb, lealacsonyítóbb impérium nem létezhetik, egyedül esztelen állat görbed.

Számoljuk össze, a pesti hirlap szerkesztőjének iskolája ugyan mennyi persvasiot hordott fel, mióta az ő gondolta szerencse kaptájára törekedik felvonni a hont, a magyar közönség azon részének, mellyet az adó dolga illet, megindítására, megnyerésére, hogy neki adózni illő és igen hasznos volna, ugyan mennyi persvasiot hordott fel, lássuk csak; s viszont vizsgáljuk, milly iskolás viselkedéssel és daczczal korbácsolta megnelemszünőleg ellenben mind azokat, kik magokat férgekként legázoltatni nem engedek, s elvégre — mert az erőltetokkal máskép nem bírtak — azon szerencsétlen és hazánkat lealázó fogásra úgyszólván kényszerítettének: erővel verni vissza a megtámadást; vizsgáljuk ezt csak, és indignatioval eltelve, mély buba fogunk sülyedni, mert valóban az érintett iskolának — s csak ennek volt hatása, mert violentiái által a többbit mind paralysálta — az adó körüli működésiben olly arányban áll a persvasio a dögönyözéshez s lealázáshoz, mint áll 5: 100-hoz, holott az ügy sikeres előmozdítására nézve az egész eljárásnak keveretlen, minden „nélkületek s elletetek“ nélküli persvasiobul kellett volna állnia, a méltatlan dögönyözésnek ellenben egyedül nullakép figurálni.

Én legalább ezen iskola részéről egy sor olly persvasiót sem olvastam, sem nem hallottam, mellynek psychologicze véve valódi hatása lehetett volna azokra nézve, kiket mindenek előtt meg kell vala nyerni az adóügy részére; mert a mellett hogy a p. hírlapi adótárgyaló thema körülbelül mindig egyszerűteg csak így pengett: fizess a domesticába, különben semmirekellő rász hazafi, gyáva teremtés sat. vagy, s ekkép áltálján véve elég mélysége sem volt a rábeszélésre számított okoskodásnak, és ha itt ott kivétel gyanánt fel is hozatott némi gyám-ok,, legtöbbnyire hozzáragasztott valami terroristicaik bunkó, melly a gyengédebb kedélyűnek kedvező hajlamát nemcsak nem ébreszti, nemcsak nem érleli, de fagyos vízzel önti le; e mellett mondom legtöbb írott vagy elmondott szónoklat — s vizsgáljuk csak azok valódi szellemét — nem azokhoz vala intézve, kiket a kérdés eldöntése, hogy „valljon akarnak-e adózni vagy sem,“ tulajdonkép illet, de meg nem szűnő utféliségek — Gemeinplätze — által inkább azokhoz lön irányozva — mintha a p. hírlap szerkesztőjének mottója „nélkületek sőt ellenetek“ szerint az alkotványküntiekre lett vala szándék tétetni appellata — kiket a kérdés eldöntése jogszerűleg nem illet, ha t. i. a nyers erőnek ököljoga az illetők által az emberi nem elidegeníthetlen jogai közé nem soroztatik.

Már illy kezelés után, bármilly paradoxnak látszassék is lenni, mit mondani fogok, azért tétova nélkül még is ezennel kijelenteni vagyok bátor, hogy noha nem lehet busítóbb minden magyarra nézve, kinek hona drága s ki huszonnégy óránál tovább lát, mikép az adó dolga ez úttal nemcsak megbukott, de hátrább löketett, azért mégis némi megnyugtatót hord magában ez idétlen eset; mert ha olly felszínes kezelők mint a hírlapisták, minden férfiúi óvakodás ellenére, az adó dolga körül a nagyobb részt úgy szólván meglepve, majoritást tudtak volna kikorbácsolni, az valóban

még búsítóbb lett vala, minthogy olly nép, melly a nemzeti élet legfontosabb ügyében magát bárki által is meglepíteni s pimasz békaként felhorgoztatni engedi, melly minden féreg sőt még egy darab veres posztó után, habár horgot rejt is, vakon és mohón kap, illy nép, mondom jóra roszra egyiránt levén csábítható, nem rejti lényegében újjászületésének legszükségesebb kellékét, melly egyszerűleg abbul áll: „Ne hajolj a, valón kívül semmi előtt.“ Ámde a valót nem korbácscsal ismertethetni s kedveltethetni meg az emberekkel.

Mihez képest, jóllehet politikai hitvallásom szerint soha nem lesz a magyarbul semmi is, ha kiváltságos része aránylagosan nem járul a haza terheihez, azért nem vonakodom ezennel megvallani, mikép még is jobban szeretem, hogy a terroristák iskolája által nem hagyá magát az adó dolga körül lelketlen portékakint behálóztatni; s pedig, mert az adó körül vesztett csatát ügygyel bajjal ugyan, de valami mód még helyreállíthatni, midőn viszont alig létezik elég hathatós és kivált elég szapora gyógyszer, melly nemzeti aluszékony tompa-eszűséget mostani században, mielőtt késő lenne, helyre tudna hozni. És ekkép a magyar-nak jövődjöje körül valóban kétségbe kellene esni, ha őt minden persvasio s ezzel egybefüggni kellő biztosítás nélkül adózásba bírta volna ijesztgetni és korbácsolni a p. hírlapi töredék; midőn legalább bizonyos sagacitást s némi férfiaságot mutat, mellyel okkal móddal még elérhetni némi hasznost, hogy a megnemszűnő, de minden alap nélküli, syren-féle p. hírlapi dagálydanok által elszedíteni, elaltatni magát nem hagyá a nagyobb rész; a negédes korbácsolást ellenben egyszerűleg a, quod mihi justum, alteri aequum tana szerint hasonló szerrel volt viszonzani kész.

V.

Jelenkor, 33 17..

Jul. 6. 1843.

Előre bocsátván, hogy nekünk magyaroknak általján véve minden különbség nélkül hasznos investitiokép igen sokat kell adóznunk, ha parlagi állapotjából valódi virágzásra akarjuk emelni honunkat, egy úttal azt is állítám, mikép az ország csontvelejét azért még sem «sabad megtámadnunk, nehogy egy kis ephemer fény után még nagyobb parlagságra jusson szegény hazánk. Mihezképest, ha logikai biztossággal akarjuk honunkat instruálni, nem elég mind azt elősorolnunk, miben szűkölködünk, sőt ez csak annyiban lehet hasznos, a mennyiben sürgetőbb szükséginket a kevesebbé szükségeseiktől megkülönböztetni tudnunk kell; hanem mindenek előtt az a kikutatandó, hogy valljon mellyik azon summa, mellyel Magyarország mostani sínylő állapotja közt fizethet, a nélkül hogy csontvelejében csorbát szenvedjen. A szemes gazda legalább így cselekszik; mert a helyett hogy azt venné tekintetbe, mi mindenbe volna fektetendő pénze, és ide s oda s mindentüvé vinné tehetségét, és e szerint eldiriboltan sem itt sem ott és sehol sem érne el derekast; a szemes gazda, mondom, nem szükségeinek tömegét veszi tekintetbe annyira, mint tehetségét, és ezt alkalmazza szükségeinek legsürgetőbbjeire.

Az adó dolgában tehát — mert e körül senki sem illik jobban be Magyarországra nézve útmutatóul, mint va-

lamelly nagy parlagi birtokot gyakorlatilag instruáló gazda — szinte nem a szükségek tömege szolgálhat hévmérőül „milly magasnak kelljen az adónak lenni és mi mindenre kelljen fizetni“ hanem egyenesen megfordítva, egyedül az országnak nagyobb vagy kisebb, ha így szabad mondani „fejős léte“ szolgálhat az adómenyiség meghatározásának alapjául valódilag. — Melly országglás máskép cselekszik, maga hinti el előbb utóbb de egykor bizonyosan bekövetkező tönkre-jutásának alig elnyomható konkolyát.

Vannak ugyan esetek, mikor nemzeti lét, nemzeti becsület egyedül fegyveres küzdés, s ekkép minden erőnek leganticipálóbb kifejtése s. használása által vihatja ki diadalát. Már illykor, midőn lét és becsület úgyszólván ellentétben áll a csendes és gyümölcsöző investitio lényegével, illykor tán mindent előlegezni, mindent koczára bocsátni szabad, sőt még kötelesség is.

Ámde Magyarországnak sem létét sem becsületét nem támadja meg egy hatalom is úgy, hogy fegyverhez nyúlva s e szerint mindent koczára bocsátva, valami életbevágó anticipatiók szüksége volna napi renden.

Áldott békesség közepett élünk, s ha itt ott tán erősb kézzel mozdíthatá is vala kormányunk elő honunk kifejtését, adjunk hálát, hogy az európai béke malasztját, minél népekre nézve, mellyek ezt használni értik, nincs nagyobb szerencse, fentartani birta és ekkép e jótétben mi is részesülünk.

Tulcsigázott, koczára bocsátott áldozatokra, mellyek az ország csontvelején ütnének csorbát, ez okbul tehát életbevágó szükségünk nincs; hanem csak ollyasokra, mellyeket a honi test egészségileg elbir.

Magyarország azonban, ha egyes gazdagokat és pénzeseket kiveszünk, kik valóban csak kivételként léteznek köztünk, egyetemileg tekintve, mint ma áll a nap, nagyon szegény. A parasztság némileg megvan ugyan, s ha fárad,

ha izzad, áltálján véve nem koplal, de gazdagnak, úgy hogy jobb haszon és jobb lét reményében sokat előlegezni volna képes, azért bizony még sem nevezhetni azt. — A kis nemesség legszomorúbb állapotban teng, s mi több, naprul napra kétesb körülmények közé fog süllyedni; mert vagyonát megnelemszűnő szaporodásánál fogva mindinkább eldiribolván, s más részről szabadalmihoz képest semmi kellő rendszernek magát alávetetni nem tűrvén, maholnap vajmi sok kis nemes, tán a legnagyobb szám, minden benne rejlő jó tulajdona mellett, bár akarja bár nem, ha éhen halni nem kivan, ingatlan és ingó jószág s előleges kiképzettség nélkül, vagy a közönség legaljasb s legízetlenebb munkáit üzni, s ha ezt tenni büszkesége és keleti indolentiája nem engedi, koldulni, vagy jó móddal szerezni és ennek következtében legtöbb idejét börtönben tölteni, vagy voksát, ezen úgy szólván egyedüli sajátját, lehető legdrágábban árba bocsátni, és ekkép a hon *mezején* lelketlen portékaként vajmi díszteljesen figurálni lesz kénytelen. Az eldiribolás által még egészen meg nem zibbasztott nemes és főnemes pedig részint egészenben van már a csődben, részint vajmi keservesen közel áll ahhoz már. A városok és kiváltságos nagyobb községek, meg a papi és kamrai jószágok végre vagy már úgy is untig meg vannak nyergelje, vagy nincsenek productiv állapotban, és körülük szinte több a füst mint a zsír, minélfogva ezek sem képeznek most valami derék kincsforrást, midőn néhány pénzest kivéve, a kereskedői karzatot sem lehet áltáljában dúsnak tekinteni, és e fölött sem kellő belfogyasztás sem illő külkereskedés nincs; de e helyett minden dermedez, minden pang, úgy hogy bár merre forduljunk, sehol sem lelendjük Magyarországon azon egészséges és általjános állapot, melyre az eddiginél sokkal nagyobb terhet lehetne, a nemzeti csontvelő csorbítása nélkül, állítani.

Fejőssé kell ennélfogva előbb tenni az országot, mi-

előtt azt, számtalan szükséginket pótlandólag, veszély, azaz elgyengítés s ekkép hátralökés nélkül derekasan, úgy mint illenék, meg lehetne fejni.

Fejössé, vagy ha határozottabb kitételvel akarunk élni, „adózhatóvá“ azonban országot rövid idő alatt könnyű szerrel, s egyes panacea-féle csuda operatiókkal nem tetheti, nem bübájolhatni, s annál kevesebbé magyar honunkat, melly mindenben annyira hátra s annyi régi falaktul olly irgalmatlan sok ellentétbe szigetelve van, s mellynek e fölött nincs a mostani köz civilisatióval könnyen érintkezésbe jöhető, mint nemkülönben világkereskedésre nézve fölötte kedvező fekvése.

Magyarország ennél fogva még sokkal nehezebben tethetik némi bármilly sokat ígérő és fényes, de egyes eszmék létrehozása által adózhatóvá, mint Európának szinte legtöbb országa; mert ha csalni nem akarjuk magunkat, nincs a világ e részében igen sok hon, vagy tán alig va» egy is, melly vagy a tengertül, az emberiség eszme-cseréjének ezen legfőbb üterétül annyira volna eltávolítva, vagy olly műveletlen gyermekkorban levő szomszédoktul volna körülvéve, s ekkép mintegy saját határai közé volna saráglyázva, mint hazánk, és alkalmasint egy sincs, melly annyira volna fenálló és az idő által kősziklává keményült institutiók elválasztó falaitul és e fölött annyi ellentételes heterogeneitások átkátul elkonczolva, elszibbasztva, mint éppen honunk.

Illy műtétei ehhez képest, melly szerint nagyobb adózási tehetségre emeltethetnék országunk, egyedül sokféle egyhangzásba hozott s ekkép együttműködő tényezőknek lehet eredvénye.

Illy tényezők — a nélkül hogy azokat ez alkalommal rendszeresen sőt kimerítve elősorolni szándokom lehetne, mit ekkép későbbre hagyni vagyok kénytelen — illy tényezők, mondom, mellyeknek együttműködniük kell és semmi

esetre hibázniok nem szabad, mikép ország a szó valódi értelmében adózhatóvá válják, például effélék:

Jó közlekedések; gyors de e mellett olcsó és meg nem ölő hitel; biztos, soha semmi által el nem ferdíthető, el nem halasztható, szóval: ki nem játszható bírói végrehajtás; köz ipar; derekas belfogyasztás, és minden békóitull felszabadított külkereskedés; az ingatlanak mindenkire nézve és minden legkisebb zaklathatás nélküli, sőt emberileg szólva, tökéletes biztosságú bírhatása; vagyoni, személyi lehető legnagyobb bátorság; gyors és bárkit illetőleg egyforma törvénykezés; szétágzásoknak lehető legsikereseb elmellőzése; unitásoknak viszont leghathatós előmozdítása; minden sajátak Iélekisméretes tiszteltetése; gyakorlati kiképzésre szolgáló elégséges és mindenki által használható intézetek; kereskedői becsület; köz erkölcsösségsat. sat. szóval: valami országnak egészséges és derekas „adózhatóvá“ tételére mindazon tényezőknek együttmunkálása kívántatik meg — és ekkép azok egyikének sem szabad hibáznia, melly tényezők egy civilisált és polgárilag szabad országnak, ha így mondhatni, természetes kísérőkellékei, s mellyek által virágzásra emeli a nemzeti családokba oszlott emberi nem a legmostohább tájt is, midőnhíjjukkal a természet legmosolygóbb vidéke is elvégre vadonságba dül.

Jó közlekedés például, mellyet nemzet előmeneteli küzdésiben egybeponosított erővel kiállítani bírna, e szerint még nem igen nevelné adózási tehetségét, ha nem volna azon mit és hová vinnie, ha t. i. nem nyerne egyszerűsmind módot, többet kiállíthatnia, többet fogyasztania, a fölösleget jutányosán kivihetnie, s több effélét; az általjános nagyobb kiképzetség viszont szinte nem igen gazdagítná az országot, ha egy úttal könnyebb kereseti mód, biztós bírhata, jobb közlekedés, s több efféle nem vetteté meg a nagyobb kiképzetség gyakorolhatásának előleges alapul.

Egyes eszme valósítása bármennyit ígér és fényes volna is, nem igen vezetne célhoz, ha némi más kellekkel, mellyek sikerét feltételezik, egyhangzásba nem volna hozva és azokkal rendszeren együtt nem működnék.

Mostanság például, kedvező időjárásoktól elősegítve Magyarország néha annyit természet, hogy se hossza se vége; s ugyan mi nagyot használ? Valóban az egészre keveset, mert egy kissé több kenyér-, bor-, pálinka- és húsfogyasztás mellett szinte minden megmarad in statu quo; és miután ez által a productiv erő nem nő, az adózási tehetség is pang. Kiképzett ember tökéletes híjával pedig éppen nem vagyunk. S valljon mi megint ennek haszna? Az országra, a közállományra nézve vajmi csekély, mert legtöbbször nincs munkája, nincs keresete s ekkép szinte nincs kenyere.

S valljon ezen keserves anomáliának megint mi az oka; azon anomáliának t. i. hogy részint nem bír az ország elég kiképzett kézzel, részint a honban létező kiképzett kéz megint nem mindig leli keresetét, sőt nem ritkán dologtalan sínyük? Nem egyéb, hanem hogy a nemzeti gazdaságnak s ebből folyó, adózási tehetségnek tényezői nincsenek egyhangzásban, sőt ezen tényezők néhányával még el sincs látva honunk; miből aztán — jóllehet ezt sok felfogni nem képes — nemcsak mind azon anomália, melly közt léte-zünk, de hervadt állapot, sőt annyiakban egyenes mozdu-latlanság okszerintileg veszi legtermészetesb s ekkép el nem maradható eredetét.

Óra, bármily mesterileg legyen is egyébként részle-teire nézve készítve, nem járhat jól, ha részei egybehang-zásban nincsenek, sőt éppen nem is járhat, ha valami akármily kicsi de alkató résznek híjával van. — Gazdaság vajmi kétes állapotban lebeg, ha kellekei közt nem létezik bizonyos láncolat, és néha egy kutatásra roszul választott hely elég, a legköltésesb investitiokon csorbát tenni.

Szintígy áll az eset valamely ország felvirágoztatási ügyében, csakhogy még nagyobb nehézségek s bonyodalmak legyőzésétől, s még több tényezők működésbe és egyhangzásba hozatalanul feltételezve. Miszerint vajmi nagyon hibáz az, ki például azt hiszi: Legyenek csak lerombolva a határvámok, vagy készíttessék csak Pestbudáról Fiúmég vasút, és roppant előmenetelt teend honunk; mert noha várni akadály nagy baj, hogy ne mondjam, nagy átok, közlekedés ellenben, meg kikötő igazi áldás, hogy ne mondjam, sine qua non: azért bizony, a legjobb közlekedések s legjobb kikötők sem használnak, némi más tényezők hozzájárulása nélkül honunk felvirágzására többet- mint használt például az elszigetelve álló egyes panacea-ként kiszemelt váltótörvény kísérlete. Ez pedig nem sok.

Nem nem, mindaddig, míg az egészet tekintve hitelünk olly ingadozó lábón áll, mint ma; míg a törvényhatóságok eljárása áltálján véve olly hanyag, olly kétes, olly önkényes, olly néha éppen ki nem csikarható, mint ma; míg egytül a törvény távulabb áll mint a másiktul, mint ma; míg a legfőbb hatalomnak szava engedelmesség s tán későbbi panasz helyett, egy repraesentatiót arat a másik repraesentatio után, és nagy részint olly nyomorult lábón áll a törvények végrehajtása, mint ma; míg olly kevés kereskedői köz becsület létezik, és olly kevés pártoltatást lel a külföldi magyar honban, mint ma; míg politikai kolompokok és vezetők kivannak lenni számosak, kik az ideálok régióiban kalandozván, a statustudománynak legelső fokaira sem valának képesek felmászni, vagy inkább felhőikbül leereszkedni sat. sat.: mindaddig sem vasút, sem tengeri kikötő, sem semmi a nagy világ hátán — tán a bölcsesség követ, ha fel volna lelhető, kivéve — nemcsak nagy csudákat nem mívelni, de még a legkevesebbé vérmes várakozásokon is innen maradni fog, valamint innen maradt a váltótörvény, innen maradt a szabad adásvevés, innen

maradt a mezei rendőrségi törvény sikere, és innen maradt — ha csalni nem akarjuk magunkat — szinte minden hasznos; ámde annál túlabb ment az elbizottság, a féketlenség, minden felsőbbségnek fitymálása, szóval: egy teljes szétbomlásra vezető állapotnak minden kelléke.

Igen távul vagyok egyébiránt — s értsük egymást — az itt előadottak által egyes tényezőket, mint például váltótörvény becsét, ha az t. i. némi impracticus hibáitult kitisztíttatnék, jó közlekedések, biztos kikötők hasznát s efféléket legkevésbbé is kérdésbe venni akarni. Ez éppen nem szándokom; mert hiszen valamint egy téglából nem lesz ház, de azért egyetlen egy téglának is megvan, mint a ház egyik kiegészítő részének, becse: úgy bármilly kis tényező, melly az ország felvirágzásához járul, sem megvetendő, csakhogy — és ez azon hiba, mellybe legtöbb magyar politikusaink esnek — egyes tényezők minden más tényezőknek kellő egybeköttetése és azokkali rendes együttmunkálása nélkül, vajmi kevés hasznot hajtának, és ekkép épen olly kár azokat, in singulari minden kellő kíséret nélkül életbe léptetni és a nagy világba küldeni, mint ittas török Delhi-féle vitéz, ki in singulari támadja meg a tömegben levő ellenséget, sem nyert soha de egyetlen egy csatát is.

Számos tényezőre, s ezeknek igen egybehangzó és rendes működésére van szükségünk — s im erre akarom figyelmeztetni a magyar közönséget — ha futóhomokra nem állítván reményinket, ámitás nélkül virágzóvá, s ekkép derekasan és veszély nélkül adózhatóvá kívánjuk tenni honunkat.

Némi tényezők életbehozása — mellyek hijával az ország nem lehet, ha azt virágzásra emelni óhajtjuk — igen csekély költséggel jár s inkább csak munkába telik, sőt néha egyedül egy rövidke törvénybe, és ekkép úgy szólván egy tollvonásba. Más tényezők viszont egyedül roppant

költséggel vásárolhatók meg. Az ösiség módosítása, elrendezése például, mi nélkül, bármikép kerüljünk is e kérdés megrostálását s végképi eldöntését, soha valódi hitel áldásával nem fog bírni honunk, a most érintett categoriák elsőjébe tartozik, abba t. i. hol egyedül jó törvényre, s ennek hozásával egybefüggő munkára és aránylag csekély költségre van szükség. — A Buda s Pest közt épülő állandó hid szinte ez osztályba esik, minthogy annak létesítése az országnak csak munkába és azon aránylag csekély költségbe telt, melly a törvénynek hozatalára és a végrehajtó küldöttség eljárására kívántatok meg. Országos közlekedések, kikötők, nevelő intézetek, tanodák, polytechnicumok, kór-, lelcnez-, árva-házak, javított börtönök s illyesek azonban egy tollhúzással el nem végezhetők, nuví ezekhez költség, és egész országot véve tekintetbe, roppant költség kell, mellyel habár törvény parancsol is kiállítani, nem minden haza állíthat ki, még csontvelejének megtámadásával sem.

A főfeladat tehát az: mennyire csak lehet, tollvonással segíteni a bajon, azaz: mindenk előtt jó törvényekkel járulni a haza felvirágzásához.

Pusztán illy szerrel azonban, noha jó törvénynek sokszor óriási a hatása, mindig nagyot és mindenben szaporát nem mívelhetni. Ámde a középszerű, az aljas nem fogja kielégíteni keblünk vágyát, pillanatink pedig felette drágák, és ekkép bizony, ha nem akarjuk mi magyar kiváltságosak isten és ember előtt megérdemleni a here meg a trücsök czimét, melly két bogárnak egyike semmi közterhet nem visel, másika ellenben nem bir elég belátással, valamicskét előlegezni: akkor addig is, míg sokat vihetünk honunk investitiójára, vigyünk legalább annyit, a mennyit csontve-lőnk csorbítása nélkül vihetünk. — Ez pedig ha csalni nem akarjuk magunkat, és némi kényelmink sőt hasztalan fecsérlésink feláldozását nem vagyunk elég gyávák s elég

hypocriták, csontvelőnk megtámadásával összekeverni, s mint illyest a világ előtt kitárni, kikürtölni — ha éppen nem is sok, egy kis kezdetnek isten áldásával tán elég lesz, s ekkép minden kiváltságosnak, egyet sem véve ki, tiszte: tetova nélkül a köz. adó terhe alá állni, feltéve:

Ha nem raknak hátára többet, mint a mennyit tehetgének csorbítása nélkül elbírhát;

Ha e tekintetben valamint a jelenre, úgy a jövőre biztosítatik; és

Ha okvetlen fog adózásának gyümölcse aránylag rá is háramlani.

Az adózási kérdés Magyarországot tekintve ennél-fogva körülbelül ezekben pontosul össze:

Kikutatni: mit lehet úgy szólván, tollvonással végezni, mihez kell ellenben elkerülhetlen költség;

Egybevetni: milly tényezőknek kell múlhatlanul bizonyos compendiumban egyszerre s együtt életbe lépni, nehogy hatástalan peregien le működésük;

Fontolóra venni: mellyik volna azon summa, mellyet Magyarország most és legközelebb időkre rendesen és csontvelejének csorbítása nélkül elbíri volna képes;

Megvizsgálni: valljon melly tárgyak öszvege lenne az, melly legtöbb, legegészségesb, legállaljánosb és legtartósb gyümölcsözést Ígérne, s mellynek életbe hozására ekkép előlegesen volna minden disponibilis munka, idő és tehetőség összepontosítandó;

Kifejteni: mire lehetne határozni adót és mi módon, hogy az lehető legkönnyebben lehetne viselhető;

Kellő alapokra állítani: milly kulcs és milly felosztás szerint volna a kitűzött egyetemes adónak summája kiveendő és behajtandó; s végre

Felvilágosítani, okokkal meggyőzni azok többségét, kiket a kiváltságosak által viselendő adó ügye jogszerűleg illet, hogy az investitióképi adózás, mellybe az ember nem

kelepczétetik be erővel, hanem mellyet a gondolkozó, nagyobb haszon fejében, tehetségéhez képest szabad akaratjánál fogva önként vésszen vállaira, nemcsak nem üt csorbát a szabadságon, és éppen nem zsarolás, hanem az a tudatlanság s előítéletek valódi rabszolgája, és az a maga magát legotrombábbul zsaroló, ki nagyobb haszon és nagyobb kéj fejében nem adja ki tehetségének fölöslegét kamatozó gyümölcsre, de azt kamatlan vagy elássa, vagy egyenesen elfecséri.

VI.

Jelenkor, 56. sz.
Júl. 16. 1843.

Minap bizonyos fiatal politikus vagy inkább honi hős, forró melegen hordván keblében hazánk elömeneteli ügyét, azon bevárni nem tudó nyughatatlansággal, melly áltálján véve az egészen meg nem érett kedélyeket szokta jellemzeni, Franciaországban, fiatal Teutoniában és némi könyvekbül felszededgetve, és saját képzeletének tehetségivei pótolgatva, terveinek egyikét halmozván a másikra, mik után aztán okvetlen boldog fogna lenni Magyarország, majd szédelgésbe hozá bizonyos kiábrándult barátját. „Istenért ne fulaszsz meg a terveknek és saját találmányidnak olly fertelmes olla potridájában, drága öcsém“ — így rebeg ez hozzá, míg az némileg meglepetvén, hogy kaleidoskop-

féle kópéin nem bámulna régi barátja, imígy szól hozzá: „Tehát mit kell tenni és min kell kezdeni, hogy Magyarország felvirágozzék?”

Mire a kiábrándult ekkép válaszol: „Mit kell lenni s min kell kezdeni, hogy Magyarország felvirágozzék, ez, drága földi, olly kérdés, mellyet könnyen és egy két szóval senki nem oldhat fel, jöllehet el akarom hinni: tán alig van magyar, ki — most, miután nem alszik többé — mást szomjazna. Mit kelljen azonban saját személyemnek tenni, mikép tehetségem szerint aránylag én is járuljak azon ezél eléréséhez, melly után sóvárogsz, azt tudom, és e szerint cselekszem is; midőn, ha megengeded, azt is megmondom, valljon mit kelljen Neked művelni, hogy Te is betöltsed a felhozott fontos kérdésre nézve helyedet. S ugyanis Neked mindenek előtt a statustudományi rudimentumokra kell leereszkedned; mert míg azokkal nem fogsz egy kissé jobban megbarátkozni, mindaddig bizony éldelhetlen leveket fogsz csak főzhetni, és legfeljebb légvárákat építhetni hazánk számára, míg más részről többet zavarhatsz, mint a menyit aztán egy könnyen ismét tisztába lehetne hozni.“

„Rudimentumokat, rudimentumokat, én, hm!“ így mormol erre magában a fiatal hős, s tán nem is tudván, hogy valljon mi lehet az a rudimentum, tanácsló barátjátul kedvetlenül elfordul, őt ez óta bölcs fejében alkalmasint azok sorába helyezvén, kik nem őszinték és nem elég hős akaratuak; mert a helyett hogy egyenesen járulnának a kérdések feloldásához — mintha ez olly könnyű volna és ehhez csak akarat kellene — mindig csak kerülgetik és meg nem szűnő előzvények által péczézik azokat körül.

E kis esetet, melly mutatis mutandis mostani napjainkban alkalmasint sokszor jön elő, vagy legalább igen sokszor jöhetne elő, azért hozom fel, mert mióta az adóru írok, nem egy oldalrul lobbantják szememre, hogy valamint azelőtt tűrhetlen vala, úgy most még tűrhetlenebb

volna terjedelmességem, és ekkép ugyan jönnék valahára már valami befejezésre.

Én azonban az adó ügyét olyannak tartom, mellyet előleges felvilágosítások nélkül siker reményével Magyarorszáiban nem indíthatni meg, s pedig: mert alig van tárgy, melly körül vastagabb előítéleti és elfogultsági lánczok által volna lebilincselve a magyar.

Legyen ez okbul szabad, mint eddig, úgy tovább is, némi rudimentumok elősorolásával valamennyire megvetnem azon alapot, melly nélkül, én legalább úgy hiszem, hiába fáradsz az ügy körül.

Közönségünknek, melly az adó dolga eldöntéséhez jogszerűleg járulhat, általános kiképzettsége olly különböző, hogy, mi engem illet, én nem igen látom át, imkép lehetne azt olly életbevágó ügynek, mint az adó tárgya, ha annak diadalt óhajtunk készíteni, néhány rövid okoskodással megnyerni. Volna a tárgy egyedül olyanok kezeibe letéve, kik jó számítók és e mellett meglehetősen tehetségűek, s e fölött a polgári szabadság valódi kellékeivel is megbarátkoztak már, akkor igaz, minden előzvények előleges felhordása nélkül, legjózanabb volna, tüstént vitatás alá venni e három kérdést: ki mit fizessen; ki mire fizessen; és ki mi módon fizessen; és legott ennek alapjára állítani a dolog alkalmazását. Miután azonban a jó számítók osztálya vajmi gyér Magyarhonban, és a legtöbb kiváltságos közelebb áll a koldusbothoz, mint a tehetős léthez, és e fölött a legnagyobb rész azért véli magát szabadnak, mert nem fizet, és felfogása szerint nem a köz terhekbeni részesülés tehetné büszkesége tárgyát, de azért kevély, azért magát pávaként felfújó, mivel minden fizetésiül ment és hereként semmihez nem járul; illy körülmények közt az érintett három kérdésel minden előzvény nélkül állni elő, annyit tenne, mint kapustul törni be a házba, azaz: egyenesen azon iskola

nyomdokait követni, melly iskola iskolás vezéreitől vezetve megbuktatá vagy legalább hátraveté az adó ügyét.

Hol úgy szólván új aera megalakításáruul van szó, és illyesnek — mert az egyedül bizonyos megrögzött közvéleménynek megigazításátul függ — nem nyers erővel, hanem szőrmentiben, azaz, okokkal meggyőzés, rábeszélés és kedvező hajlam megnyerése által kell eszközöltetnie — és nemde köztünk ez a feladás? — ott előzvényeket és néhai eltéréseket még különös talentumú sem kerülhet el, habár elégséges ideje volna is. Ha tehát én, csekély tehetségem- s felette szükre mért időmnél fogva esem illyesekbe, azt a nyájas olvasó a dolog végett tőrje kegyesen. És mindenek előtt ne Ítéljen el, míg nem fogta olvasni az egészet, mikor tán azt lesz kénytelen vallani, hogy habár néha hosszadalmag és magamat sokszor ismétlő valék is, azért még sem bocsátók semmit előre és nem is tértem el a túrgyutl soha is, minden ok nélkül.

Sok szép szónak, meg nem egy mulatságos előadásnak, néha legkisebb haszna sincs; midőn olykor a legszárazb elemzés is, melly nem aratott tapsot, elvégre még is mindenkinek tetsző következményeket von maga után.

Engedelmet kérek ehhezképest, ha mielőtt a dolog lényegébe bocsátkoznám és megmutatni ügyekezném, hogy Magyarhonunk koldus állapotjának daczára, egy kis jóakarrattal és helyes kezeléssel, csak rövid idő alatt mind szellemi mind anyagi tekintetben, vajmi virágzóbb képet mutathatna a mainál; ha mondom, mielőtt ezt megmutatni iparkodnám, ígéretem szerint előlegesen azt terjesztendem elő: valljon mit mívelek, ha megfizetnek, hogy az adó ügyét megbuktassam.

VII.

Jelenkor, 65. sz.
auguszt. 17 1843.

Folyó évi július 16-kán közrebocsátott jelenkori VI. adócikkem végén azt állítám, hogy mielőtt a dolog lényegébe bocsátkoznám, előlegesen azt fognám terjeszteni «ló: valljon mit mívelek, ha megfizetnek, hogy az adó ügyét megbuktassam.

Mikor illyest ígértem, nem volt czéлом hosszadalmaskodni, vagy elménczségek által mintegy boszút gyakorolni azokon, kiknek az adókérdés elestét köszönhetjük; de szándékom egyedül az vala, lehető legélesebben kitüntetni az ez ügyben elkövetett hibákat, mihez képest azok jövőre, mennyire lehet, elkerüllessenek; minthogy a körül forog létünk és nemlétünk — oh ne csaljuk magunkat — valljon akarunk-e járulni, s nemcsak phrasisokkal de tetteleg, honunk felemeléséhez, vagy sem; és e szerint minden erők, minden tehetségek arra pontosítandók össze, mikép az eddig elkövetett hibákat kerülve, újra szőnyegre hozzuk az elesett ügyet, és annak elvégre diadalt szerezzünk.

Elesett ügyet, kivált ollyast, melly annyi ingerültséget, sőt mondhatni, olly aggasztó felbőszültséget szült, mint a mennyit nálunk az adó dolga okozott, felelte bajos, sőt mondhatni, lehetetlen rövid utón és könnyű szerrel a diadalnak csak legtávolabbi hihetőségével is újra szőnyegre hozni. Tervem, mellyel ismét megkedveltetni iparkodám

az annyira gyűlöletessé vált tárgyat, ennél fogva terjedelmesebb és részletesebb volt, mint a millyennel előállni illő lett vala, ha azon szerencsétlen túlbuzgóság, melly honunkban most annyit veszélyezett, ez ügyet is nem állítja tűhegyre és nem buktatja meg.

Ha megrohanást valami erősség egyszer visszaver, azt pusztá megrohanással többé nem keríthetni kézre, sőt mennél többszer zaklatják megtámadásokkal, annál daczolóbb állásba jó, mint jöve egykor a töröknek átellenében fügét mutató szüzével Komárom. Illy esetben, nehogy kudarcz tetőzze kudarczot, egyedül rendszeres, minden részleteiben egybehangzó ostromlás vezethet célhoz. Az adó dolgával éppen így jártunk. A túlbuzgók „csak rajta, csak rajta, szorítsd,“ megrohanok a nagy előítéleti várt, mellybe tudja az ég és rá mernék esküdni, egy kis méltánylat „okkal móddal“ bizony előbb bele vezette volna a szebb lelkületű magyart, melly előítéleti vámak őrserege azonban részint a megtámadok előtt becsapta a kaput, úgy hogy az most a legeldöntőbb okoskodásnak, sőt a saját legkézzelfoghatóbb haszonnak sem nyílik meg többé, részint úgy visszaverte a daliás megtámadókat, mikép ezek, ha az ajtó helyett nem akarnak egyenesen ablakon által a „szabadba!“ jutni, a szólásszabadság daczára az adót de csak említeni sem merik; azon gyönyörű szabadság daczára, mellyet a magyar mind felülről mind alulról olly féltékenyen meg tud őrizni — ha ha ha! — sőt itt ott még mélyen hallgató legalázatosb képeiket sem mutathatják a propagandista sáfárok, szólásszabadsági vajmi lealázó és életbevágó antidotumok nélkül.

Illy körülmények között — így okoskodám magamban — „vagy fel kell hagyni a dologgal, legalább egy ideig, míg a szenvedelmek lecsilapodnak és ismét szóim lehet az emberekkel, vagy» olly győző okokat szükség a megbuktatott ügy mellett felhozni, mellyek egészen más

világba állítván a dolgot, azt gyűlöletességeiből némileg kivetkeztetik.“

Felhagyni azzal, vagy úgy nevezett jobb időkre hagyni azt, mi körül létünk és nemlétünk forog, azonban nem kevesb, mint sir felé egy jókora lépéssel közelebb indulunk; mert ha csalni nem akarjuk magunkat, napról napra, óráról órára sötétebben borul ránk a legaggasztóbb vész; és ugyan mikor fog ismét megáldani a sors olly ingatlan békével, mint a millyent élvezünk, és mindenek előtt mikor megajándékozni olly loyális kormány-főemberekkel, mellyek mint a maiak, a legitimitás elvénél fogva annyira tisztelik nemzetiségünk és alkotmányunk zománczát? Kérem, mikor fognak a körülmények annyi legsürgetőbb ten-nivalóink tömegét tekintve illy kedvező, valóban lehetne mondani, illy ternoi sorban egybetalálkozni? Én azt hiszem, soha; és azért csendes, minden ingadozás nélküli átalakulásra most van idő, vagy soha többé; melly pillanatot ha használatlan el hagyjuk illanni, nem fog ugyan rögtön veszni honunk, mert nyavalyája nem ollyas, mint a millyenbe egészséges esik, ki hamar vész vagy hamar gyógyul, de régen nyomorgóé, ki ezt mintegy megszokván, nem kerüli el a halált ugyan, de sokáig elhúzhatja baját; azért; alig hihető — ha csalfa reményekkel és gyermekes önámításokkal nem akarjuk öröklag elbódítani magunkat — hogy valaha is kedvezőbb reformatioi csillagzatok közé jusson a magyar, mint a millyenek közt ma létezik. Felhagyni tehát semmi esetre nem lehet a dologgal; és ekkép úgy látszik, mintha egyedül rendszeres megmutatás útján lehetne érne diadalt.

A kedélyek azonban annyira fel vannak ingerelve, és a terrorismus annyira gyakorolja, nemcsak tanácskozásainkban de mindenütt másutt is, zsarnoki hatalmát, mirül ha egyéb nem, a legközelebbi néhány héti diaetalis praxis is tökéletesen meggyőzött, hogy valóban nem hiszem, hideg

és rendszeres okoskodással e pillanatban valamire menni, és az illetőket valami olyasról, mi nincs ínyök szerint, de azért mégis felette üdvös volna, kapacitálni lehessen. Le kell mondani e szerint az egészről — és e kettő közt én legalább nem látok harmadikat — vagy úgy szólván kockára tenni politikai eljárásunkat, miután, ha bús tekintettel ugyan de férfíúi elszántsággal nézünk honunk jövődjébe, lehetetlen lesz meg nem vallanunk, hogy bizony egész le-
iünk is csak kockán függ.

Hosszadalmasb és rendszeres tervezetemmél ennél-fogva, a hazai közterheket illetőleg, felhagyok; felette sajnosán ugyan, mert illyes után némi kis sikerért szinte kezeskedni mertem vala, mert hiszen sok jó van az embe-
rekben, csakhogy lappangólag, mikép nem egy sokra ma rá nem áll, mi később egy kis felvilágosítás után büszke-
sége tárgya lenne; de azért még is felhagyok, minthogy jobb időre várni ítéletem szerint balgaság, okoskodással lecsilapítani sőt legyőzni akarni a felbőszült kedélyeket pedig csak képtelenség és igazi idővesztés lenne.

Ki vele tehát nyersen és minden czikornya nélkül. Legalább meglátandjuk vajmi hamar: van-e még a ma-
gyarban elég tehetség és akarat nemzetileg felvirulni; vagy máskép mondva: csakhamar megfogjuk tudni, van-e benne „még“ vagy „már“ — nem vagyok bizonyos, mellyik a szabatosabb kitétel — elég életszakra és elég valódi nemesség és őszinte honszeretet, mikép szavam alapra és rokon kebelre találjon, és annak ekkép hatása legyen.

Az előrebocsátott adói VI. cikkben mondtak, miket ez úttal rendszeresen mint szándéklám nem folytatok, használjanak ennél-fogva némi propylaeákul, — mellyekre azonban még visszatérni fogok — mennyit használhatnak. Mi pedig feltelt szándékomat illeti, előterjeszteni: mit mi-
velek, ha megfizetnek, hogy az adót megbuktassam; ezzel

is mostanság felhagyok, minden felvilágosítást és részletest későbbre halasztván, mikor egyszer némileg ki fogtam tární eszmém fővonásit.

Magyarország összes területe Fényes szerint 4894 □ mérföld, vagyis 1200 □ öllel 62,398,500 hold. Ha tehát minden holdtul az országnak investitiojára fizettetnék áltálján véve 2 garas telekdíj, évenkénti 6,239,850 firt állna az ország szabad rendelkezésére.

Eszmém, vagy ha akarjuk: indítványom tehát az, hogy magamat tekintve, nem bánom mátul kezdve, áltálján mindenki fizessen két garas évenkénti telekdíjt minden holdjátul, de szorosán e következő és később tán pótlándó fofeltételek alatt:

4 szer. Ne örökre kösse magát le a nemzet efféle telekdíj fizetésére, és ekkép azon summa, mellyel hazája felemelésére járul, már magában viselje az eltörlesziés — amortisatio — elvét.

2szor. Az így egybegyüldendő summa semmi másra ne szolgáljon, mint Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére.

3szor. Azon kérdésnek eldöntését, hogy valljon mi mindenre legyen fordítandó a hazai investitioalis kincstár, egyedül s mindig az egyetemes törvényhozás intézze el akár közvetlen maga, akár közvetve megbízottjai által.

4szer. Egy országos, Budapesten létező kincstári hivatal kezelje az ekkép bejött pénzeket.

5szer. A pénzeknek mire lett fordítása minden következő országgyüldésnek terjesztessék éhbe.

Ez volna fővonásokban a dolog lényege. Nézzük alkalmazását, addig is szinte legáltáljánosb vonásokban, míg részletekbe fogok bocsátkozhatni.

Tegyük fel: törvény által meg van állapítva, hogy minden holdtul két garas évenkénti telekdíj foly a haza investmentalis pénztárába, és ekkép honunk 6,239,850 ft jövedelemre számíthat; de itt most kerek szám és könnyebb egybevetés végett csak 5,000,000-t veszek fel. Ugyan mi volna akkor eszközendő? Ezen öt millióval, melly a telekdíj után bájó, instruálni a hont? Ez csak rák előmenetelt eszközölhetne; mert ugyan mi öt millió olly országra nézve, mint Magyarország, melly mindenben olly aggasztólág hátra van? Valóban felette kevés! ha t. i. valósággal nemzetileg fejlődni vágyunk. És aztán mi vetne végett efféle fizetésnek? E bizonyos öt millió jövedelem fejében ennél fogva fel kellene venni pénzt. Okkal móddal négy percentre bizonyosan kapna az ország elégséges investmentalis tőkét; de tán három és félre is; mert olly papiros is létezik, melly al pari áll és csak négygyel kamatoz, jóllehet semmi valóságos hitelsarkalata, a kormánybani bizodalmon kívül, nincs. Ha tehát négy percentért kaphatni pénzt minden anyagi alap nélkül, ugyan miért ne lehetne kapni három és félért, mikor egész országnak úgy szólván szűz ingatlana ajánltatik hypothekául? Hiszen rég elismert axióma, hogy a kamati láb annál kisebb, minél nagyobb a biztosság, és megfordítva; s hogy nagyon meg nem terhelt ingatlannál biztosb hypotheka nem létezik. Három és féllel számítván tehát a kamati lábot, mit tán bizvást tehetni, száz millió tőke lehetne és volna felveendő, melly három és fél százalival kamatoztatva, s egy és féllel törlesztve, mintegy harminczöt év leforgása alatt le lenne róva; miután jó kezeléssel okvetlen felvirágoznék a hon, ha t. i. felvirágzásra még képes, mit én — jóllehet mai körülményink közt nem igen kecsegtethet a remény, mert soha nem dúlt a magyar saját keblében felfogásom szerint még otrombábbul, mint most — éppen úgy hiszek ma, mint hittem életem tavaszkorában.

Száz millió pengő forintnyi tehetség okosan kezelve, mily óriási erő! Okosan kezelve mondom, mert valamint nem egy dús egyed jut koldusbotra, a nélkül, hogy csak mákszemnyi valódi hasznot hajtott is vala hazájának, az emberiségnek, sőt maga magának: szintúgy lehet száz milliónál sokkal többet elfecsérelni Magyarország investíciójára, a nélkül hogy annak azon haszna legyen, mellyet illy előlegezések után méltán lehetne várni. Illytől azonban ha nem tudja némileg megóvni magát nemzet — némileg mondom, mert valamelyes tévedésekbe okvetlen minden nemzet esik, és annál inkább a képzelődés magyar — akkor úgy sem segít azon semmi is, és ekkép ez okbul a két garasos járuléktul visszarettenni nem szabad.

Száz millió pengő forintnyi tehetség, okosan kezelve — ismétlem — óriási erő! Pénz dolgában illy summával valóban jó menedéket leltünk volna, és n e in z etil eg rendelkezhetnénk; midőn most, jóllehet legtöbbekben annyira felfuvalkodottak, bármily szelvényt szándékoljunk is, jobbadán csak légvárokat építhetünk, vagy legfeljebb inkább koldusokhoz mint nemzethez illő vállalatokat vihetünk ki. Most akármerre forduljunk — mert hiába megindításként pénz és sok pénz nélkül de egy derekabbka tapodtat sem haladhatni — mindenütt úgy szólván be van falazva előmenetelünket gátlólag az út; midőn száz millió tehetséggel, okszerintileg kezelve, út, vasút, vízcsatorna, kikötő, vizek általános elrendezése, börtönrendszer, polytechnicumok, nevelési intézetek, országház, határvámok beváltása, s számos illyes volna, mi aztán legczélszerűbbnek és legsürgetőbbnek mutatkoznék, kivihető, mi ma csak, agyvelőben rémlik, vagy egyedül papiroson fénylik vagy legfeljebb ajkaink által nyeri szónoklati illusztrációját; és ezzel vége — menjünk ebédre!!! —

Miszerint azonban minél többet gyümölcsozzen az érintett tőke, legelsőben is ki kellene adni annak legnagyobb

részét kamatra, és minden elhamarkodás kikerülése végett, bizonyos előre meghatározandó időszakokként a tőkének csak valamelyes részét investálni a honba.

Tegyük fel, hogy biztosított öt milliói jövedelem után, mely a telekdijakból kerekednék, ki volna alkudva a kölcsön, és száz millió pengő forint állana rendelkezésünkre. Ekkor, mint a francia mondja, „gazdagsági zavarban“ — *embarras de richesses* — levén, minekelőtte meg tudnók határozni, mit, vagy miket kellene életbe léptetni előlegesen, és minekelőtte közvetlen volna szükség ennyi kész pénzre, legnagyobb része a kialakult kölcsönnek, tán kilenczven millió, nehogy hasztalan heverjen, jó hypothekára volna kiadandó.

Magyarországban némi törvényjavítások után, kilenczven millió pengő forintot lehető legbiztosabban állíthatni legszilárdabb hypothekára. E tekintetben tehát nem volna baj. Mi pedig azon kérdést illeti, valljon találkoznék-e elég egyed, kinek summásan véve kilenczven millióra volna szüksége; és valljon a magyarországi privát jószágok egyetemcsen véve megbírnának-e jó haszonnal valami nagyobb gyümölcsözési tőkét: e kérdésre felelve pedig mondom, nemcsak hogy, baj nincs, hanem azt állíthatni: „egyedül illyféle nagyobb summák által mentetni meg Magyarországnak koldusbothoz óráról órára közelebb jutó legtöbb földbirtokosít, és egyedül illyféle nagyobb summák bírhatják virágzásra és elvégre hasznos gyümölcsözésre, honunk rémítő kopárságait.“

Ha ennélfcgva kilenczven milliót kiadunk — és ezt biztossággal tehetni, saját rendelkezésünkötül függ — öt percenttel, azaz egy és fél percent nyereséggel, nemcsak 4,500,000 pengő forint évenkénti jövedelmet biztosíthatnánk közvetlen a honnak, de, midőn egy vágással minden uzsorának véget vetnénk — mert jóllehet egy és fél percent nyereséggel, azért csak öttel és így a kölcsönvevőre

is jutányosán adnók ki a kilenczven milliót — meg volna mentve a földbirtokosok osztálya, és productiv erőre emelve honunk nagy része.

Képzeljük, hogy ezen pénzkadás is végbement; maradna e szerint tíz millió a kincstárban és e felett évenkinti négy és fél millió jövedelem a kiadott kilenczven millió után, úgy hogy három év leforgása alatt huszonhárom és fél millióval rendelkezhetnék az ország, azon nyereséget ide nem számítva, mellyet ezen huszonhárom és fél millió időközben is gyümölcsözne; jövő három év után pedig ismét tíz millióval, és azon kamattal, melly a fenmaradó nyolczvan millióból kerekednék; és így tovább.

Kérem a nyájas olvasót, képzeleti tehetségének minden fárasztása nélkül-, ugyan nem hiszi-e, hogy efféle hypomoclion után, kevesebb mint egy nemzedék lepergése alatt, egy egészen új s vajmi szebb jövendőnek indulna vé-rünk, mint a milly képzelt nagyság és boldogság álkörében fénylett eddigelé? Úgy gondolom, ezen a legtamásabb sem kételkedhetik, feltéve, ha okoskodásom alapiban hézag nincs. Ezt kell ennél fogva kimutatni. Mit a jövő szám-ban és számokban kísértendek meg.

Adói czikkeknél azonban nem fogom mind azon értekezéseket többé nevezni, mellyeket a haza investitioi kérdése körül szándéklok közrebocsátni. Némi kitételeket elvégre szükség szabatosabban elhatározni. Már ezen szó, adó nemcsak ki nem teszi azt, mit kitenni akarok, de valósággal nem is illik olly mütéteire, melly által valaki úgy szólván megajándékozza önmagát, és e felett olly gyűlöletes, miképp függczímerül még a lehető legízletesbet is megronthatná. Adó, abstract értelemben vagy a bevett szójáráshoz képest, felfogásom szerint az, mit az embertől úgy szólván erőszakkal préselnek ki, és minek haszna ész-revehetlen vagy alig vagy tudta nélkül háramlik rá, sőt tudja az ég mire fordítatik és milly ügyetlenül kezeltetik. A

két garasos telekdíj viszont, melyet fizetni javaslok, egyenesen azon sorozatba esik, mint takarékpénztárba tétel, tőkére verés, gazdaságba fektetés sat. Valamint ennél-fogva nem lehet mondani, hogy az adózik, ki takarékpénztárba teszen, vagy tőkére ver, vagy gazdaságba fektet valamelyes pénzt: szintúgy nem lehet indítványomat, mely által közvetlen honunk felvirágzásához és ekkép közvetve saját hasznunkhoz szándoklok járulni, alaposan adózásnak, vagy csak adózás körüli fejtegetésnek is nevezni.

S e szerint jövő czikkem, melyben a felvett tárgyat tovább fogom fejtegetni „Két garas“ felírás alatt jelenend meg.

KÉT GARAS.

I.

Jelenkor, 66. sz.
auguszt 20. 1843.

Uram Isten! Ugyan jól lettem-e, hogy f. hó 17kén közrebocsátott VII—dik számú „Adó“ című közleményemben, minden előleges vagy tán legalább elégséges captatio benevolentiae nélkül, kitártam nézetemet azon hozzájárulásról, mellyben hazánk felemelésére nemcsak kötelesség-éber hazafiúikig, de okosan számoló férfiúilag is elvégre részt vennünk illő volna. Valóban nem tudom, jól tettem-e vagy rosszul. Tele vagyok scrupulussal.

Alig van ugyanis valami, mitül a magyar ember áltálján véve annyira fáznék, mint a fizetésiül. Miszerint nincs is vonakodóbb, késedelmesb, savanyúbb hangulatú fizető a világ hátán, mint — tisztelet, becsület, de igazság is — kelet-sarjadékú rokon vérem. Ez alkalmasint annak eredvénye, hogy tán soha felesleges pénze nem volt, és tán mód nélkül sokszor megcsalták. Legyen ez egyébiránt akármiként, axióma marad, hogy eddigelé legalább a nagyobb rész a „nemfizetést“ mindig valami szüzeségi nimbus által képzelte körülövedzve, mellynek fertőztetlen létére állítá az emberi szabadságnak, a földi boldogság e főkellékének talpkövét.

Szólj most hozzá röviden, hogy ez merő képtelenség, s az is bolond volt, ki illyest gondolt, valamint az egész

szójárás és szüzeségi praetensio valósággal nem is egyéb, mint kontár falusi mester-felfogás: és úgy húzza magát befelé, tövissel kifelé— a magyar ember t. i. — mint borz, vagy legalább olly rögtön és olly indignatioval fordii hátat, mint anda szende kisasszony, kit házasságra szólit fel udvarlója, minekelőtte kegyeibe tudta volna magát avatni.

A magyar embert fizetésre, betű szerint csábítani kell. Ámde mi által lehet őt illyesre csábítani? Részint annak megmutatásával, hogy semmiből semmi nem lesz, és ekkép valamint esztelen tett, pénzt fecsérteni: szintolly kevéssé eszes tett viszont, nagyobb nyereség fejében semmit előlegezni nem akarni, tehát haszonkimutatás által; részint némi előítéletek legyőzésével, mihezképest egész fényében kitűnjék, hogy a jobb ember, nemzeti becsület, bizonyos nemzeti nagyság nélkül nem lehet boldog, miket azonban ingyen el nem érhetni, és ennélfogva szellemi győzokok által. E két varázsszer okvetlen diadalt szerez a legmakacsabbná! is; mert anyagi vagy szellemi, vagy e kettő összevéve rendszerint csak hat az emberekre. Illy általjánosan előhozva, szoros megmutatás nélkül azonban, hogy a javaslott előlegezés után valóban telni fog az erszény, vagy tágulni a kebel, vagy mindkettő, önámítás nélkül, vajmi kevés fizetési jóakaróra tehetni szert; hol pedig a, nihil de nobis sine nobis elve alkotja a polgári lét legmélyebb sarkalatát, ott néhány jóakarók megnyerése még nem diadal.

A közterhekbeni részesülés mind anyagi mind szellemi hasznát be kell ennélfogva előbb bizonyítani a nagyobb számnál, mielőtt tanácsos volna az illető részek pénztáráikrul disponálgatni; annyi előítélet, elfogultság, szegénység és bizodalmatlanság közt azonban, mint a mennyi Magyarország lakosit és főkép kiváltságosainak nagy részét zsibbasztja, hol olly nagy szám mind anyagi mind szellemi tekintetben betű szerint állatilag teng, és a legnagyobb részenek, tisztújítási és követválasztási ünnepleteken kívül —

oh irgalmas Isten — nemzeti becsületről, nemzeti nagyságról, de legtávulabbi felfogása sincs; illy körülmények közt azonban kérdem, mikor az elkerülhetlen reformatio! úgy szólván bölcsőtül volna szükség kezdeni, és kivált szellemi tekintetben, mikép ez nemesüljön, a nagy résznek valódi Pál fordulásán kellene átesni, ugyan nem valami, hátravető-e a legkisebb indiscretio is, és ennél fogva nem valószínű, megsemmisítő“-e minden éretlen zaklatás?

isten bocsássa meg tehát, ha, mielőtt egy kissé jobban átlátta vala a nagyobb szám, hogy semmihez nem járulni nemcsak nem becsület, de valódi szégyen és e mellett legotrombább számítás — mert természet elleni és ekkép nem áll tartós alapon — és ha, mielőtt egy kissé megkedvelé vala a tehetősb rész a nemzeti nagyság élvezetét, nyersen kitarám múlt számban, két garasos indítványomat.

Miután azonban e tekintetben már kapustul tört be a házba bizonyos párt, és Bedlam lakosihoz illő méltánnyalatt csábító szerként csak azt tárogatá, hogy ki a domesticába fizetni nem akar, semmirekellő, hazaáruló s több efféle: tökéletesen kibűnhődve hiszem magamat, ha az indiscret korbácsolás által megcsökönyösödött sokaságot — melly most fizetésről csak hallani sem akar, és ekkép alkalmasint e sorokat sem olvassa — nézetimre bírni nem vagyok képes.

Tekintetbe vévén, kiváltságos rokonim tehetetlenebb részének elaljasodását, tehetősb részének viszont elfásult sybarita hajlamát, nem is reméllek azért, jelen indítványomat illetőleg, sokat; de azért nem csüggedek.

Hát ha csalatkoznám — s minő élvezet volna így csalatkozni — és több rokonszenvre, több pártolásra lelne eszmém, mint felteszem, és nem volna olly botor és olly énes a magyar, mint én bírálom őt, és elvégre ha most tüstint nem is, de mielőtt késő volna, keresztülmenne az általam szőnyegre hozott ügy: akkor nemcsak újra felele-

vénülne bennem azon hit, hogy Magyarország még lesz de többé nem kételkedném legnemesb átalakulásunk sikerén; mert ha elfogult, részint szegénységgel küzdő, részint becsületét és boldogságát álfényben kereső nép, annyi erőt tud venni magán, mikép száz millió pengő forint kiállítására egyesüljön, és melly nép úgy szólván illy lépéssel kezdi reformatioi működését — így kezdi mondom, mert hiszen e ddigelé reformatio körül inkább csak fecsegtünk, mintsem tettünk volna — illy nép, a szónak egész értelmében, csakhamar nemzetté alakul, melly előtt szinte a lehetetlen is lehetővé válik.

Ki vele tehát, ha rendszer nélkül is, mi keblemen van, reménynyel, remény nélkül, bár siker bár ne, és jóakaróim számát nevelendem-e vagy vizsont.

Fizessünk minden holdtul évenkénti két pengő garast De értsük egymást. Ez csak legnagyobb áltájjában van mondva; mert felette nagy igazságtalanság volna, hogy például: valami mocsár, homoklapály, medverengeteg, szárcsató, és efféle tulajdon, egy egy holdtul annyit fizessen, mint egy hold bánási búzaföld, tolnai dohánytelep, felsővidéki luczernás, Pozsony körüli erdő, s illyes birtok méltánylag fizethetne. Némi tér ennélfogva — ha t. i. törvénynyé válnék az áltájjános elv — tán csak egy krajczárt, sőt még kevesebbet lenne köteles egy egy holdtul fizetni; midőn más tér vizsont holdonként négy garassal, sőt még tán többel is meg fogna tiszteltetni. Alلودium, sessio, közös, városi birtok, út sat. szinte külön tekintet alá esnék, de azért jóllehet nem egyiránt, még is hasonlólag telekdij alá lennének vonandók; minthogy Ítéletem szerint azon főszabálytul nem kellene elállani, mikép minden holdtul, legyen az

akárkié és akármilly minéműségű, fiztessék bármilly kis járulék a haza felruházási kincstárához; mert azon egyeztetői szellem végett, melly most honunkban teljességgel nem létezik, de olly szükséges, és ekkép annak ápolására lehetőkép minden módon és minden oldalrul kellene járulni, nem volna egyetlen egy földbirtokos vagy csak földet tartó is azon becsületbül kizárandó, mihezképest aránylag ő is járuljon az érintett kincstárhoz. Számtalan viszonyok lennének ez okbul elrendezendők és az új tervezethez szabandók, valamint szinte kellő szemügyre volna veendő a külön tájak virágzó vagy hervadt léte, kifejthetési tehetség, kereskedési viszonyok, szomszédság sat. — Roppant nehézségű, kigázolhatlan egybebonyolodottaknak látszó tekintetek! Legyőzésük azonban éppen nem lehetetlen, sőt bátran mondhatni, ha az elv alkalmazásában itt ott minden érdekek tökéletes egyarányosságban nem is méltányoltathatnak, nemcsak ezerszer több esett el Buda alatt, mikor a hon megmentéséről volt szó — s most szinte ez esetben vagyunk — de minden tagosztálynál, minden végrendelet végrehajtásánál, aránylag szintén annyi nehézség és szövevény jön elő, ha több nem.

A dolog materialis lényege tehát egyedül a körül forog: valljon

Megbír-e az ország áltálján véve holdankénti két garas telekdíjt, a nélkül hogy csontvelejen ez által csorbát üssön?

Minden, a mi ezen kívül fekszik, mellékes tekintet; mert ha megbírja, akkor csak, akarni kell, és nincs meggyőzhetlen akadály; ha ellenben nem bírja meg, ez esetben exculpálva van a magyar nemzet, ha eszmémet visszautasítja, és nem büne, ha hona hervadásban marad, ha t. i. hona bukik, minthogy lehetetlenre nem létezik kötelezés, és mai időben, mikor minden kétszeres progressioban halad, hervadt nemzeti állapot nem egyéb, mint enyészet.

Két garas évenkénti járulék egy holdtul, s kivált olly holdtul, a millyen felette sok van Magyarhonban, mellyen tulajdonkép semmi teher nem fekszik, olly kicsinységnek látszik, mikép tétova nélkül volna a legscrupulosusabb ember is hajlandó, illy járulékot legott az egész országra különbség nélkül kivetni. A dolog azonban olly fontos, hogy valóban igen méltányos azt egy kissé közelebbiül fejtegetni.

Fentebb azt hoztuk fel, és úgy gondolom, minden lehető ellenvetéstül menten, hogy számtalan egy holdnyi tér, két garasos alapon, igazságosan de csak egy krajczárral sem terhelhető. Ha tehát a két garasos elvet áltálján véve fen akarjuk tartani, szükség, mihezképest némi egy holdnyi területre, úgyszólván pótlólag két garasnál többet rójunk. Már ha ez áll, akkor valamint például a Balaton közepén egy egy hold területre igazságos rendszer csak y_4 krajczárt fektetne, sőt tán ennyit sem: igen könnyen megeshetnék, hogy, miután felette sok haszontalan négyszegttül gazdag (l) szegény honunk, egy egy első sorú holdra tán évenkénti hat garast, sőt többet is kénytelen volna irni ép azon igazságos rendszer. Mind ez merő conjectura, de nem lehetetlen, és egyedül a felállított elvnek alkalmazásából világulhatna tökéletesen ki. Illy életbevágó dologban azonban efféle árnyéklatot szembüi szalasztani nem szabad. Bonczolgassuk azért a themát még tovább.

Hat garas egy holdra, például bánáti allodiumra, az sem látszik felette soknak; s tudom sok ember igen megelegednék, ha ezer, tízezer, sőt százezer illy féle bánáti holdra tehetne szert, habár azon áltálján véve hat garasos telekdíjnál még egy kissé több fekünnék is.

Az életnek ezer viszonyai közt azonban gyakorlatilag máskép mutatkoznak a dolgok, mint azokat felette kényelmesen nem egy népboldogító oldja meg íróasztalánál vajmi könnyen.

Furcsán hangzik, és ezen nem egy népembere fog

megbotránkozni, tudom, de azért még is úgy van, hogy a holdonkénti magasabb, például hat garasos telekdíj áltálján véve inkább és sajnosabban érintené a nagy mint az egészen kis birtokosokat. S ugyanis, egy fél holdtul három garas, vagy egy holdtul hat garas, vagy végkép két holdtul évenkénti tizenkét garas, olly egyedre nézve, ki tenyere után él, vagy fuvaros vagy kereskedik, bizony nem nagy állapot; és ha ezen néhány garas járulékának következtében javulnak a közlekedések, nő a belfogyasztás, élénkül a kereskedés, szóval, ha könnyebbedik a kereset: lehetetlen volna néhány garast nagyobb gyümölcsöztetésre kiadni. Ámde illyest kell szülnie az aránylagos telekdíjnak, és illyest fog is okvetlenül szülni, de természetesen nem a felhozott három, hat vagy tizenkét garas, hanem a száz milliót előteremtő összelék, ha — és ez a feltétei — gyakorlati czélszerűséggel kezeltek az; mit feltenni kell, mert máskép nincs csudaszer, melly a magyaron segíthetne; s aztán kezünkben kell tartani ezen valóban csudákat mivelhető emeltyűt, s azt helyesen kezelnünk.

A kevés holdnyi birtokos tehát, midőn sajnosan alig érintheti őt a két garasos alapon álló lehető legmagasb telekdíj, hihetőleg csak hasznot aratand tervem alkalmazása által.

Nézzük most, mikép hatna tervem olly birtokosra, ki például százezer holdat Magyarhon kedvezőbb táján birván, holdonkénti három garassal lenne áltálján véve az új rendszabály által megróva. Ez évenként háromszázezer garast, azaz tizenöt ezer forintot volna kénytelen fizetni, mi magában nem sok; mert százezer hold, három garas telekdíjra classificálva, legalább is hoz tiszta 60,000 forintot évenként, miszerint 45,000 maradna az illető szabad rendelkezésére, a mennyivel fejedelmileg élélhetni. De ez csak akkor áll, ha nincs adóssággal megterhelve a felhozott terjedelem. Azonban kérdem, van-e sok illy jószág Magyar-

honban? Alig létezik egyetlen egy is, de lehet mondani, a legnagyobb szám — és ez tán legtöbb esetben egyenesen eldődink bűne — úgy. meg van terhelve, mintha az érintett esetben 30,000 forint fekünnék a százezer holdon, miszerint annak tulajdonosa, atyja után valódilag csak 30,000 forint jövedelemnek lett ura; s ha tervem szerint 15,000 frot kellene évenként fizetnie, fele jövedelmét volna járulékként a telekdíj után leszolgáltatni köteles, a melly arányban a fél, vagy egy, vagy két holdnyi birtokos soha nem lenne érintve.

Ezt azért hozam elő, mikép igazságtalanul, mostani szokás szerint, ne kiáltsák bizonyos reformerek a nagy birtokosokra ki mindjárt a crucifigét, ha netalán, főkép eleintén, mielőtt minden gyámokaimat ki fogták vala hallgatni és fontolóra venni, tervemtől idegenebbek és attul vonakodóbbak volnának, mint a kisebb földbirtokosok — és ki-vált a semmit nem bírók.

Nem minden arany, mi külső pompával jár; mindenki tudja, hol nyomja őt a saru; és fél jövedelmet hosszasb ideig — tervem szerint harminczöt évig — évenként a hon investitiójára vinni, nem gyermekség; és ki kényelmesb élethez, tán egy kis hazai rendtelenséghez is szokván, ilylyest honunk javára, nemzetünk felvirágzására tenni képes, a nélkül hogy efféle tettének hasznát biztosan reméllené, annak keblét szilárdabb lelkület lakja, mint amollyan úton útfélen találkozó emberét.

Azon kérdés tehát, mellyet fentebb tevék: .valljon megbír-e az ország áltálján véve holdonkénti két garas telekdíjt, a nélkül hogy csontvelején ez által csorbát üssön, az eddigi bonczolgotás után gyakorlatban igazságilag ekkép módosítandó: valljon

Tervem egyes osztályokat, vagy ezeknek némi egyedeit nem fogja-e zsarnokilag minden méltányosságon túl érinteni? Mert hogy az ország összeleg elbír két garas te-

lekdíjt, az legkisebb kétséget sem szenved. A haza javát azonban, noha ezért sokat lehet és sokat kell is tenni, nem állithatni egyesek romjára; mit Magyarországnak némi statusbölcei nem látszanak mindenkor elégségesen méltányolni. Mindenek előtt kikutatandó ennél fogva az, hogy valljon létezik-e osztály vagy egyed e honban, kit tervem zsarnokilag sújtana.

II.

Jelenkor, 67 sz.
Auguszt. 24. 1843.

„Kutassuk ki mindenek előtt — így végzem múltkori „két garasos” cikkemet — valljon létezik-e osztály vagy egyén e honban, kit szőnyegre hozott honfelruházó tervem zsarnokilag sújtana.“

E kikutatás szüksége azért mutatkozott méltányosnak, mert az ügynek bonczolgatása alatt az látszott kiviláglani, hogy midőn a fél, egy, két, vagy kevés holdnyi földbirtokos vagy földet tartó, nem igen sajnosan volna érintve a két garasos alapra állított és e sarkalaton rárovandó lehető legmagasb lélekdíj által, addig meglepőleg úgy szólván a várakozásnak ellenére áltálján véve a nagyobb birtokosokat nemcsak sajnosan, de némi esetekben, sújtólag érné az általuk fizetendő telekdíj.

Miután pedig — a mit szinte érintek — a haza javát, noha ez legelső, semmi esetre, tán háborút vagy

közforradalmi veszélyt kivéve, nem állíthatni egyesek vagy éppen egész osztályok romjára, ugyan fejsük ki, miután a múlt cikkben bebizonyítá a szám, hogy a kisebb birtokosok igen könnyen elbírnák a rajok eső díjt: valljon sújtó-Ing hatna-e tervem a nagyobb birtokosakra, s pusztulásnak hajtva, valósággal egyedül romjukon emelkedhetnék-e fel honunk java?

Nem hiszem, Magyarország tehetősbejeinek és úgynevezett nagyainak finaciális állapotját, soronként egyenként, valaki, ha nem is legtitikosabb redőiben, legalább fővonásokként annyira ismerné, mint én. Számos éve, hogy e kutatást — magától értetik: szabad utakon — különös időtöltésemmé, hogy ne mondjam működésemmé tettem. Teltem pedig, nem valami tudvágyi viszketegbül, mert valóban privát emberileg nem nagy gondom, herczeg X vagy gróf Y sárga aranyban vagy fekete csődperben úszik-e; de eszközlém azért, mert átalakulási ügyünket közönséges eszemmel bármennyire vontam is azt annyiszor a hányszor a most divatozó teoriák kánpadjára, soha nem tudtam pénz és pedig sok pénz nélkül derekas folyamatban képzelni; és ekkép megvallom, akaratom ellen is számos év óta mindig oda kacsingáltam, hol ha nem is éppen kész kincset, de legnagyobb kifejtésre képes, kincsbányákat sejték. Ámde Illyéseket Magyarországon, sem igen fent a magasb regiokban, sem igen alatt a szalmafüdelű kunyhók közt, legalább: könnyen és szaporán oda juthatólag, nem annyira tudtam sejteni, mint szerettem sejteni azon sorban, a magasb kiváltságosok sorában t. i., mellybe engem is, a magyar közönség érdemellen de hálaadó tagját iktata a sors, ha t. i. — s igaz, ez a feltétel — osztályzati sorosim, hazai hűséggrül, hazai kötelességekrül úgy gondolkozának mint én, és ízlésemet osztván inkább szeretnének alábbrendelt létben élni virágzó honban, mint fényleni egyes előkelökként, hervadásbul ki nem bontakozható hazában.

Ezt azonban miért ne tehettem volna róluk fel, kérdem? Hiszen olly hazához, melly annyit nyújt, mint a mennyi elsőséggel ajándékozta meg Magyarország a nagybirtokú kiváltságost, ilfy hazához hűséggel és e felett egy kis kötelességérzettel kapcsoltatni, legkisebb érdem sem, de röviden és azt hiszem legszabatosabban mondva nem egyéb, mint olly kellék, mellyel minden illetőnek természetileg vagy ha csak egy kissé feleszmél, kiegészítve lenni kell, hahogy a férfiú dísznevét bitorlani, a haza kenyerét hiába enni, és az Isten napvilágát ingyen élvezni nem akarja; mi pedig a felhozott ízlést illeti, azt osztani szinte nem valami erény, mellyel kérkedni lehetne, de egyenesen csak rectificált nézet, mellyhez képest az illető, jószámitólag a tágabb és tartósb t. i. a nemzeti örömeket teszi a szűkebb és mulandóbb t. i. a privát kéjek elibe.

Fel is tettem ennélfogva osztályzati sorsosimban illy tulajdonokat; mert ha nem is tartom őket áltálján véve kötelességérzetre tökéletesen kiéberedett hazafiaknak, és életélvezeti Ízlésükén sem vagyok képes igen bámulni, ugyan miért ne hinném őket egytül egyig becsületes és lelkes egyéneknek, kikben több az ember mint az állat, s kik ennélfogva egy kis eszmélet után, egyedül nemzeti becsület, nemzeti virágzás alapján élvezhetnék egyén- vagy családköri kéjeiket?

Számosb évek óta hordom e szerint keblemben azon vágyat, bár tudnám osztálysorsosimat — mert hiszen ők tartják kezeikben szinte az egész hon területét, és e felett legszebb tulajdonokkal és lelkesedéssel ellátvák, egy kis feleszmélésre bírní, és velük azon köztársasági örömeket megízleltetni, mellyek után hiába eseng csak a saját érdekét bálványozó egyén, vagy külön irányok által szétbonczolt nép, minthogy illyes, lelkesb emberhez vajmi jobban illó örömek egyedül a közszellem sarkalatán virulhatok.

Velem együtt osztályzati sorsosaim vállalát, a haza ja-

váért és ebből ránk háramló saját hasznunkért, mindenek előtt egy kissé megrakva látni ehhezképest régi óhajtasom, mit ezennel nyíltan megvallok. Miszerint azonban az érintett vállak, a rájuk rakandó súly által ne csak ne gyengüljenek, de a természeti csakhogy lappangó erők kifejtése által mindinkább szilárdulván, ne legyenek ugyan poggyász-hordókként örökleg megrakva, de szükség esetében a lehető legnagyobb súlyt is elbírní képesekké váljanak, mint fentebb érintem, több idő óta különös tanulmányommá — stúdium — tettem, mennyire lehet kikutatni osztálysorosim finánciális diagnosisát.

Ezen működésem eredménye pedig az, hogy, mennyire én képes valék egyesek körülményeit tekintve kikutatni a dolog lényegét, szinte legkisebb kivétel nélkül minden sújtó vagy megsemmisítő következés nélkül elbírhhatja Magyarország nagyobb birtokú osztályzata is az általjános két garasos telekdíjt, sőt mind szellemi de még anyagi tekintetben is csakhamar nagyobb haszon s valódilag több nyereség fog e járulék viselése által háramlani reá, mint ha mint eddig, körülbelül a cynicus vagy sybarita here szerepét — melly közt nem tudom mellyik az ízletesb, mellyik a szebb — játszaná.

Miután tehát, mint a múlt számban láttuk, a néhány holdnyi földbirtokos vagy földet tartó, éppen nem volna sajnosan érintve a két garasos alapon kivetendő telekdíj által, sőt ezen előlekezés következtében sorsa tetemesen javulna, a nagyobb földbirtokosak részéről nem lenne akadály, mihezképest tervem egy kis jóakarattal, vagy inkább: józan felfogás következtében életbe ne lépjen, ha igaz, mint működésem eredménye szerint állítni bátor valék, hogy e súlyt tán legkisebb kivétel nélkül Magyarország nagyobb birtokú osztályzata is elbírhhatja minden kár nélkül, sőt nagy haszonnal.

Ennek részletenkénti megmutatása ennélfogva az,

mibe — mennyire egyesek compromissiója nélkül megtörténhetik, mert tán könnyen rá lehetne ismerni a felhozotakra — legitt bocsátkozni fogok, minthogy nem vagyok olly botor, általjános szavaimnak vak hitelt követelni akarni.

Mielőtt azonban egyes esetek felhozása által vizsgálat alá venném, valljon az általam tervezett telekdíj a nagyobb birtokosak osztályát tekintve, csontvelő-csorbitó és ekként elviselhetlen volna-e, vagy egyedül súlyos és ekkép valamikép még is csak elviselhető, vagy végkép olly előlegezés, mellynek következtében, a beállandó hazai köz dísz után, minden egyes is olly kéjekben részesülne, á millyekről soknak eddigelé csak tiszta fogalma sem volt, szükséges a nyájias olvasót mindenek előtt arra figyelmeztetnem, hogy a csontvelő csorbitása és ekkép az elviselhetlen súly körüli felfogás valami igen relativum, és szintúgy függ egyes nézettül, mint legtöbb a társasági viszonyok közt, mellyhez képest egyik igen megelekednék azzal, mit a másik fitymál, és nem egy volna boldog arra fordíthatni legjobb tehetségét, mi más előtt érdek-nélkülinek sőt még haszontalannak is mutatkozik, s így tovább.

Már ha Lucullusként nem dözsölhetvén, ezt valaki csontvelejeének csorbitásául fogná venni, vagy azon pénzt, mellyet lágyvelejü feleség vagy saját főbeli rősz kocsis után ezer hasztalan piperére költvén, jó közlekedésekre, vizek elrendezésire, nevelő-intézetekre s több illyesre volna kénytelen költeni, elviselhetlen járuléknak keresztelné sat. és illy nézet lenne az általjános: akkor igaz, a magyar nagyobb birtokos nem igen viselhetné el a két garas alapra állítandó telekdíjt; Ha ellenben kiviláglanék, s illyes lenne az általjános nézet, hogy nemcsak nem valami bölcsészet az; de felette szerencsétlen számítás és ekkép igen nevetséges, például mint Pesten legdrágábban kibútorozott» palotákban ülni, és oda néha a sok sártul alig juthatni, ott pedig annyi port nyelni, mellynek undokságát az én ízlésem szerint,

Windsor sőt a Vatican minden elsőségei sem üthetnék helyre, vagy valami székes közepére oasisként egy úgy nevezett angol kertet és nagy úri lakot mintegy croesusi kincstárbul búbjáolni, és bécsi sőt párisi drága rongyokkal felczifrázni, mocsár, por, ökör és bival közt, hoszabbnál hoszabb kisasszony-családokat; vagy targonczákon sülyedő utak közt messze földre hurczoltatni az aranyos atilákat sat., mikép beiktatás vagy tisztújítás alkalmával egy pár napig rendszerint olly helyütt játszhasa el a magyar, aljas köztanácskozási terem, aljas ebéd, aljas lakás sat. közt, sok lármával de annál kevesebb eredvénnyel, a magyart sat., ha kiviláglanék egyszer, milly kevés, sőt milly nyomorult logica van mind ezekben, miknek ezer otrombábbnál otrombább árnyéklatit tudnám még felhozni; akkor viszont az sülné ki, hogy tán legkisebb kivétellel nemcsak igen könnyen elBírná a nagyobb birtokos is a két garasos telekdíjt, de csakhamar azt véné észre, hogy azon száz millió tőke után, mellynek kiállítására aránylag ő is járult, mód nélkül több nemesb és tartósb szellemi s anyagi élvezeteket biztosítna magának és övéinek, mint a mennyit mindazon fényűzés és pénzgondatlanság által ízlelni képes, mellybe velem együtt most sok legfőkép sőt bizonyosan nem ínye szerint, de egyedül részint azért engedődzik, hogy diogenesi cynismus következtében ne jőjön minden még nagyobb pangásba, és e szerint azon kis kereset is, melly van, még nagyobb csorbát ne szenvedjen; mert ha senki nem költ semmit, minden keresetnek vége; részint, legalább mi engem illet, bizonyos haladási vágy és valami jobb utáni szomj miatt, mellyhez képest, mert köz szellem s együttműködés híjával igazán nagyot és valódilag nemzethez illőt nem vihetni ki, törekedünk surrogatumként legalább kiállitni, jóllehet ez nemzetiért vajmi nyomorult pótlék, a mindennapi privát erőlködéseknél és szarka-vállalatoznál valamicskével jobbat és célirányosbat.

Rectificált ízlési nézetek következtében tehát, és látván, hogy közszellemi és bölcsen elrendezett kézfogással és vállvetéssel olyakat vihetünk végbe, melyekből valódi dísz és haszon háramlik nemzetünkre és így közvetve reánk, minden kétség kívül hajlandók leszünk, vagy lesz legalább a nagyobb rész, a két garasos telekdíjhoz járulni.

A pusztá hajlandóság pénz dolgában azonban korántsem elég még, noha sok; vizsgáljuk ennél fogva rectificált ízlés és azon biztosság alapján, mikép járulékunk után valóssággal felviruland hazánk, valljon hajlandóság mellett hogyan áll a tehetőség?

III.

Jelenkor 68 sz.
auguszt. 57. 1843.

Legroszabb esetek közé számíthatni honunkban bizonyos úri család helyzetét, mely család roppant terjedelmű birtoka után az alkalmasint rároendő telekdíj fejében annyit volna kénytelen fizetni, mikép ezen új terhet a régi-ekhez, mellyekkel e család már megrakva van, számítva, éppen két ezer pgő forinttal múltá fel az évenkénti szükség az évenkénti biztosan számítható jövedelmet, a nélkül — és itt vigyázzunk — hogy a számos család kitarására de csak egy forint is ki lett vala téve. Már illy körülmények közt tervemet illőnek tartani s annak elfogadására hajlamot tenni fel, balgaság volna; mert a közjóra előlegezendő s

innen okkal móddal de csak bizonyos idő leforgása után egyesekre is háramló járulék, olly ellentétben áll a napi szükségekkel, miszerint itt a közjónak a család fentartása miatt háttérbe kell vonulnia és a családfőnöknek ekkép nem is szabad, szentebb kötelességének rovására a nyílt erszényű hazafi szerepét játszani.

De ugyan nézzük, miért áll az érintett család illy aggasztó körülmények közt. Rajta fekvő adóssági teher évenkinti 110,000 pgő forint: biztos jövedelem ellenben, minden körülményt tekintetbe véve, nem több mint 128,000 pengő forint*), mihez képest szabad rendelkezésére marad 18,000; mi ugyan számos és minden élvezetre megszoktatott s elkényeztetett uri családra, nem éppen sok, de, ha kell, becsületesen élélhetni vele. Ámde ha 20,000 pgő forint telekdij rovatik a 110,000 évenkinti adóssági súlyra, nemcsak nem marad kis fillérke egyetlen egy kalánka levesre is, de tulajdonkép kétezer pengő forinttal kevesebb van semminél. A számok ez esetben így szólnak. Hol pedig számok szólnak, ott minden okoskodásnak vége. Ha tehát sok illy körülmény közé kelepcezett nagybirtokú család vagy egyed van, akkor úgy látszik, mintha tervem, legalább a nagyobb birtokosak bizonyos részénél, némileg már megindítása előtt, magában viselné a legbizonyosb hajótörés okát; mert hogy bárkit is úgy meg lehessen, ha mindjárt egyenesen maga hasznára is valami teherrel rakni, hogy fentartására semmi legkisebb ne maradjon, és e felett még

*) Szükségesnek tartom itt megjegyezni, hogy én e festés által bizonyos családra czélzok s az egész az életből van véve ugyan; nehogy azonban valaki az illetőkre ismerjen, jónak tartottam, a számokat — mint például a 110,000 fr. adósságot és a 128,000 for. jövedelmet — csak idealiter, de azért mégis szoros arányban tenni ki; minthogy ez által minden compromissiót elhárítani reméllek, czéлом pedig még is el van érve; mert például: kettő úgy áll tízhez, mint áll négy húszhoz, és így tovább.

adóssá is váljék, ez több, mint bármilyen zsarnoki rendelkezés, mert egyenesen képtelenség.

Azt lehetne ugyan mondani: fizessen ez a család, sőt általában véve az egész ország két garas helyett egy garas sarkalatra állítandó telekdíjt; melly után száz millió helyett ötven millió tőke kerekednék a hon felruházására, mi szintén nem megvetendő summa volna kezdetnek. S igaz, az ország ezt könnyebben elviselhetné, sőt szorosán véve még az érintett család is, melly itt mint szinte a legsajnos helyzetben levő hozatik fel, elbírná; mert 10,000 pengő forintot fizetve, maradna számára 8,000 pengő forint, mellyel vajmi sok embert megóhatni az éhenhalástul és efféle leg-sürgetőbb életveszélyektől.

Ez azonban nézetem szerint nem volna helyes; mert oly családot, melly roppant jövedelme daczára, úgy is csak akkor kezdheti enni kenyérét — és hány van illy esetben! — mikor 110,000 pengő forintot hű gazdasági tisztként, csak hogy saját jövedelméből, már lefizetett a hitelező kincstárába, még szűkebb korlátok közé, t. i. csak egy garas telekdíjra is szorítani akarni, olly rendszer volna, melly valóban még tatárok közé sem illenék. Olly hont pedig, mint Magyarország, melly leggyönyörűbben gyümölcsöztetve, száz milliónál nagyobb tőkét bírna el, minden szükség ok nélkül ezen summának felével úgy szólván megcsorbítani, valódi bűn volna; mert kifejtési működését, mellyre kedvezőbb idő a mainál alig jöhet, mód nélkül visszalökné.

Felfogásom szerint, nem az lesújtó baja a felhozott családnak, ezen magyarországi nyomorúság hévmérőjeül felhozott prototypusnak, hogy azt olly sok adósság nyomja; hanem részint azért függ feje fölött Damocles kardja, mert olly drága adósság sorvasztja, részint mert aránylag olly csekély jövedelem éleszti; részint végre, mert egészen hitelezőinek kezében létezik. Valamint a

számok tehát ezelőtt ellenem látszottak vívni, úgy most mellettem szólnak. S ugyanis: 140,000 forint 6%al számítva, körülbelül 1,833,350 for. tőkének kamatja; s pedig az érintett család legalább is hattal fizeti, ha többel nem, a rajta fekvő tőkét. Már most ha ötten fizeti ezt, szintén 18,000 forintnál többet meggazdálkodnék, és telekdíjúl 20,000 pgő forintot fizetvén, csupán csak két ezer pengő forint kisebbségben maradna, azaz: 18,000 helyett csak 1(5,000 állana szabad rendelkezésére. Ezen két ezer forintot azonban nem pótolná-e csakhamar ki azon élénkség, mely a száz millió investitio után okvetlen keletkeznék honunkban. Ugyan lehet-e ezen kételkedni? Hiszen miért nem jövedelmeznek a magyar jószágok mostanság de korántsem annyit, mint a mennyire bírhatók volnának, és a mennyi jövedelmet szinte minden örökös tartományi jószágok nyújtanak, jóllehet ezeken minden arány nélkül több a teher, mint a magyarokon? Egyedül azért, mert tőke és hitel hija miatt nálunk minden pang, minden dermedez; és az utolsó váltótörvényi rendelet következtében azon kevés pénz is, mely Magyarországbán forgott, erővel kiszorítottatott a kereskedés mezejébül, az uzsorás kölcsönnek vágásába. Minélfogva, ha az érintett családot mai körülményink között aránylag csak csekély jövedelem éleszti, nem csuda, sőt legokszerintibb következés; s pedig a most előhozottakon kívül még azért is, mert kinek bizonyos időre szorosán teendő fizetései vannak, és ki e mellett a hitelezők kegyelmétül függ, annak saját természetvényein rendszerint minden áron tul kell adni; minek a vevő, ki előtt illyes ritkán marad titok, igen tudja venni hasznát.

Mibül az látszik következni — én legalább nem tudok észrevenni más következményt — hogy még a legmostohább körülmények közé zsiabasztott nagyobb birtokosak sem jutnának tervem életbelépése által rosszabb helyzetbe, mint a mellyben most léteznek, ha t. i. ötten kapnánk

elégséges tőkét; midőn tán egyedül azok képeznék a kivételt, kik feneketlen csődbe süllyedének: mert „a hol nincs, ott hiába keressz.“ Ámde még ezekre nézve is kérdés: valljon nem hatna-e tervem, egész egybefoglalata felette jótékonyan? Tervem egész egybefoglalata, mondom — s itt különös figyelmért esedezem — mely nem egyedül azt következtetné, hogy telekdíjt fizessünk; mert ha csak ennyit következtetne, ha t. i. csak a kiadás nagyobbodnék, a jövedelem ellenben nem nőne, akkor természet szerint senki, legalább finánciális tekintetben nem bírná magát eszmém életbelépte után jobban, mint bírja magát ma; tervem azonban, mellynek, ha így lehetne mondani, mintegy, pótló eredménye van, sokkal több elsőségekben részesít, mint a mennyi teherrel járna. S ugyanis kilenczven vagy még több millió öt száztulias tőkével jó a szegény adósoknak segítségére; ezen szerencsétlen uzsoraáldozatoknak, kiknek igaz, csak kevéssel ezelőtt, midőn a Hitel című könyvet írtam, nagyon is kedvezett a törvény, kiket azonban a jelen nemzedék, melly, szintúgy mint ittas majd jobbra majd balra veri be fejét, egy túlságbul a másikkba szökik, tőkéletesen tönkre tett, s pedig — oh bűnös felszínység — nemzetiségünk rovására; kilenczven millióval jó, mondom, a szegény adósoknak segítségére tervem, mi által még megmenthetni, mi megmenthető; és nemcsak anyagi tekintetben, mert ez legkisebb tekintet volna, mert hiszen a köz állodalomra nézve Pál olly jó mint Péter, hanem nemzetiség tekintetében is, hol már nem mindegy, legalább ránk nézve nem, vérünk jön-e a finánciális operatiók által fel- vagy lefelé. Ezt azonban — közbevetőleg legyen mondva — némi újabb hazai bölcseink szembüi szalaszták, jóllehet, szeretjük hinni, hű magyarok, minthogy ezen legsürgetőbb életkérdésben is csupa hazafiságbul, mellynek azonban nem volt gyakorlati kocsisa, annak éppen ellenkezőjét érték el, mit elérni akartak; azaz: még jobban

megnyergelték a pénzesek számára az általuk bilincseiből kiszabadítva vélt magyart. Ez idétlen esetet, melly által, ha csalni nem akarjuk magunkat, vérünknek már nem egy családja van gyökerestül kitörülve s értéke magyarsága nélkül idegenre ruházva, mennyire még lehet, helyrehozná tervem; mert kilenczven millió pengő forint, vagy ennek legalább tetemes része, öt száztulival, vagy ha ezzel sem volna segítve, miért ne négy, sőt ennél is még olcsóbb kamattal, *) egy vágással véget vetne mind azon uzsorának, melly most betű szerint vérünkben dúl; minthogy illy roppant summa úgy határozná el az országban forgó egyéb tőkék díját, valamint vásáron hiába kínálja drágán a kisebb áruló is például búzáját, ha a nagyobb árulók a^on olcsón túladni készek.

Igaz ugyan, magasztos lelkületében nem egy honi bölcs mutatkozott»vajmi késznek, csoportosan kitörlni legdíszteljesb nemzedékink egész névsorát — mintha annyian volnánk — mikép aztán ez által is elősegítse vérünk ügyét! Én azonban, s tudom velem együtt sok más is, mi nem vagyunk oily bőkezűek, mint bizonyos nemzeti operatorok; de midőn más nemzetbeliek érdekeit nem kívánjuk de csak egy hajszállal is rövidíteni, ha lehet, minden magyart, habár a legkisebbet is meg kívánunk óni, minden és ekkép finánciális bukástul is. Ha tehát tervem semmi egyebet nem eszközlene, mint a magyarságnak minden más érdekek csorbítása nélküli — és ez nálam feltétel melly nélkül nem — megóvását s fölsegélését, mint azt valósággal eszköz-

*) Vllidik számú, Adó cikkemben azt tettük fel, hogy három és fél %*ra* kapnánk száz milliót, mire tán tehetnénk is szert, mert hypothekául honunk úgy szólván még némileg szűz ingatlanát adnék. Ha tehát e kölcsönnek részét, mint feltettük, kilenczven milliót öttel adnék ki, egy és fél széztulit nyernénk, azaz: nyerne a közállodalom. Minélfogva nyereséggel négy és fél, sőt még négygyel is ki lehetne azt adni; minden nyereség nélkül pedig még három és féllel is.

lené is, már ez is, azt hiszem lehető legsürgetőbben ajánlaná annak elfogadását.

Tervem haszna ez által azonban koránt sincs kimerítve még; de midőn a nagy birtokosakat illetőleg, ezen osztály legkétesb pénzbeli sorsosait sem érintené sajnosan, s ekkép annál könnyebben volna a jó állapotban levők által elviselendő, sőt ezeknek igen hasznos lenne, egyszersmind egészen új életet lehelne a nagy közönség legtávulabbi ereibe; s pedig magyar szellemben; mert mai időkben bármikép erőlködöl, fűjsz, villogsz szemeiddel és kaparod is a port, hazafiúi lelkesedéstül az egekbe ragadva, drága földi, bizony in ultima analysi még is csak ott az erő, hol a pénz, t. i. ott, hol az a kiállító erőnek valóságos képviselője, mit a lelketlen pénzzel egybekevernü nem kell.

Igen; felelevenülne az egész hon, mert a pénz munkát, és ez ismét pénzt idézne elő, és ez nagyobb forgást, mi nem egyéb mint gyorsabb élet, jobb egészségi állapot, mellynek következtében a nagy közönség sorában vajmi sok szép lelkületű egyednek nyílnék száz úton pálya, díszteljesen s jó haszonnal gyakorolni erejét, ki most, jóllehet az anyatermészetül mind lelki- mind testikép legnagyobb elsőségekkel fel van ruházva, úgy szólván kétségbeesve vagy dologtalan eped, vagy nem tudván pezsgő vérét zablázni, a legféktelenebb kicsapongásokra fajul, vagy végre a jogászai kör tekervényében leli üdvét, melly körben — mint a tapasztalás mutatja, — néha a legegészségesebb velő is szőrszálhasogató házsártossá válik, ki — ha vagy saját érdeke támadtatik meg, vagy másnak célját hátráltatni hajlandó — még a négyszöget is keréknél látja. Ily viszonyok közé pedig ma számtalan magyar, ki valóban szebb sorsra volna méltó, s kinek hasznát a haza vajmi jól tudná venni, egyedül azért süllyed, mert szegény legény, nem lel pártoltatást, és mindenek fölött, mert kivált az előbbkelő vagy inkább előkelőbb magyarra, ezen keleti szittyá vére nézve,

kinek kezében ércz buzogány rezgett! honunk tág terén álltálján véve szinte nincs egyéb kör, mellyben gyakorolhatná tehetségit, mint a prókatori és az irkafirkai és aztán — közbevetőleg legyen mondva — még is bámul nem egy, hogy semmire sem megyünk, s mindenben olly anynyira hátra vagyunk, holott legalább az én felfogásom szerint, inkább azon kellene bámulnunk, hogy illy visszás körülmények közt, mellyeknek bilincseit egyébiránt jobbadán mi magunk kovácsoltuk, csak ennyire is jutánk; mi azonban, hiú önkecsegtetés nélkül nem éppen nyaktörő magasság; mert valóban — és Isten bocsássa meg bűneinket — nem sokára tán még keleti és déli közvetlen szomszédaink által is elhagytunk mindenbe mindenben t. i. mi a jogászságnak és rabulisticának körén túl fekszik.

Emeljük ennélfogva honunkat poraibul és saraibul elvégre ki, és fizessünk két garas telekdíjt, mire nemcsak nemesb érzésünk, de jobb számítási tehetségünk is kész, és mit, bármilly helyzetűek és színezetűek legyünk is, feltévé ha kiváltságosak vagyunk, mint láttuk, minden veszély és öncsorbitás nélkül tehetünk is., sőt, mint most állnak az idők, csak ez által virulhat a magyar nemzeti díszállásra fel; mi nélkül, legalább rám nézve, semminek sincs e világon kéj- de csak eltűrhető színe is.

IV.

Jelenkor, 69. sz.
Április. 31. 1843.

Átolvasván az adóru és a két garasos telekdíjru legközelebb irt s közrebocsátott czikkeimet, tűzre hányni kívánnám mind azokat. S korántsem, mintha még most is scrupulussal teli, megbántam volna, mit mondottam, és tervem körül haboznék. Valóban nem; mert, a dolog lényegét illetőleg igen tisztában vagyok enmagammal; hanem csak abban nem tudtam megnyugodni: valljon nem volna-e eszközlésem még kora. Miután azonban minderi körülményt, mellyek olly aggasztólag tűhegyre állítvák, kellő fontolórá vévén, csakugyan tanácsosabbnak tartottam, a dolgot inkább most hozni szőnyegre mint később, vagy éppen soha sem: egyedül az epeszti keblemet, és ezért szeretném .a jelen kérdést tárgyazó czikkeimet rendre megsemmisíteni és újra kezdeni, mert azokat eszmém igen felszines, valóban félig sem kimerítő kifejtésinek tartom.

Soha nem vágytam tisztábban s megfoghatóbban írni, mint jelen esetben; mert soha nem feküdt annyira lelkemen, megértetni és felhozott okaim diadalát tapasztalni, mint ma; és még is úgy rémlik előttem, mintha egy alkalomkor s egy kérdés fejtegetésinél sem estem volna olly gyakorta és olly erősen a hosszadalmasság, ismétlés, félretérés és még tán a homályosságnak is mindazon hibáiba, mellyekkel már annyiszor untatám béketűrő olvasóimat.

Ámde midőn szívünk igen is teli van, akkor, jóllehet olly közel fekszik ez ajkainkhoz, a legnagyobb előadási tehetség sem képes mindig kellő rendben kitárni mind azt, mitül keble buzog. Minélfogva ha én — ki se írói, se szónoklati pálmát nem követelek, de egyedül hű hazai érzés egész kincsem, mellyel egyébiránt olly tántoríthatlanul eltelve hiszem magamat, mint bárki mást — ha én tehát, mondom, rendetlenül, felszínesen s ide oda kapkodva sorolom elő, ez alkalommal szőnyegre hozott eszmémet, sőt mindezen hibákba a szokottnál még erősebben esem: ám bíráljon a nyájas olvasó engedékenyül; hiszen ha valaha, most feszül keblem annyira, mikép valósággal nem igen tudom, minek előadásával könnyítsék azon legelsőben is, s pedig mert, ha most nem szállunk le felhőkbul a gyakorlati kivihetés mezejére, és most nem vetünk honunk előmenetelére nézve valami derekas alapot, mi után lelkem olly régóta szomjaz, s melly nélkül a magában legjobb, legdicsőbb sem egyéb, mint hiú ábránd, sőt egyenesen tantalusi kíforrás: akkor valóban, én legalább nem tudom, mire és milly időkre építsük előmenetelünk hihetőségét, vagy csak reményét is.

Esedezem: tiszta és becsületes szándékomnál fogva, s még inkább honunk végett, mellynek felvirágoztatását szándoklom, legyen ekkép velem és hosszadalmas előadásommal még egy kis béketűrése a nyájas olvasónak, s bocsásson meg, ha az egészet új és czélszerűbb formákba nem öntvén — mire alkalmasint sem tehetségem s minden .bizonynyal időm nincs — csak úgy adom elő a következőt is, mint adám elé az eddigit. Ha darabos, hiányos lesz is az elősorolás, elvégre az egészbul tán még is az fog kiviláglani, hogy eszmém nem felszínes, s nem éppen a levegőbul kapott, s hogy ha valami, csak annak életbehozása fog minket magyarokat nyomorult szűk köreinkbul, mint nemkülönben az ámítások és pium desideriumok té-

bolydóibul, mellyek közt sorvadunk, kivezetve, a gyakorlati élet nagyobb szabású, nemzethez illő alapjaira állítani. Pótolja tehát tehetségem korlátolt létét a nyájas olvasónak ezen életbevágó ügy iránti hajlama, esedezem, és bizunyas vagyok: egy kis jóakarattal könnyen ki fogja egészíthetni omissioimat, és szintolly könnyen elrendelhetni mindazon netaláni félreugrásokat, mellyekbe sikerért küzdő hevem legjobb szándékbul ragadott.

Vágyaim egybevonatja az: hogy mi mindent, mit lelkes de egyszersmind testi szükségüket is méltányló ernberektil gyakorlatilag kívánni lehet, elkövessünk, hogy vérünk nemcsak ne bukják, de díszteljes nemzetté viruljon fel.

Ennélfogva én távulrul sem követelem, hogy a haza tág terén, bárki is vérünk fentartása és felemelése végett, fázzék, éhezze, vagy testének természete efféle csorbát szenvedjen; midőn azonban én illyest nem követelek, sőt, éppen ellenkezőjét kívánom, ezennel felkiáltok — bár volna erre elég erőm — az egész civilisált emberiség hallatára: ha viszont azt nem akarná saját haszna végett előlegezni a magyar, mi nélkül egy kis szilárd akarattal olly könnyen ellehetne; ha mondom, aggasztó állapotja közt, de még a nélkülözhetővel sem volna elég lelkes és elég eszes magán segíteni akarni: akkor valóban nem érdemlene nemzetek közti állást; mert saját homlokára süté vala a gyávaság bélyegét. Mitül Isten mentsen.

Kardra most nincs szükség, mert magunkon kívül valóban nincs ellenségünk; saját magunk ellen pedig kardot rántani csak nem fogunk. Szavak ellenben, habár jóra, rosra, csudaerejük is rendszerint, pusztá szavak mondom,

jelen állapotban, akármily magas lovakrul harsogtatnának is azok, bizony bajunkbul kiségitni nem fognak.

Pénz az, és felette sok pénz, mire jelenleg szükségünk van. Ezt kell ennél fogva mindenek előtt előteremteni, nehogy vérünk ápolása sőt felemelése végett valamit elmulasztjunk, mi tehetségünkben van.

Ámde a két garasos sarkalatra állítandó lélekdíjnak fizetése által, mint láttuk, száz millió pengő forintot valósíthatnánk honunk ápolására, melly tőkének czélirányos kezelésével valódi csudákat mívelhetnénk; s biztosítva volna vérünk.

Ha tehát elbírnak a két garasos telekdíj, akkor lehetetlen — ha a gyávaság bélyegét megérdemlem nem akarjuk — ahhoz minden tétova nélkül nem járulunk.

Miknek egybevont befejezése az, vagy legalább igen nagyon az látszik lenni: „hogyan ránc magyarokra nézve bizony nincs menekvés, a telekdíj és a nemzeti gyávaság czíme közt;“ mert az előadottak után alig tagadhatni, hogy a tervezett két garasos telekdíj nemcsak nem olly súly, mellyet el nem bírhatnánk, de egyenesen olly emeltyű, melly még a legmostohább állapotúra is legkedvezőbbben hatna.

Egyre vagy másra el kell tehát szálni magunkat, vagy telekdíj általi nemzeties felvirulásra, vagy garasainkat megmentvén, és inkább elprédálván sőt elásván, hervadt állapottal szorosán egybefüggő dísztelen enyészetre.

Mit fog e kettő közt választani a magyar, nem tudom; de minden esetre saját maga fogja elhatározni jövődjét.

A gyávaság bélyegét olly könnyen azonban nemzetekre sütni nem szabad; kivált mikor, mint nálunk, csak bizonyos osztály viseli a nemzet címét.

Felkérem ennél fogva az olvasó és író közönséget: gördítsen tervem ellen nehézségeket, hadd oldjam lel azokat, ha bírom; vagy oldja jó szándékúlag maga fel, ha bírja.

Felfogásom szerint soha nem szeretek keresni segítséget magamon kívül; mert nem egyedül saját tapasztalásom mutatja, de mutatja a világi tapasztalás is, hogy senki nem mozdítja saját célainkat annyira elő, mint minmagunk; miképp rendszerint nem is messzire megy az, ki más segítségére támaszkodik. Ha ennél fogva saját magamtul függne vérünk java, honunk előmenetele, valóban nem koldulgatnék jobbra balra, de azt minélelőbb s minden segítség nélkül tüstént magam eszközölném. Miután egyes azonban a köz állodalomnak csak felette kis és vajmi tehetetlen töredéke, melly csak akarhat, de nem tehet, ámde véremért még is annyit kívánnék tenni, mint a mennyit csak tehetek, nehezebb kivitelű dolgokban legott azokra gondolom szemeimet előlegesen vetendőknek, kik velem egy állásúak s egy körülményűek; mert ez által, midőn saját vállaimat is ajánlom súly alá, s par preference, legalább nem cselekszem boszantólag s ekképp visszalökőleg, megsemmítőleg, mint mind azok, kik csak nyergelni szeretnének, de saját megnyergeltetésük ellen vajmi erősen rugdalkoznak, vagy azt százféle teketória által legalább igen ügyesen tudják kikerülni.

És ez oka, miért érzek magamban olly számos év óta mindig bizonyos hajlamot, a telekdíj eszméjét szőnyegre hozni; az t. i. hogy ez által úgy meg lennék nyergelve, mint bárki más, s ekképp igazságosan senki nem vethetné szememre, ha én őt ollyasnak viselésére kívánnám bírni, mi aránylag saját vállaimat is érintené.

Később, midőn tervezőink száma napról napra szaporodott s egy részről ezer szükségink feneketlen volta tártongott előttünk fel mindinkább, más részről ellenben sajnosán léhete észrevenni, hogy tehetség híja miatt a legdicőbb is anyaméhében marad, vagy legfeljebb idéetlen s már is hervadt kiseded alakjában lép a világra: akkor mind inkább nőtt bennem a telekdíjhozi hajlam, minthogy napról

napra jobban felvilágosodott bennem, mikép annyi szükségnek, mint a mennyi közt mi magyarok sínylödünk, csak roppant tőke felelhetne meg; illyes pedig idővesztés s áthághatlan nehézségek nélkül, egyedül telekdíj alapjára volna állítható.

Az „onus non inhaeret fundo“ közönségesen bevett és apárul fiúra átmenő ármányos magyar axióma vagy inkább előítélet azonban annyira visszaretentett, mikép valóban nem mertem idő előtt tervemmel előállni. Nem mertem mondani — jóllehet ha minden hibáru, tán politikai féltékenységrül senki nem vádolhat — de nem mertem azért, mert mindig rettettem e kényes ügyen rontani; s bár ne volnának némi hazai jóakaróink a legéletbevágóbb kérdéssink körül is, olly igen is huszárilag. bátrak!

Bizonyos alkalomkor számos évvel ezelőtt, feltáram azonban telekdíjas keblemet, bizonyos akkori magyar intelligencia előtt, tsaknem megüté a guta, és ha nem vagyok nemes ember s nálánál«erősebb, tán meg is ver, annyira felhevült. S pedig tudtomra a két garasos alapra állítandó terv szerint, nielly akkor egyébiránt bennem nem vala még egészen kifőzve, reá alig esett volna öt forint, midőn én sok ezer alá jövök vala. „Nem lehet illyesrül csak álmodni is, mert ez a magyar tyussal merően ellenkezik,“ ez volt egész ellenvetésének veleje.

Én, ki a féligmeddigieket mindig gyűöltem, 8 vesém redóiben olly tyusokkal soha nem tudtam csak távulrul is megbarátkozni, mellyek egyoldalúságot s ekkép pangást következtetnek, nem voltam ez által ugyan legyőzve vagy kielégítve, de az ügynek tán egykori diadalibb szőnyegreheztása végett még is az egészrül mélyen hallgattam.

Jött ezután a domestica cassába való fizetés agitatója, melly ugyan tervem alkalmazását ki nem rekeszti, melly azonban ügyjő huszárosán agyon zavartatott; és így lőn, hogy elvégre most, miután sok tyussal együtt szinte

az egész magyar editio hajótörést szenvedő ponton van, telekdijas tervemmel nem akartam elvégre háttérben maradni; mellyre áraszsza Isten legjobb áldását és melly — legyen szabad ismételve érintenem — talán az által fog ajánlkozni leginkább, hogy némi hazai reformerek e tekintetbeni modorát kerülvén, nem állítom annak gyakorlati kivitelét hypothesisekre, vagy magamrul nagy bölcsen elfelejtkezvén, éppen mások erszényére; de mint földbirtokos, és hála az ég, jó nagy daraboknak birtokosa, sajátlag ajánlkozom a súlynak dereka alá, osztálýsorsosimtul se többet se kevesebbet nem követelvén, mint a mennyit aránylag rám is fogna róni az általam felhozott rendszer. Minélfogva, ha eszmém életbe lép, nemcsak idealiter fogunk, vagy mint a német közmondás tartja: örökleg gazda nélkül más erszényérül, vagy végkép mindig csak „en miniature“ nyomorult szabásokként rendelkezhetni, mint ma; de önámítás nélkül meg lesz vetve, a nagyobbbszerű nemzeti haladásnak bizonyos alapja.

És ezt nem kérkedésbül hozom itt elő, hogy midőn mások tervet sajtolnak agyvelejükbül terv után ki, mellyek megengedem mind gyönyörűbbnél gyönyörűbbek, csakhogy senki, még maga a tervező sem tudja mindig: „papirosrul milly költséggel léptethetnének azok életbe;“ megint mások nem képesek kibontakozni a felemelt sóár, harminczad és efféle finaciális recipék nyomorúságaibul; mások megint szőrszálhasogatólág, a királyi jövedelmek, peculiumok sat. elősorolásával merítik ki egész közgazdasági tudományukat, és ezekkel szeretnék kivívni honunk virágzását; mások pedig egyedül indirect adó által hiszik elérhetni a czélt; mások végre, ganz naif a papi jószágokkal és effélékkel kaczerkodnak sal.; én addig, míg mások illyesek körül bíbelődnek, mind ezek kérdésbevetelét továbbra hagyván, egyenesen s mindenek előtt saját vállaimmal ajánlkozom; — valóban nem kérkedésbül hozom mind ezt elő, mondom, a mi az eddig

előadottakból azt hiszem eléggé kiviláglik, mert csak illy eszközlés után várom én honunk valódi felvirágzását, és ezzel olly szorosan egybekötött saját jobb hasznomat; hanem azért gondoltam mind ezen „kitérések“ elősorolását szükségesnek s ehhez képest el nem mellőzendőnek, részint hogy elvégre mind jobban s jobban kitűnjék azok lényege, kik rász katonákként, vagy nem szomjaznak hírkoszorú után, vagy a sáncz mögül kibújni nem mervén, és a megostromlandó várt mindig kerülgetvén, készek ugyan suo tempore a diadal gyümölcseiben osztozni, de annak kivívására fecsegésen és szónoklatokon kívül személyeikkel nem igen, sőt soha nem állnak elé; részint azért hoztam fel a külön politikai, tétovázó financierek rögeszméit, mikép azok legalább, kik mostoha sorsuknál fogva úgy is némileg másokon ülnek terhül, egy kissé feleszméljenek, és ezentúl, a helyett hogy ők perorálnának a fizetés ügye körül leghevesebben s korbácsolólag, inkább mélyen hallgassanak, ha jó móddal szörmentiben nem tudják a dolgot kezelni; mert nincs boszantóbb s ekkép célvesztőbb, mint például gúnyolva merészségre késztetni olyanok által, kik lövésen kívül vannak; vagy e mondást jelen esetre alkalmazva, ollyasok által zaklattalni szemtelenül és ex tripode fizetés s közteherhordásra, kik illyesekben csak ingyen, vagy legfeljebb, lógósul járnának, sőt egyenesen a kocsiban ülénének.

Hagyjátok ennél fogva drága hazafiak, ha azt akarjátok, hogy azok, kiket valami új teherhordás illetve, elletetek tán a tehetősbeiktől ingereltetve, fel ne bősüljenek, és e szerint soha ne üllhessük az ügy diadali ünnepét; hagyjátok mondom, ez esetben a fizetésre netalán szükséges nógatást s korbácsolást csak ránk, kiket leginkább érne a fizetés; mert ha mi nem viszzük ki elvileg s gyakorlatilag a dolgot, ti bizonyosan nem viszitek azt ki soha.

Felkérésemet az olvasó és író közönséghez, hogy

ugyan gördítsen tervem ellen nehézségeket s jószándékúlag oldja fel azokat, ennél fogva korántsem arra kívánom magyarázandónak, mintha én dögönyöző és korbácsoló virtuósokat keresnék — mert hiszen meglehet, fognak illyesek kerekedni, minthogy tervem némellyeknek igen is megtalálhatna tetszeni — Isten mentsen; mert illyes, használás helyett minden bizonynyal csak ártana s megrontaná az egészszet; de csak annyiban esnék keblemnek minden hazai intelligentiák tervemhezi járulása jól, mikép mindenek előtt, mennyire emberileg szólva lehetséges, kivilágoljék: hogy valljon hasznos és gyakorlatilag ki is vihető volna-e honunkra nézve tervem; mindenek előtt mondom, mert csak akkor, ha ez teljes világában tűnnék ki, volna felfogásom szerint szabad, a dolog körül agitálni, mit én igen megkülönböztetek egy puszta újságcikk-írástul. Egyik is más, másik is más, mit nem szabad összekeverni; ámde erről tán később.

Addig is azonban, míg több jóakaró nyilatkozik ez ügy iránt, legyen szabad folytatnom azt a jövő számban.

V.

Jelenkor, 70. sz.
Szeptemb. 2. 1843.

Legközelebbi cikkemben azt állítám, hogy én azért érzem magamat honunk investitióját illetőleg, telekdíj általi hozzájárulásra már régóta mindig hajlandóbbnak, mert legelsőben is: illyest minden macskaféle kerülgetéseknél sokkal egyszerűbbnek és loyálisabbnak tartok; és aztán: mert olly summát, mint például száz milliót, mellynek egy kis lát-szatja volna, semmi más alapon ki nem lehet teremteni sok idővesztés s egyéb nehézségek nélkül, mint egyedül telekdíj-fizetés sarkalatán.

Most ezt ismétlem. S meg fogjuk látni, bármikép csúrjuk csavarjuk is, hogy magunkhoz illőbbet, czélnak megfelelőbbet s kevésb nehézségekkel járó bizony nem fogunk találni, mint az általam tervezett díjnak aránylagos fizetését.

A felemelt sóár basisára állítani tervet, akaratom ellen is, mindig az egykori irlandus szántóvetőkre emlékeztet, kik, mint mondják, régi időkben ökreik farkára köték az eke rúdját. S ugyanis: mert bármilly tervet ollyas valaminek feldrágítására állítani, mi természetű országban, levegő, víz, meg fű után legszükségeseb szer, nem egyéb, mint az országot ott terhelni meg — t. i. az ökröt farkánál fogni be — hol az annak leginkább, vagy legalább mód nélkül fáj. Mi a sórt illeti tehát, mellytül elestünk, és azért estünk el, mert „vállainkra“ nem akartunk venni terhet, errül

hallgassunk s ne emeljük azt még magasabbra. Ha pedig már szólni akarunk róla, a helyett hogy felemelni iparkodnánk, s csak nyomorult homoeopathiai dosisokat tudnánk a szegény szántóvetők, mint egyáltalában a tenyésztők legfájdalmasabb rovására s ekkép egyedül a közállodalmi gazdagság tetemes megrövidítésével abbul kicsikarni, váltsuk meg loyallyiter inkább az egészet, ha bírjuk, vagy sürgessük legalább csökkentését mennyire lehet s hadd élvezze Magyarország minden lakosa lehető legolcsóbban azon kimerithetlen kincset, mellyel megáldá honunkat a sors, s melly kincs most lakat alatt tartva, természetellenleg még azoktul is megtagadtatik, kik úgy szólván mezítlen tömérdekén állnak; mikép a természetelleniség, melly soha nem jár boszu nélkül, a közállodalomnak tetemes megrövidítése mellett még azt is eszközli, hogy nincs rendelkezés s tán nem is lehetne kigondolni czélszerűbbet, melly annyi erkölcztelenségnek meg nem szűnő forrását képezné kénytelenségileg, mint a sónak felcsigázott s eltított léte.

„Sok szépet kivittünk már a felemelt sóárral; miért ne lehetne azt ennél fogva bizonyos mértékig ezentúl is használni?“ Illyést lehetne okoskodásom ellen gördíteni, szinte hallom. Ámde kérdem, mi szépet, mi nagyot vittünk ki ezen hypomodionnal? Semmit, legkisebbet is, mi nemzethez illő volna; mit ugyan a hazai dicsőségek közé saráglyázott és a törpét is óriásnak néző elbizott nem igen fog hinni! de menj ki, drága földi, a határszéleken csak egy kissé: és pirulva, epedve igaznak fogod mondani szavam szemrehányó létét.

Hogy eddigelé a felemelt sóár jobb volt mint a semmi, noha még ez is felette nagyon kérdésbe volna vehető, meg akarom engedni; mert hiszen tán az ökröt is jobb a farkánál befogni, mint éppen nem, és a legdíszesb hölgyet is, kinek csak kezét sem volnál rendes állapotban érinteni rész, hajánál fogod tűzbül vagy vízbül kirántani, ha máskép

nem lehet. De valljon mit erősít ez? Tán azt, hogy illyes czélszerű s helyes? Éppen ellenkezőjét, azt t. i. hogy illyest úgy szólván csak kétségbeesési állapotban szabad mivelni; midőn rendes állapotra nézve, legidétlenebb fogás, sőt legkeserűbb gúny.

Ha tehát illet is a felemelt sóár alapja, mit nem akarok bonczolgatni azon időkre, mikor kétségbeesési erőlködésink közti a legkisebb segedelem is olly jól esett, mint hajótörést szenvedettnek tenger közepén jól esik egy puszta deszkaszál; abbul nem következik, hogy illy nyomorult fogás mai napokra is illő volna, mikor mindenben jobb rendszer s a természettel jobban megegyező rendes állapot után sóvárgunk, vagy legalább illyes után küzdeni kötelességünk volna.

Ki ennél fogva, hihetőleg keleti restségtől saturálva, nem képes hazánk felvirágzására más kútfort feltalálni, mint a még inkább felemelendő sóárt, most midőn derekabb s természeteseb kútforrások megnyitása volna napi renden: az, alkalmasint nem tudván mit tesz, minden esetre nem küzd, legalább ez esetben nem, jobb rendszer és a természettel jobban megegyező rendes állapotért; mihez képest nem is átalom ezennel kimondani rá a kontár stausember címét, ne vegye rász néven; ne vegye pedig, mert hiszen azért igen becsületes és másokban még felette okos ember is lehet.

Tegyük azonban fel, hogy mind az, mit mondék, nem áll, s c kérdésben én hibázom el a valót; mert hiszen igaz, más országokban is statusjövédelmet képez a só, mi egyébiránt a dolog józanságát azért még be nem bizonyítja, ugyan mind e mellett mi sül ki? Nem egyéb mint az, hogy a felemelt sóárbul kerekedő summa, melly most alig rug magasabbra kétszáz ezer évenkénti pengő forintnál, s alig elég azon kisdedségeket is lélekzetben tartani, mellyek annak alapján születtek, minden esetre olly nyomorult hypo-

raocion, mikép azzal Magyarország felvirulását eszközzeni, vagy ahhoz valódi haszonnal csak járulni is akarni, valóban a legsajnosb aberratio. Még magasabbra csavarni e iermészetelleniséget pedig lehetetlen, hahogy nem az a cél, minden tenyésztést lehetetlenné tenni, vagy a tenyésztőket szinte arra kényszeríteni, hogy elvégre só helyett burgonyacukrot fogyaszsanak, melly a sónál majdmajd olcsóbb.

A sorul tehát, ismétlem, vagy hallgassunk, vagy váltsuk be azt inkább fenekestül és aztán rendelkezünk arrul így vagy amúgy, a mint t. i. czélszerűbbnek fogja mutatni a hideg számösszevetés, szabadon.

Az indirect adó — mellyel több oeconomista lehető legkönnyebben elviselhető súlynak tart, mi azonban még mindig bíró alatti kérdés, jóllehet annak eszközlésével valódi csudákat visznek végbe az emberiségnek úgy szóiván irányt adó nemzetei — az indirect adó mondom, áltálján véve nem látszik Magyarország mai körülményeihez még illőnek. S ha van valami, mi elvégre szemeinket nyomoruit mibenlétünkre nézve tökéletesen felnyithatná, minél nagyobb áldás ránk nem háramolhatnék, mert egyedül az ki lát, bir magán segítni: az valóban e kérdésnek ámitás nélküli méltánylata volna. S pedig; mert ugyan miért nem illik ránk magyarokra még az, indirect adónak legtöbb neme* Egyedül azért, mivel Magyarország áltálján és aránylag mind abbul, mi szükségkép az élet fentartásához nem való, s mit ekkep eltűrhetlen nyomás nélkül adó alá lehetne vetni, olly keveset fogyaszt, mikép az illy sarkalatra állítandó közterhekbeni részvét, midőn áltáljános sínylődésink tükrét egész világosságában feltárja előttünk, nemzeti üdülés és felvirulás tekintetében valóban olly csekély volna, hogy csak félig meddig se szolgálhatna elégséges hypomodiomul. S ugyanis: mert hol a nagy többség szorososan csak azt élvezi s néha még azt sem, mi nélkül úgy szólván állatilag is alig tengődhetni — és ez a mi esetünk — ott a nemzeti

let még bölcsőben mereng vagy nyavalyában sínylődik, és olt ennél fogva mind azon élvezeteket, melyeknek birtokában egyedül virágzó nemzetek vannak, mint nem létezőket nem vethetni adó alá.

Derék belfogyasztás, ez a nemzeti egészség és erőnek valódi hévmérője. De nem ám egyedül kenyérnek, burgonjának, tengerinek, s efféle pusztá életfentartó szereknek fogyasztása; mert hiszen illyesek egyenesen csak agyagrészünk legsürgetőbb szükségeit pótolják, „mik nélkül nem,“ hanem fogyasztása mind annak s pedig progressiv arányban, mi után mind inkább vágyik a positiv szerencsére meghívott ember, ki nem pangásra s állati tengésre van elítélve, de üdvét egyedül hatáskörében leli azon soha nem lankadó szorgalomnak, melyet Isten plántált keblébe, s melly midőn legszebb erényinek kimeríthetlen kútfeje, egyszermind úgy szólván jutalmazólag napról napra több és különfélébb életjavakban is részesíti őt.

Illy szerencse-állapotul azonban, melly után törekednünk kellene, s mellynek lényege nem az, mint némi álbölcs elhítenni akarná, mihez képest minél kevesebbel elélni iparkodjunk; hanem az, hogy becsületes fáradozásunk után minél több kéjben részesülhessünk, minthogy — mint mondám — az ember nem negativ és pangó, hanem positiv és haladó szerencsére van meghíva, illy állapotul mondom, nem de még illy rectificált ideóktul is azonban — oh ne csaljuk magunkat, — még vajmi távul vagyunk-, mert valóban, ha mind azon illusiokat és azon hiú álmokat, mellyeknél fogva nem egy magyar, hónát és kivált saját magát örökleg túlbecsülve, legsajnosabban le van bilincselve, a számösszevetésből kihagyjuk, lehetetlen lesz meg nem vallanunk, hogy bizony Magyarországbán mind annak fogyasztása, mi jóllehet az élet fentartására szorosán nem szükséges, de azért még is kelléke minden jobb társasági, családi, sőt egyedi viszonyoknak, vajmi kevés és szük-

körök közé van szorítva. Mert hiszen Magyarországnak mondhatni legtöbb lakosa, aránylag valódi jó eledellel sem él, valódi jó ruhában sem jár, valódi jó házban sem lakik, s annál kevesebbé élvezzi mind azon anyagi és szellemi kényelmet, mellyek közt annyi boldog napokat élnek más nemzetek, jóllehet magyar alkotványos szabadságuk nincs, mellyel mi annyit kérkedünk sőt pajkoskodunk, de azzal viszont philosophiai felfogással élni nem tudunk, s éppen olly kevésbé értjük annak kellő gyümölcseit gyakorlatilag biztosítani magunknak.

Szomorú tanulmány, de való, s csak az ki lát, bír magán segíteni.

S ugyanis: mire lehetne vetni nálunk indirect adót? Menjünk csak városrul városra, falurul falura, házrul házra; s valljon mit fogunk találni? Némi kevés körön kívül, szinte mindenütt inkább szükségét mint felesleget; ha t. i. ez esetben is az ideákat össze nem zavarván, nem nevezük azt is feleslegnek, mi nélkül egy Diogenes-féle hiú kü-iöncz szorosán ellehetne, kivált rövid időre; vagy mi ellen nem egy népproféta legalább elszónokolja — de maga nem gyakorolja — cynicus dagályait.

Hagyjuk ennél fogva az indirect adózási eszméket jobb időkre, midőn rectificált fogalmak és reificált cselekvények következtében kevesülni fog nálunk a sybarita here, meg a cynicus bolond, de e két tulság között mindinkább növekedendik azok száma, kik dolgoznak is de költenek is, és kik ha minden nem tiltott kelleme után vágnak is, azért ha kell minden nélkül el is lehetnek.

Sokan azonban azon vélekedésben lehetnének, hogy csalatkozom, s honunk aránylag nincs olly keveset fogyasztó, azaz olly sányló állapotban, mint én teszem fel; mikép tán még is czélszerűen lehetne használni honunk felvirágzása végett az indirect adót. S igaz, ha például Boszniával hasonlítjuk össze constitutionalis Hunniát, akkor meglehetősen igen

virágzó állapotban fog ezen utolsó mutatkozni előttünk, s hogy felette sok kellemszerűeket fogyaszt. Ámde itt nem az forog kérdésben, magunkat a leghátulabb állókkal hasonlítgatnunk össze, nagy megelegülten, és ha egy lineával elébb állunk, úgy szólván az „elinduló pontnál,“ azért már igen nagyon, mint annyiakban teszszük, hiuskodnunk s kevélykednünk; korántsem ez forog kérdésben mondom, de az a kimutatandó — mert hiszen itt az okoskodást egyenesen kézzelfoghatókra állíthatni — hogy valljon „mire“ lehetne vetni tehát indirect adót? S ha ezt vizsgáljuk, alkalmasint azt fogjuk tapasztalni, hogy dohányon és pálinkán kívül alig van valami luxus-articulus, melyet a nagyobb szám igen fogyasztana constitutionalis hazánkban. S hogy ekkép az indirect adó alá vethetendő kéjek substratuma nem nagy; midőn még e kéjek is — és ezt nem szabad szembeüi szalasztani — a legszámosb osztálynál — fájdalom mondani, mert nincs elég módja.állatóságbul kibontakozni s más neműeket élvezni — igazi életszükségekké váltak.

Legyen ez egyébiránt bármikép, s tegyük fel, nekem mind e melleit *nincs igazam: azért kettő még is alig lesz* tagadható. S ugyanis legelőször az, hogy ha fogyaszt is áltálján véve Magyarorszáiban a nagy közönség ollyasokat, mik veszély nélkül indirect adó alá lehetnének vetendők: az minden esetre olly csekély, mihez képest teljességgel nem szolgálhat valami tetemesb jövedelem alapjául; s másodszor, mert minden indirect adó, a bélyeget — stempelt — pezsgőt sat. is ide értve, annyi, Magyarorszáiban nem létező hivatalt — Amt — ellenőrséget, szóval: annyi keletetlen complicatiót tételez fel, hogy valóiban a várható haszon nem igen ütné helyre mind azon alkalmatlanságot, mely az indirect adó behozatása által háramlanék ránk.

Egyébiránt terheljük meg, például a pálinkát, mely aggasztólag rágódik az éjszaki népeknél hevesebb magyar

vérünkén; terheljük meg ezt elnyomásig, ha lehet; nekem semmi nem volna kedvesebb, csakhogy olly jövedelmet ne várjunk innen, mint a mennyirül honunk valódi felvirágzására elvégre rendelkezhetnünk kellene.

Valamint tehát a felemelt só-ár nem fogja alapját alkotni azon tőkének, mellyre, ha nemzetileg felvirulni vágyunk — és e körül forog a kérdés — szükségünk van: szintúgy nem szolgálhat illy bázisul az indirect adó sem, hahogy nem akarunk vetni adót mind azon ábránda, ámításra, elfacsart ideára, mystificatoria, szemfényvesztésre s efféle tulajdonra, mellyel olly nagy száma a régi álmából felébredt magyarnak, megnepszünőleg csalja magát s csal más; mert ha ezen, valóban éppen nem szükséges, sőt felette káros luxus-articulusokra vetnénk adót, s ezt az illetőkön meg is vehetnők: akkor bizony tágabb és általánosb adói alapra nem volna többé szükségünk, mert hogy bárhol is nagyobb szám élvezze az érintett, levegő- és fiistféle kéjeket, mint nálunk, azt én legalább nem hiszem.

VI.

Jelenkor, 71 sz.
 Septemb. 6. 1843.

Kimutatni iparkodtam, hogy a felemelt sóár és az indirect adó, ha tán kivételileg s mellékesen használható is — mit időkímélés végett ez úttal nem akarok további bonczolgatás alá venni — semmi esetre nem lehet csekély volta és szövevényes alkalmazása miatt, alapja olly nemzeti felvirulásnak, melly hozzánk illő volna s melly cél felé jelen körülményeink közt egyedül aránylagos telekdíj-fizetés után indulhatnánk halasztás nélkül és biztosan.

A harminczad és áltáljában a vámi jövedelmek, nemkülönben mind azon javak és jószágok, mellyeket az ország statuskölségek hordására tett alkotványos fejedelmek kezeibe, felette nagy tekintetet érdemlenek. És ha van valami, mi mindenek előtti jobb elrendezést követel, az bizonyára nem egyéb, mint a határvámoknak súlyos, és mi tán még ennél is nyomasztóbb, azoknak olly sokszor változó, vagy legalább olly könnyen változható léte. A fejedelmi javak és jószágok pedig, nemkülönben mind azon alapok, mellyekre nálunk az universitas, academiák s illyesek állítvák, olly bő kincstároknak mutatkoznak, mikép azokat jól és célírányosan kezelve, minden lehető statuskölség pótlására váltig elégségeseknek volna hajlandó hinni a legméltányosabb is.

Ez mind igaz, és ki a diplomaticumokban nőtt fel s a pacta conventák közi érett meg, igen elértem, hogy illyes

de egy lépést sem akar tenni; vagy más szavakkal: egy garast sem akar zsebébül előbb kivenni, mielőtt mind ezen kérdések tisztába nem jöttek s elvileg és jogilag .el nem rendeztetek vala. És ez ellen in thesi nem lehet kifogás.

Nekem azonban a dolog gyakorlati részét tekintve, még is más a nézetem, más a véleményem. S ugyanis én, jóllehet a nemzet és fejdelem közti kötések és pacta conventák mindenek előtt szentek s ekkép sérthetetlenek előttem, én azért még sem tartom gyakorlatilag és élettapasztalásilag véve tanácsosnak, egyedül ezekre támaszkodni; mert ha nincs semmi, háttérben — s e körül világosabban nehéz szólni — mi azoknak úgy szólván támaszul, nyomadékul szolgálna: könnyen megesik, hogy az efféle kötések magyarázata egyoldalúlag megyén végbe sat., és az egyedül illyesekre támaszkodó körülbelül úgy jár, mini járt vagy inkább úszott azon utas, ki, mert megfizette átszállítását Amerikába, és ez által elv és kötés szerint joga volt az odaszállítást az illetőktől követelni, inkább elveszett az elmerülő hajón, mintsem más hajóra tilt s valami új bérfizetésnek lette volna ki magát; vagy ha honi példát akarunk felhozni, bizony úgy jár e világon az egyedül elvekre és jogokra támaszkodó, mint járt bizonyos táblabíró, ki az utcsináló községekkel és a tens vármegyével meg nem szünnőleg pörölvén, soha nem akarta a háza előtti kátyút maga betöltetni, és számos év leforgása alatt inkább naponta túrta az alkalmatlanságot, s veszélyezteté nyakát, csakhogy az,elven és jogon csorbát ne üssön.

Már én az elvet és jogot áltálján véve, némi becsületben járó kérdéseken kívül, annyira nem bálványzom, mikép azok csorbátlan fentartása végett vízbe veszni, vagy nyakamat törni volnék hajlandó. És ez okbul, mert szintén hazám javát sem kívánom veszélyeztetni, vagy tudja az ég micsoda időkre hagyni, inkább fizetek ma bármilly súlyos telekdíjt, mintsem hogy az aeták pedantságaiban és szöve-

vényiben nagy bölcsen bátyákat és hátulsó kapucskákat keresgetvén, azon ürügy alatt, mert a harminczadi és várni ügyek, valamint a fejedelmi javak és jószágok körüli kérdések még nincsenek egészen tisztában, hazánk javát, mennyire ehhez mind a nélkül is járulni képes vagyok, csak egy nappal is később eszközteni hajlandó lennék.

Legyen mind ez sűrgetve: helyes, és adja rá az ég legjobb áldását: de azért más részről csupa diplomatica- és pacta conventákban bújázkodás által, vagy mert minden nem megy úgy mint mennie kellene, se rövidíttessék meg honunk attul, mit felvirágzására, saját erőnkkel végbevihetünk.

Sok azt mondhatná ugyan, hogy ekkép, ha t. i. a régi források használása helyett újakat nyitnánk, úgy szólván, extra domínium-féle állásba jönnénk, mikor aztán nehezebb fogna lenni a bajon segítség mint ma; ámde ez esetben, én azt hiszem, éppen ellenkezőleg fejlődnek ki a dolog, s pedig mert mi magyarok ezen, valamint más kérdés körül is, önámítás nélkül csak akkor jutandunk valódi intra domínium, mikor egyszer tetteleg fogtunk virágzásnak indulni; valódi virágzásnak azonban csak akkor indulunk, ha egyszer elég lelkünk lesz minden szövevények s nehézségek daczára is segíteni magunkon.

A harminczadot, vagy annak felemeltetését, mint a vámi és fejedelmi javak s jószágok forrásait mind ennél fogva nem tartom tehát ollyasoknak, mellyek honunk felvirulási ügyét tekintve keblem vágyait csak legtávolabbrul is megnyugtadni képesek lehetnének. Ezeknél, honunk előmenetele végett ízlésem, political hitvallásom és számító tehetségem szerint, valóban biztosb, szaporább és bővebb kútfő után szomjazok; s eddigelé legalább, ollyast sehol nem tudok fellelni egyebütt, mint az aránylagos telekdíjban.

A papi jószágokrul — mellyekre annyian olly indiscret étvágyat árulnak el, kik egyébiránt, tudom, lennének csak

ilyesek birtokában, vajmi nagy lármát ütnének, ha azokrul bármilly távulrul is valaki disponálgatni merészkednék — a papi jószágokrul mondom, mint olly kérdésrül, melly a kedélyeket okvetlen legnagyobb lobba lángba hozná — minek elkerülése mostani körülményink között nem kevésb, mint hazafiúi legszentebb kötelesség — ez alkalommal mélyen hallgatok. Mindennek meg kell érne e világon; s nemiek csak lassan érnek meg, úgy hogy az, mi ma nemcsak kivihető nem volna, de okvetlen leghátralőkőbb, sőt megsemmisítő visszahatást szülne, idővel maga magátul fejlődik ki czélszerűbb rendelkezésre. És ha ez igaz, min nem kétkedhetünk, ha a világi eseményeket kérdezzük, s nem czélunk, hazánkbul legelsőben is, tabula rasa -t csinálnunk s ezen aztán valami egészen új építvényt emelnünk fel, de ingadozás nélküli átalakulás az, mit tervezünk, ekkor valóban jobb a papi jószágokrul hallgatnunk, s hazánk felvirulási tekintetében más kútfők felnyitása körül lépnünk őszinte egyességre.

Vannak az eddig elősoroltakon kívül még más sarkalatok is, mellyek sokak szerint előlegesen lehetnének valamelyes adó alá terjesztendők; mint például: tőkepénzek, műipar, kereskedés, eladási díj, laudemium, mortuarium, harminczad-felemelés, ország-künti lakás díja, s tudja az ég, még mi minden; mi minden mondom, mert hiszen hol van határa részint azon képzéti felhevülésnek, mellyel minden jobb ember el van telve, ha .léteért küzd s ekkép minden hű magyarnak is el kell telve lennie, ha hona kétes állását készakarva maga előtt eltitkolni nem akarja; részint hol van határa mind azon, nem fizetési ürügynek, mellynek következtében — fájdalom mondani — annyi magyar sokszor tudta nélkül is, szüntelenül valami .kisurranásra alkalmas hátulsó ajtócskák után kacsintgat.

Mіндеzen most érintett adózási alapkövek, valamint azok is, mellyek eddigelé jöttek tudtomra, s mellyeket itt

rendre elősorolnom csak idővesztés lenne, azonban, meny-nyire én látom a dolgot, mai körülményink között nem alkothatják, ha így lehetne mondani, derekát azon sarkaltnak, mellyen biztosan, röviden és nagyobb szabásokban felvirulhatna honunk, s mellyet ekkép én óhajtanék megvetni mindenek előtt.

S ugyanis: tőkepenzektől nem igen csordulunk fel; ámde ha úsznánk is azokban, minden esetre szövevényesb és könnyebben kijátszható a tőkepenzek megadóztatása, semhogy átalakulási küzdelmink közt illy horgonytul sokat reméllhetnénk. Műipar, valamint kereskedés, még bölcsőben léteznek nálunk; ezeket ekkép inkább ápolni kellene, mint bármilly kicsiség által is nehezíteni. Eladási díj, laudemium, mortuarium, a most előadottaknál sokkal alkalmasb jövedelmi kútfők, nem tagadhatni; csakhogy részint nem elég bő forrásuak, részint szövevényes és ehhezképest drága ellenőrség nélkül igen könnyen kijátszhatók. Országkünti lakás díja elvégre, a mellett hogy csekély volta miatt alig volna számba vehetendő, legnagyobb önkénynek s ezzel szorosán egybefüggő zsarnokságnak nyitna tág mezőt. Mert ugyan milly ítélőszék határozhatná el igazságosan, hogy valljon ki lakja a külföldet tapasztalás s a hazába hozandó méz beszerzése végett s ki kénytelenségbül, ki viszont egyedül éldeleti here-viszketegbül? S így tovább.

Többnyire ha valaki azt mondja: „ne csak egy kútfőt használjunk, de valamint a szemes gazda sem állítja reményeit, például egyedül gabnára, gyapjúra, állandókra vagyis fixumokra, úgymint korcsma- malombérre sat. — fára és efféle nagyobb jövedelmi csermelyekre, hanem jövedelmet szaporítólag minden bármi gyéren csepegő forrást is kellő szemügyre vészen: szintúgy cselekedjünk mi is, honunk oeconomiáját illetőleg az „*adde parum modico*” terv szerint;“ a ki így szól, azzal in thesi kezet fogok s elv szerint nemcsak nem ellenzem, sőt igen kívánom, hogy

minden bármily csekély jövedelmi forrás is nyitassák meg. Mert minél nagyobb az erő, annál biztosab a siker. A dolog alkalmazását tekintve azonban, még is más véleményben vagyok s azt hiszem, hogy valamint nem cselekszik ok-szerintileg azon gazda, s ekkép nem fog megjutalmaztatni aránylag nagy jövedelem által, ki, .kezdetkor valami terjedelmes és hátramaradt uradalom gyümölcsöztetése ügyében kis források körül bíbelődvén, nem pontosítja össze minden tehetségét a nagyobb források megnyitására: szint-úgy nem cselekednék mi is czélszerűleg, s nem fognók tapasztalni honunk kellő felvirágzását, ha pirulásra méltó hátramaradásink között .kezdetkor, a helyett hogy valami derék jövedelmi csermely megnyitására pontosítnók össze minden erőnket, inkább a netalán itt ott felfogható cseppek biztosítása végett fārasztanék ki magunkat.

Legyenek csak valami terjedelmesb uradalomnak nagyobb jövedelmi forrásai egyszer kellőleg megnyitva s biztosítva, ám akkor fog az okos gazda lépten lépve nemcsak minden kifacsarható egyéb kis cseppek összegyűjtése körül is aggódni, de e fölött .negative is iparkodandik nevelni a jövedelmet; azaz: hogy minél kevesb költséggel minél több állíttassák ki; vagy még világosabban mondva: hogy a tiszta jövedelem minél közelebb álljon a brutto jövedelemhez; mit kezdetkor, mikor mindent úgy szólván egyedül fővonásokban lehet és kell ekkép elrendelni, szinte oly kevéssé eszközölhet ezek elferdítése nélkül, valamint a kisebb jövedelmi források kellő méltánylatára sem terjesztheti gondját, ha a nagyobbakat elhanyagolni nem akarja.

És ha ez valami uradalom gyümölcsöztetését illetőleg áll — mit tán nem lehet kérdésbe venni — akkor úgy hiszem, még kevesebbé kérdésbe vehető az, hogy honunk felvirágzási ügyére az itt előhozott logica és bánásmód még inkább illik. S pedig mert uradalmat, hol rendszerint csak egyes parancsol, minden részleteiben keresztül tekinteni,

s az abban lappangó minden kútfők egyszerre felnyitására elégséges tökélet találni csak könnyebb, mint illyest egy egész s olly nagy országot illetőleg eszközölni, mint magyar hazánk, kivált ha ezen ország, úgy mint honunk, nem áll egynek parancsa alatt, ki kénye kedve szerint rendelkezhetné, de valaminek elhatározására ezek jóváhagyása, megegyezése kívántatik meg.

Bizonyosan nem is szülne ennél fogva mai körülményink között jó sikert, azaz: vagy éppen nem volna eredménye, vagy eredménye nem felelne meg számtalan szükségünknek, ha tehetséginket mind azon alábbrendelt kútfők megnyitására fecsérelnők el, mellyeket felhordék, a helyett, hogy most mind ezen cseppek összegyűjtését későbbre hagyván, azon jövedelmi folyót nyitnók meg, melly nemzeti felvirulás-vágyainknak felelne meg, melly nem egyéb, mint az általam tervezett két garasos telekdíj aránylagos fizetése.

Legyen ez megnyitva előbb, s mint egyik fenebbi számban érintem, nem örökre, de egyedül harminczöt évre: s csakhamar megjön az idő, mikor mind azon felhozott s más még lappangó cseppek összegyűjtögetése is napi rendre kerülend, mellyeket akkor elhanyagolni éppen olly kár volna, mint azokkal most bajlódni — ha t. i. nem akarunk örökleg minden civilisált nemzetek mögött nyomorultan kullogni — valódi bűn.

Kísértessék meg egyébiránt egyik is másik is, ha úgy tetszik, Isten neki; csakhogy mind azon kútfőknek ügyes felczifrázása, mellyeket itt felhoztam, s mellyeken kívül tudom még százakat is fel fog hozni a kimeríthetlen magyar képzeleti tehetség, ne szolgáljon, nem fizetési hátulsó ajtócskákul, vagy inkább kapukul; igen kapukul, mert hiszen ha valahol, e tekintetben soha nem zárta és nem szűkítette magának el az utat, szabadságát otrombául nem fizetésben kereső rokon vérem.

VII.

Jelenkor. 72. sz.
 Septemb. 10. 1843.

„Kisértessék meg minden lehető kútfő, mely honunk felvirágzására szolgálhatna,“ körülbelül így végzem be legközelebbi cikkemet. Ez által azonban nem azt akarom mondani — értsük egymást — hogy magyar szokás szerint, Pál makacson például az indirect adóhoz ragaszkodjék; Péter ellenben fejesen egyedül a harminczad és határvám megváltásához álljon; József továbbá kirekesztőleg a sóár-felemelésben egyezzen meg; László végre csupán csak a bélyegdíj — Stämpeltaxe — behozatalát pártolja s így tovább; korántsem ezt ajánlani volt szándokom, mert hiszen ha valahol, bizonyosan azon kútfők megnyitása körül szükséges az egység s együttműködés — minthogy mindnyáját gyakorlatilag szólva egyszerre meg nem nyithatjuk, de csak egyetlenegyét sem nyithat meg csekély szám — mely kútfők után üdülését várja honunk. S ha ez igaz, akkor okszerinti kijelélése ezen kútfőnek, t. i. a legalkalmasb, legbővebb s legkönnyebben kinyitható kútfő kijelélése van mindenek előtt napi renden, s nem ám ezt mellőzve, egyik vagy másik kedvencz-kútfő körüli agitationak időelőtti s ekkép hasztalan sőt hátralökő viszketege.

Én tehát a külön külön jövedelmi források megkísérlésére felhívó szavaimat csak úgy akarom értetni: hogy valamint én vettem gáncsolólag kérdésbe minden más jövedelmi kútfőt, a két garasos telekdíjít kivéve, szintúgy

vegye — mint ezt már a „Két garas IV.“ cikkben követelem — és pedig nem hát mögött, nem suttonban,“ nem sötétíwn, de nyilván mint én tettem, bárki viszont telekdíjas eszmémet is boncz alá.

Legyen előbb e kérdés minden oldalrul lehetőleg meghányva, s csak aztán ha egyszer némileg feltűnt előtünk a való, fogjunk annak, mennyire bírjuk, életbe léptetéséhez.

Mint én látom a dolgot — t. i. mint azt ma látom — esküdni mernék, hogy telekdíjas tervem legjobb. Meglehet azonban: okok más véleményre hozandnak. Lépjenek azokkal az illetők tehát elé.

Én Magyarország férfias felvirulása után sóvárgok. Minden, bármi hasznos legyen is egyébiránt, mi e végcélhoz nem vezet, nem közelít, nem elégíti ki lelkem szomját. Féligmeddig akarom is nem is féle nekem tehát nem kell. Midőn azonban így érzem magamat lelkesítve, se a vak véletlent nem veszem nagy számba, se idegen kéztül nem várom, nem követelem vérem üdvét, s legkevesebbé számítok sült galambokra; de mind ezek helyett, mennyire birom, magam kívánok saját vállaimmal állni egykori nemzeti nagyságunk építvénye alá. S ím ez oka, miért hoztam minden teketória nélkül egyenesen a telekdíj eszméjét szónyegre.

Ha egyébiránt valaki ollyféle helyettessel, vagy jobban mondva pótlóval áll elé, melly többször érintett s most ismét felhozott végcélomhoz közelebb emelné a magyart, mint az általam tervezett telekdíj eszközlené azt; ez esetben, ha ennél jóval súlyosb volna is az ajánlandó csudaszer, csak bírjam s édesörömet és rögtön sajátommá teszem azt; s pedig mert nem tervem elfogadása, vagy éppen magam kímélése, de vérem felvirulása, hazám dísze, czéлом. S ha erre ráállok, mint áltálján véve, nem vagyok a körül különösen akadékos, így vagy amúgy szolgálom-e a

hont, csakhogy szolgáljam: természetesen még hajlandóbb leszek olly terv elfogadására, melly a telekdíjnál nagyobb, vagy legalább ahhoz hasonlólag üdvös következményeket szülvén, életbe is gyorsabban hozható s könnyebben el is viselhető lenne. Mert hiszen hasonló sőt megfelelőbb eredménynyel nekem is jól esik a könnyebben elviselhető teher. S azért ki vele mindenek előtt! csakhogy hátulsó ajtócskát ne vegyek abban észre; mert valamint gyűlölöm az erőltetési és zaklatási modort, s illyest e szerint legtávulabbrul sem akarok használni: szintűgy hiszem szükségesnek, hogy mai nap minden, mi nem ered tiszta főből s kivált tiszta kebelből, kímélet nélkül pelengérre állíttassék, mit eröm szerint eszközölni is fogok, mert ha másokat vezetni akarni ahhoz való tulajdon nélkül is már elég nagy vétek, azért még is megbocsátható azon undok bűnhez szabva, melly szerint honunk ügye körül — szégyen és gyalázat — nem egy magyar mást hord ajkán, mint a mit rejt keblében.

S valóban itt van ideje, hogy elvégre lehetőleg kimutatva s megismerve legyen minden magyar lényege, úgy hogy az, ki tehetetlen s nem bírja szolgálni a hont, kíméivé, azokkal ne zavartassák igazságtalanul egybe, kik birnák ugyan szolgálni azt, de nem akarják; mikép aztán a kötelesség-éber honfiak megmenekedve az illyféle selejtesek nyílt valamint hypocrita gátlásaiktul, átalakulási szent ügyünket illetőleg kezét fogva s vállt vetve, akadály nélkül gyakorolhassák erejüket.

Egyik vagy másik zsebből vegyük-e ki ennélfogva azt, mi nélkül soha nem emelkedhetik ámitás nélküli díszállásra honunk, előttem tehát nem *conditio sine qua non*; csakhogy kivegyük egyik zsebből valahára; s ez már feltétel, mert hiszen e körül forog létünk s nem létünk; s csakhogy — mi megint második feltétel — ne téveszszük el véletlenül a zsebeket, magunké helyett másokéba nyúlván, mert ez természet szerint nem kézfogást, vállvetést s ekkép előme-

netelt szülne, de okvetlen a magányérdek legundokabb harcsába sülyeszené a hont.

Mindazon nemfizetési ürügyekkel, hátulsó ajtócskák-
kal s mind azon „sine me de me“-féle zsarnokságokkal tehát
félre, mellyek eddigelé — valljuk meg — olly nyomorultan
jellemezék honosink nem kis részét; s ismerkedjünk meg
elvégre a jobb, a lelkes embernek boldogsági talpkövével,
melly rövid szavakkal érintve nem egyéb, mint őszinte köz-
munkálás utáni hazai dísz és hazai becsület; s legyünk bi-
zonyosak, azon arányban, mellyben honunk fog indulni
virágzásnak mind inkább, szint abban fognak napról napra
minden egyesnek virágai is felvirulni okvetlen.

És e szerint álljon elé bárki, s tanítson jobbra; csak-
hogy vége szakadjon egyszer azon pangásnak, melly közt
sínylödünk, s azért sínylödünk főkép, mert akármilyen felségest
tervezzünk is, mindenütt megakadunk tehetség híja miatt,
melly ugyan nem egyéb, mint .célirányos munka; ámde
ennek megindítására pénz, nemzeti látszattal pedig sok
pénz kívántatik; s illyest hátulsó ajtócskák útján nem igen,
mások erszényéből pedig bűnhődés nélkül alig szerezhetni.

Várva várom erre nézve a jobb útmutatást, vagy
legalább két garasos (A eszmém czikornya nélküli kritikáját,
ígérem, ok nélkül — legalább mi személyemet illeti —
nem leszek akadékos vagy éppen makacs.

Addig is azonban, míg honi intelligentiáink — s nem
veszek ezen felhívásbul annak jeléül egyetlenegyét is ki,
hogy miután kimondám vélekedésemet nyersen, és ezentúl
is kimondandom mindig, senkivel örök háhorúban lenni nem
kívánok, mert több előttem az ügy mint a személy, s vajmi
magasabbra helyezem honunk javát, mintsem éreznék ma-
gamban szó g y ő z e l m i vágyat — addig is azonban, míg
honi intelligentiáink mondom mellettem vagy ellenem szó-
landnak fel, legyen szabad két garasos tervemet a folyó
számban tovább fejtegetnem.

VIII

Jelenkor, 73. sz.
Septemb. 14. 1843.

Tervem kivitele, életbehozása, számtalan nehézséggel van egybekötve. Ezt nem tagadom, valamint eddigelé is már megvallám. Midőn azonban annak haszna felelte nagyoknak s kétségbe nem vehetőnek mutatkozik, előttem, én legalább kivihetésében s életbehozásában nem tudok észrevenni áthághatlan, meggyőzhetlen akadályokat, mit fenntebb szinte érintek.

Nézzük ennél fogva — mert hiszen engem is szintűgy elszédíthet valami kedvencz idea, mint bárki más; s oly eszme által, melly honunk felvirágzását tárgyazza, egy kissé elszédítettetni, közbevetőleg mondva, tán nem éppen szégyen — nézzük ennél fogva, mi mindent lehetne tervem kivitele s életbehozása ellen felhozni; kivitele s életbehozása ellen mondom, s pedig gyakorlati szempontbul véve, mert helyessége ellen még in thesi is csak az gördíthetne nehézségeket, ki

Vagy meglegszik s, beéri Magyarország mostani virágzó (l) fényes (A és biztos (?)) állásával, s azt vélvén, a mai status-quoval is elvitorlázhatni hajótörés nélkül még számos évekig, egyedül az antiquitásokban leli kését;

Vagy az, ki sóvárog ugyan nemzeti felvirulás után, de be tudja bizonyítani, hogy a két garasos telekdíj áltálján, nemzeti csontvelő-csorbitás nélkül cl nem viselhető;

Vagy végre, ki a telekdíjnál hatályosb — efficiensb — pótlékot, vagy legalább, ehhez hasonlót s egy úttal könnyebben el is viselhető tud javasolni.

Csak az, mondom, ki e három osztályba tartozik, kelhet tervem hasznos, alkalmazható s célirányos léte ellen még in thesi is ki.

Miután azonban mind ennek fejtegetése habár tán nem is egyenesen, de az ügy tárgyalatása közt mellékesen úgy is elmúlhatlan szőnyegre kerülend, tegyük tervem könnyebb kipuhatólása végett addig is fel:

Hogy mi nem elégszünk meg s nem érzük be hazánk mai fényével, és ekkép valami díszesb lét után sóvárogva, tenni is akarunk valamit a honért; s

Hogy a nemzeti csontvelőnek csorbitása nélkül áltálján elviselhető a két garasos telekdíj; s végre

Hogy hazánk felvirulási tekintetében nincs a telekdíjnál czélszerűbb emeltyű.

Tegyük mind ezt fel, s a végett, mihezképest tervem lényege, mennyire lehet, tökéletesen kivilágozljék, pontosítsuk előlegesen minden kutatásinkat kerülgetés nélkül főkép abban össze, hogy valljon, gyakorlat s méltányosság szempontjából tekintve, kivihető s életbe hozható-e az. Mikép pedig ez könnyebben eszközöltethessék, soroljuk, mint érintem, az az ellen gördíthető észrevételek s nehézségeket, mennyire azok előttünk ismeretesek, rendre elé.

Legelsőben is az adózó népet hozzák fel, mellyet minden terheinek hegyibe holdonként de csak két garassal is terhelni meg, nem volna méltányos.

S igaz ez nem volna méltányos. Ámde előrebocsátottuk, hogy a holdonkénti két garas csak legnagyobb általjábanosságbán van értve; miszerint például közel jó vásárhoz fekvő legjobb búzaföldre négy, sőt tán hat garas is volna a végett rovandó, mikép viszont valami sivatagra holdonként csak fél krajczár, vagy még ennél is kevesebb fektet-

hessék, s áltálján véve még is minden holdtul két két garas folyjon az országos kincstárba.

A jobbágyi — sessionalis — telkektől, azok mine-műségét s fekvését szintén illő tekintetbe véve, tehát holdonként egy garas, sőt még ennél is kevesebb volna fizetendő. A polgári, valamint azon földek is, mellyeken valami teher már fekszik, hasonlólag ez osztályba esnének.

Már például áltálján véve egy garast róva mind ezen osztályzatú telkekre holdonként, úgy látszik, nem volna még annak daczára is nyomasztó állapot, hogy e telkek már súly alatt vannak. S pedig, mert e kulcs szerint harmincz hold után évenként nem több mint egy for. harmincz kr. volna fizetendő. Mi tán csak elviselhető, sőt még felette nagy haszonnal is elviselhető volna, ha nagyobb műveltség, jobb utak, élénkebb kereskedés, derekabb belfogyasztás, és számtalan efféle szellemi és anyagi tényező által, áltálján véve virágzásnak is indulna a hon, s ekkép nőne is a kereset. Elviselhető volna mondom, még e kis rátétel is, ha virágzásnak indulna a hon s nőne a kereset.

S e körül forog a dolog. Mert ha megmarad minden in statu quo, tudatlanság, fecsérlett munka, műveletlenség, restség, homokbuczkák, mocsársombékok s efféle szellemi és anyagi nyavalyák és békók közt: akkor, nem tagadhatni, valódi zsarnokság volna de csak egy garasocskát is róni valami jobbágyi vagy polgári ingatlanra. De valljon miért nem volna szabad feltennünk, mint azt már fentebb is érintem, hogy a józanul investált száz millió tőke után mostani dermedezéséből s pangásából kiemelkedve, virágzásnak s egészen új életnek fogna indulni honunk? Miért nem volna ezt feltennünk szabad? Hiszen caeteris paribus hasonló ok mindenkor hasonló következményt szül. Ha tehát más hazák többek közt szintén az által is indultak jobb kifejlésnek — mit nem vehetni kérdésbe — hogy mindenki aránylag járult honának investitiojához; ugyan miért

kellene kétkedni, hogy magyar hazánk is hasonlólag fogna ugyanazon ok által virágzásnak indíttatni? Én nemcsak nehézséget s improbabilitást nem látok ebben, de azt hiszem, valódi csudákat mívelne nálunk száz millió. így pedig azért vagyok meggyőződve, mert aránylag kisebb tőke is legnagyobb csudákat mívelt más honokban, úgy hogy ezek úgy szólván mátul holnapra mintegy bűvész-vessző által felette kétes állapotbul rögtön egészség felé fordultának, jóllehet — s itt különösen felkérem a tisztelt olvasó figyelmét — korántsem rejlett azokban annyi élet és kifejthető erő, mint rejlik magyar hazánkban, melly valóban megterem minden hasznost, és most legfőképp azért meddő, azért minden tekintetben olly nyomorultan kopár, mert annyi lakosa, a helyett hogy józan investitio után szinte bizonyossá tenné magának annak gyümölcsseit, ezeket — dologtalan, vagy minden egyetértés s kézfogás nélkül munkálva — egyenesen ajándékként a vak vélcmentül vagy egyedül a jó szerencse játszni negédjétül várja és követeli.

Legyen a tervezett száz millió gyümölcsözőleg kezelve, és czélszerűen olly tárgyakra fordítva, mellyek nem egyedül képzelet és hagymáz szerint, de valódilag hatnak nemzeti javulásunk s egészségünk életforrásaira, és okvetlen vajmi hamar olly felvirulásnak fog áltálján véve indulni honunk, s ehhez képest annak minden őszinte fáradozó és szorgalmas egyes tagja is, miképp alig ismerendünk csak néhány év leforgása után is most pangó, és akkor életteli anyaföldünkre.

Ez azonban igaz, fő feltétel; az t. i. hogy gyümölcsözőleg legyen kezelve a száz millió tőke, miről némi fővonásokban hovahamarább adandóm elő nézetimet; és aztán, hogy e tőke czélszerűen olly tárgyakra fordíttassék, mellyek nem képzelt és experimentumok utáni hagymáz szerint, mellyben most nem egy magyar statusember olly magasan paprikázza magát fel, de a régibb tapasztalás

útján valódiilag hatnak nemzeti felüdülésünk s virágzásunk életforrásira.

Már hogy valljon hol rejteznek ezen életforrások, s ekkép mi volna mindenek előtt és soronként a száz millióval életbe léptetendő, arrul később fogom igénytelen nézetimet a tisztelt közönség elibe terjeszteni. Addig is azonban, míg erre alkalmam lesz, e néhány fővonással vagyok ezennel előállni bátor:

Ha igaz, mikép egyes embernek valamint egész nemzeti családnak legfőbb bölcsesége, gyakorlatilag szólva, abban pontosul össze, hogy az előbb élők tapasztalásit úgy szólván aratásnál meglepven, oly keveset költsön önfizette tapasztalásért, mint ez csak lehető — mert hiszen egészen ingyen illyest át nem vehetni — akkor azt hiszem, „más nem próbálta“ experimentumokra sok tehetséget fordítani valódi balgaság, sőt nemzetileg szólva még igazi bűn is. Mihczképest még oly egyénnek és nemzetnek is csak óvakodva és tehetségüknek egyedül kis részével szabad, eddig nem ismert kísérletek kitapasztalásához járulni, melly egyén és nemzet mind időben mind pénzben sokat költhet, s mellyeknek állása biztos. S ha ez áll, akkor magától következik, hogy oly egyén és oly nemzet, mellynek se költeni való ideje, se költeni való pénze nincs, s mellynek állása efelett korántsem biztos, de igen kétes, annál kevesebbé kalandozhat eddig sehol kellőleg ki nem puhatolt teoriák közt, saját létének legfájdalmasb csorbítása, sőt egész földi üdvének legveszélyesb koczskáztatása nélkül.

S ím ez magyar vérünk állapotja. Mert, ha hátramaradásink aggasztó létét s ezer szükséginknek ehhezképesti irtóztató sorát lágyvelejűleg magunk előtt eltitkolni nem akarjuk, sem elfecsérelhető időnk, sem elprédálható pénzünk de legkisebb sincs; nemzetiségünk pedig, ha szemünket behunyva szintén ez által nem akarjuk nyomorult félénkekként eltávoztatni tőlünk a veszélyt, valljuk meg, bi-

zony felette bágyadt lábakon áll, mi azon magunk körüli kapkodás symptomája után leginkább bebizonyul, melly szerint nem egy magyar, mint vízbefuladó, mindig másban keresi menekülését, a helyett hogy mindenkit békében hagyván, egyedül saját erejére támaszkodva, és ezt szűzül megóalmazva, iparkodnék elérni üdvpartját.

Nekünk magyaroknak, kivált országglási kérdések körül, ennélfogva egyáltaljában nem szabad statusbölcseégi experimentumokban kimerítni tehetséginket; de legszentebb kötelességünk, mindenek előtt ollyasokra pontosítani össze erőnket, s ekkép a netaláni száz millió tőkét is ollyasokra fordítani, miknek biztos sikerükért s okvetlen hasznos létükért régibb tapasztalás vi s kezeskedik némileg.

Így cselekedni azonban semmi nem hátráltat. S azért cselekedjünk így, t. i. fordítsuk a két garasos telekdíj után kerekedő száz millió tőkét is, mennyire lehet, ollyasokra, mik felelcsenitőleg s virágoztatólág folynak életereinkbe.

Már teendünk-e így, az más kérdés. De én remélleni s hinni akarom, így teendünk; s pedig, mert lehetetlennek látszik, hogy mi magyarok, miután annyi előttünk a régibb példa, melly szerint okulni lehetne, s ekkép okulni kellene, sokáig s eldöntő számban foghatnánk mindazon phantasiák és czifra elmefuttatások áldozatai lenni, mellyek által ma nem egy honosunk szédítették el oily sajnosán.

Hogy némi sőt sok aberratióba fogunk esni, s investionalis tőkénk bizonyos része hasztalan párolgand levegőbe, ezt meghiszem, s erre el kell készülve lennünk; mert valamicskét még a lehető legbölcsebb is kénytelen öntapasztalásért koczkáztatni. Ámde hogy olly otrombául fognók alkalmazni száz milliói investionalis tőkénket, mikép az némi elevenséget s egy kis felvirulást se vonjon maga után, azt egyáltaljában el nem gondolhatom; mert habár lesznek is mindig ügyügykedő képzeletdúsak, kik szép szavakkal s eleven festvényekkel theoriáiknak tömkele-

geibe fogják csábítgatni a fogékonyabbat, vagy inkább: a spongyásabbat, azért az okosabb, az óvakodóbb, s ekkép reméllem, a magyarnak jobb része tudom ha egyszer fel-eszmél, inkább tapasztalás útján fog lépni elé, mintsem hogy azok útmutatását kövesse végetlen, kik, valamint átalakulási ügyünkben teszik, szintúgy száz milliói tőkénkkel is, ha ennek alkalmazása rájuk volna bízva, egy experimentumbul esnének a másíkba.

Egyébiránt minden esetre áltálján véve vagy oksze-rintiekre fogjuk fordítani a tervezett száz milliót — áltálján véve mondom, mert egyes esetekben alkalmasint mi is el-vétendjük a czélt — vagy otrombábbnál otrombábbul fog-juk elfecsérelni a felhozott summát. E kettő közt nagyobb vonásokban egyik eset okvetlen beáll. Már ha az első áll be, akkor valamint az áltáljánosan fizetendő két garasos telekdíj könnyen leszen elviselhető, szintúgy lesz az a czikk-ben tárgyalt jobbágyi vagy polgári telket illető egy garas is könnyen elhordható; mert hogy száz millió tőke, kifejtésre olly fogékony országban mint magyar honunk, egy kissé okosan forgatva, csak annyi elevenséget s ezzel egybekötött jobb keresetet se szüljön, mikép a jobbágy meg a polgár igen könnyen, sőt túlságig kipótolva, még azon egy garas-nyi rátétéit se bírhasa el, melly a telekdíj kivetése által háramlanék rá, azt úgy hiszem, a legkétékedőbb sem teendi fel. Ha viszont a második eset áll be, hogy t. i. experimen-tumokat experimentumokra halmozván, csakugyan minden valódi haszon nélkül fecsérlenők er a száz milliót: akkor nyugalomra léphetünk, s pedig, legalább nemzetileg szólva, örök nyugalomra; mert ez eset által tőkéletesen kiviláglanék, mikép rajtunk semmi egyéb nem segíthet, mint idegen kéz, melly alá otromba nép okvetlen kerül, s melly kéz, ne fél-jünk, majd két garasnál jóval többet is ró egy egy holdra, csakhogy alkalmasint nem hazába fektelőleg, de sorompón túl vándorlólag.

Ennyi bárdolatlanságot azonban miért tennénk magunkra fel? Én nem láthatom át. Mert ha nálunk nem egy idealista és éretlen velő, és nem egy álpropheta és pajkos huszár szónok el is szédíti ugyan némi alkalommal a bányász sokaságot, sőt néha diadalának ünnepét is üli — mi egyébiránt tán nem egyéb, mint természetes következménye előbbi pangásunknak — azért még mindig szabad remélnünk, hogy elvégre, mikor mindinkább közelítendünk az egészség állapotjához, az eszmék is kiébredve, mint érintem, a régibb tapasztalás útjából egy könnyen, s kivált nevezeteseb kérdéseket tekintve, kilépni nem fognak.

S ehhez képest nem tudok kételkedni, hogy az általam tervezett száz millió tőkét is, ha éppen nem lehető legtökéletesebben, minden esetre olly czélszerűen fogja magyar vérem hazánkba investálni, mikép ennek legalább annyi felelevenítési s felvirágzási eredménye legyen, hogy valamint az ország áltálján véve elbírhasson két garasnyi telekdíjt, úgy a már egyenesen megterhelt telkek is elviselhessenek áltálján véve egy egy garast, vagy legalább bizonyos fraciót minden tulmegterhelés nélkül.

Az adózókat illető ellenvelés tehát, melly e cikknek tévé substratumát, az előadottak által úgy hiszem meg van, legalább fővonásilag, czáfolva.

A mondottak fonalán azonban más nehézség tűnik fel; az t. i. hogy „valljon milly kulcs szerint lenne a két két garas fizetendő.“

IX.

Jelenkor, 77. sz.
Septemn. 38 1843-

„Lehetetlen tervem létbehozása végett igazságos kulcsot kidolgozni, és ha lehetne, annyi költséggel járna az, hogy azon summa, melly tervem után kerekednék ki, az által olly nagy csorbát szenvedne, mikép tán annak fele sem maradna fen honinvestitioi célra, s e szerint igen is drágán volna megvásárolva az.“

Illy okoskodást hallék kevés nappal ezelőtt tervem ellen gördítettni, s pedig honunk nem legcsekélyebb capacitása által. S miután ez a legközönségesb, de egy úttal a legplausibilisb ellenvetés is, melly illy esetben mindenütt hozatott elő, s ekkép nálunk is okvetlen és ad nauseam fog hozatni elő, mert a politikai kifejlésnek symptomái körülbelül mindenütt ha nem is egyenlők, legalább igen hasonló; miután mondom ez a legközönségesb de egyszersmind legplausibilisabb ellenvetés, szükséges a dolgot egy kissé mélyebbről felvilágosítani.

Legelsőben is az állittatik: hogy hihetetlen tervem létbehozása végett igazságos kulcsot kidolgozni.

Erre következőt válaszolok: Matematikai szabatoságú igazságos kulcsot nem dolgozhatni ki tervem életbehozása végett, igaz; ámde kérdem, valami tehernek közös viselését illetőleg, ugyan hol és milly esetben lehetett a repartitiora nézve illy tökélyű kulcsot feltalálni? Mire, ha

őszinték akarunk lenni, s nem vágyunk hátulsó kapucskákon kisurrani, azt vagyunk kénytelenek felelni: .sehol.

Mihez képest nem is arrul van szó — mint egyáltalában bármi emberiben soha nem lehet arrul szó — valami egészen tökélyest kiállítani s elérni; de valamint másban, szintúgy a telekdíji kérdés körül is, egyenesen csak abban pontosul össze az egész, hogy valljon nem lehet-e tervemet illetőleg, az igazsághoz annyira közelítő repartitionalis kulcsot, nagy nehezen ugyan, de még is kidolgozni, melly gyakorlatilag és életbölcse ségileg elfogadható lehetne.

S erre minden hosszás fejtegetés s megmutatási viselkedet s ügyügyködés helyett, egyszerűen csak azt vagyok bátor felelni: „Lehetett másutt, s hol akarat volt, mindenütt: tehát lehet nálunk is, feltéve, hogy ez elkerülhetlenül szükséges, ha hazafiságunk nem szódagály, mélységünk nem szörszálhasogatás, statusbölcse ségünk nem constitutionalis hypersthenia; szóval: ha nem vagyunk egyedül színpadi és fényűzési hazafiak, de emberi hivatásunknak lelkesen megfelelni ügyekezvén, férfúilag szomjazunk honunk felvirágzása után.“

E tekintetben tehát, mert hiszen szinte minden civilisáltabb nemzetnek megvan már catasterje, nincs legkisebb nehézség is, ha t. t. van arra elégséges költség. És e szerint a felhozott ellenvetés első része nem képez valódi akadályt.

Már mi egy lehető legtökéleteseb cataster kidolgozására megkívántató költséget illeti, ez más kérdés; s e tekintetben, megvallom, lehető legnagyobb figyelmet érdemel az általam felhozott ellenvetés második része, hol t. i. az állítatik, hogy az illetén cataster kidolgozása annyi költséggel járna, mikép ennek eszközlése tán azon summának felét is megemészténé, melly tervem után kerekednék ki.

Ez nagy baj volna, mert aggasztó hátramaradásink közt, mikor kettőztetve kellene lépnünk elő, nehogy mindig

leg hátulsók maradjunk, mert más nemzetek sem veszteglenek; illy állapotban mondom, nagy baj volna, ha a tervem által kikerekedő summa felével lennénk megvásárlani kénytelenek annak igazságos kivetését, s e szerint úgyszólván két lépést téve egy lépéssel ismét visszaöketnénk. Illy haladás egyébiránt elkerülhető-e, nagy kérdés.

Miért kellene azonban éppen ötven millió pengő forint, egy magyarországi cataster kidolgozására, azt nem tudom. Az eddigi subsidium s illyféle kulcsok legalább nem teltek nálunk ennyibe; s így meglehet, hogy e tekintetben is, mint szinte annyi másban, az asthenicus bajból a hypersthenicusba átesvén, az eddigi, mondhatni, egtöbb helyütt falusi kovács more patrio készítette kulcsok helyett olly valami patent-féle kulcsot kívánnának sokan, vagy legalább »némellyek készíteni, melly remek-mű még sehol nem létezik, a mint illyes természet szerint sokba telhetnék.

Tudakolám is ez okból a felhozott nehézségei előgördítő capacitástul, hogy valljon milly adatok szerint hihetné ő egy magyarországi cataster kidolgozását olly méregdrágának? Mire ő egészen naif azt válaszolá, hogy ő e tárgy körül sem nem olvasott, sem nem gondolkozott volna ugyan sokat, de a Pesti Hírlapban olvasá, hogy illyes legalább is ötven millió pengőbe kerülne.

Az én egybevetésim következtében, s mennyire én ismerem más országok ebbeli munkálataikra fordított költségeit, s képes is vagyok saját körülményinkhez szabni azok alkalmazását, s végre mennyire bír is már honunk számtalan olly munkálatokkal, mellyek igen elősegítenék egy lehető legtökéleteseb cataster kidolgozását, én meg nem foghatom, milly adatok szerint lehetett ötven millió pengő forintot illy műtéteire szükségesnek találni. Miután azonban a felhozott p. hírlapi czikk előttem nem ismeretes, nem is tudom, ki írta legyen azt, s egyébiránt nincs ez újságlap kezemnél, távul vagyok azt egyenesen mint levegőből ka-

pottat elítélni akarni. Halljuk s nézzük ennélfogva, milly alapokra van állítva a megkívántató ötven millió. Mert ha valahonnan, bizonyosan a p. hírlap részéről nem várhatunk felszínest vagy készakarva nehezítőt olly tárgy körül, mellyért más formákban ugyan, de azért egy végezel felé még is, olly őszintén és olly fáradhatlanul küzdött.

Felette rász eljárásí modor, a dolgok kivitelét, élet-behozását könnyebbnek gondolni, s illyesnek hirdetni. S ugyanis, mert a felszínes áltálján véve nem arat sikert; s aztán mert psychologice véve a kijátszott remény csüggedést okoz, midőn a nem várt könnyebbség új lelkesedésre hevít. Napoleon — s legyen szabad e hasonlatossággal élnem — soha nem kisebbíté katonái előtt a veszélyt. Hírkoszorú s Franciaország dicsősége után sóvárogva, azt hitte ennélfogva ütközet előestéjén a lelkesb.;holnap végső napom , s mintegy megedzve illy gondolattal, félni többé nem tudott; s ki még is fenmaradt, csudálkozva jó szerencséjén, kivívta a diadalt. Más vezérek ellenben így buzdítják hadaikat: „ne féljete jó fiúk, nem lesz bajotok“, s mosolyg ugyan eleinte illy megnyugtatóson a nagyobb szám, s igen jól esik neki; ámde ha sűrűbben kezd hullni a légénység, bizony a legderekabb is, mert a végveszély eszméjével összebarátkozni nem volt ideje, megijed, s ha szaladásnak nem iramlik, nagy csuda, minthogy, bárki mit mond is, egyedül az a minden alkalmi hős, ki állatóságának szellemileg parancsolni tud; ehhez pedig, mert ez rövidebb hosszabb, de rendszerint mindig valami belső küzdés eredménye, egy kis idő kell.

Kövessük s kerüljük e példákat újjáalakulási küzdelminkben; mert hiszen célunk, vagy legalább az én célom nem ideigóráigi megnyugtató, rövid örömerjesztés s honunkra nézve egy kis ephemer mécsnek meggyújtása. Valóban nem, hanem azon végeredményhez sóvárgok vinni, habár csak egy parányi mákszemnyit én is, hogy magyar

vérem egykor, ha tán több nemzedék leélte után is, diszteljesen foglalja el helyét a szellemileg kicsinosult nemzetek koszorújában.

Barátkozzunk meg ennél fogva minden nehézségekkel, melyek utunkat okvetlen állni fogják s néha meggyőzhetlen, áthághatlan alakokban, ha valósággal nagyok s nemzetileg szólva: valódilag szabadok kívánunk lenni. Sőt öregbítve gondoljuk e nehézségeket inkább, mintsem azokat magunk előtt eltitkolnék; mert vajmi jól fog esni a nem remélt könnyebbség, s minket ellenállhatlan lelkesedésre buzdítand; midőn a nem várt nehézség, az előre fel nem tett akadály, könnyen halálos csüggedésbe sülyeszthetné azon lelkesedést, mellytől most a magyar közönség jobb része felhevülve van s mellyel csudákat lehetne mivelni, melly azonban könnyen ismét ellankadhat, vagy nyavalyás irányt vehet; mert az, valljuk meg — és ez természetes s egyedül volt halálos pangásunk következménye — még korántsem egészséges s ekkép sokáigi fenállást ígérő lelkelet, de teli van lobba lázba vajmi könnyen mehető vegyülettel.

Legyen ehhez képest a p. hírlap szerkesztője szíves, és tárja ki, hogy ugyan milly alapon nyugszik a felhozott ötven millió pengő forintba kerülő catastro. Ám lássuk a lepletlen nehézséget s aztán szálljunk azzal szembe.

Addig is azonban, míg e felszólalásomnak hazafiúi kötelességérzettel elibe fog jőni a p. hírlap szerkesztője, mit loyaltásátul elvárok, addig is fel akarom tenni, hogy csakugyan ötven millóba kerülne olly kulcs kidolgozása, melly szerint némi igazsággal ki lehetne vetni a két garas talajra állított telekdíjt. Ezt pedig annak megmutatása végett akarom tenni, hogy még ezen lehető legsúlyosb esetet tekintve sem volna elégséges ok, tervemet visszautasítani. S ugyanis

1) mert olly szurok közti állapotbul, mint a mily-

lyenben nemzetileg s egyedileg mi vagyunk, alig hihető, ez bármily szomorú és aggasztó legyen is egyébiránt, hogy kivált eleinte, mielőtt tettlegi reformationak egy kissé jobban neki indultunk vala, lehető legjobb esetben is másképp volnánk képesek kibontakozni, mint két lépéssel elő s egygel ismét hátra. S

2) mert ha ötven millióba kerülne is egy tökéletesen kidolgozott cataster, minek eszközzésére minden esetre számos év kívántatnék, ez még se csorbítná egész felével a tervem alkalmazása által kikerekedő summát; s pedig, mert harmincz év leforgása alatt költvén el hazai investitióra a száz millió tőkét — mit fel akartunk tenni — nem száz milliórul rendelkezhetnénk csak, de százhatvanhét s félrül, ha t. i. gyümölcsözőleg lenne kezelve a száz millió.

Hadd világosítsam ezt azonban közelebbi ül fel, ne-hogy félreértessem, magátul értődik, lehető legáltalánosb vonásokban, mellyek itt csak úgy fognak figurálni, mint tervem vázlatrészei, s mellyeket ekkép bármikép módosíthatni.

Tegyük fel, s könnyebb tájékozhatás végett tegyük fel, hogy bizonyos hollandi házakkal száz millió pengő forint kölcsönt contrahált a magyar legislatio, s öt millió évenkénti pontos fizetésről biztosítván a fenérített házakat, melly summának $\frac{7}{10}$ része vagyis $3\frac{1}{2}$ millió kamatkint, $\frac{3}{10}$ része pedig, vagyis $1\frac{1}{2}$ millió törlesztékkint szolgálendő, átvette legyen a nemzet vagy inkább ennek megbízottja a száz milliót, s ezen summával szerencsésen elérkezett vala Budapestre.

A hollandi házakat illetőleg ezen lépés után a magyar nemzetnek nincs azokkal egyéb viszonya s egyéb dolga, mint pontosan fizetni a telekdíjakbul kikerekedő öt milliót — s ezt is csak harminczöt év lefolyta alatt, mint már előbbi czikkeimben érintve volt; mert $1\frac{1}{2}$ millióval el van törlesztve ennyi idő alatt száz millió.

Egészen más categoriába esik azonban azon finansiális működés, melly által Budapestre érkezett száz millió volna kezelendő s melly működést ennél fogva nem szabad összekeverni mind azon részleti eljárásokkal, mellyeket a telekdíj pontos behajtása s Hollandiába szolgáltatása tételne fel. Ez is más, az is más.

Az elsőrül, mikép volna t. i. a telekdíj behajtandó, ez úttal hallgatok; okoskodó javaslatomat röviden egyedül annak felvilágosítására szorítván, valljon mikép volna a száz millió kezelendő, hogy az harmincz év leforgása alatt száz hatvan hétre nőjön.

Feltéve, hogy minden három és három évben tartandó országgyűlésnek legelső működése a telekdíjruli tanácskozás lenne, 1843-ban félre tesz az erre kiküldött biztosság vagy inkább pénztárban hagy tíz milliót, melly 1844, 5 és 6-ban volna a honba lehető leggyümölcsözöttebben investialandó. A kilenczven milliót pedig kiadja öt pentre; mi által három év leforgása alatt $13\frac{1}{2}$ millió kamatot nyer, melly szintén a három első évi honinvestitóra volna fordítandó, úgy hogy azon summa, melly a honba fektetnék, azaz, melly a legelső három évben ennek felvirágzására fordíttatnék, nem volna tulajdonkép tíz millió, de $23\frac{1}{2}$ millióra rúgna, mindazon gyümölcsözést ide nem számítván, melly az idealiter pénztárban hagyott tíz millió s az első és második évi kiencz millió sat. utáni kamatnak kamatjából kerekednék.

1847-ben visszaveszen a biztosság a kilenczvenből. tíz milliót. Marad kamatra nyolczvan millió; és ekkép ennek kamatjával, melly tizenkét millió, az 1847, 8 és 9ik évben ismét nem tíz millió fektetik a hazába, de huszonkettő.

S így tovább; míg harmincz év leforgása alatt ki van adva az egész, de mint a szám mutatja, nem száz, hanem száz hatvanhét és fél millió.

Ha tehát ötven millióra kerülne is egy igazságos eataster — mit azonban előbb be kellene bizonyítani — s annak elkészítésére öt év elegendő volna is — mi alig hihető — és ez által kevesebbet gyümölcsözne a száz millió, mert ötven milliót öt év alatt ki kellene adni: méltóztassék a nyájas olvasó számítani, még ez esetben sem csökken-tené a kiadás telekdíjas summámat felében, de még csak harmadában sem.

Miből az sül ki, mi már fentebb is kiviláglott, hogy még azon esetben, mellyhez képest ötven milliót kellene telekdíjas tervem igazságos létbehozására előlegezni, sem volna elégséges ok, azzal felhagyni s ez által honunk felvirágzását megrövidíteni, s e szerint annál kevesebbé volna illyest tenni szükséges, de csak szabad is, ha egy igazságos cataster kidolgozása nem telnék illy roppant summába, sőt ha egy illyesnek kidolgozása tán nem is volna elkerülhetlenül szükséges.

X.

Jelenkor, 78. sz.
October 1. 1843.

Mielőtt folytatnám félbenszakasztott utolsó cikkemet, minden tévedés s netaláni ráfogás elkerülése végett, ismételni vagyok bátor, hogy tervem alkalmazását illetőleg, mind azon fővonásokat, mellyekkel a dolog jobb és könnyebb felvilágosítása végett eddigien előállok, egyedül próba-vázlatokul kívánom vétetni, mellyek e szerint bármilly módosítások sőt változtatások alá lennének vonhatók.

Így például azt tettem fel, hogy minden három évben tartandó országgyűlés rendelkezék három és három évre tíz milliórul s a fenmaradó tőke kamatjárul; s hogy e szerint az egész száz millió, időközti gyümölcsevel együtt harmincz év leforgása alatt lenne investitiókép a hazába fektetendő.

Már mi az országgyűlésnek minden három évbenti tartását illeti, ezt csak azért hoztam fel, mihez képest a calculus kerekébb lehessen; s mert eddigelé törvényink az országgyűlésnek csak minden három évbenti tartását rendelik. Elvek feszegetése, vagy illyesek újraalakítása, nem volt szándékom; mert ha igen, akkor kénytelen lettem vala terjedelmesebben ereszkedni annak megmutatásába, hogy ha már kereskedés, gazdaság, de csak a legegyszerűbb háztartás sem foroghat jól, legalább minden-évben végbemenendő computus híjával: akkor természet szerint még ke-

vesebbé működhetik rendszeren s czélszerűen egész alkotvány — feltéve, hogy ez nem egyedül pro forma létezik és csak papiroson áll — minden évben rendszeren s kimerítőleg tartandó kölcsönös kiegyenlítés nélkül; mert ugyan mi egy háztartásnak vagy gazdaságnak, sőt a legrészletesebb kereskedésnek is szövevénye, mind azon kigázolhatlanoknak látszó bonyodalmakhoz mérve, mellyek közt, s kivált constitutionális formákban, a polgári lét viszonyai forognak? Miután azonban, mint érintem, nem lehet szándékomban, ezen életbevágó kérdés fölött ez alkalommal elmondanom politikai hitvallásomat, bizonyosan nem más szándékbul hoztam elő az országgyűlésnek minden három évbéli tartását, mint: tervem simább előterjeszthetése végett.

Éppen ezen okbul, t. i. egyedül előadásom könnyebb felfoghatása végett, tettem szintén fel, hogy minden három három évben lenne a száz milliónak tizedrésze elköltendő, s ekkép az egész tőke gyümölcseivel együtt harmincz év leforgása alatt volna a haza felvirágzására fordítandó. Egyedül a kerekesebb számok végett tettem ezt is fel, mondom; mert hiszen maga magátul értődik, hogy investitióra fordítandó tőkét nem lehet illy pedantsággal úgy szólván egyenlő adagokra osztani; valamint igazi önsujtó zsarnokság volna, előre meghatározni, hogy a javaslatban Jevő száz milliót minden gyümölcseivel együtt, okkal, ok nélkül, s bár törik bár szakad, harmincz év leforgása alatt elkerülhetlen a honba kelljen fektetni; mert mint a tapasztalás mutatja, néha a legüdvösebbnek életbehozására sem kedvező az idő, s ekkép ennek jobbra fordultát be kell várni; midőn némi javításokra nézve viszont, ha ezek rögtön nem eszközöltetnek, örökre eltűnik a kellő pillanat; s így néha egy kissé vesztegleni tanácsos, néha pedig minden kitelhető erővel egyszerre kiállni a gátra; vagy e jelen kérdésre alkalmazva a rendszabályt, néha két, három, sőt több évet is egyedül az investmentális tőke gyümölcsöztetésére szen-

telni parancsolná a józanság, némi alkalommal ellenben kettőztetett sőt anticipáló summákat fordítani, egy egy, halasztást nem, vagy csak kárral szenvedő tárgyra.

Törvényhozás vajmi ügyetlenül tenne, ha illyesekben előre úgy megkötné a jövők kezét, hogy azok, röviden szólva, annak idejében ár és dagály ellen evezni, és szélvészszel szemközt vitorlázni lennének kénytelenek.

Elég a fősarkalati pontokat kijelelni, egyéb részletekben szabad kezet kell hagyni az illetőknek; mert máskép a sok rendelet, útmutatás, utasítás, útbaigazítás, olly bókókká fajul, mellyektől akadályozva de csak nyulat sem foghatni, s annál kevesebbé léptethetni életbe nemzethez illőt, illő időben, és illő áron.

Legyen csak elhatározva, hogy telekdíjt akar fizetni a nemzet, habár áltálján véve holdjátul két g[^]ras helyett egy garast is, sőt még ennél is kevesebbet, a többi, jó akarral s kellő éberséggel, melly dicséretes sőt kötelességben járó polgári tulajdont, közbevetőleg legyen mondva, igen meg kell különböztetni azon constitutionalis hyperstheniátul, mellyben most mindent nehezítőleg — fájdalom — nem egy előkelő s előcsahos magyar reformer nyavalyog; akarjon csak fizetni telekdíjt a nemzet, a többi mondom, okkal móddal s az istenek segítségével, kik előtt kedves az őszinte hazafiság áldozata, bizonyosan ki fog egyenlítettetni s gyalultatni úgy, hogy midőn valódi emancipatiojának legelső lépését nemcsak szóval és szónoklattal, de tettel is meg fogta tenni a magyar, honának nem várt felvirulását is tapasztalandja csakhamar, s a nélkül, hogy tervem következtében de csak egyetlen egy fiának is elpusztultat» eszközzené; elpusztultát mondom, mert hogy egyik s másik tán egy kissé erősebben meg lesz terhelve, azt emberi létünknel fogva el nem kerülhetjük; ámde azon teher, mellyet hazafi hord hazáért, soha jutalmazatlan nem volt viselve.

Fizessünk ennélfogva áltálján véve minden holdtul két garast vagy egy garast, hagyjuk ki e számításbul a haszonvehetlen téreket, vagy vegyük ezeket is valami parányival be; fizessen a földesúr jobbágyaért,*) vagy ez valami kis töredéket saját erszényébül; az urbarialis telken lakó nemes ember egészen ki legyen véve a teher alól, vagy rá is írassék valamicske; tíz év alatt legyen a hazába fektetve a száz vagy ötven millió, vagy kilenczvenkilencz alatt; a tüstint kamatra adandó pénz, öt, négy vagy három száztulival adassék-e ki, vagy éppen nem sat. sat.; mind ez mondom, nem egyéb mint árnyéklat, mellynek így vagy amugyi eldöntetése, kedvezőbb vagy kevesebbé kedvező következményeket hozand ugyan maga után, nem tagadhatni; de azért sarkát és lényegét a dolognak nem alkotja, nem változtatja.

Én azt hiszem, bizonyos aranyban mindenkinek legkisebb különbség nélkül kellene a telekdíj viseléséhez járulni, mint ezt már fentebb érintem, s egy úttal azt gondolom meg is mutatom, hogy ezt okszerinti arányban mindenkitül követelni is lehetne; mert a hon felvirágzása után mindenki saját jobb felvergődését is könnyebben eszközölhetné. Ez azonban előttem, jóllehet igen igen óhajtánám, nem eldöntő feltétel; valamint nincs árnyéklat, mellynek magamat ez ügy végett alávetni ne volnék kész, feltéve, mint „Az adó“ V/Idik számában előlegesen felhozám, s itt már alkalmasint egy vonallal sem tágíthatnék, hogy

1) Ne örökre kösse magát le a nemzet efféle telekdíj-fizetésre,, s ekkép azon summa, mellyel hazája felemelésére járul, már magában viselje az eltörlesztés — amortisatio — elvét.

*) E néhány sort addig is, míg c tárgy tán szorosabb tanácskozás alá jönné, mit adjon Isten, a 107ik sz. alatti Nemzeti Újság lapvizsgájában hozzám irányzott szíves felszólítására vagyok bátor válaszolni.

2) Az így egybegyűlendő summa semmi másra ne szolgáljon, mint Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére.

3) Azon kérdés eldöntését, hogy valljon mi mindenre legyen fordítandó a hazai investmentalis kincstár, egyedül s mindig az egyetemes törvényhozás intézze el akár közvetlen maga, akár közvetve megbízottjai által.

4) Egy országos, Budapesten létező kincstári hivatal kezelje az ekkép bejött pénzeket.

5) A pénzeknek mire lett fordíttatása minden következő országgyűlésnek terjesztessék elibe.

Minden, mi e főszabályokba s némi illyféle nemzeti és alkotványos elviekbe, mellyek tán később mutatkozhatnak, nem ütözik, előttem elfogadható leszen, bármilly gyakoi latelleni formákban ajánltassék is az egyébíránt, csak-hogy meg legyen egyszer vetve nemzeti felvirulásunknak valami derekabb alapja. Az idő majd rectificálja a netaláni hibás supraedificatumokat

S ha most tudakolja valaki: miért hoztam ez alkalommal mindezeket, s kivált a minden évben tartandó országgyűlések fölötti nézetemet elé, annak ezt vagyok bátor válaszolni: 1) azért, mert jóllehet bajnoki hevében nálunk egy nagy rész alig tudja bevárni, a legéletbevágóbb kérdéseknek de csak lehető legrövidebb s rögtönibb kitaláltatását is, addig bizonyos más résznek viszont alig írhatni elég részletesen s elég világosan; s 2) mert én irom mind ezeket, én ki sem a túlzók sem az innenmaradók zászlója alatt nem állok, s ekkép számos, jóakaróim (!?) — kik — rül más alkalommal tán majd többet — minden szavaimat rabulistikai kaptájukra vonni törekednek, csakhogy a következetlenség bélyegét valamikép homlokomra süthessék; mi azonban a felkorbácsolt kedélyű nagy szám felfogásában tán igen, de Isten és jobb emberek előtt véremhezzi hűségemet s constitutional elveimet illetőleg, míg inaim

bírnak s velőm nem homályosul, soha nekik nem fog sikerülni.

Így történt például, hogy csak néhány nappal ezelőtt bizonyos egyén, kinek nagy fáradsággal iparkodtam tervemet felvilágosítani, s ezt körülbelül az előadott formákban eszközölhetni reméltem, nagy bámulatomra azon megjegyzéssel állott elé, „hogy ő azt gondolta vala, mikép én az országgyűlésnek, csak minden három évbeni tartását felette károsnak hinném; s ekkép, mert illy értelemben hallott szólni bizonyos alkalommal, most nem tudná felfogni (!?), mikép állíthatnám tervemet (!?) csak minden három évben tartandó országgyűlésre.“ S szinte láttam szemeibül, milly jól esett keblének engem, mint ő gondolja, illy nagy következetlenségben megcsipni!!

S illyesek után ez, valamint több más hőse k a honnak, indignatióval érinti themámat, melly szerint gyanusítani, vagy ha ezen kitétel nem tetszik, minden szerepeskedő s kolompot vinni akaró egyednek keble és feje tisztaságát kérdésbe venni kötelesség, nehogy alkalmatlan vezérekre bizza üdvét nemzetünk; indignatióval érinti themámat nem egy felmerült hőse a honnak mondom, csak-hogy e themának alkalmazásába, saját keble, saját feje kiváltgágilag soha ne eshessek; mert ha azokat venné valaki kérdésbe, s pedig e tekintetben számtalan kérdést lehetne minden fáradság nélkül az illető velők és vesék mélyeibe felette a propos eresztgetni, akkor hossza vége sem lenne a személyeskedési s efféle lamentók eljajgatásinak.

Ámde illyeseket tűrni kell, s még nevetve is tűrni lehetne, mert valóban sok, mit most látunk és hallunk, nem rász komédia, ha pillanatink nem volnánk illy drágák, s mibenlétünk nem volna olly aggasztólag egybebonyolodott. így, igaz, búsító!

E hosszas, de saját magam igazolására szolgáló ki-

térésért engedelmet kérvén, visszamegyek a „Két garas“ IX-dik cikkem végére, hol azt állítám, hogy még akkor is, ha egy jobbféle cataster készítése ötven millióba kerülne, sem kellene tervemmel felhagyni, minthogy e kiadás csak feliben, de még csak harmadában sem csökkentené 167½ millióra felnövő telekdíjas tőkémét“; s ekkép annál kevesebbé kellene tervemet félrevetni, ha az világlanék ki, hogy az eddigi tapasztalás szerint, nem volna egy lehető legjobb cataster kidolgozása illy roppant költséggel egybekötve, sőt ha elvégre még az is sülne ki, hogy tervemnek gyakorlati s minden nagyobb igaztalanság nélküli létbehozására egy illyféle cataster kidolgozása nem is volná elkerülhetlenül szükséges.

Hadd hozzak ennél fogva, miszerint a félbenszakasztottakkal folytassam, némi catasteri adatokat e!ő, nemkülönben tapasztalatikig s gyakorlatilag divatozott, s mint gondolom, még most is divatozó minden rendes és költséges cataster nélküli telekdíji kivetésnek példáját is.

XI.

Jelenkor, 79 sz.
October 5. 1843.

Előbbi cikkemben némi catasteri adatokkal, nemkülönben minden cataster-nélküli telekdíjra állított kivetés példájával, vagy inkább bizonyos esetével Ígérkeztem állni elő. Hadd oldjam meg ezennel szavamat. Legyen azonban szabad — mert véletlenül így jött kezeimhez az adatok kikutatása, s ez a dolog felvilágosítására nézve egyébiránt mindegy — a cataster-nélküli telekdíj kivetés esetét hoznom legelsőben elő.

Somogy vármegyében már vagy negyven évvel ezelőtt, s ha nem csalatkozom, boldogult atyám főispánsága alatt végeztetett: hogy miután a jövedelem bevallása vagy kikutatása olly fölötte sok elcsavarásra s kijátszásra adna alkalmat, a subsidiumok s más illyes nemesi fizetések a legbizonyosabb, és a mennyire emberi tehetségünk engedi, legigazságosabb kulcs szerint, s ehhezképest a holdak számához szabva viseltessenek.

A birtokok összeírása tehát következőképen lón kezelve és 1806-ban be is végezve. S ugyanis:

A nagyobb birtokosak mappáikat s telekkönyveiket előadták; a nemesi községeknek pedig, hol illyesek nem voltak, határkörét a megye földmérője vette fel, s a holdak öszletét referálta; részletes elosztás a községekre, a náluk divatozó arány vagy kulcs szerint hagyatván.

1806-tól 1814-ig a fizetések ekkép holdszám szerint tétettek a nélkül, hogy legkisebb tekintet lett volna a földek jobb vagy silányabb létére.

Később azonban, mihez képest ez iránt is szorosabb igazság szolgáltatassák ki, az végeztetett: hogy — nem ugyan az egyes holdak, mert ez kigázolhatlan nehézségeket gördített volna elő, hanem — az egész határok classificáltassanak.

Öt osztály lőn ennelfogva felállítva, s pedig úgy, hogy a közép vagyis a harmadik osztály képezze azon alapot, mellyhez szabva minden határ tartozzék a reá eső díjt mindaddig viselni, miglen kimutatkoznék, hogy igazság szerint, az vagy magasb vagy alantibb osztályba volna sorozandó.

Ezen osztályok elsorozhatására nézve tekintetbe jött: a földek s rétek jósága; legelők s erdők mineműsége; bortermés jobb vagy silányabb volta; piacznak távul- vagy közellété; csinált utak vonala; folyók szomszédsága vagy ezek híja; regale beneficiumok mennyisége sat. sat.; s ahhoz képest, mint mind ez summásan mutatkozott, soroztattak a külön külön határok az első, második, harmadik, negyedik vagy ötödik osztályba.

Az 1814-ki subsidiumok viselésére ezen itt következő, de egyedül ideális számokra állított kulcs vagyis arány állapítottatott meg. S ugyanis:

az lsó	osztály holdja	16 $\frac{1}{4}$ re
2ik	„ „	13 —
3ik	„ - „	9 $\frac{3}{4}$ re
4ik	„ „	6 $\frac{2}{4}$ re
5ik	„ „	3 $\frac{1}{4}$ re

magából értődvén, hogy ezen számok nem krajczárokat vagy garasokat jelentenek, hanem egyedül azon arányt képezik, mellyben a fizetések volnának teendők.

1827-ben a koronázási ajándék s gárda-segedelem geometrica progressio szerint vettetett ki.

1831-ben a cholera-elleni védvonali költségek egyedül holdszámra, minden különbség nélkül lettek felosztva.

1834-ben végre az országgyűlési költségek fizetésére ezen arithmetikai progressio fogadtatott el:

lső osztály	20
2ik „	17
3ik „	14
4ik “	11
5ik “	8

úgy hogy ha p. o. az első osztály fizetett 10 krt, akkor a második 8t, a harmadik 7et, a negyedik 5t, az ötödik 4 krt, s így tovább; s a nemes községek utóbb is az összes (in concreto) fizetésnél hagyattak.

E szerint minden egyén ellenörködhetik maga fizetése iránt, s kiszámíthatja egy krajczárig, hogy valljon igazságosan vettetett-e ki rá a díj, vagy nem; és szintűgy kitudhatja mindenki, hogy nincsenek-e terhelve vagy könnyebítve mások.

Más megyékben, hol a nemesi fizetések haszon szerint történnek, úgy látszik, nem igen éretik el az igazság. A bevett mód sok helyütt az, hogy minden 21 és 24 for. e. p. jövedelem egy egy sessióba (ideálisba) vétetik, mellyek számához szabva egyiránt történnek a fizetések. Ámde ezen haszon tulajdon bevallás, böcsü, számítás sat. után tétetik ki. Mibül aztán természet szerint, meg-nemszűnő eltitkolás, határtalan önkény, s ekkép a leg-igazságtalanabb kivetés veszi okszerinti eredetét. Úgy hogy a teleknek osztályozott holdszámára állított kivetés igazság tekintetében sok elsőséggel látszik ajánlkozni.

Egyébiránt: nem lehet czéлом, újságlap által olly szövevényes ügyet, mint valami köztehernek igazságos elosztása, fenekestül, vagy csak részletesebben is tárgyalás

alá vennem, sőt kimeríteni akarnom. Elég az, hogy a felhozott eset — s illyes honunkban tán több van — nyilván bizonyítja, mikép a telekdíj eszméje hazánkban éppen nem új; s mi czélszerű s könnyen kivihető létét illeti, tán nincs eddigelé gyakorlatban volt és levő teherkiosztás, melly annál elfogadhatóbb lenne, mit számtalan okkal, sőt előfordult esetekkel váltig be lehetne bizonyítani, jóllehet gyakorlati alkalmazására nem kívántatik meg, mint Somogy vármegye példája mutatja, valami költséges cataster előleges kidolgozása.

Azt lehetne ugyan felhozni, hogy noha tán az illyes holdszerinti fizetés egy egy megyének helységeire s nemesi osztályaira nézve kivihető volna is, azért ebből még korántsem következnek, mikép az, egy egész országot, s oily terjedelmest mint Magyarország, hozzákapcsolt részeivel tekintve, hasonlólag alkalmazható lenne, s hogy ckkép illy esetben a földeknek egyedes felmérése, böcsüje, bonitálása: szóval: catastrálás, ugyancsak alig volna elkerülhető.

És ez mind igaz lehet, csakhogy, mint éppen most érintem, nem áll, legalább most még nem, míg a dolog fővonásai egy kissé jobban megalapítva nem lesznek, s itt nem, mind ennek részletesb fejtegetése s kikutatása a leg-sürgetőbben tennivalók során;? pedig, mert szorosb és mélyebb nyomozás következtében, ha egyszer komolyan fogjuk akarni a dolgot, okvetlen vagy az fog kisülni, hogy Somogy vármegye példája az egész honra alkalmazható, s ekkép a dolog életbehozása végett nem kell költséges catasteri előkészület, vagy az sül ki, hogy illyféle cataster kidolgozása elkerülhetlen.

Ha első: akkor egy, kettő, három, és fogjunk a somogyi példa szerint rögtön a dologhoz, mert itt a halasztás s mély meggondolás valóban nem egyéb, mint beburkolt hátulsó kapu. Ha viszont másik: akkor szintén egy, kettő,

három, a somogyi minta szerint, mert „Magyarország pillanatai drágák,“ azon különbséggel mindazáltal, hogy ez esetben egy úttal idővesztés nélkül egy lehető legtökéleteseb cataster készítése is indíttassék meg, mihez képest a somogyi-féle kivetés annak idejében rectificálható legyen, s Péter, ha rá igen is sokat róttak volna, kárpótlást kapjon, Pál pedig, kire tán az ideiglenes kulcs igen is keveset rakott, az elmulasztottat utóbb fizesse rá.

Akarjunk csak komolyan — se körül fogor a dolog — akkor, telekdíjas tervemet illetőleg, így vagy amúgy süljön is ki a való, nincs áthághatlan akadály. S ha van valami, mi egy kis meggondolást szülhetne, az nem egyéb, mint azon fatális ötven millió, mellyet tán költenünk kellene, s mellyért általános szegénységünk közt én legalább valóban sírni volnék hajlandó, feltéve, ha az sülné ki, hogy nem kerülhetjük el a catastert, s illyes csakugyan ötven millióba telnék.

Azonban ki tudja, tán az fog kiviláglani, hogy a somogyi mintán is elmehetünk becsületesen, s ha nem, hogy legalább ötven millióba nem fog kerülni a cataster.

A somogyi esetet illetőleg nem kívánom ez úttal a nyájas olvasó idejét minden szükség nélkül tovább bitorlani, mert tudom, lesz erről még elég szó. Mi azonban áltálján véve a catastert illeti, nem mulaszthatom el itt röviden legalább egy adatot hozni elő.

Franciaországban minden geographiai □ mérföldnek, ha illyes 5—6000 részből állott, catasteri felmérése 7500 francba, vagyis 3000 for. ezüst pénzbe került. *) És eképp ha a költségeket egyenlőre vesszük — miután nálunk áltálján véve alig van egy egy □ mérföld több mint 5—6000 részre osztva, s alkalmasint ennyire sem — akkor

*) Lásd Zahlenstatistik von Chri. Carl Andro. Stuttgart und Tübingen 1823.

honunk 4894 mérföld terjedelmű catasteri kimérése 14,082,000 for. ezüst pénzbe jönne.

Miután azonban nálunk minden olcsóbb, s a legközelebbtől végbement tagosztályoknál, mennyire nekem van erről tudomásom, igen sok helyen két két garas fizettetett egy egy holdtul, mi az egész országra nézve csak 6,239,850 pengő forintra rúgna, tán bizvást feltehetni, hogy egy egy hold megbecsülését s minden más költséget egy egy garasban számítván e felül, egy magyarországi cataster kellő kiállítására nem ütné fel az ekkép megkívántató 9,359,775 pengő forintot. E summát pedig csak elviselhetnék. Úgy hogy bár elégségesnek mutatkozzék a somogyi minta, bár ne, ha 9,359,775 pengő forintnál többre nem kerül a cataster, akkor egy és más esetben — legalább az ügynek kivétési kérdését illetőleg — örömmel s idővesztés nélkül megkezdhetjük a telekdíj-fizetést.

Nézzük ennél fogva ezek után, mikép, mennyire tőlünk függ, mind simábbra és simábbra készítsük e) az utat, mi mindent lehetne még tervem ellen felhozni.

„Örök adó alá nem vetheti magát alkotmányos nemzet, mert mint a tapasztalás mutatja, függetlenségének garantiáját tán sehol sem leli egyebütt, vagy legalább oly tettelegileg, mint az adónak meg- vagy megnevezésében. A felhozott telekdíj eszme, igaz, csak harminczöt évre kötelez, s ekkép örök tehernek nem nevezhetni azt; ámde harminczöt év felette sok, s ki áll jól, hogy ez idő leforgása után valljon fog-e a nemzet annyi erővel birni, ismét megszabadulhatni azon járomtul, melyet nyakába vett?“

Illy okoskodást gördített élömbe minap bizonyos tekintély. S fontos, s ugyancsak constitutionalis a megjegyzés, nem tagadhatni, csakhogy nincs igazi alapja; mert adó közt, mellyről senki nem számol,- vagy csak illusorie számol, vagy csak akkor számol, mikor oda fordított az, hova egyeseknek tetszett, és telekdíj közt, melly egy egy

bizonyos tárgyra, s egyedül a honnak közvetlen felvirágzására volna fordítandó, és saját magunk által kezelendő, éppen oly nagy a különbség, mint azon egy forint közt, mellyet például a lehető legrosszabb út daczára, útvámul vesznek meg rajtunk, s azon egy forint közt, mellyet a takarékpénztárba viszünk önként.

A harminczöt év nagyobb tekintetet érdemel, mert ezen időszak között, úgy mint ma mutatkozik vérünknek és alkotványos állásunknak diagnosisa, alkalmasint el lesz döntve sorsunk, s ehhez képest vagy egészen új életre viruland fel vérünk, vagy legbizonyosabban megássuk elsüllyedésünk kikerülhetlen sírját, a ekkép harminczöt év után vagy igen nehéz sőt lehetlen, vagy igen könnyű lesz, akaratunk nélküli megnyergeltetésünk.

A koczka, vagy inkább a dolog — a dolog mondom, minthogy nemzeti életünk vagy halálunk legalább is függ annyit saját magunktul, mint a játszi véletlentől — így fog dűlni vagy amúgy. Ha így és élünk: akkor nincs baj, mert harminczöt év leforgása után ismét fizetünk telekdíjt vagy nem fizetünk, a miként t. i. kényünk kedvünk fogja tartani; ha viszont amúgy és nem vagyunk többé nemzet: ám akkor legalább az én lelküetem, szerint nyergeljenek, terheljenek minket, a hogy tetszik, s bánjanak poggyászfordósót lelketlen portékákként velünk, ám tessék; mert hol lélek többé nincs és szellem, ott kíméletnek sincs helye; s oly népvegyület, melly tudna ugyan élni s a legszebb kifejlésre emelhetné magát, de a helyett inkább saját beleiben agyarkodik, s otrombául önmaga oltja ki nemzeti élete világát, illy gyáva népvegyület nem érdemel mást.

Tisztélve említi az emberi események évrajza Ferdinand Cortez magas lelkületét, mellyhez képest elégeté gályáit, nehogy hadának győzelmen kívül más választása maradjon. Kövessük e példát; veszélyeztessük ehhez képest mi magyarok, kik szintolly büszkék s tán sokkal hiűbbak

vagyunk, mint a spanyolok, nem ugyan flottilláinkat, mint-hogy illyesekkel nem bírunk, de legalább a telekdíj után egybegyűlő — két garast! Minden esetre, ha mi magunk nem, más nem fogja bámulni e felette nagy merészségünket! Veszélyeztessük legalább ezt tehát!

Miután azonban még is megeshetnék, hogy minden elrejtett hátulsó kapu nélkül valósággal nem egy magyar ember irtózhatnék azon eszmétül, melly szerint az egyszer habár csak harminczöt évre felvett telekdíji fizetést soha többé nem lennének képesek lerázni: ám módosítsuk, ha tetszik, az egész terv alkalmazását az itt következők szerint; s a végett, hogy ezen módosítás, melly az eddig felhozott pénzkezelési modortul lényegileg különbözik kényelmesebben felfoghatóvá váljék, legyen szabad s pedig táblailag mind egyiket mind másikat, nemkülönben a felveendő száz milliónak törlesztési planumát, ide ragasztanom, s ugyanis:

100 milliónak és kamatjának az eddig felhozott eszméhez kepesti kezelése.

Év	T ö k e.		Kamat 5% val for.	Összesen szabad rendelke- zésre for.
	Kamatra kiadva	Megtartatik és vissza- vétetik		
	for.	for.		
1844	90,000,000	10,000,000	4,500,000	} 23,500,000
1845	90,000,000	4,500,000	
1846	90,000,000	4,500,000	} 22,000,000
1847	80,000,000	10,000,000	4,000,000	
1848	80,000,000	4,000,000	} 20,500,000
1849	80,000,000	4,000,000	
1850	70,000,000	10,000,000	3,500,000	} 19,000,000
1851	70,000,000	3,500,000	
1852	70,000,000	3,500,000	} 17,500,000
1853	60,000,000	10,000,000	3,000,000	
1854	60,000,000	3,000,000	} 16,000,000
1855	60,000,000	3,000,000	
1856	50,000,000	10,000,000	2,500,000	} 14,500,000
1857	50,000,000	2,500,000	
1858	50,000,000	2,500,000	} 13,000,000
1859	40,000,000	10,000,000	2,000,000	
1860	40,000,000	2,000,000	} 11,500,000
1861	40,000,000	2,000,000	
1862	30,000,000	10,000,000	1,500,000	} 10,000,000
1863	30,000,000	1,500,000	
1864	30,000,000	1,500,000	} 10,000,000
1865	20,000,000	10,000,000	1,000,000	
1866	20,000,000	1,000,000	} 11,500,000
1867	20,000,000	1,000,000	
1868	10,000,000	10,000,000	500,000	} 10,000,000
1869	10,000,000	500,000	
1870	10,000,000	500,000	} 10,000,000
1871	10,000,000	
1872	} 10,000,000
1873	
	100,000,000		67,500,000	167,500,000

II.

100 milliónak és kamatjának oly módoni kezelése, melyhez képest 35 év leforgása alatt szintén megszűnnék a telekdíj fizetése s e mellett még is állandóan *biztosítva* magának az ország évenkénti 5 millió jövedelmet.

Év	Szabad rendelkezésre szolgáló kamatok		Összesen	
	for.	kr.	for.	kr.
1844	5,000,000	—		
1845	5,000,000	—	15,000,000	—
1846	5,000,000	—		
1847	5,000,000	—		
1848	5,000,000	—	15,000,000	—
1849	5,000,000	—		
1850	5,000,000	—		
1851	5,000,000	—	15,000,000	—
1852	5,000,000	—		
1853	5,000,000	—		
1854	5,000,000	—	15,000,000	—
1855	5,000,000	—		
1856	5,000,000	—		
1857	5,000,000	—	15,000,000	—
1858	5,000,000	—		
1859	5,000,000	—		
1860	5,000,000	—	15,000,000	—
1861	5,000,000	—		
1862	5,000,000	—		
1863	5,000,000	—	15,000,000	—
1864	5,000,000	—		
1865	5,000,000	—		
1866	5,000,000	—	15,000,000	—
1867	5,000,000	—		
1868	5,000,000	—		
1869	5,000,000	—	15,000,000	—
1870	5,000,000	—		
1871	5,000,000	—		
1872	5,000,000	—	15,000,000	—
1873	5,000,000	—		
			150,000,000	—

és így folytonosan minden három évről három évre szabad rendelkezésileg a hazára fordítható volna 15,000,000 for.

III.

100 millió 3½ % kölcsön vetetvén, ha minden esztendőben 5 millió fizetetik részint kamatra, részint fogyasztásra, 35 és alatt megszűnik az adósság.

év	Adósság		K a m a t		Fogyasztás		Marad	
			3½ %		leszen		ad ó s s á g	
	for.	den.	for.	den.	for.	den.	for.	den.
1	100,000,000	—	3,500,000	—	1,500,000	—	98,500,000	—
2	98,500,000	—	3,447,500	—	1,552,500	—	96,947,500	—
3	96,947,500	—	3,393,162	50	1,606,837	50	95,340,662	50
4	95,340,662	50	3,336,923	18½	1,663,076	81½	93,677,585	68½
5	93,677,585	68½	3,278,715	50	1,721,284	50	91,956,301	18½
6	91,956,301	18½	3,218,470	54½	1,781,529	46½	90,174,771	72
7	90,174,771	72	3,156,117	1½	1,843,882	98½	88,330,888	73½
8	88,330,888	73½	3,091,581	10½	1,908,418	89½	86,422,469	83½
9	86,422,469	83½	3,024,780	44½	1,975,213	55½	84,447,256	28
10	84,447,256	28	2,955,653	97	2,044,346	3	82,402,910	25
11	82,402,910	25	2,884,101	86	2,115,898	14	80,287,012	11
12	80,287,012	11	2,810,045	42½	2,189,954	57½	78,097,057	53½
13	78,097,057	53½	2,733,397	1½	2,266,602	98½	75,830,454	55
14	75,830,454	55	2,654,065	91	2,345,934	9	73,484,520	46
15	73,484,520	46	2,571,958	21½	2,428,041	78½	71,056,478	67½
16	71,056,478	67½	2,486,976	75½	2,513,023	24½	68,543,455	43½
17	68,543,455	43½	2,399,020	94	2,600,979	6	65,942,476	37½
18	65,942,476	37½	2,307,980	67½	2,692,013	32½	63,250,463	4½
19	63,250,463	4½	2,213,766	20½	2,786,233	79½	60,464,229	25
20	60,464,229	25	2,116,248	2½	2,883,751	97½	57,580,477	27½
21	57,580,477	27½	2,015,316	70½	2,984,683	29½	54,595,793	97½
22	54,595,793	97½	1,910,852	79	3,089,147	21	51,506,646	76½
23	51,506,646	76½	1,802,732	63½	3,197,267	36½	48,309,379	40½
24	48,309,379	40½	1,690,828	28	3,309,171	72	45,009,207	68½
25	45,009,207	68½	1,575,007	27	3,424,992	73	41,575,214	95½
26	41,575,214	95½	1,455,132	52½	3,544,867	47½	38,030,347	48
27	38,030,347	48	1,331,062	16½	3,668,937	83½	34,361,409	64½
28	34,361,409	64½	1,202,649	34	3,797,350	66	30,564,058	98½
29	30,564,058	98½	1,069,742	6½	3,930,257	93½	26,633,801	5
30	26,633,801	5	932,183	4	4,067,816	96	22,565,984	9
31	22,565,984	9	789,809	44½	4,210,190	55½	18,355,793	43½
32	18,355,793	43½	642,452	77	4,357,547	23	13,998,246	20½
33	13,998,246	20½	489,938	62½	4,510,061	37½	9,488,184	82½
34	9,488,184	82½	332,086	47	4,667,913	53	4,820,271	92½
35	4,820,271	29½	168,709	49½	4,831,290	50½

Az első eszmének fényes és eléggé tekintetbe nem vehető oldala az, hogy annak alkalmazása által rögtön nagyobb summákkal, s ekkép a siker nagyobb hihetőségével lehetne honunk felvirágzásához járulni.

Árnyékoldalai viszont ezek:

4) Hogy a kölcsönvevők minden három évben kölcsönük *y*» részét visszafizetni lennének kénytelenek, melly bolygatás következtében nem élvezné a természet, a műiparos, meg a gyáros, kik közé elosztandó volna a tőkére fektetendő pénz, azon békét s nyugalmat, melly illy körülményeket tekintve olly nagy csudákat szokott előidézni.

2) Hogy ki volna vetkezve a nemzet azon lehetőség-bül, további új kölcsönadás által közvetlen segítni a természet, műiparoson és gyároson, s ekkép közvetve saját magán; mert az első hitelezésen kívül e terv szerint tőkére nem adathatnék ki többé legkisebb is.

3) Hogy harmincz év leforgása után semmi efféle egyenes jövedelme nem volna a honnak többé, mert kiadatnék az egész tőke minden kamatival együtt s ekkép bármikép és mi módon, de új források megnyitására kellene gondoskodni; mert hogy a virágzásnak indult de még mindig progressioban levő, és acmejét még korántsem elérte ország, minden legkisebb egyenes jövedelem híjával akkor már visszaesés veszélye nélkül ellehessen, az valóban legvermesb várakozások után sem gondolható.

A második eszmének fényes oldalai viszont ezek:

1) Hogy in thesi kimeríthetlen kútforrást képez a terv, s jóllehet szerinte évenként csak öt millióval lehetne járulni a hon felvirágoztatásához, azért alkalmazása által harmincz év leforgása alatt még is csak 17½ millióval fektetnék kevesebb a honba, mint az első eszmének alkalmazása által, t. i. 450, midőn a másik szerint 467½ millió; ide nem értődvén, mihez képest az első terv következtében a felvett száz millió, harmincz év után egészen ki volna

merítve, a második tervhez képest az viszont egész ép-ségben gyümölcsöző tőkeként fenmaradna.

2) Hogy a kölcsönvevők minden bolygatástul menten úgy szólván á fond perdu élvezhetnék a kezeikbe letett száz milliót.

3) Hogy a netalán még is visszafizetett tőkéket újra kölcsönül ki lehetne adni, a természetők, műiparosok és gyárosok felsegítésére.

4) Hogy harmincz év lefolyta után nem kellene ag-godni új jövedelmi források megnyitásáru. Arnyékoldalai ellenben ezek:

1) Hogy aránylag az első tervhez képest egy kissé igen lassan indíttatnék meg e második terv alkalmazása által a honi investitio, minthogy az első terv szerint rögtön disponálhatni tíz milliórul, midőn a másodikhoz képest csak öt milliórul, s errül is csak egy év leforgása után.

2) Hogy igen hosszura terjed a terv, s úgy szólván örökség elvére van állítva az, minek soha sincs tőkéletes sikere; mert minden emberi okvetlen már kezdetkor is ma-gában hordja az isméti enyészet csiráját. így például bizo-nyosan nem lehet száz milliót öt száztulival minden csorba nélkül in infinitum kezelni, s aztán kérdés: nem fog-e időjártával, mint mindenütt másutt, nálunk is leszállni a kamati láb ötrül négyre, háromra, sőt kettőre, mi által tüstént tetemesen meg volna csorbítva a nemzeti jövede-lem; mert ugyan kinek volna kedve tartani száz milliót 5 száztulival, ha 4, 3 sőt 2-vel is tudna szerezni pénzt?

S ím ezek a két különböző, de egy czél felé irány-zott tervnek fővonásai. Egyikben is, másikban is van jó, ámde kérdésbe vehető is. Egy kis jóakarattal azonban könnyen kiszemeJhetők s kiegyenlíthetők mindazon árnyék-latok, mellyek az egyik vagy másik lényegét alkotják. *)

*) Minden homály s tévedés elkerülése végett újra figyelmeztetem a nyájias olvasat, mint az a felhozott III táblából kiviláglott, hogy a supponált száz

Mindent ellene s mellette fontolóra véveén — eddig legalább s mindaddig, míg okok által meg nem győztem — inkább az első terv alkalmazásához hajlom. S pedig mert

Nincs semmi, mivel annyira kellene gazdálkodni, mint az idővel; s mert harmincz évre nyúló tervet, noha már illyest is sok nehézséggel, de még is megóhatni valamikép szüzeségi lényegében; s mert német példabeszéd szerint jön idő, jön tanács; s végre mert, ha nem is a jó szerencsében s csillagok kedvező állásában, de saját tiszta szándékban, erős akaratban, szilárd állhatatosságban s hideg megfontolás utáni józan útválasztásban még is csak szabad s kell is e szerint egy kissé bizakodni.

Többyire mind ez, mit közelebrül felhozok, nem egyéb mint thema, mellyet ekkép így is úgy is variálhatni, sőt egészen meg is változtathatni, a mint t. i. részletes!) kikutatás, mélyebb vizsgálat s a körülmények állása jobbnak fogják mutatni, hazánk valódi felvirágzását illetőleg, a dolgot elrendelését.

Álljanak ennélfogva mind azok elé — ismétlem e felhívást — kik honunk felvirágzását szomjazva nem kímélik magukat a fáradságtul, és czáfoljanak meg, vagy javasoljanak czélszerűbbet, csakhogy honunk kifejlési themája e gyakorlati utón is egyszer kellőleg kísértessék s hányassék meg.

milliói töke felvétele is más mütétei s annak kezelése s haszonra fordítása is más. Az elsőnek lepergésére datis concessis harminczöt év mutatkozott szükségesnek; a másodiknak ellenben az egyik terv szerint ideáliler harmincz évet tűztem ki; a másik tervhez képest pedig megnemszűne.

XII.

Jelenkor, 80. sz.
 Octob. 8 1843.

„Mindent el fog követni a magát szabadelműnek címező, de tulajdonkép inkább izgató, túlságteli, terroristicai párt, hogy csak azért is buktassa meg az általam újra s egyedül más formákban felhozott ügyet, mert annak keresztülvitele neki nem sikerült“ — illyest hallék minap ezen itt következő nyomatékkal elősoroltatni — „minthogy az érintett pártnak, bármilly nádmézileg hordaná is ajkán az ügyet, az elvet, meg a haza szent nevét, úgy hogy „szikla repedne hegy ormairól:“ azért tulajdonkép még sem fe-kunnék keblének egy kissé mélyebb tekervényiben mind ez, de egyenesen dicsvágy, hatalom-utáni sóvárgás, sőt némellyeknél egyedül csak az önhaszon szennyes szomja volna minden lépéseinek rejtett ugyan de valóságos indító-oka.“

Borzasztó! s a ki előtt nem ismeretes, lázas polgári állapotban a kölcsönös vizsontorlásokbul mennyi salak, és mennyi tajték fejlődik ki és jó világrr. rendszerint, az valóban elgyengülve, teli undorodással minden hazafíui eljárásnak legott hátat lenne fordítani hajlandó.

Ámde az, ki előtt tudva van, hogy újjáalakulási küzdelmekben, mikor egy és más rész is nem egyébért vi mint a közjóért, csakhogy egyik is másik is túlhévvvel, és saját felfogása saját módja szerint, s hogy azon salak, azon

tajték, melly illykor napvilágra jő, nem egyéb mint egyesek bűne és nyomorultsága, de nem egész osztályoké; az ki előtt illyes tudva van, mondom, úgy tekinti e botrányokat, mint megedzett katona, ki újonczként azért panicumot még nem intonál, mert a hadak egybebonyolódtak, tapasztalásból jól tudván, hogy azok ismét ki fognak bonyolódni, s azért a világ még el nem vész; vagy úgy tekinti azokat, mint gyakorlatban megőszült orvos, ki illy symptomákat, mellyek okvetlen előfordulnak, ha halálos álombul nem szenderül igazi halálra a nyavalygó, de élet felé fordul, vigyázattal kísér ugyan, de azért járatlan gyógyászként azokon még meg nem ijed.

Vérünk mély haláli álomban merengett. Most lázban van. Azelőtt néhány keveset kivéve, mit is gondolt a nagyobb rész hónával. Most viszont annyi a reformer szakács, meg kukta, hogy se vége se hossza. Azelőtt vak volt a többség, ez időszakban viszont olly tágra feltárá szemeit, mikép ezek mindentü! kápráznak, vagy mindent mintegy nagyító-üvegen néznek keresztül, s csak kevés van, ki a dolgokat valódi mibenlétükben látná.

A felhozott tul- vagy inkább hagymáz-conservatív féle gyűlöletes specimen ennélfogva épen úgy tartozik kellő devalvatióba, mint viszont mind az, mi az úgy nevezett szabadszellemeű pártnak túlzási hagymáz-officinájában készül.

S ha ez áll, akkor előre mondhatni: fognak fognak kerekedni egyes szennyes egyének, kik csak azért fogják tervemet gyűlöletessé tenni és megbuktatni akarni, mert ők nem voltak illyesnek elfogadható gyártásában szerencsések, s mert én hoztam azt ismét szőnyegre. De hogy egész osztály, melly közt annyi felvilágosodott fő, annyi becsületes ember, annyi őszinte hazafi van, és melly osztályhoz én minden sympathiáimmal együtt legalább is olly közel állok, mint hazánk azon tiszteletre méltó fiaihoz, kik szintén

hevülnek a honért, de saját elveimtől néha különbözőleg, s csak azok előtt a szánakozásra méltók, kik legyenek bár a liberális, bár a conservatív részen, saját személyes hiúságuk vagy érdekük végett játszáék a túlzók, akadémikusok, s mindenben készakarva nehézségeket feltalálni akarók nyomorult szerepét; nem nem, hogy egész osztály, mellyhez ugyan nem tartozom, de ebből nem következik, hogy azért máshoz tartozzam, illy alacsonyyságra fakadni képes legyen, azt nemcsak nem hiszem, de lehetőnek sem tartom.

Egész osztályra illy szennyet szórni tilos. S miután előre gyanítom, tervem alkalmasint éppen annyi sőt több ellenzésre találand némi conservativek előtt, szinte ez osztálynak egész táborára hasonló joggal lehetne kenni illyféle fentebb felhozott ódiomot, mi szintolly hazafitlan volna, mint az első.

Többnyire Magyarországbán valamint — ha saját magunkat és másokat csálni nem akarjuk — még nincs jól megállapodott közvélemény, de ez, alkalmasilag csak akkép tűzetik ki, mint a czifrább magyar köntös vonatik fel, mikor magyardist játszani csosszan kedvünk: szintűgy nem létezik még compact párt is.

Most számos apródbul előre tolatva, még sok áll egymással ellenségileg szemközt, ki hazafiúi tekintetben — hazafiúiában mondom, mert személyes sympathia- vagy antipathiáknak nem szabad a közélet mezején bármilly súlylyal birni — igen igen illenek egymás mellé. A haza pedig egyenesen csak conservativekre és liberálisokra szakad; holott ez igen rősz felosztás, mert van lelkes és igazi hazafi conservatív, de selejtes is, valamint van felette sok lelkes és hazafi, de egynél több selejtesnél selejtesb liberal is viszont. Felsőbb hatalom legalább tudom, melly előtt világosak a vesék redőji, s ismeretesek a velők tulajdonai, a conservatív és liberális osztályokat egybekevervén, alkalmasint egészen más felekezetekre osztaná a magyart: se-

lejtések légiójába t. i., és a lelkesek phalanxába. Mi a haza felvirágzására tudja az ég hasznosb volna, mint a máj egymás ellen agyarkodó pártokra szakadt viszony. Miután azonban illy felsőbb hatalom ritkán érezteti hatását e földön, 8 a magyar mintegy feloldhatlan átoktul korbácsolatva, eddigelé, legtöbb erejét jobbadán saját magának gyengítésére pazarolta el belső viszátkodások közt, igen tarthatni attul, hogy máj körülményinkben sem fog a lelkes, a selejtest magátul ellökvén, frigyét kötni a lelkesel, de ezentúl is honstink nem egjthöse, saját magát a hon elibe tevén, mindaddig fog hiu vezérecskeként selejtes utánrivalgóival-egyedül pártérdekekért dúlni a hazán, míg végbevitte a tulhév, meg a szerepet, telik mibe teük játszani akaró hiúság azt, t. i. honunk tökéletes elsülyesztését, mit külső ármány és öndorkodás nem tudott“ eszközteni; vagy míg új aerának indulván vérünk, igazi diadalát fogta egyszer ülni a keverék-nélküli hazafíság, s ennek áltálján elismert fényétül elhalaványodva visszavonulni lesz kénytelen a pártvezéri dicsőség.

Addig is azonban, míg így vagy amúgy fog fejlődni jövendőnk, sok egyébbel minden kétség kívül tervem is innen is onnan is, azaz mind a liberálisok mind a conservatívek táboribul kiszakadt egyesek által, kajánul és mala fide fog értetni s aláásatni; midőn bizonyos vagyok, mint érintem, hogy illy alacsonyságra egész osztályok sülyedni nem fognak, azon megjegyzést ragasztván ide, hogy az ügynek bármilly kíméletlen megtámadása, ha nem lappang ez alatt rejtett eszme, vagy nem irányoztatik személy ellen, korántsem kaján és rász leikü megtámadás még. Mit azért gondoltam itt szükségkép, vagy legalább igen jó haszonnal előhozandónak, mert mint vajmi sok másban, úgy abban sem vagyunk még tökéletesen megérettek, vagy inkább annyira kifejlődtek, hogy mindnyájan mindig meg tudnók különböztetni valami indítványunk vagy tervünk kritikáját a

netalán személyink ellenszórt méregtül; mihezképest nem egy jajdul is köztünk néha fel, és személyességet, árulást, gyanúsítást és durvaságot emleget keserű panaszszal, holott mind ennek csak nyoma sincs, s egyedül az indítvány, a terv, vagy tán a modor, meg az eljárás vétetik bonczolásba s állittatik nevetség színpadára, mi igaz néha igen közelről érinti a személyt, de azért sokszor még sem kerülhető el, minthogy némi veszélyes hajlamokat és irányokat, mellyekbe a népsokaság olly igen könnyen csábítható, néha más módon nem ismerhetők meg valódi lényegükben.

Igen fogok ennélfogva óvakodni, .nehogy másokhoz hasonlólag a nagyító-üveget feltűzve, tervemnek bár lehető legkeserűbb kritikáját is kaján szándékbul vagy személyességbül eredetinek képzeljem.

Minden visszatartózkodás és czikornya nélkül előre és ki azokkal tehát!!! Mert ismét és ismét mondom, korántsem az lelkem vágya, hogy tervem tapsot nyerjen, vagy személyem mint valami talpra esettnek s hazánk felvirágzását maga után vonónak feltalálójául pünkösdi királyként figuráljon, s éljen-ek és fáklyamuzsikák ephemer és vajmi ingó demonstrációjával ünnepeltessem; nem nem, czélom nem ez, de lelkem szomja az, hogy honunk a szórszálhasogatások nyomoruságibul, az éretlen teoriák tömkelegibül s egyáltaljában az elszigetelt provinciális nézetek szük köreibül kibontakozva, s felfüggesztvén azon akarom is nem is, sas követelési de kappan-repülési viszketeget, melly most annyi symptomákban mutatkozik, elvégre egy kissé nagyobb s practicusabb vonásokban rendelkezék jövendője fölött. Mirül azonban pénz, és sok pénz és szapora pénz nélkül csak álmodni sem lehet.

Tervem minden kritikáját, bármilly oldalrul jöjön és milly kíméletlen legyen is az, ehhezképest örömmel fogadom — örömmel mondom, mert hiszen ez fog vezetni czélhoz, vagy legalább a való kútfejéhez — de azért

mennyire csak bírom, lehető legelszántabb s kíméletlenebb védelemre, s netaláni lárva-lerántásra, főtül talpig fegyverkezve, minthogy, mint érintem s politikai hitvallásom tartja, nincs honunknak most valamire nagyobb szüksége, mint fiait s kivált előkelő és kolompot hordozó fiait tökéletesen ismernie, mihezképest, mert ez legnagyobb szüksége, nehogy egünkön minden fel-feltűnő kométa vagy lidércz azt annyiszor a hánszor mocsárba vezesse, mindennek, ki a közélet mezején áll, kötelessége s ekkép enyém is, az illető keblek és velők alkotó s mozgató részeit leggyengédebb árnyéklatikban kinyomozva, a nyilvánosság széke elibe állítani kíméletlen. Mert csak így lesz a liberális, conservativ, oppositionalis, kormányi, csak hiúságával vagy önérdékével kaczerkódó tarka vegyületbül elvégre kiismerve az önálló hazafi, s ehhezképest csak így lesz megvetve azon frigy alapja, mellybe minden jobb, kinek hona drágább mint önmaga, lépni fog, s melly nélkül, én legalább nem tudom, bármikép törjem is fejemet, képzelni, Magyarország mi okbul bontakozzék ki mai bonyodalmibul, s miért induljon virágzásnak, minthogy bármilly loyális érzelmektül legyen is irántunk eltelve a kormány egyébiránt, azért in ultima analysi „csak saját magunk segíthetünk és fogunk segíteni minmagunkon és senki más.“ Ámde a kaján, az ön-bálványzó, a hiú, szóval: a selejtes, termékfogyasztáson kívül nem használ, de csak árt, s ekkép kellőleg meg kell illyeseket ismertetni a hazával, melly műtételben rá senki más, míg bírom, el fogok jární én, mert véremhezí, hazámhozí esküm nemcsak azt tartja, hogy a kormány ellen opponáljak, a mivel felette sok, soi disant et ne sachant pas mieux *) hazafinak egész politikai katekizmusa már tökéletesen és vajmi kényelmesen ki van merítve, hanem

*) Úgy nevezett máskép nem tudó hozzá.

hogy védjem véretem és a hont minden oldalról, s ekkép ezeknek bármilly ellenségivel szembeszálljak mindenütt és mindenkor; én pedig vérem és hazám iránt nagyobb ellenséget nem ismerek, mint a hazafiság képe alatt lappangó heves hiút, vagy hideg önzőt.

Várva várom e szerint a tervem ellen gördítendőket, midőn tudom, egész párt — s itt a liberalist értem, melly, mint e czikk elején érintem, olly borzasztó gyanúba vétetett — nem fog annyi aljasságra süllyedni, hogy azt csak nazon okbul iparkodjék megbuktatni, mert én hozam fel, s hasonlóknak életbe léptetése neki nem sikerült. A rothadásnak illy fokára, hála az ég, nemzeti testünk még nem jutott. De hogy egyesek, s pedig különbség nélkül minden színezet soraibul okvetlen fognak találkozni, kik nem átalandják illy nyomorult szerep eljátszását, azt jól tudom. Ezt azonban valamint ez ügyre, úgy egész átalakulási kérdésünkre nézve, ha t. i. íelszólamlanak, s bár tennék, nemcsak nem károsnak de lehető leghasznosbnak tartom, s pedig, mert “minden testnek vannak bizonyos mirigyei, bizonyos fekélyei, s annál erősbben olly testeknek, mellyek hazánkhoz hasonlólag csak nem régiben lábadoznak sulyosb nyavalyából. Már ha e mirigyek, e fekélyek a testben dülnek, a nélkül hogy kiütnének a felszínre, soha nem fejlődhetik ki tökéletes egészség, sőt néha okvetlen bekövetkezik az időelőtti halál. Midőn ha feltűnnek s a test felszínén mutatkoznak, tán csak fájdalom van, de nincs baj többé, s rögtön beáll egészség.

Előre tehát Ti a sötétségnek gyönyörű vitézei, gyertek napvilágra, hadd menekdjék töletek valahára nyomorult hazánk; mert valóban sem a kormány, sem a nemzeti nagy test, nem okai, ha most előre nem megyünk, hanem igen, egyedül csak Ti kisebb nagyobb mirigyek és fekélyek, mellyeknek testünkben levő mérgétül soha nem üdülhet fel honunk.

Szóljatok, szónokoljatok, írjatok ennél fogva minél többet s, minél hangosabban s láthatóbban, csak rajta; mert minél inkább ki fogtok lépni sötétségeitekből, annál több kerül, Ibykus gyilkosaiként magát elárulva, közületek a másnak vetett horogra, annál több esik közületek a másnak ásott verembe. Ti csak akkor vagytok veszélyesek, mikor lappangva, figyelmünket elkerülve, csak hát mögött, vagy egyedül fegyverkezetlen álmainkban rágódhattok rajtunk.

Tervemet azon okbul — s értsük egymást — mert általam hozatott az fel, és mert az adó kérdése az úgy nevezett liberális párt erőködéseinek nem sikerült, én ennél fogva egy oldalrul sem féltem, míg t. i. a nyilvánosság mezején marad az.

Mennyire őrlendi azt azonban meg a hát mögötti, sötétbeni, suttonbani „nulla dies sine linea,“ az mint nem egy bonyodalminknak szerencsés megoldása, egyenesen Magyarország nemtőjének kezeibe van letéve.

XIII.

Jelenkor, 81. sz.
 october 12. 1843.

Mind azon megjegyzés s ellenvetések közt, mellyek tervem ellen gördítve, közvetlen vagy közvetve eddigelé értésemre jöttek, s mellyek nevezetesbjeit okkal móddal rendre boncz alá venni szándékom, mindenek feletti figyelmet érdemel különösen egy, melly nem sokkal ezelőtt bizonyos coteriának tévé eszmecseréjét, s melly egyszerűleg abbul áll, hogy: „a kormányi alig fogná pártolni a dolgot, és ha igen, bizonyosan olly restrictiók s beleavatkozási formák közt, mellyek alkotmányos elveknél fogva, a nemzet által semmi tekintetben nem lennének elfogadhatók.“

És a szójárás fényes! Egyike azon sententiáknak, mellyekkel legkényelmesebben, legszaporábban s legolcsóbban szerezhetni népszerűséget és bizonyos tekintélyt. Ámde ha valahol lappang kisurranási hátulsó kapu, az valóban illyféle hypersthenicai alkotmányos phrasisök virágai között szokott rejleni.

Óvakodjál illyesektül tehát oh Magyar, ha honod java valóban szíveden fekszik, s ekkép illyféle kápráztató szójársoknak áldozatul nem kívánod vinni a hazát.

Ne állítsunk azonban phrasist phrasis ellen, de vizsgáljuk a dolgot száraz lényegében közelebbrül. „Alig fogja tervemet pártolni a kormány,“ ez a felhozott imputatio első része. És ez meglehet De kérdem: miért nem fogná pár-

tolni azt? Erre két ok lehet, s itt különös figyelemért esedezem: vagy azért, mert Magyarországot tekintve, hasz-
talannak, sőt károsnak, s tán kivihetlennék fog az mutat-
kozni előtte; vagy éppen ellenkezőleg azért, mert tervem
Magyarország egykori felvirágzásának sarkalátát vethetné
meg. A kormány ennél fogva vagy atyáskodó gond miatt,
vagy éppen ellenkezőleg: irántunkí mostoha érzetből nem
fogja tervemet pártolni.

S ím itt tűnik tökéletes világában fel azon politikai
hyperbola, melly szerint bizonyos rész, noha már annyira
vagyunk, hogy bármennyire magaskodjunk is, majd majd
szánkba omlik a víz, s itt ott képeinket is csak alig mu-
tathatjuk, a nélkül, hogy legrégebb társainktul le ne pisz-
koltatnánk, s gyors lépésekkel közelit honunk legborzasz-
több dissolutiojához; azért bizonyos rész, a helyett hogy
constitutionalis éberséggel ugyan, de loyalis érzettel köze-
litne egy a nemzethez egész loyalitással közelítő kormány-
hoz, azért bizonyos rész, rövidlátó, s az egész drámában
inkább csak saját magát tekintetbe vevő göggyében még
mindig csak mostoha, Magyarország felvirulását készakarva
fentartóztató szükkeblüeket és zsarnokokat tud vagy „akar“
észrevenni kormányunkban.

Igen igen, s ne hímezzük ne hámozzuk a dolgot
többé, csak rövidlátó szükkeblüeket s mindent egy cen-
trumba sajtolni szándokló zsarnokokat tud vagy „akar“ bi-
zonyos fractio észrevenni kormányunkban, mi, valamint a
felhozott imputatióból, úgy minden szójárásából ki-kifakad,
mert a most szőnyegre hozott tervemet illető megjegyzés
is — és ezt nem szabad szem elől szalasztani, mivel csak
ez adja meg a rejtélynek kulcsát — korántsem azon érte-
lemben tétetett, mintha minket a kormány valami rosztul
meg kívánna óni, oh nem, hanem éppen ellenkezőleg úgy
hozott fel, mintha egyenesen és egyedül azon szándokból
nem fogná pártolni a kormány tervemet, mihez képest vé-

rünk felvirágzását gátolja s nemzeti kifejlődésünk útjába, mennyire csak bírja, nehézségeket gördítsen.

Illy hangulattal — közbevetőleg legyen mondva — mikép lehessen a kormányt, melly szinte csak kevésbé vagy erősebben gyarló halandókbul áll, jó hangulatban tartani, s ekkép „neki segítve s tőle segítve“ egy szívvel lélekkel a haza javát előmozdítani, mi azonban kölcsönös jó hangulat nélkül de csak álomban sem eszközölhető, azt én individuális felfogásom szerint soha nem tudtam felfogni. Kötelességemnek tartom ehhezképest, a nélkül hogy ezen mentális aberrationul vagy kurucz-féle fogásrul, melly ha még a megyékben is eléri acmójét, okvetlen sírba dönti a hazát, ez alkalommal egészen kitárnám nézetimet, legalább addig is itt őszintén kimondanom, hogy tervemet illetőleg én mit anticipálok a kormány részéről.

A kormány vagy nem fogja pártolni tervemet, vagy pártolja. Nem pártolásának okai, kereken és röviden kimondva, ezek lehetnek:

Mert nem tartja Magyarországra nézve annak alkalmazását hasznosnak, sőt azt egyenesen károsnak ítéli; vagy

Mert tervem minden hasznos léte mellett ki nem vihető úgy, hogy az a közbirodalmi gépezetbe is illenek, mellynek mi bizonyos részét alkotjuk; vagy azért,

Mert az én tervemnél valami sokkal hasznosb ismeretes előtte; vagy továbbá azért,

Mert szavam nem volt elég erős, s tervem nem mutatkozott eléggé méltónak, figyelmét kellőleg magára vonni; vagy meglehet, azon okbul nem fogja a kormány tervemet tetteleg- s közvetlen pártolni,

Mert tán elvül állítá fel, hogy egy darabig egészen magunkra hagyna, mikép aztán gyakorlatilag kivilágolják, valljon tudunk-e olly constitutionaliter és olly szabadon élni is, mint tudunk vajmi szívrehatólag s felhőkbe ragadtatólag

constitutiókrul és szabadságrul fecsegni s hosszú dictioikat elszónoklani, vagy végre azért.

Mert kívánván tervem alkalmazását, azon okbul nem óhajt legtávolabbrul is venni annak keresztülvitelében részt, nehogy bizonyos agitátoroknak, kik ex professo gyanúsítanak mindent, mi a kormány részéről jó, vagy általa pártoltatni látszik, alkalmat nyújtson, a dolgot már csirájában meggyilkolni, s hogy ehhez képest ez által is adja atyáskodó béketűrésének újabb példáját, a kormány t. i. mellyhez képest éretlen kicsapongásinkat szánakodással illetve, tán kellettén túl viseltetik irántunk kímélettel, csakhogy elvégre valamikép meg legyen vetve férfiasb kifejlődésünk talpköve.

Egyéb okokat: tervemet a kormány miért nem pártolná, azon hangulathoz és őszinte hajlamhoz képest, mellyel előmenetelünk iránt most viseltetni látszik, én nem tudok észrevenni, midőn más részről nem átallom ezennel kimondani — s illy nyilatkozat tételétül nem vonakodnám, habár ez órában kellene is teremtöm elibe lépnem s legbensőbb érzelmimről számot adnom — hogy mind az, bármilly állású s nevű legyen is egyébkint, ki ez esetben, mint akármilly másban, kormányunk nempártolását, helyben nem hagyását, most azon ódiummal érinti, mintha az szántsándékkal akarná felvirágzásunkat nehezíteni, sőt gátlani, vagy nem higgadt felfogású, vagy nem tiszta keblű ember, s e szerint, kivált mai egybebonyolódott körülményink között, hazánkknak semmi esetre nem hasznos, de azon arányban, mellyben befolyást tud magának szerezni, káros, vagy lehető legkárosabb tagja.

Távuul vagyok egyébiránt mézes s tömjénező szavakat szivömlesztőleg annak bebizonyításául itt egymásra halmozni akarni, milly nagy sympathiával és szeretettel viseltetik irántunk a kormány, mert közbevetőleg legyen mondva, tán ekkor az is vizsgálat alá volna veendő, hogy ugyan sympathiára és szeretetre méltók is vagyunk-e és

mennyire; annyit azonban mondhatok: hála az ég, vége szakadt azon szerencsétlen politikának, mellyhez képest, igaz,,nehogy elragadja vérünk a gyeplőt, számos évek során felerősödésünk végett nemcsak semmi nem tétetett, de sok, s tán minden el lőn követve, mi nemzeti zománczunk kettétörésére s ősi szabadságunk elolvasztására, s így létünk meggyilkolására, távulrul vagy közélrül szolgálhattott s célirányosnak mutatkozhatott volna.

Az érdek, valamint a jobb calculus, kormányi viszonyinkban is azonban kivítta, emberi természetünkben sarkalló s örök jogait.

A magyar nemzet most sem párducz, melly megbozulhatná ingerlőjét, sem fejős tehén, melly a bőség szaruját képviselné. Egyet vagy mást, vagy mind kettőt illő arányban, annyi hiába lepergett századok alatt csak lehetett volna belőle képezni, mert szellemi zománca vajmi nemes, anyagi kifejtetése pedig roppant.

Ámde hasztalan pergett le az idő, s alig marad egyéb kincsünk, ha illyest kincsnek nevezhetni, mint kölcsönös bűneink öntudata, mellyhez képest a kormány soha nem birta felfogni lényegét a magyarnak s milly gyönyörű kifejtésre volna képes, s csak most nem régiben ébredezett saját jobb hasznára; a magyar ellenben megnepszűnő agyarkodási közt egy időben sem tudott nagyobb méltánylást parancsoló egyességre lépni, s most, midőn új reggel akarna viradni hona fölött, s a higgadtabb egy végképi, közös érdekre alapított kibékülésnek tekint reményteljesen elibe, most, mint hagymázos álomtul korbácsolva, nem bírja, nem akarja látni újjáalakulásának igényeit, de gyermeki daczban s kislelkű újhúzásokban öli idejét, öli erejét.

Ez mai diagnosisunk néhány vonása, mellyet ha nem méltányolunk, azaz, ha nem látjuk szintúgy át, hogy kormányunkhozi loyalis közelítés s azzali őszinte kézfogás szerencsés átalakulásunkra elkerülhetlenül szükséges, mint a

kormány átlátta s meg van arrul most győződve, hogy ugyancsak más súlylyal léphetne fel Europa mérlegében az ausztriai közbirodalom, ha Magyarország valódi lényegéhez képest kifejtve lenne — s ezt ehhezképest minden módon s minélelőbb kifejtetni kell — ha mondom ezt nem méltányoljuk, s nem méltányoljuk, míg erre idő van és nem lesz késő: akkor, ha bukik vértünk, higyük el, csak saját magunk buktattuk el.

Hosszasb, részletesb e helyen, e bokros kérdés körül nem lehetek; ki érteni akar, s Mongolfierrel a magasokban nem kalandozva, érteni képes is, az fogja tudni, mit vágytam felvilágosítani. Bármilly hosszadalmasnak s kitérőnek mutatkozzék is azonban ezen vitátásom, nem mulaszthatom el egy két sorral itt azon árnyéklatot még is megjegyezni, melly, az elaltatott portékaféle egyént vagy inkább,izét ide nem értvén, a bízni teljességgel nem akaró vak fejes, és a constitutionalis óvatossággal bíró éber közt létezik.

Egyike is, másika is ezen utolsónak egyiránt visszautasítja, visszaveti a neki kenyér gyanánt nyújtott követ. És ebben egyenlőség, egy soron állás köztük. Ha azonban elvégre, kenyér nyújtatik, akkor a vak fejes, a nélkül hogy vizsgálná, kő-e, kenyér-e a nyújtott, mert hiszen, mint magában mormolja, „ez oldalrul úgy sem várhatni jót“ a kenyeret is magátul löki, midőn a constitutionalis óvatossággal bíró éber, mielőtt tán első elragadtatásának engedne, vizsgál előbb, s ha ugyancsak kenyérnek mutatkozik az ajánlott, legott el is fogadja azt — s itt köztük a különbség, itt az elágozás — mikor egyedül azon harmadik species, mellyet szinte felhozék, s mellyre mindent tolhatni, mindent rakhadni, a kőbe is úgy harap mint a kenyérbe, miszerint csakhamar ki is törik minden foga.

Távuł vagyok én az éppen itt előadottakhoz képest, vérrokonimban valami különös sympathyát, szeretetet, vagy éppen vak bizalmat kormányunk iránt ébresztetni akarni.

Fejedelem és nemzet közti kötések nem sarkalhatnak oly változékony s felette ingatag alapokon, mint sympathia vagy szeretet. Szószentség, kölcsönös méltánylat, s a közös érdek megismerése azon egyedüli talaj, melyre épülhet, nézetem szerint, kormánynyal honboldogító viszony.

Fogadjunk ehhezképest mindent, mi a kormány részéről jó, óvakodva, igen, meri ekkép eljárni alkotmányos tisztünk, s e felett ennek szükségét, nem átalom ezennel nyíltan kitárni, velünk untig meg is taníttatá a tapasztalás. Midőn azonban leplegtelenül így szólok, s mi több, eddigelé így is cselekedtem, s így is fogok cselekedni holtiglan, vérünk felvirulásánál, nemzetünk egykori szebb kifejtésénél fogva esedezem, s független, semmi által meg nem tört kedélyemhez képest intem honosimat, ismerjék meg elvégre viszont honunk valódi érdekét is, s ne lökjék daczoló kisedekként azon kenyeret is vissza, melly nekik nyujtatik; vagy más szavakkal: ne legyenek vakok önérdükük, vagy inkább a hon érdeke iránt, melly két érdek minden lelkesb-nél egybefoly, s mellyen, a szőnyegen levő kérdést, valamint általjános viszonyunkat a kormányhoz illetőleg, lehetetlen nagyobb, érzékenyebb s valóban életbevágóbb csorbát ütni, mint annak bármilly árnyéklatokbani ráfogása s hirdetése által, hogy a kormány szándoka, felvirágzásunkat tekintve, irántunk nem őszinte, nem tiszta; mert ha mi gondolkozunk így — s mi tagadás benne, nem egy magyar tüzei magát és másokat illy hitre úgy szólván ex professo szüntelenül fel — akkor, mert olly rőffel mérnek neked, mint te mérsz másnak, legszeplőtlenebb hazafiságunk viszont egyedül komédiának, előmeneteli szent vágyunk pedig egyenesen pártütésnek fog mutatkozni megint a kormány előtt, mibül aztán olly bizonyos, mint konkoly nem búza, s eczet nem nádméz, hasonlólag nem honunk felvirulása s nemzeti üdülésünk fogja venni eredetét, ámde e helyett újhuzás, viszontorlás és innen eredő felbőszültség, s ezt

szükségkép követő tökéletes elgyengülés fogja felváltani azon gyönyörteli reményeket, mellyekhez képest a magyar jobb részének tiszta szándékánál s megtörhetlen hazafiságánál fogva, valóban szabad volt anyaföldünk fejledező szebb jövődjével magunkat némileg már kecsegtetnünk.

Közös érdekink fel nem fogása, meg nem ismerése, leggyászosb következtetést vont mindig maga után, sőt egyesesen állíthatni, ex hoc fonté derivata clades-ként, minden nemzeti bajainknak s legtöbb kormányi bajnak gyakorlatilag szólva legmélyebb oka nem egyéb, mint az, hogy nemzet és kormány soha nem tudta magát viszonzlag és kellőleg utilisálni, de e helyett lehető legroszabb háztartás mintája szerint egyik rész annyit fondorkodott s nehezített a másik részen, mint ez azon, s az egész kapocs, némi „vitam et sanguinem“-féle exaltált pillanatokon kőzül, s az egész kapocs mondom, melly e házfeleket egybentartá, valódilag nem volt egyéb, mint ad nauseam pazar nagylelkűséggel egymásnak viszonzlag kitalált szebbnél szebb szó, de csak szó, s a mennyekben kötött házasságnak rideg oklevele.

Igazi közös érdek megismerése, igazi viszonyos méltánylat, s ebből eredő férfias hajlam és vágy, egymásnak ültetvényit viszonzlag öntözgetni, s kölcsönösen törülgetni egymás homlokárul a közös munka közt kifakadt verítéket; nem nem, a házi élet kötelékinek illy jelenetit vajmi gyéren s egyedül kivételkép fogod fellelni a magyar nemzet és ausztriai kormány viszonyai közt csak kevéssel ezelőtt. Hol pedig nem köt egybe szoros viszonyban egymással élő, egymással elválhatlanul élni kénytelen részeket semmi más, mint betanult szó, meg pergamentre irott házassági levél, ott nem terem a mező virágot, ott nem mosolyg a természet, ptt soha nem üti fel lakhelyét az igazi szerencse.

Ne is csudálkozzék ennélfogva senki is, Magyarországnak ahhoz képest, mi könnyen lehetne, olly kopár létén, olly bágyadt színén; valamint szinte ne bámuljon az

ausztriai birodalomnak annyiakban paralysált voltan, mert ez korántsem csuda, de okvetlen, vagy inkább szükségképi következménye azon ünnepeyes és dagályos ugyan, de a kölcsönös érdekeket soha elég magas felfogással s egész őszinteséggel nem méltányló viszonynak, mellyben nemzetünk kormányunkkal állott.

Az elmúlt időket visszaidézni, eldödeink aberratióit, mint soha el nem követettek megsemmisíteni azonban nem lehet. Komolyan int ennél fogva a jelen, meg a jövő: hosszas mea culpák intonatiója s kölcsönös szemrehányások tétele helyett, inkább fátyolt vonnunk az extra et intra muros-féle activ és passiv bűneinkre, s legalább most és jövő napjainkban jobban megismernünk, hogy valamint magyar honunk nem lehet, mert Dii sic voluere, magára hagyva boldog, de máskép, mint az ausztriai közbirodalommal lehető legszorosb kapcsolatban egybefüggve, nem is létezhetik, szintűgy fog az ausztriai közbirodalom is csak akkor fényének s hatalmának délpontjára emelkedni, mikor Magyarország virágzó és hatalmas leszen.

Mostani kormányunk fő emberei így vannak meggyőződve, s nehéz volna máskép meggyőződniük, mert most, miután szétoszlott nem egy kísérteti váz, egész világosságban áll előttük, hogy Magyarországot ha más okbul nem, legalább a közbirodalom szilárdítása végett, elő kell minden módon segíteni s felvirágzásra bírni.

Adja Isten ennél fogva, mikép honunk fő emberei is, kik legtöbb befolyással bírnak, szintilly világban lássák viszont Magyarország kellékeit, s e szerint, mert gyengítésünk s kifejlődésünk hátráltatása, jobb érdekének megismerése után bizonyosan nem lehet célja kormányunknak, ez ellen ne forraljanak s ne kovácsoljanak levegőből kapott gyanút gyanúra, s prókátorilag kifiligránózott nehézséget nehézségre. Mert csak akkor fog, mikor t. i. erős nemzet s erős kormány kelléke viszonylag elismerve lesz, valódi vi-

rágzásnak indulni a magyar hon, és csak akkor fogja fényes délpontját elérni a köz ausztriai birodalom.

Két garasos tervemet ennélfogva, tökéletesen meg vagyok győződve, bizonyosan fogja pártolni a kormány, ha az, tervem t. i., a fentebb előhozott nem pártolási nehézségekbe nem ütközik.

Fennmarad azonban most az e cikkben themailag felhozott megjegyzés második részének tisztába hozása — s jőjünk illyesek körül, ha lehet elvégre tisztába — melly ekkép foly: ha pedig pártolja a két garasos eszmét a kormány, az bizonyosan olly restrictiók s beléavatkozási formák közt teendi csak, mellyek alkotványos elveknél fogva a nemzet által semmi tekintetben nem lennének elfogadhatók.

XIV.

Jelenkor, 82. sz.
october 15. 1843.

A még felforgó kérdésnek tökéletes tisztábazotala végett kénytelen vagyok a legközelebbi cikk végsorait itt újra felhoznom, mellyek szerint állítólag az tétetik fel, hogy „a kormány, ha ugyan pártolná is telekdíji eszmémet, azt bizonyosan egyedül olly restrictiók s beléavatkozási formák közt fogná cselekedni, mellyeket alkotványos elveknél fogva, a nemzet semmi tekintetben el nem fogadhatna.“

Bokrosb, életbevágóbb s ekkép minden tekintetben fontosb vitás, felfogásom szerint, nem létezik az egész magyar politika okoskodási mezején, mint e jelen megjegyzésnek, vagy inkább nézetnek kellő, s tán jobban mondva, philosophiai megoldása; mert ennek silány s egyoldalú eszközése olly bizonyosan bekövetkezeti elmulhatlan bukásunk időelőtti óráját, mint viszont annak minden oldalú s gyökérig ható méltánylata nemcsak megmentheti vértünket illy gyászszorstul, de vajmi nagy mértékben rejti magában legdicsőbb felvirulásunk hihetőségét. Hadd kísértsem meg azt tehát röviden, mint lehető legtisztább szándékú tehetőségem csak engedi.

Helyzetünkben, mellyet mi magyarok, mint az ausztriai birodalom része, tetteleg kitöltünk, legáltaljánosb vonásokban, szólva, két különböző fő nézetre oszlik azon felfogás, mellyhez képest magyar viszonyunk a köz álladalomhoz

mérve feltűnik. Egyik nézet az, melly szerint a magyar hon egyenesen csak ausztriai provincia és semmi több, melly bír ugyan bizonyos constitutionalis formákkal, de azért mégis mindenben alávetve van a közbirodalomnak; másik nézet ellenben az, hogy a magyar királyság nem kevesb, mint társország, melly az ausztriai közbirodalommal foederativ kötésbe állott, s ekkép független.

Az első nézetet áltálján azok osztják, kik elegendőig nem figyelvén az elvek s kötések mélységeire és subtilitásaira, egyedül a gyakorlati élet mindennapi színében tekintik a világot, t. i. nem úgy, mint annak tán állnia kellene, hanem mint az valósággal áll; a második nézet szerint pedig azok bírálják magyar viszonyunkat a közbirodalomhoz, kik nem látván a mindennapi eseményeket, vagy azok előtt szemeiket készakarva behunyván, egyedi;! csak elvekhez és írott betűkhöz akarják szabni az idők s ezekből fejlődő történetek folyamát.

Az első minden méltánylat- s népjogrul — Völkerrecht. — úgy szólván felejtkezve, egyenesen kifejtésünk alacsony fokát tekintik csak, s miután, ha ez életkérdésben is nem akarjuk magunkat, mint annyi másban, legfájdalmasabban rászedni, mivelődésünk mai léte — mondjuk ki — bizony felette parányi, nem is képzelhetnek Magyarországra nézve más jövődőt, mint annak tökéletes subjectioját s az ausztriai birodalombani tökéletes elolvasztását.

A másodikak viszont a mindennapi gyakorlat ellenére, s úgy szólván „képében“ a legkézzelfoghatóbb valóságnak mind ezt tagadva, s nemzeti súlyunkat túlbecsülve, tudja az ég, milly független kifejlését álmodják honunknak.

Az első osztályba tartozó politikus ennél fogva, s a nélkül hogy e miatt már rossz hazafi volna, bár akarja bár nem, még is minden lépéseiben egy kissé a servilismus elvét hordozza. S ugyanis ő Magyarország felvirulását s boldogságának lehető legbiztosb megalapítását színtolly

őszintén viselheti szívéen, mint bárki más; ámde nem látván nemzeti újjáalakulásunkra nézve elég anyagot sehol többé, hanem a helyett a nemzeti enyészetnek annál sűrűbb jelenetét mindenütt, természetes, hogy illyes, ha jót akar s nemzeti felvirulást nem tart többé lehetségesnek, a közbirodalomnak legalább olly kapcsolatában keresi honunk elérhető szerencsési magasságát, mint a milly — ha így lehetne mondani — .családi kapcsolatban leli megelégtülését Ausztriának nem egy tartományá.

Az itt felhozott második osztályba sorozandó politikus ellenben, s a nélkül hogy őt megint e miatt már fejdelméhez hűtlennek nevezni lehetne, bár észreveszi bár nem, még is minden lépéseiben viszont bizonyos .daczczal jár. S természetes; mert buzogván hona javáért, s elveinek és jogainak tisztaságában s nemzeti erejének szilárdságában bízván, nem elégszik meg azon — ha így volna nagyobb világosság kedvéért kitenni szabad — másodlagos (secundarius) szerencsével, mellyel többé kevesebb Ausztriának egyéb tartományai élveznek, de nemzetiségének és szabad alkotványának lehető legprogressivebb kifejtésére állítja üdvét.

Milly heterogen két nézet, és még is milly természetes! S a nélkül, mi legkülönösebb, hogy ezért egyik vagy másik nézetnek valami hazafitlansági vagy hűtlenségi salakkal egybezagyvásítva kellene lenni; ha való, mi természet szerint forduló sarkát képzi a dolognak, hogy az igazi hazafiság lehető legvirágzóbb kifejtés után sóvárog ugyan, s nem kevesbet tűz ki czélul, de ha illyest el nem érhet, azért otrombául az életnek minden kisebb virágit sem gázolja még el.

A servilismus ennélfogva szintén úgy állhat — nem mondom áll, de,állhat — a legtisztább hazafiság alapján, mint a dacz. Sőt kérdés, nem rejlik-e azon sokszor sárral dobált önmegtagadásban, mellyhez képest a zarándok lelketű hazafi térden csúszva is kész volna szolgálni honát,

valami magasztost), mint azon daczban, mellyel nem egy hazafi kérkedik követelve, melly a sokaságot rendszerint olly kimondhatlan enthusiasmusba ragadja, melly alatt azonban sokszor nem lappang egyéb, mint nyomorult kolomposi hiúság, sőt egyedül gyermeki viszketeg.

De ugyan mi lehet e heterogen nézetek sarkoka, melly nézetek szerint egyik a hazáért hajlongni, s úgy szólván esedezni, másik ellenben szintén a haza javáért nyersen és daczolva követelni hajlandó?

Tudom, sok ajkon e kérdésre egészen kész a felelet, s ekkép hangzik: azért különböznek e nézetek, mert némelyek már vérükben hordják a servilismus és gyávaság nedvét, midőn a szabadelműek bátorságtul lelkesítve, készek küzdeni a honért.

És e szójárás jól hangzik, nincs tagadás benne, kivált hősnők ajkairul, és sok tekintetben felette igaz is, mert vajmi sok magyarnak erében valóban nem foly egyéb mint csigavér; csakhogy magyar viszonyainkban még más oka is van ezen most érintett heterogen nézetnek. Igen még más oka is van, mellyet ki felfogni s méltányolni nem képes vagy nem akar, az, az én nézetem s teljes meggyőződése szerint legalább, nem egyéb, mint hazánknak tán lehető legjobb szándékkal teljes, de bizonyára legveszélyesb el-lensége sőt gyilkosa is.

Ezen mindenek fölött, mindenek előtt, s minden alkalommal figyelemben tartandó ok, mellyrül mutatis mutandis már annyszor, de fájdalom, alkalmasint hiába értekeztem, pedig nem egyéb, hanem hogy statusviszonyinkban meg-nemszünő ellentétben van a ‚de facto’ az ‚ex principio’-val. Mihezképest tetteg — ez bár tessék bár ne — bizony bizony csak ausztriai provincia vagyunk; elv szerint ellenben, bárki tagadja is, azért nem kevesb, mint független, saját állású, alkotványos ország.

Már az, ki egyedül a ‚de facto’ prismáján néz ke-

resztül, és hübb hónához, mintsem ennek elérhető szerencsáját lábaival tapodná, mert felfogás szerint nem fejlődhetik ez ki nemzeti és alkotmányos alapon többé, természetesen, hogy honának legalább *secundaria* szerencsését iparkodik biztosítani, azaz, hogy legalább családi s ne szolgai viszonyban álljon Ausztriához Hunnia, ha nemzeti és alkotmányos viszonyban nem állhat.

Az viszont, ki egyedül az „*ex principio*“ üvegén nézi a dolgok lényegét, s inkább buzog véreért, mintsem beémé, hogy *secundaria* szerencsével, szájbetömve úgy szólván, jól tartsák honát, és ez illy alku által örökre elüttessék nemzeti és alkotmányos boldogságéiul, természetes mondom, ha megint az így látó teli daczczal, inkább mindent kockára bocsátni, sőt mindent pusztulásnak hajtani kész, mielőtt valami *secundaria*, alkotmány és nemzetiség nélküli szerencserül csak legtávolabbrul is szót hallani akarna.

Az egyik, noha ő is jobban szeretné az *aequale* 100at, nehogy *aequale* 25tel ki legyen fizetve, mitül fél, elfogadja inkább az *aequale* 50et; a másiknak ellenben nem kell kevesebb, mint *aequale* 100, mert ő jó jogában (?) sat. bizván, szilárd kitűrnitudással ennyit elérni bizonyos.

S ím fővonásokban, s mennyire a hely szűke, a kérdés csiklandja, s tehetségem határozott volta engedek, kijelelése azon különböző nézpontnak, mellyrül magyar hazánk politikai viszonyait bírálgatja — ha így mondhatni — az innenas, meg a túlzó!

S ím egyúttal szerencsétlen belviszállkodásink kútforrása s legvalódibb oka is! Mert ezen különböző nézpont, ezen ellentételes felfogás uszít egyént egyénre, pártot pártra, minthogy a, *de facto* embere senkiben, ki az éppen most előhozottak szerint például az *aequale* 50nel be nem éri, nem tud észrevenni őszinte hazafit, de benne egyenesen csak valami exaltált phántasztát, vagy hiú házsártost, sőt egyedül hűtlen separatistát bír látni; midőn az „*ex principio*“

hőse viszont mindent, ki nem tapos daczczal mindent, „mi csak egy vonallal állna is az aequale 100 alatt, egyenesen gyáva vénasszonynak, vagy egyedül önelőmenetelét szomjazó énesnek, sőt a hazát minden áron eladni késs szégyenfinek hirdet. Milly gyönyörű kölcsönös személyrűli vélekedés, méltánylat, s innen természetesen fakadó barátságos hangulat és egybehangzás következtében aztán ne csudáld, oh magyar, ha erős phalanx helyett, már csata kezdete előtt, vert hadnak viseled hágyadt vagy forrongó színét.

S nézzünk vissza nemzeti nyomoruságinkra, mellyek régi időkben dúltak s most dúlnak a hazán, s nem fogjuk tagadhatni, hogy biz ezen különböző nézpont, ez ellentételes felfogás okozza öröki elágzásink, s megnepszűnő kutya és macska közti rút belviszonyink valódi s legmélyebb okát.

Mindegyik búsul és jajgat, hogy nincs egyetértés köztünk, s nem egy lát még mennyei átkot is hervasztólag fekünni a hazán. Amde kérdem, körülményink olly felszínes, olly egyoldalú felfogása után, mellyhez képest bécsi levegőben itél egyik a magyarnak lelki vágya fölött, a másik ellenben úgy szólván a hortobágyi pusztán bírálgatja a közbirodalom szövevényes gépezetét, és egyik sem tudja kellőleg két szempontbul bírálni magyar és állodalmi helyzetünket; kérdem, illy felszínes, illy egyoldalú, minden méltánylat nélküli felfogás, s innen okvetlen burjánzó viszonti ujhuzás és sárral dobálás következtében, ugyan milly hihetőség, s milly számítás után lehetne remélleni, sőt követelve várni nemzeti harmóniát s illyessel okvetlen járó győzelmi erőt? Nem nem, illyest csak a felszínes híg velő, meg a sok olvasásiul kifíczamult ész, és a hiúságtul elvakult énes reméllhet — valóban senki más.

Átokrul szóltok? S igaz, illyes fekszik, de nem a hazán, hanem azokon, kik vagy nem őrzik keblükben elég

hűséggel vérünk két palládiumát, nemzetiséget és alkotványt, vagy nem tudják, tán nem akarják, magukat azon házassági viszonyba elegendőleg belé gondolni, s abban keresni Hunnia felvirágzásának alapját, melly viszonyba iktata minket a sors, mellyben t. i. az ausztriai közbirodalomhoz állunk, s mellyben, bár akarjuk bár ne, fel kell lelni szerencsénket.

Egy híres francia publicista szerint bajunk — a mennyire illyes nemzeti és alkotványos mezőn teremhet — nem egyéb, mint „az igen is kevés,“ meg „az igen is sok,“ vagy más szavakkal: hogy egy rész nem képes vagy nem akar a magyarnak helyzetébe tökéletesen belé képzelkedni, s ekkép se magyar nemzetiséget, se magyar alkotványt nem méltányol eléggé, sőt mindkettőt egyiránt fitymálja; másik rész ellenben nem képes vagy nem akar a közbirodalom viszonyaiba elegendőleg belé illeszkedni, s ehhezképest pajkos nőtelenként nemcsak nincs elég méltánylással házassági viszonya iránt, de botor jó kedvében egyenesen úgy cselekedni hajlandó, mintha egyedül állna. Mikbül aztán a nemzeti és alkotványos „igen is kevés“ és „igen is sok“ veszi kimaradhatlan eredetét.

S ha most valaki azt tudakolja tőlem, hogy ugyan ismerek-e a mi magyar nemzeti és alkotványos astheniánk s hyperstheniánk ellen valami gyógyszert, úgy hogy az c két tekintetben „igen is kevés“ és „igen is sok“ átkát megszüntesse, vagy ha nem is eszközölheti azt egészen, legalább a józanabb körökbül kiküszöbölje, s egyedül az újhuzók és házsártosak par profession csapatékiba (cotterie) szorítsa; ha valaki illyest tudakolna tőlem, mondom, annak azt felelném: hogy ismerek biz én illyes gyógyszert, s pedig igen egyszerűt, mellyel — közbevetőleg legyen mondva — már többször ajánlkoztam, de senkinek sem kellett, s melly csak abbul áll: hogy a bécsi levegőben élő „de facto“ embere illő méltánylással legyen elvek és kötések

iránt, s ne becsmérelje azokat, kik az élet tengerén tán kelletén tul is kapaszkodnak illyféle talpakra vagy hajótörési gerendákra, mert ez, ha nem több, minden esetre, respectabilis; Hortobágnak „ex principio“ hőse viszont ne hirdesse mind azokat „pele méle“ mindjárt vén-asszonyoknak, gyáva hivatalvadászoknak, sőt hazaárulóknak, kik éppen annyi zajjal s pompával, mint ó“, nem járnak el a fris magyart s Rákóczyt, vagy mint Pest körül mondják, a „reszelőt.“ És naponta fog kevesülni a baj; mert servilismus és dacz helyibe mindinkább fog férfiúi kölcsönös méltánylat állani, s ekkép naponta nagyobb lesz Magyarországnak azok száma — és itt vigyázzunk — kik nemzeti és alkotványos ügyben a lehető legférfiasb progressio után fognak sóvárogni ugyan szünetlen, azaz, semmi nem fogja őket kielégíteni, mint az aequale 100, de azért más részről azt sem fogják soha is szem elől szalasztani, hogy nemieket csak az idő érlelhet meg, s e szerint semmi oly nemzeti és constitutionalis ugrásokkal nem fognak állni elő, vagy legalább illyesekkel nem erőltetni, ingerelni sőt kétségbe hozni az illetőket, melly ugrások ha illenének is constitutionalis Magyarországhoz, a közállodalomhoz tán úgy illenek, mint illik ököl szemre. Mert ha így teendnének, akkor: török szakad. Ennél nagyobb szerencsétlenség vértünket, pedig nem érhetné, mert most legalább sokkal hihetőbb, hogy az egybezavart elemekből elvégre nem magyar és alkotványos, de közbirodalmi rend fejlődnek ki.

Mindaddig ennél fogva, míg bizonyos rész örökleg csak azt pengeti: „mi közünk minékünk magyaroknak ahhoz, illik-e ez vagy amaz a közállodalom gépezetébe, ha illik miénkbe,“ mindaddig, míg illy thema lesz a divatos, mondom mindaddig soha nem fogunk érni „elérhető czélt,“ s így tovább; mert ha egy rész pengeti e themát, akkor az erkölcsi mathesis retaliatioi törvénye szerint lesz megint más rész, melly meg nem szűnőleg e következő thema sze-

rint fog cselekedni: „Ez jó és hasznos az egész állodalomra nézve, lépjen tehát életbe, bár tessék az aztán a magyar-nak, bár ne.“

Telekdíji tervemre alkalmazva az itt elősoroltakat, én tehátmind ezek után válaszút és felvilágosításul, a felhozott, kormányt illető megjegyzésre ezen sorokkal végzem be vitatásomat, s azzal e jelen cikket:

A kormány, feltéve, hogy telekdíji eszmém magára vonja, s figyelmét s megnyeri hajlamát, bizonyosan — én legalább így vagyok meggyőződve — szabad kezét, azaz, constitutionalis befolyást fog nekünk a bejött pénzek kezelése s mire fordítása ügyében engedni. Országgyűlésről országgyűlésre meg lesz a törvényhozás által ennélfogva alapítva, - mi- mindenre legyen fordítva, s áltáljában mikép és kik által legyen kezelve a hazába közvetlen fektetendő javít-pénz, mint nemkülönbén a gyümölcsözésre privátoknak kiadandó, segít-tőke. Szintúgy vizsgálja a törvényhozás országgyűlésről országgyűlésre a végbevittetket, és számol mindenrül; szóval: a nemzet alkotványos elvek szerint rendelkezik sajátjárul.

S ki ennél kevesebbet kivan, nem emberem; sőt ha illyest, nemcsak minden alkotványos elvek, de még a legközönségesb, s úgy szilván kötelességben járó méltányosság elvei ellenére, a kormánytul nem nyerünk, én leszek elsí, ki legott visszavonom eszmémet, s mindent elkövetek, hogy ne legyen abbul serami, habár kopár marad is a hon, s két garas helyett holdonkint zsarnokilag tíz garast raknak is hatomra; mert kifejlett nemzetiség és alkotvány nélkül én csak tengést képzelhetek, de életet nem; miszerint az aequale 100tul imputatiokint elfogadom ugyan az aequale 10et is, a nem vagyok elég bárdolatlan, faragatlan és gyalulatlan, hogy rögtön a hat láb hosszú deszkát a három láb hosszúhoz akarjam illeszteni, azaz: ollyasokat követelni legott, mik constitutionalis Magyarországra nézve tán illenének

ugyan, de nem illenek a közállodalomban még; miszerint mondom, imputatióként az aequale 100bul az aequale 10et is elfogadom, pedig hálával, míg ellenben de még az aequale 99ért sem akarnám örök áruba bocsátni az aequale 100at, s ez által útját vágni egykori kifejlésünknek, s idő és hazai hűség érlelte szebb jövődönknek.

Telekdíji eszmém, s mind azon remény, mellyet legalább én kötök annak életbelépéséhez, a most előadottak után, mint a nyájas olvasó észrevenni fogja, tehát nem altatták el constitutionalis éberségemet, s nem nyomták el azon féltékenységet, mellyel a, nihil de nobis sine nobis elve iránt viseltettem mindenkoron, s fogok viseltetni végiglen.

Ámde ha így szólok, más részről én vagyok megint az, ki nyíltan kárhoztatom mind azon constitutionalis hyperstheniát, mellyhez képest nem egy hőse a honnak, tudja az ég milly theoriák tömkelegiben keringetve, a kormánynak minden befolyását paralysálni, sőt egyenesen megsemmisíteni kívánná.

Már ki így, az hasonlólag nem leli bennem emberét; sőt ha a kormánynak, eszmém alkalmazását tekintve, semmi befolyás nem hagyatnék, megint én volnék első, ki gyökerestül megsemmisíteni iparkodnám azt; mert véremhez esküm nemcsak azt tartja, hogy nemzetiségemet s alkotványomat felsőbb veszélyeztetés ellen ójam, ámde hogy nemzetem e két palládiumát minden anarchiái szétbomlástud is védjem; ha pedig elégtelenségünk daczára mindenül ki akarjuk, némelly magasztosak eszméje szerint zárni a kormányt, kik, mint sasok a rideg magasokban, úgy ők a constitutionalis hypersthenia rideg austeritásaiban tetszenek maguknak: akkor okvetlen minden legexcentricusabb szétágzásnak indul eleinte, mit honunk gyászosnál gyászosabb eseményei untig bizonyítanak, innen pedig elmúlhatlanul minden tökéletes dissolutióba s anarchiába lesz süllyedni kénytelen.

A kormány tehát minden bizonynyal fen fogja az eszme alkalmazásában tartani alkotmányos jogát, s pedig annál inkább., mert a fejedelmi telkek aránylag szintolly díj alá esendők, mint a hon bármilly ingatlana.

Ezt azonban, ki honunknak valósággal nagyobb ki-fejlése után sóvárog, mintsem hogy felemelése végett ábránd ábrándra, indítvány indítványra, terv tervre halmoz-tassék, de életbe ne lépjen semmi, minden bizonynyal nemcsak tökéletesen helyeselni fogja, de lehető legnagyobb szerencsétlenségnek tartaná, s így azon felette búsulna, ha a kormány elég gyöngé volna, illy jogaibul magát egészen kivetkeztetni hagyni.

Nem nem, illyest a kormány tenni soha nem fog; midőn más részről bizonyos vagyok, saját alkotmányos be-folyási jogunkat sem fogja csorbítani akarni. És ekkép in ultima analysi tán csak az fogja telekdíji eszmémet csorbítani, sőt meggyilkolni, ki vagy „plus royaliste que le roi mérne,“ oly anticonstitutionalis elveket fog annak alkalmazásában megállapítani akarni, mellyeket teljességgel el nem fogadhat a nemzet; vagy viszont az, ki „plus constitutione! que la constitution mérne,“ oily republicai vagy sehol nem létezett theoriai status-hyperbolákba fogja az egészet öltöztetni akarni, mikép csak gyáva kormány adhatná azokra sanctióját.

A kormánytul én mind ezekhez képest nem tartok; de annál erősbben tartok, megvallom, e két utolsó species-tül, vagy inkább, e két utolsó speciesnek,tul-royalista, mint nemkülönben,tul-constitutionalis, nem fizetési, és Magyarország boldogságát egyedül saját önkénykedő, vagy rendetlenségi negédükben kereső hátulsó kapuitul, mellyek-lül oh egek ura, mentsd meg a magyart, s bizony mon-dom, „szebb reggel virad honunkra.“

Azon felgördíthető megjegyzésre egyébiránt, mikép azon okbul, mert én vagyok, eszmémet tekintve, a kor-

mánynak az itt elősorolt vágásokbani eljárásáról bizonyos, még éppen nem következnek a nézet helyessége s általában a kormánynak irántunk őszintesége; e megjegyzésre azt válaszolom, vagy inkább az eddig előadottak szerint azt ismétlem: hogy én távul vagyok szeretetet, sympathiát, sőt még csak különös őszinteséget is vagy követelni vagy áilectálni akarni kormányunktól vagy kormányunk iránt. Status-viszonyunkat én kölcsönös és köz érdek alapjára állítom, s ehhez képest e tekintetben nem látom más kelleknek elkerülhetlenül szükséges létét, mint érdekeink megismerését.

Már a közállodalmat illetőleg, az érdek világos, s nem egyéb, mint Magyarország lehető legfelvirulóbb kifejtésének minden módoni elősegítése, melly a közbirodalom többi kiegészítő részeinek érdekeivel nem ütközik egyenesen szemközt egybe; s e tekintetben, legyünk méltányosak, mert csak a méltányos tehet valódi szabadságra szert, ugyan nem jött-e, s nem jön-e kormányunk már 1825ik év óta, s ekkép tizennyolcz év leforgása alatt azon kérdéseket illetőleg, mellyeknek életbehozásátul leginkább várjuk felvirágzásunkat, egyenesen élönkbe, s mi több, nem eszközli-e mind ezt, a legdrágább idő elfecsérlése daczára, olly csínján, olly egészen a „laissez nous faire nekünk annyira tetsző themája szerint, hogy valóban ki még most is alkotványos féltékenységtüi békózva, még mindig erősebben retteg nemzetiség s alkotvány elleni aggressióktul a kormány részéről, mint rettegne egy tökéletes dissolution okvetlen vezető nisusnak mindenbül mindinkább kitünő symptomáit, azt én legalább, álmaibul kivenni nem tudom.

A közállodalom érdekében van, Magyarországot felemelni, erősíteni; s ezen érdek kormányunk főemberei előtt világos; ámde mi saját érdekünk sem egyéb, mint fölemelkednünk, erősödnünk: fogjunk tehát kezét, vessünk tehát

vállat, segítsünk egymásnak, utilizáljuk egymást. Ez az én nézetem, s még akkor is az lenne, habár — mit egyébiránt távul vagyok saját meggyőződéseml adni — végcélunk divergáló volna, s a kormánynak némely emberei egyedül azon rejtett ok miatt akarnák honunkat felvirágzásra segítni, hogy azt annak idejében — mert most bizony nem arra való — jól megfejhessék.

Még ezen ok sem hátráltatna, hogy felemelésünk s felvirágzásunk ügyében, a kormányt őszintén ne segítsem, s hálával segítségét el ne fogadjam; mert minden kornak megvannak veszélyei, de segédszerei is, s ekkép mit ma vetendünk el honunk felvirágzására őszintén, azt jövő nemzedékek szintolly őszinte lelkülettel meg fogják tudni minden veszélytől őrizni; s ha nem, ám akkor mi legalább becsülettel fogtuk állni a szent hazafiság mezejét.

XV.

Jelenkor, 85. sz.
October 26. 1843.

Miután nem óhajtok semmit ajwiyira mint tervem re-
ctificatióját, vagy ha erre az teljességgel nem volna képes,
valami más olly terv szőnyegre hozatalát s életbe léptetését,
mellynek lényege s alkalmazása a gyakorlati élet nagyobb
szabású alapjaira állítná, ezer tenni valóink hosszú sorát,
miután mondom ezt szomjazom, ezt sóvárgom, s sgyáltal-
jában nem tud természetem megbarátkozni azon fejletlen,
azon aljas léttel, melly közt vérünk olly nyomorultan pang:
felkérem ezennel a nyájas olvasót, lökjön magátul előítéle-
tet, elfogultságot s párt és személy iránti minden vonzal-
mat vagy ellen-hajlamot, melly bírálatát ködbe burkolni sőt
meghamisítani volna képes, és kísérje telekdíji eszmém tár-
gyalását azon igazságos hangulattal, melly nem kedvez
ugyan egy résznek is, de viszont egy rész iránt sem méltá-
nyatlan.

A dolog mélyebb s minden oldalú kikutatása végett
többszer felszólítám a tisztelt közönséget: czáfolná meg ál-
lításimat s gördítne nehézségeket tervem kivihetősége ellen,
mert csak így fogna salakjaibul kibontakozva feltűnni a való.

Lett is sikere felhívásomnak, s tán több helyütt, mit
nem tudok; de tudtomra többek közt a Jelenkor melletti
Társalkodó f. évi 77ik számában Morion név alatt, — és
a Pesti Hírlap 280. s 287dik számaiban, egy ismeretes

de nevét csak utolsó cikkében nyilvánítani akaró mágnás részéről is.

Legyen ennélfogva szabad, elmélkedésem felvett fonalát félbenszakasztanom; s a tervem ellen felhozott nehézségeket egyenesen boncz alá vennem; mert bár így bár úgy: elmesúrlódás által valamikép elvégre mégis csak ki fog fejlődni a dolog; sőt hihető: czélszerűbben és szaporábban történendik ez, ha hosszadalmas fejtegetések helyett legott iparkodom eloszlatni a tervem ellen felhozott nehézségeket.

Illyést azonban hadd tegyek logikai rendben s e végeit hadd lépjek vissza a Pesti Hírlapnak 272ik számában már auguszt. 10ikén nyilvánított azon „Adó“ alatti észrevételeire, mellyek által Balogh János úr nézeteit illusztrálva, jónak hitte — t. i. az érintett lap — eszmém fölött kimondani“ bírálatát, s pedig lehető legigazságtalanabb, leggyűlöletesb s minden tartalék nélküli bírálatát, s mielőtt: időt és alkalmat hagyott volna csak féligmeddig is kitárhatom tervem főlényegét.

Éppen két hónapja ma, mikor e sorokat írom, hogy kezeimhez jutott ezen hírlapi — ugyan minek is nevezzük azt? Valóban nem tudok rá találni alkalmas kitételt, mert minden jobb érzelmimre fagyos vizet öntött! Nevezzük tehát kíméllettel — nehogy mérget méreggel, darázsfulánkot darázsfulánkkal viszonzunk — egyedül hírlapi elhamarkodásnak. Igen, éppen ma két hónapja hogy kezeimhez jutott a felhozott 272dik számú pest-hírlapi elhamarkodás; és én máig hallgattam, s ma is hallgatok, ha a Pesti Hírlap 286dik számában hem mutatkoznak ismét bizonyos symptomák, mellyekhez képest a Pesti Hírlap hajlama, nem, de még őszintesége is tervem iránt, legalább nekem, kétségesnek látszik.

Bonczolgassuk tehát — habár hosszadalmasnak mutatkoznék is e műtétei — az egészset egy kissé részlete-

sebben, és mennyire lehet, mélyebb gyökeriben; mert valóban — és e körül ne csaljuk magunkat — haladásunk minden kérdései, ha t. i. nem célunk az egész status gépezetét teljes szétbomlásra hajtani s ennek romjain valami egészen új építvényt emelni, egyenesen két garasos eszmémnek, *modificatis modificandis*, életbe léptetésétül vagy illyféle aequivalenstül függnek; s ugyanis, mivel bár akarjunk építeni debreczeni, fiumei, dunabalparti, nagyszombati vasutakat, vagy ezek jövedelmét csak hitelezni is; bár akarjunk elrendezni jobbszerű fogházakat, népiskolákat, polytechnicumokat; bár akarjuk vízcsatornákkal egybekötni honunk minden folyóit és tavajt; bár akarjuk Budapestet, honunk szívét Europa legelső városainak sorába emelni, s nemcsak országházzal de a *civilisatio* minden kellékeivel ellátni; szóval: bár akarjunk szellemit bár anyagit, bár ezt bár amazt, minek egy kis nemzeti látszata volna, életbe léptetni, — és mindenütt megakadunk, ha milliók, s pedig sok és szapora milliók nem állnak rendelkezésünkre.

Vessen ennélfogva, ismétlem, a nyájas olvasó minden elfogultságot s párthajlamot magátul, mellyhez képest a hazának nem egy fia, fájdalom, de csak hallani sem akar, s annál kevesebbé olvas ellenvéleményt, mikép aztán természet szerint vagy nem lép életbe semmi, vagy csak egyoldalú és csak emésztetlen assimilálja magát a nemzeti testtel, s ekkép vagy szünetlen pang, vagy lázba keveredik a hon.

Az, ki vérenek valódi híve, s e szerint nem áldozza fel honunk javát mellékes nézetinek, azaz vagy saját hasznának vagy dicsvágyi szomjának, s e felett lángoló hon-szeretetének daczára, viszont illusiók nélkül képes megbírálni jelen körülményinket, az, bármilly nagy ellenzékben legyen is egyébiránt bár kivel és bár mi körül, egyben legalább köteles kezét fogni, vállat vetni, és ez nem egyéb mint az „Add * kérdése. S ugyanis, mert honunk, ha kész-

akarva s legotrombábbul nem akarjuk magunkat elszédíteni s csalálmakba ringatni, napról napra aggasztóbban közelít valami feneketlen csődperféle örvényhez, melyben a magyar vér s magyar alkotvány alkalmasint örökre elmerül, és mellyet ekként minden áron távul tartani kell; úgy hogy az, ki sehoggy sem kivan illyeshez járulni, azaz ki sem így sem a m ű g y nem akar kitelhető fillérével hazája bukáásával legszentebb kötelességileg szembeszállni, minthogy csődper ellen nincs más gyógyszer mint,pénz vagy,hitel, — az, ábrándjai közt vagy nem tudja mit tesz s vízbe fuladóhoz hasonlít, ki nem látja a mentésére siető bárkát, de e helyett szalmaszállok vagy fényes buborékok ulán kapdos, vagy — nem átallom ezennel kimondani — egyenesen gyáva here, kinek a haza soha nem volt egyéb mint privát élelemház s csak önmagát illető kincstár; vagy nyomorult hypocrita, ki a haza szent nevét, magasztos kíséreléssel egyedül eszközül használja saját ocsmány céljai elérésire!

A conservatív és haladó — mint egyik előbbi „Két Garas“ cikkemben érintem — helytelenül különböztetett pártoknak daczára,Adózók s,Nem-adózók -ra oszlott is ennélfogva honunk kiváltságos lakosa, igen, ennélfogva; mert bárki mit mondjon, sok becsületes magyar ember, melly még van, tisztán felfogván vagy legalább sejdítvén nemzeti diagnosisunk aggasztó létét, késznek érzi magát, habár nehezen esnék is, csekély töredékével mégis és akárminő társaságban kiállni a gátra, csakhogy vére, csakhogy szabadsága ne bukjék.

Hozzuk emlékezetünkbe a legközelebb történeteket, s nem fogjuk tagadhatni, hogy az adó kérdése a legelágzóbb politikai nézetűeket úgyszólván egy pontba hozá. Mihez azt vagyok ragasztani bátor — s itt különös figyelemért esedezem — hogy még sokkal többet s alkalmasint a nagy többséget egyesíté vala egy pontba, ha bizonyos párt, s meg akarom engedni szent, de Isten tudja, szerencsétlen

buzgalmában nem sorozza mind azokat keverten és leggyűlöletesebben a nem-adózók gyáva s valóban megvetést érdemlő osztályába, kik szintűgy buzogtak s buzognak áldozni a honért, mint bármilly magyar, Exaltado, csakhogy olly modorban, és olly formák s olly biztosítékok közt, millyeket az úgynevezett haladó, de jobban mondva, adót buktató párt látott kitűzni jónak, adózni nem akartak s nem akarnak.

Nem nem! Magyarországbán — s én nem szeretek a nemzet nevében szólni, de arrul tökéletesen meg vagyok győződve — sokkal kevesebb, szavazattal bíró kiváltságos van, ki egyáltaljában semmihez járulni nem akar, mint létezik kiváltságos, ki illyes vagy ollyas alakban de őszintén kitelhető tehetségével hona javáért a gátra kiállani volna kész.

Ha ki a vármegyei kezelés eddigi örvényeibe s a nélkül hogy látszata lenne, pénzt lökni nem hajlandó, abbul még nem következik, hogy azért a, Nem-adózó gyűlöletes szégyennevet már rája sütni szabad volna.

Az adó kérdését illetőleg némi tekintetben három osztályra szakad a magyar kiváltságos közönség. Az egyik osztály kirekesztőleg a domestica egy részének elvállalásában látja vagy legalább látta eddigelé azon módot, mellyhez képest honvirágoztatólag és alkotványilag járulhatna az adóhoz a magyar kiváltságos; a másik ellenben a domesticábani részesülés nélkül is gondol járulhatni s akar is járulni honunk kifejtéséhez; a harmadik osztály végre, ha tán nem mondja is ki, vagy tán éppen ellenkezőt állít, sem a domesticában sem más bármi nemű teherben egyáltalján részt venni nem akar, s e szerint tulajdonkép, mint fentebb érintem, két fő vonásra szakadott és szakad a magyar kiváltságos közönség, úgymint ,adózni akarók és ,adózni nem akarók'-ra, azaz dolgozó ménekre és herékre, vagy más szavakkal ,tény-hazafiakra' és ,száj-hazafiakra', mert

én legalább egy cseppet sem vonakodom minden czikornya nélkül itt egyenesen herének keresztelni azt, ki mennyire tehetsége bírja, nem volna kész így vagy amúgy de valamiképp egy kis töredéket vinni a haza felvirágoztatására, midőn alig létezik olly szerencsétlen, ki egyenesen megvallani nem pirulna, hogy ő a hazát csak fejős tehénként tekint, a haza szent nevét pedig egyedül mellékes czélainak elérhetése végett pengeti pompásan.

Már milly arányban létezik nálunk ezen két osztály, t. i. mellyik számosabb, a száj-hazafiak vagy a tény-hazafiak osztálya-e, azt nem vagyok apodictice számszerint meghatározni képes; annyit azonban fentebbi állításomhoz hasonlólag mondhatok, hogy becsületemen és lelki üdvömmön kívül kész lennék mindenemmel kezeskedni, ha Hlyes esz-közölhető volna, miképp az adózni akarók száma, honunk kiváltságosai közt hasonlíthatlanul nagyobb, sőt az adózni sehogysem akaróké vajmi kis töredék, ha — minden hyperconstitutionalis phrasiskok nélkül szólva — 1) az illetők előtt tudva volna, mellyik azon számmennyiség, mellyen felül őt megterhelni senkinek kényétül kedvétül nem függne; és 2) ha valami remény is mutatkoznék, hogy az új teher után új haszon vagy legalább új kellem is fejlik.

És most lépünk pilla natilag a mindennapi élet viszonyainak gyakorlati mezejére s kínáljunk meg ezen valakit subscriptióval. Gonosz munka, tudja az ég; volt benne untig tapasztalásom, és bizony mondom nehéz — némelly lelkeseket, kik előtt honunk felvirágzása minden, és némi szeleket, kik mint legyek mindenbe belé toppannak, kivéve — a nagyobb részt valamire birni, ha tudva van is előtte 1) hogy csak (ennyit s nem többet fog legroszabb esetben fizetni és 2) ha olly kecsgetetőnek mutatkozik is a járuléka utáni egybeházásított önhaszon és hazaj dísz, miképp azon kételkedni még a legtamásabb sem képes. Még ezen esetben, vagy inkább: ezen két föltételnél

fogva sem számíthatni igen sok magyarra, mert hiába, igen sok magyar, noha természetileg nem fukar, bizony nem szeret fizetni, vagy jobban mondva egyesülve fizetni, mint-hogy részint soha nem bírta még felfogni az egyesületi szellem büvös hatását, részint Árpád bevándorlása óta mai napig, mi tagadás benne, pénzének csak felette gyér számú kezelője nem csalta meg őt, azért mondom, fizetés dolgában még a felhozott két feltételnél fogva sem számíthatni igen sok magyarra. Hát ha még elmarad ezen most érintett két föltétel, s nem tudja, tulajdonkép mennyire kötelezi le magát, sőt sejtig hogy majd felcsigázzák őt jól, legyen csak egyszer a csapdában; más részről viszont felvállalt terhe után magára nézve éppen olly kevés hasznot sejt sőt lát mint a hazára nézve valami új dísz: akkor, ha ,nem-adózó' színben jelenik meg a nagyobb szám, éppen nem csuda; ámde az csuda, hogy lehet és van ember, ki előtt illyes váratlan.

S íme addig is, míg ígéretem szerint annak bonczolása jó sorba: valljon mit mivelek, ha megfizetnek, hogy az adót megbuktassam, némi főpontokra szorítva azon ok, miért szült a házi adóbani részvételre izgatás annyi visszahatást. S ugyanis azért, mert felette sok, vagy is inkább a nagyobb szám illy módon okoskodék magában: „A domestica nem állandó és elhatározott summán alapszik. Egy század óta (például Pest vármegyében) majd tizenkétszer annyira nőtt. Fölemeltetése pedig, valamint a követ-alispán- s a tb. választás jobbadán némi egyes dicsvágyu pénzfecsérlőktül és fényes szózsarnokoktul függ. Ha tehát eleinte nem volna is elviselhetlen, idővel azzá válhatnék, sőt bizonyosan azzá válik — mert vajmi sok az éhes és egyedül a sült galambot kedvelő magyar, — ha, mint ostrom-visszaveréskor, nem állnánk sajátunkat védőleg éjjel nappal drága (l) cortesekkel a gáton, mi nem legjobb s e mellett nem leggazdaságosb multság. És ezenfelül: felét

fizetve annak, mit eddigelé egészen az adózó fizetett, természet szerint minden megmarad a régiben; tehát — ne adózzunk.“ S felriad, boszankodik és gyaláz a túlzó párt, és gyáva csábításrul szól; holott, s nem átalom ezt ismét kimondani, súlyosb nyavalyában sorvadna vérünk, ha illy felszínes manipulációk meggyőzőek vala a nagyobb részt, mert ez puha velőt-sejdtítet, midőn a,nem adózzunk rivalgásai által legalább aanak adá symptomáját, hogy őt könnyen meg nem nyergelhetni, minél én legalább, constitutionalisabb qualitást nem ismerek, lelje kedvét más egyébiránt bármi másban.

Én, mi személyemet illeti, ismétlem, testestül lelkestül, legszívesebben a domesticába szerettem volna fizetni; mert éppen azon ignota quantitas és azon zsarnokság, melly azt naprul napra magasbra emelni törekedett volna, és mellytül olly sokan rettegnek s méltán, kényszerítendné az ország olly számos rest, hanyag, kötelesség-felejtett fiait, kik csak fejik vagy szopják a hazát, pro aris et focis-ként nemcsak lakni a hont, de érette küzdve vele virágozni vagy vele bukni; s ennél üdvösebb semmi nem lehetett volna vérünk újjászületését tekintve.

A legtisztább szándékkal, megengedem, de egyszerűsmind a legpéldátlanabb felszínséggel, meg kell engedni, kezelt műtétei azonban nem sikerült; míg én személyemre nézve, az egész operatio folyta alatt — minthogy, mint már ezelőtt érintem, fel voltam híva: ne rontanám meg az ügyet — sem, mellette sem ellene de csak egy szót sem irtam sem nem szólottam, s csak akkor, t. i. július 10én léptem, az adó ügyét más alakban szőnyegre hozva, a nyilvánosság mezejére, mikor annak elbukta körül maguk az izgató fővezérek éneklék el a,deprofundis keserű nótáját, s ekkép legkisebb kétségem sem leheté többé, hogy az, ez úttal legalább, miután legvérmesebb sáfárai desperáltak sikerén, elesettnek, holtak, eltemetettnek tekinthető, s e

szerint én azon többé nem ronthatok semmit, mitül annyira tartott az ügynek nem egy barátja; de e helyett tán nekem sikerülhetne azt ismét ha nem is életbe hozni — mit egyébiránt éppen nem követelek, mert igen ismerem hatásom parányi létét, s e mellett vesztett ügyet nehezebb kivívni, mint szüzet — de azt legalább némileg mind azon odiumaibul kivenni, mellyekbe sülyeszté azt a talhév.

Én loyallyer bevértam az adói izgatók mütételének egész folyamát lepergésig, s csak akkor, midőn elesett az, léptem pályára, szerencsémét legtisztább szándékkal saját modorom, saját eszem szerint azon ügy körül megkisérleendő, melly ügy sikeres eldöntésén, s mielőtt késő volna, forog Ítéletem szerint létünk és nem létünk.

Már ez után, kérdem hazánk méltányosbjait: nem volt-e némileg jogom azt várni sőt azt követeim, hogy hasonlólág minden bolygatás, elferdítés s gyűlöletessé tétel nélkül tervemet legalább fővonásokban s félig meddig kitárni engedjék, legalább azok, kik az adó dolga mellett olly hangosan s látszólag olly őszinteséggel szólaltak meg nem-szűnőleg fel?

A loyallitas törvénye szerint, mellyhez képest, azt a jelen esetre alkalmazva, az adó dolgát valósággal és őszintén szívéen hordó köteles lett volna, fáradozásimnak szabad kört engedni: hadd futnék azon egészen vagy legalább némileg keresztül, — a loyallitas törvénye szerint, mondom, nem várhattam kevesebbet.

Mennyire felelt azonban meg várakozásomnak, s azt hiszem, legméltányosb várakozásomnak a 272dik számú pesti hírlapi czikk, mellyet *) alatt egész kiterjedésében ide csatlok, melly már akkor jelent meg, mikor pályámon még

*) Adó. Tisztelt barátunk. Balogh János úr, több hét elüti egy csikk beküldéssel örvendeztetett meg az. adó dolgában. — Miért nem adtuk azt ekkorig? s miért adjuk most is töredékileg? az iránt neki magánylag

valósággal meg sem indultán), s mellyel a jövő számban veendek még egy kis részletesb bonczolás alá, — arrul ítéljen a nyájas olvasó.

Többnyire, mielőtt berekeszteném e cikket, még nemiekre figyelmeztetni vagyok bátor a tisztelt közönséget.

számot adandunk, s nem lehet kételkednünk, hogy okainkat elégleni fogj«. — De még most is, mielőtt az adó dolgában beesés értekezésének csak töredékét is közlönök; vagyis helyesebben, mielőtt az adórólí fejtegetéseket újra megkezdenék, egyetlen észrevételt kell előre bocsátanunk azon momentumra nézve, mely időközben az adókérdés iránti nyilvános eszmecserre mezején feltűnt.

Mintegy két éve, hogy a házi adó kérdését agítani kezdettük, s kezdetben mindjárt, s folytonosan mindig a házi adóra (megyei s országosra) szorilkozáink, mert szemünk előtt tartók, hogy alkotmányos ország polgáraihoz szólunk s-ezek közt az adómentes nemességhez; azt gondolók tehát, hogy az alkotvánjosság eszméjével sem volna megegyezhető, de a közteherviselés elvével megbarátkozásra sem igen volna édesgető, ha mindjárt olly adó elvállalásrai készségök nyilványításival töménk be az ajtón, mire nézve az adótólí idegenkedés enyhétője! nem hivatkozhatnánk azon alkotványos garantiákra, melyek nélkül adót fizetni széles e világban soha egy constitutionalis nemzetnek sem jutott még eszébe, sőt a mely garantiák egyenesen különböztető jelek a *szabad és szolga* nemzet közt, s az alkotmányosságnak lényeges criterionjai. — Nem azt mondók tehát „mi készek vagyunk mindenre adózni, felelősség, számot-küvetelés, föltétel nélkül — mert ez bizony nem igen édesgető argumentum; hanem azt mondók: „hagyjuk a hadi adó kérdését, az országvédelmi rendszer átnézése idejére; hanem vállaljuk el a házi adó aránylagos együttviselését, mert erre »lézve kezünkben van mind azon garancia, mi nélkül adót fizetni annyit lesz, mint constitutionalis polgárnak nem lenni; ezt mi magunk határozzuk meg, magunk vetjük ki, maguak kezeltejük, magunk veszünk róla számot, szóval: magunk tesszük mind azt, a mi az adófizetést a valódi szabadság legfőbb manifestatiójává avatja, s így birjak mind azt, a mit alkotványos nemzet a közteher-viselés feltételül kívánhat, avagy valaha kívánhatott.

Mi ezen tactica eredményét mind a mellett is, hogy értetlenebb nemestársaink felizgatása az adó dolgát pillanatnyilag problematicussá teszi, meglehetősen elégelhetjük, — mert, bizton merjük állítani: nincs nemzet, mellynél békés utón e kérdés az adómentes osztályoknál valaha ennyire haladt volna. Midőn Irlandban, először vették fel a repeal zászlóját; annak még csak ennyi sikere-sem volt. — Egy vágásra élőfa nem dől, — Azonban voltak, kik azt mondák: ildomatlanul kezelék a házi adó kérdését; és zátonyra vivők, és isten tudja, mit nem tevének. — Mi (mert gyalgoló emberek vagyunk) ájtatos kebellet várók annak mintapéldányát.

Ha ki bizonyos ügynek nem barátja, éppen nem vétkezik a loyaltas törvényei ellen, ha legott útját állja az egésznek. Ha ellenben barátja valaki bizonyos ügynek, s neki nem sikerült azt életbe hozni, annak már — legalább mennyire én fogom fel a loyaltas szabályait — nem illik s ekkép nem szabad, nehézségeket gördíteni az ellen, legalább míg nem végezte be némileg eljárását, ki hasonló célnak elérése végett lép pályára. S ki ezt teszi, a loyaltas

mint kellett volna, így kellene most az adó körüli eszmecserét vinni, miszerint azonnali credvényre jöhessünk. — Végre megérkezik a tanulás perce s legelső lépésül azon állítás, hogy a ki minket ildomtalanságrul vádol — mint alkotmányos polgár - sublimis ildomsággal ki nyilatkoztatja: miszerint ő a világon mindenre s minden felelősség, minden számat-küvetelés, minden feltétel nélkül kész adózni: — természetesen csak maga részéről, mert neki van; de ezen politika; hit.állomását másokra nem tolja stb. — Nekünk csak most vala tehát alkalmunk azon oktatásban részesülni, hogy alkotmányos országban az embernek szabad más politikai hitvallomásának lenni saját személyére nézve, s másnak a közönségre nézve; — de akármint legyen is ez, nem kétségeskedünk kijelenteni: hogy ily a n t i c o n s t i t u t i o n a l i s c o f f e s s i o n a l k e z d e n i az adófizetés eszméjének népszerűvé tenni akarását, a legildomtalnabb ildom, mit valaha ildomos ember kiildomozhata. — Vettünk is nyomban egy igen drasticus modorú barátunktól egy levélkét, melynek gyengébb, tehát közölhető része ekképen szól: „Ha valaki az adókérdést le kívánja a zátonyról esőkönözni, igen ajánlható neki, hogy azon eszmék körében forogjon és maradjon, melyek az alkotmányos élet feltételeit képviselik, különben iihető, hogy hajója nem fog vitorlázni; mert valószínű, hogy bármely személyes vonzódással és szeretettel viseltessék is az Absolutismus iránt, igen számos magyar fog találkozni, ki az alkotványt pártolandja és *védendi*, a meddig — tudja. *A mint tehát minden alkotványnak legelső és fundamentális ismertető jegye, elve, életföltéte: a nemzet vagyonáruli rendelkezés, a bevételek és kiadások szigora Összevetése, számolása, fentartva a képviselő test részére, vagy semmi fogalma nincs azon egyénnek az alkotvány eszméjéről, ki számadás és felelősség nélkül akar adózni akármire, akármennyit, — vagy az alkotványos élet reá nézve horrcur, tehát a szolgaságot — itt bizonyosan a ragyogót — sokkal előbb helyezi. Sőt, de siker reményével senki sem tolhat egy alkotványos nemzet elibe, absolutismusi ideákat, elveket, formákat, érzelmeket, és azért ki sem is kerülhet, hogy az olly író, a ki ezt teszi, ho r r e u r t okozzon. E momentumot nem lehet hallgatással mellőznünk, midőn ez adó kérdése lapjaink hasábjain újra felkerül. (Lásd: Pesti Hírlap 272 sz.)*

csorbítása mellett még könnyen azon gyanúba is esik, mintha a dolog sikere nem fekünnék annyira lelkén, mint saját maga vagy pártjának érdeke.

Lépett volna tervem ellen a pesti hírlap akkor fel, mikor fővonaásokban némileg már kifejtem vala annak fő lényegét: úgy nem szólok vagy legalább panaszolva nem emlitem az esetet; mert ki a nyilványosság mezejére áll, bár, ki legyen is, az nem követelhet kíméled kiváltságot; midőn más részről azt hiszem, mindennek, ki valamely ügy barátjául adja ki magát, kötelessége azt, ki a mellett szól, habár más modorban is, legalább fő vonásilag kihallgatni, mielőtt eljárását olly idétlenül legúnyolná s gyűlöletessé tenné, mint azt a pesti hírlap ide kapcsolt ezikkében tévé; mirül a tisztelt olvasó könnyen meg fog győződni, ha olly szíves vagy inkább olly méltányos és igazságszerető, iegelsőben is megolvasni a most érintett s ide csatolt pesti hírlapi cikket, s aztán emlékezetébe hozni, hogy e cikk rögtön legelső, Adói közlésem után, mielőtt bevárta volna de csak a legközelebbit is, már fejemre sujtá a legszívtelebbs anthemát.

Háború, tollvita, ujhuzás a pesti hírlappal azonban nem czéлом, tudja az ég. De akkor, midőn egyedül rectificált nézetek képesek minket azon tömkelegből kikormányozni, mellyben részint körülményileg, részint felhevült vérileg keringünk, akkor olly tárgy tökéletes kifejtése végett minden tekintetnek háttérbe kell vonulnia, melly tárgyhoz egy Deák Ferencz köté politikai létét, s alkalmasint méltán, minthogy azt szoros igazságilag lehetetlen politikánk s minden eljárásunk alpha és omegája-ként el nem ismernünk; s pedig mert új kútforrások s innen következő nagyobb tehetőség, vagy más szavakkal: az adó kérdésének egy vagy más alakbani diadala nélkül — tán a vegyes házassági s efféle metaphysikai kérdéseket kivéve — bizony semmiben de csak egy tapodtat sem fogunk haladni.

Vegyen tehát egy kis időt magának a tisztelt olvasó, ismételve kérem, s üssön bár, csak hallgasson ki: 8 előre tudom meg fog győződni, hogy vannak bizonyos hazai életkérdések, mellyek előtt minden antipathiának, minden pártérdeknek elhallgatni s annyira megszűnni kell, hogy víja ki a sikert bár Péter bár Pál, vagy jobban mondva: bár Péter bár Pál arassa a kivívott sikeri tapsot, ha tán érdemetlen s ekkép bitorolva is, azért mindegyik, ki hazafi névvel jogtalan ékeskedni nem akar, köteles, mennyire csak bírja, annak kifejtéséhez járulni, vagy azt legalább nem nehezíteni, nem hátráltatni; és ilyen hazai életkérdés, melly körül így vagy amúgy, de valamikép egyesülni kell, ha valódi élet s nemzeti felvirágzás helyibe nem akarunk állítani szünetlen rideg elvfitogtatást és parlag szódagályt, bizony mindenek előtt az adó kérdése.

Fejtegensük ehhezképest annak lényegét, és pedig a pesti hírlap 272dik számára hivatkozva, még részletesebben jövő alkalommal.

XVI.

Jelenkor, 87. sz.
novemb. 1. 1843.

Legközelebb tárgyalásom vég themája s tulajdonképi egybevonatja az volt, hogy az adó kérdésének így vagy amúgy de valami módú eldöntése nélkül a gyakorlati élet mezején némi rideg és parlag kérdéseket kivéve, egy kissé nagyobbyszerűleg de egy lapodtat sem fognánk haladhatni; s hogy ekkép az adó kérdését mind azoknak, kik honunk előmenetelét őszintén szomjazzák, nem mondom így vagy amúgy, de valamikép s elkerülhetlenül vagy elő kell mozdítaniok, vagy legalább nem szabad nehezíteniök, vagy éppen hátráltatniok.

Most, miután bizonyosan nem czéлом a pártok szétágzását nevelnem, de legforróbb óhajtásom az volna, hogy ha nem mindenben is, sőt sokban sem, legalább nemiekben egyesülnénk; most ismétlem s újra erősitem, mikép tenni-valóink során e pillanatban valósággal nincs is egyéb igazi életkérdés előttünk, melly elsőséget érdemlene, vagy halasztást ne szenvedhetne, mint az, hogy a garasokkal így vagy amúgy, de valamikép elvégre eléálljunk, s pedig mennyire lehet „mindnyájan,” s mennyire lehet „aránylag;“ mert garasok nélkül tulajdonkép csak az úgy is már eléggé vastag codex fogna növekedni, kevés garas ellenben, szűkségink tengerét tekintve, egyedül parányi, hozzánk vagy legalább nemzethez nem illő eredvényt szülhet.

A p. hírlap szerkesztője a fiumei vasutat, a fiumei kikötőt nevezi életkérdésnek. Más tekintély ellenben a balparti, a debreczeni vasutat tartja illyesnek. Egy valaki továbbá csak minap állítá azt teljes meggyőződéssel és sokakat meggyőzőleg, hogy politikánk mezején semmi nem volna annyira sürgető, mint az új büntető- és börtön-rendszer minélelőbbi behozatala. Mások pedig főkép a határvámok megszüntetésében, folyók szabályozásában s beiközlekedések megalapításában látják életünk főkérdését megoldva; midőn mások megint inkább jobb és általánosb nevelésben, politikai viszonyok igazságosb elrendelésiben s effélékben keresik azt, s így tovább, ezer alakban, ezer árnyéklatban. Csakhogy egyben minden felfogású, minden színű, minden vallású egyetérteni, vagy legalább egyet sejtteni látszik, abban t. i. hogy mibenlétünk nem forog köznyös, de élet-kérdések közt.

Már ha így áll a dolog — s ha szemeinket nem hunyjuk be, valóban meg kell vallanunk, hogy az így áll — akkor nem elég s nincs ideje többé, hűsítő, pillanatig könnyítő s efféle palliativ s ephemer gyógyszereket választanunk, de idővesztés nélkül komolyan és szilárdul olyasokhoz kell fordulnunk, mellyek — a nélkül hogy az egész organismust sarkaibul bontanák — valósággal és öncsalás nélkül hatnak az élet mélyeibe.

Ámde kérдем: hat-e a fiumei vasút és kikötő illy mélységre? Felelet: bizony nem hat, mert pénz vagy legalább kezeség nélkül nem egyéb, mint szép álm az .egész. S így hasonló okbul szinte nem hat a debreczeni és balparti vasút sem, valamint az új büntető- és börtön-rendszer sem, és mind az sem, miket most legközelebb annak bebizonyítására sorolék elő, hogy habár leghasznosbak, legsürgetőbbek, sőt legelkerülhetlenebbek is mind ezek — mit ez úttal nem akarok vizsgálni vagy tagadni — azért még sem alkothatják egészségünk helyreállításának gyökér-

gyógyszerét; s pedig egyszerűleg azért, mert egész lényegük mindaddig nem más mint füst, míg igazi alapjuk megvetve nincs, azaz, míg nemzeti testünk nem fogta asszimilálni magával azon egyedüli gyógyszert, melly az élet felé még fordulást tehetne nyomorult pangásunkon, s melly gyógyszer nem egyéb, mint sok és szapora pénz, mellyel azonban ha önhasznunkra sőt önmegmentésünkre nem állítunk ki így vagy amúgy de valamikép saját magunk, bizony nem fog nekünk azzal szolgálni senki is a világ tág terén, annál kevesebbé fog az lehullani számunkra a holdbul.

Akármikép hímezzük hámozzuk is ennélfogva a dolgot, vagy zsebeinkbe kell nyúlnunk, vagy minden szebb reményinkre fagyos vizet öntve, aljas soha fel nem viruló létünkkel megbarátkoznunk. E dilemmából nincs valódi kibúvás, mondom, mert bármikép erőlködjenek is az illetők egy harmadik utat kitalálni, azért, tán saját magukat s a híg velők seregét kivéve, de egyetlen egy higgadt gyakorlatival sem fogják azt elhitetni, hogy Magyarországon mindaddig bármi nagyobbszerű s nemzethez valósággal illő vehesse kezdetét, míg kiváltságos osztálya így vagy amúgy de valamikép s egyenesen nem járul annak investitiojához.

Mikor számos évvel ezelőtt — legyen szabad ezen példát, s pedig valóban nem autobiographiai fitogtatás, de egyedül a szőnyegen fekvő tárgy világosb kifejtése végett előhoznom — a budapesti állóhíd tervével állottam a végett elé, hogy ki legyen elvégre valami példa által víva azon elv, mellyhez képest új haszon és új kellem eléréseért mindenki tartozzék különbség nélkül egy kis új terhet is venni aránylag magára, akkor szintúgy átlátta mindenki mint ma, bár elveire nézve aristocrata, democrata, absolutista vagy republicanus volt volna is, hogy jó közlekedések a hazában mód nélkül fognak eleveníteni a honi test vérkeringését. Szónoklott s írt ennélfogva nem egy, az utak jobb és célzerűbb elkészítéséről, Macadam rendszeréről s viszont a

gránit koczka-utak elsőségeiről; más pedig a vasutak, más megint a vízcsatornák czélszerűbb létéről, s így tovább; míg, tudom sok mással, én magamban így okoskodtam: „Szép mind ez és vajmi üdvös, s nem tagadhatni, illyesek okkal móddali életbeléptetése nélkül soha igazi elevenségét, akármikép törekedjünk is minden másban, elérni soha nem fogja honunk; ámde ha nincs pénz és sok pénz, ugyan mikép fog mind ez felállani? Maga magától csak nem!“ És ekkép mindenek előtt pénz kell, s pedig sok pénz, ha t. i. rideg okoskodással, s mint a német mondja: „politische Kannengieszerei s, unnütze Plauscherei -jal, vagy legjobb esetben némi miniatur-féle nemzeti torzokkal be nem érjük. Pénzt azonban és sok pénzt ugyan ki fog adni? Tán a jó isten, t. i. a magyarok istene, s megbabázik s megfiazik érettünk Körmöcz; vagy tán az idegen? Bizony nem az! Avagy tán azt is a tehetlenebbül sajtoljuk ki? Nem nem, mert ez nemcsak igazságtalan s méltatlan lenne, ds kivihető sem volna, mert hol nincs, ott ne keress. Hol fogjuk tehát az istenért találni a jobb közlekedésekre múlhatlanul megkívántató pénzt? Felelet: sehol egyebütt, mint azon elvben, mellyhez képest új kellemért, új haszonért kiki tartozzék aránylag egy kis új terhet is venni magára. Illy elv tehát ez esetben, t. i. a közlekedések dolgában, a legmélyebb gyógszer, s nem a gránit-koczka, Macadam, vasút, vízcsatorna s efféle; mert mind ez, bármilly dicső legyen is egyébiránt, mégis csak ráépítvény, melly az érintett elv nélkül, alaptalanul ing a levegőben. S így lőn, hogy reméllem, hidul nemzethez illő közlekedésekre, életbe lépett az 1836ki 26ik törvényezikk, s ennek következtében kerekedett vállalkozó, épül a híd, s hinni akarom további kifejtésünkre nézve átlátja a nagyobb rész, milly balgaság, s valódi önbüntetés, a nemfizetés rideg elvében keresni szabadságot, mert hiszen a lánczra fűzött rab sem fizet, azaz semmihez nem járul pénzzel, s azért még sem szabad;

de fizetés dolgában a szabad és nem szabad közt egyedül az képzi a demarcationalis lineát, hogy az első arra költi pénzét, mire neki tetszik, midőn a másik előítéleteinél fogva, még élete megmentésére sem mer költeni, s annál kevesebbé némi új kelleme meggyerésére, vagy idegen kéz által nyergeltetik meg.

Az előre baladott idő s jelen körülményink stádiumában mutatis mutandis ma a két garasos eszmével vagy ennek aequivalensével, honi kifejlésünket tekintve, éppen így állunk, mint állott 1836 előtt a mindenki által aránylag fizetendő v ám elve a most épülő hídhoz, s ebből — becsületünkre akarom hinni — fejledező nagyobbszerű köalekedésünkhöz; s ekkép bár akarjuk Fiumét, Debreczent, Bécset Budapesttel vasút által egybekötni, s az elsőt derék kikötővel ellátni; bár akarjunk, folyóinkat elrendezve, a Balatonba és Fertőbe a Dunából gőzösön eljutni; bár vágyjunk czélszerűbb fenyítő- és büntető-rendszer, népiskolák, polytechnicumok s effélék felállítását; bár tűzzük ki, a határvámok eltörlését felvirágzásunk legmélyebb talpköveit, s így tovább: pénz kell mindenek előtt, s pedig sok pénz, vagy hitel, mi azonban mind egyre üt, mert csak mi lehetünk az evictorok, bahogy illusiókkal jól nem lakunk, vagy másokat jól lakatni nem czélunk, s elvégre valósággal nemzeti szabásokként buzgalkodunk rendelkezni, s nem akarjuk a világ, sőt legközelebb szomszédink gunynyilainak, s igen méltán, kitenni magunkat, mintha több volna bennünk a nagyravágyás, mint az igazi nagyság, s erősebb a pártok és külön osztályok kölcsönös gyűlölsége, mint az őszinte hazaszeretet, s mintha akarnánk ugyan nagyok lenni, de inkább az olcsó liberalismus máza által s felfuvalkodva csak külsőleg, mint teltei s némi áldozattal, szerényen s belsőleg.

Ne hímezzük hámozzuk a dolgot ennél fogva szűkkeblűleg, s magunkat és másokat mystificálólag, ismétlem, de

hasztalan phrasisok elszónoklása s meddő teoriák fitogtató vadászata helyett, nyúlunk inkább gyáva keringetés nélkül loyalyiter zsebeinkbe, s fizessünk akár így akár úgy, de valamikép, s induljunk virágzásnak, vagy pangjunk és hízzunk, ha bírjuk, utóbb is nyomorult középszerűségink közt. Ezt azonban, tudom, senki köztünk nem akarja, sőt minden igazi magyar utálattal löki magátul ezen undok lét képét, s ekkép ismétlem nyúlunk zsebeinkbe, bár így bár úgy, de valamikép, mert pénz és sok pénz nélkül nemzetileg, s ekkép hozzánk illőleg, semmiben sem rendelkezhetünk; sok pénzre pedig csak úgy tehetünk szert, ha a honban egy de egyetlen egy váll sem vonul vissza azon teher alól, melly investitiókép hazánk felvirágzására volna általunk aránylag s ekkép köz és egyesült erővel viselendő.

Én az előre haladott idő s jelen körülményink stádiumában nem ismerek és nem látok pangásunkat megszüntető s vérünket élethez vezető s majd felvirágoztató más gyökeres gyógyszert, mint a mindenki által investitiókép aránylagi fizetést. Mert jóllehet sokat vihetni végbe, mint az első czikkeimben állítám, minden vagy legalább sok pénz nélkül pusztá tollvonással, mint például az aviticitas eltörlését, vagy annak modificatioját, szintúgy a városok elrendezését s több effélét, mikrül, ha időbül s erőbül ki nem fogyok, később még szólandok: azért a dolgok alkalmazásában nagyobbyszerűleg s mielőtt késő volna, akárki mit mond, bizony még is csak az investmentialis tőke adja meg a valódi elevenséget s igazi életet, kivált oily honban, mint a miénk, mellyben a kiállító erő oly csekély, melly mindenben oly sýnylő, s mellyben ehhezképest a pénzforgás is oly aggasztólag lassú.

Féltékenyen s aggódva kísértem is ennélfogva, mint fentebb már többszer érintem, az adó körüli agitátorok eljárását s csak akkor, mikor a felvett formában tőkéletesen elesettnek mutatkozott az ügy, léptem sorompóba, szeren-

csémet legtisztább szándékkal, de saját modorom szerint, vagy inkább valami új formában részemről is megkísér- tendő; valami új formában mondom, minthogy bármi megbukottat s gyűlöletessé váltat szintazon köntösben, mellyben megbukott, újra s rögtön hozni szőnyegre, kivált valami felingerlett s úgy szólván vaklázban levő sokaság Ítélszéke elé, rendszerint, vagy bizvást mondhatni, soha nem szokott jární jobb sikerrel, mint süttet szintazon martalékkal tálalni fel, melly a nagyobb részben már csömört szült.

Noha tehát azon fontos okoknál fogva, mellyekkel fentebb állék elé, legszívesebben fizetek is vala, mi engem illet, a domesticába, azért nem valék oily ujoncz, s oily tapasztalatlan, ismét azon martalékban hozni az adó dolgát a közönség elibe, mellytül s tán legfőkép az igen is sok kínálgatás s ezzel tőszomszédú zaklatás következtében, olly nagy nauseát kapott már a nagyobb rész. S így lön, hogy egy hosszadalmas és részletesb tárgyalatás bevezetésül f. e. június 8kán a Jelenkor 45ik számában közrebocsátani adóruli legelső cikkemet, mellyet, mint legközelebb felhozám, legott nyakon ragadott, legúnyolt s lemocskolt a 272dik számú p. hírlap f. e. august. 1 körüli czikke.

S most alázattal kérem a t. olvasót, vegyen magának annyi időt, s olvassa adóruli legelső cikkemet figyelemmel át, s olvassa utána rögtön a 272-dik számú p. hírlapi cikket. Legnagyobb alázattal, vagy inkább a haza felvirágzása kedveért kérem én fel őt erre, minthogy nem közönyös dologrul van szó, de valóban olly életbe vágórul, mellynek kellő időben, mielőtt késő volna, így vagy amugyi eldöntése körül forog, nemzetileg szólva, létünk, nem létünk, s mellynek közelebbbrüli s részletesb tárgyalatása ekkép még nem pedantismus, vagy éppen doctrinair-féle dagály, de tán egyenesen kötelesség. Olvassa s hasonlítsa e két cikket össze a tisztelt olvasó, kérem, s ugyan nem azt fogja-e találni, kérdem, mintha az ellenem gördített leg-

méltatlanabb vádak írója sokkal több gyűlölséget s boszút forralna ellenem, mint táplálna keblében vágyat, az adó kérdését kivíva látni.

S ugyanis: themám lényegét fel nem fogva, vagy jobban mondva, felfogni nem akarva, s ekkép annak mélyébe éppen nem hatva, legelsőben is kitálat egy rakás alkotmányos elvet legnagyobb általánosságban annak megmutatására, milly józan *tactica* után agitált ő s elvbaráti az adó dolga körül, s eljárását ez ügyben az én eljárásommal (!?) egybehasonlítván, *nota bene* mielőtt úgy szólván csak el is indultam volna, mert már legelső lépésennél kap hajamba — és aztán ez adja meg a dolognak csipősséget s méltányos voltát, mit nem szabad felejtetni — az ő *tacticájuk* eredményével, mindent mindenben véve, sok oknál fogva, s kivált mert egy vágásra élő fa nem dől, meglehetős megelégedését adja tudtunkra, t. i. saját s híveinek magukkali megelégedését; s ez fölötte helyes, vagy legalább czélszerű, mert hogy valaki más e *cycluson* kívül, ki mint én, élet- s pedig legmélyebb életkérdésnek tartja az adó dolgát, megelégedett volna mesteri műtételükkel, azt alig hiszem. És azért valódi szerencse, s valóban nem legidétlenebb *philosophia*, ha legalább maguk megelégszenek magukkal az illetők; csakhogy, egy nem régiben elhunyt igen ismeretes *intelligentia* szerint, mint már egyszer nyilvános helyen érintem, ez igen rossz jel, s pedig mert saját vallomásához képest az elhunytnak, ő leginkább az által jöve senkitül kétségbe nem vont fölötte éles eszének öntudatához, hogy soha nem tudott magával megelégedni, midőn a felszínesnek magávali legalább meglehetős megelégedését mindenben tapasztalta. Legyen ez egyébiránt bármikép, egy legalább semmi esetre nem vétethetik kétségbe, az t. i. hogy valamint nem dől élő fa mindig egy vágásra ugyan, de végkép csak ledönti biz azt többszeri és ismételt vágás, úgy éppen ellenkezőleg nem kell néha több egy

vágásnál valami élő ügynek egyszerre agyonütésére, úgy hogy öntözzed, ápoljad azt aztán bármennyit s bármilly szorgalommal, nemcsak nem üdül fel az soha többé, sőt, ha indiscret korbácsolással erővel akarnád azt ismét életbe idézni, azért még sem támad fel, de e helyett hamvaibul boszuló ivadékok nőnek fejedre. — Már hogy ezen categoriába esik-e nálunk az adó ügye, azon categoriába t. i., mellybe némi nemzetiségi kérdéseket alkalmasint már bele sülyeszte a túlhév, nem tudom, ámde nem akarom hinni; midőn más részről nem vonakodom ezennel kijelenteni, hogy meggyőződésem szerint, az adó dolga áltálján véve közelebb állott valamiképi kibonyolódáshoz a hírlapi pártnak terroristcai agitatója előtt, mint áll vala annakutána, s hogy ckkép az e fölötti hírlapi megelégtülés egészen fölösleges, sőt oly luxus, melly bízvást elmaradhatott volna.

Olvasható továbbá ezen felette naif vallomása a felhozott cikk írójának, mellyhez képest neki — miután nem tagadja, hogy az adóruli első cikkemben előhozott nézetimet s politikai hitvallomásomat nem akarom másokra tolni — csak most van előszer alkalma részesülni azon oktatásban, melly szerint a l k o t v á n y o s o r s z á g b a n (ü?) az embernek szabad más politikai hitvallomásának lenni saját személyére nézve, s másnak a közönségre nézve! Ugyan úgy-e, csak most hallja ezen fertelmes (l) tant legelőszer? Ámde igen eihiszzük, mert szánakozásra méltó felszíniségéhez képest kilátszik mindenbül, hogy illyesek még egészen újak előtte, holott minden ember, sejtve nem sejtve, tudva nem tudva, okosan vagy otrombául, nemesen vagy nemtelenül, de annyiszor változtatja földi szerepét, a hányszor változik helyzete. Így például: Brutus mint atya siratta fiait, mint consul viszont kivégezteté őket. Attila melléhez szorítá mint rokon rokonát, mint parancsnok ellenben lovakkal szakíttatá őt ketté; s így lefelé a vármegeyi indítványig, mellyet még a félig jártas sem szab saját

nézetéhez annyira, mint azt a körülményekhez és a többség kívánatához s felfogási tehetségéhez illeszteni törekednék. S ki ezt tagadja, s illyes eljárást, melly szükségkép fejlik a megváltozott körülményekből, anticonstitutionalis, s tudja az ég milly alávaló tettnek gyanújával akarja bepiszkolni: az vagy bona fide legkisebb ön- s ember-ismerettel nem bír, vagy mala fide ollyasokra akar, tudja milly célbul, hatni, kiket illy tulajdonok híjával lenni gondol.

Bizonyos, elmés lenni akart variatiót gördít ellenem ezek után méltányos recensensem az, ildom szó körül, melly elménczkedést, ha illyes segítne a dolgon, azonban igen könnyű volna a p. hírlap által használt eszélyes kitétel fejtegetésével viszonzni, minthogy az eszélyes szélest is foglal magában, mi a dagályosnak aequivalense, s aztán igen könnyen eszelősre, sőt e szélesre is hajtogatható, s ekkép erősen és annál inkább megérdemli az ildom előtti elsőséget, mert a kitétel mellett egy úttal néha véletlenül még characteristicát is fest; ámde mit ér most efféle nyomorult Witz, most mikor olly közel vagyunk hajótöréshez? Bizony nem sokat, s azért nem is igen illik illyessel olly ügyet lepiszkolólag állni elé, mellynek életbe léptetését a p. hírlapi párt szintolly őszintén hordja szíven mint én, és hazánk bármelley híve. Vagy tán nem? S melly ügynek pártolóját, s kivált az érette küzdőt ekkép, legalább addig, míg nem futotta némileg keresztül körét, de alig lépett még csak sorompóba is, már lemoskolni s ledorongolni, nemcsak nem lovagi, de még férfíúi sem, és semmi esetre nem hazafíúi. Egyébiránt hol sok van, ott könnyen kiforr a fazék, s azért bárki legyen is a felhozott, ildom körüli elmésség szerzője, az igen közönyös.

Mind ez egyébiránt mit a p. hírlapi cikkből eddig felhozok, kicsiség, s tudja az ég ezért nem is említeném egy szóval is, mert hiszen megvan az emberi természetben, hogy bármí nagyon hibázta volna is el valaki a nyulat,

vagy lőtte volna meg a bakot, azért könnyebbségül magát mindig mentegetni szokta; ámde mit hoz ellenem fel, vagy inkább mit támad meg bennem ezek után az érintett czikk írója még? Nem kevesebbet, mint alkotványos polgári lényegemet. Ugyanis nem vonakodik rólam azt állítani, hogy nekem vagy semmi fogalmam nincs az alkotványos eszméről, — és ez transeat — mert számadás és felelősség nélkül akarok adózni akármire, akármennyit — ha más-kép nem lehet, mit mindig oda tettem, de igazságos sujtóm kihagyta — vagy az alkotványos élet rám nézve horreur, és ez már sok, tehát a szolgaságot — itt bizonyosan a ragyogót — sokkal előbb helyezem, s azért ki sem kerülheti, hogy az illy író, ki ezt teszi — t. i. szegény fejem — horreurt ne okozzon, azaz eliszonyodást és utálatot ne szüljön!

Eliszonyodást és utálatot okozzak én! S pedig nem szerelmi dolgokban, mi igen meglehetne, mert, turpe senilis amor, de constitutionalis elveim miatt! Boldog isten, ugyan érdemlettem-e én illyest? S ugyan gördíték-e valaha bárki, s maga a p. hirlap szerkesztője ellen illy gyűlöletet, jóllehet egész politikai eljárását nem kevésbnek, mint hongyilkolónak tartom? Ugyan mikor és hol érintem őt illy gyűlölettel? S aztán még is azt pengeti nem egy, mintha én volnék a személyeskedő, én lennék a sértő, én az ujhuzó, a háborút indító? S viszont ő a személyesített méltánylat, türelem s béke után sóvárgó!

Valóban ha nem tudnám, hogy bizony nem mindenki tud francziául, s hogy ekkép, vagy inkább: éppen ezért nem egy szeret azzal kérkedni, mert sok éppen azzal hajlandó figuráim legtöbbit, mihez legkevesebbet ért, hiába illyes a gyarló ember! ha továbbá nem tudnám, hogy bizony sok de csak nem is sejti, s annál kevesebbé tudja, miket és mennyit mond, s ehhez képest Döbrögiként, mert neki nem fáj, azt hiszi, korbácsa másnak sem fáj; ha el-

végre nem tudnám, hogy politikai lázban nálamnál ezerszer jobb emberek gázoltattak sárba, s pedig rendszerint akkor, mikor leginkább megérdemlek vala a honpolgári füzért; ha mind ezt nem tudnám, s nem tudtam vala, mikor két hónappal ezelőtt első adói cikkemre megjelent a most szőnyegre hozott pesti hírlapi lovagiság, vagy legalább elhamarkodás: akkor valóban felette keserűn esett volna, megvallom, lelkemnek, az általam okozandó eliszonyodás s elirtózásnak oly részről fejemre Iobbantása, melly rész a haladás zászlóit igényli hordani elől, mellynek osztályában annyi egyént tisztelve szívem mélyéből, s melly osztály ha nem egyben divergál is tőlem, s hazánk előmeneteli kérdését tekintve annyiakban más utakat is választ, mint a millyeneket én tartok célhozvezetőknek, azért ez egyben, az adókérdés elvében t. i. őszintén egy soron állott velem mindig — vagy én legalább így hittem.

Miután mind ezt azonban tudtam, s eszmém előtt tartam, bizony csak úgy esett nekem ezen, kislelkű boszúbul, constitutionalis olcsó furfangbul, s abrakként némi híg velők számára pompás általjánosságokbul, ha nem is szántsándékkal legalább elhamarkodásilag készült keverék, mintha vagy valami éretlen iskolás részéről jött volna az egész, ki ma azt éppen oly kevés ok miatt hajigálja be piszokkal, kit csak tegnap szinte oly kevés ok miatt emelt istenek közé Olympra; vagy úgy esett, mintha egy adózni nem akaró, s ekkép ez ügyet megrontani vágyó, de szép tervét elárulni nem kívánó, sőt az adózni akarók színében, s pedig ugyancsak constitutionaliter ragyogni óhajtó pharisaeus pennájából folyt volna a felhozott. S így természetesen éppen fel se vettem azt, sőt némileg majd örülhetek annak, s pedig három okbul. Előszer, mert Phocion szerint, ki mindig azt hitte: valami bolondot mondott, mikor a felingerített sokaság tapsát nyeré, mai körülményink közt áltálján véve nem átalloom mondani: behunyt szemmel, tíz közt

legalább is hat esetben, vérünk és alkotványunk egy hajszálon függő kérdéseit tekintve, *inkább azt* vagyok hajlandó hinni jobbnak, mit a mostani ardor civium lepisszeg, mint azt, mit éljenezne. Másodsor, mert nem kívánok semmit annyira, mint azt, hogy minden here hypocrita, s e kitételeket a jelen esetre alkalmazva, honunk felemeléséhez sem így, sem úgy, sem sehogy járulni nem akaró hazafi, vagy inkább szégyenfi szemeiben horreur, azaz eliszonyodás és utálat tárgya legyen; mert ha van igazság még a világon — noha Mátyás nincs többé, s tán kár, mert ez jó ránczba tudta szedni a magyart — akkor compensatioul viszont a becsületes és őszinte hazafiaknak legalább engedékeny bírálatát, sőt egy kis, irántami hajlamát is volna jogom követelni. S harmadszor, mert kitör elvégre a szeg a zsákbul; s ekkép petyegjenek, pletykázzanak az illetők csak sokat, sőt minél többet, s előbb utóbb maguk fogják elárulni magukat, s ki lesz ismerve a szájhazafi a tényhazaiaktul, és a szerint lesz is honorálva, minél nagyobb haszon honunkat nem érhetné, úgy hogy ezen kikülönözést még a két garas diadala elébe tenném; mert jó fő, de kivált becsületes, őszinte, valósággal a hazát s nem saját magát bálványzó kebel nélkül, és sok illy fő és sok illy kebel nélkül, bizony mit sem ér a két garas, de még Perunak minden aranya sem.

Igen igen, ki fog sülni, ki a szájhazafi és ki a tényhazafi, s elvégre fel fog világosulni az illetők előtt, hogy néha a legszebben hangzó phrasisok, s a legalkotványosabbban elszónoklott szabadelműségek alatt nemcsak nem rejlik semmi, de ezeket csak úgy használják a néppel s felingerlett sokasággal kaczerkódó, de csak önhasznukat kereső, vagy egyedül dicsszomjukat enyhíteni akaró csábítók, valamint mázat, festéket s tudja mit használ nem egy úgynevezett „szép,“ csakhogy lánczára fűzze a könnyen hívőt.

Egyébiránt egy szó mint száz. Én bizonyosan feledékenységnek adom ezen egész — nem is tudom minek nevezzem — p. hírlapi productumot, melly úgy illik első adói cikkemre, mint ököl a szemre, mirül a legfelszínesb olvasó is meggyőződhetik, ha e két cikket egybehasonlítni elég méltányos, s mellyet, tudom, volnék csak a p. hírlap szerkesztőjének egyik dicső poggyászhordója, ő is más világban látna vagy inkább tüntetne ki, mert hiszen most sem láthatja máskép és más színben, mint egy becsületes és loyalis embernek őszinte vágyát: tehetsége szerint megfelelni hazafiúi szent kötelességének, apály és dagály ellen; ámde mind e mellett feledékenységnek adom át az egészet, a már két hónappal ellenem gördítettél, mondom, ha a p. hírlapnak sept. 28án közre bocsátott 286ik számában egy telekdíji eszmémet bonczoló igen méltányos és illedelmes cikkét bizonyos még eddig magát meg nem nevezte magánának, nem egészíti ki a p. hírlap szerkesztője saját jegyzékével olly hangon és olly modorban, melly tisztán állítja élőmbé, hogy a p. hírlap szerkesztője szokása szerint felette nagy eszélylyel ugyan, mihez képest rá ne süljön, de mindent el fog követni, hogy tervemet megbuktassa.

S ugyanis: jóllehet most érintett s itt *) alatt olvasható jegyzésében — felejtván 272dik cikkét — okát

*) Nem lévén még kezünkél a n. érd. szerzőnek egész értekezése, tartalma iránt véleményt magunknak nem képezheténk. Ezt meg kelle jegyezniünk azon véleményegységi felelőség tekintetéből, miszerint sokan megszokvák minden szót, melly a hírlapokban megjelen, a szerkesztő véleményével ugyanazonítani. — Gr. Széchenyi István ur tervét a mi illi: erről ekkorig azért nem szólottunk; mert vártuk, hogy gróf ur tervének gyakorlati kivihetősége iránt az első pillanatra szembeötölő nehézségeket, melyek az országos pénztárnak direct adó útjánai beszerzésére nézve az alföldi levelekben s a P. Hírlapban is már rég bőven elő valának terjesztve, eloszlatni, egyszersmind azt is előadni méltóztatik, minő d i r e c t jótéteményt vél a parasztságnak juttatni kárpótlásul azon egypár milliónyi adó növekedésért, mellyel az eladósodott földbirtokosok felsegülésére valóban igen igen szükséges hypothecalis bank föllállításához terve szerint

adja (?) miért nem szólott eddig (?) tervem fölött — mintha nem szólott volna rögtön hozzá — mert hiszen, mint maga mondja, csonka munkához szólani bajos, és ez igen igaz, csakhogy nem elég illyest állítani, de illyest követni is kellene; legelsőben is, t. i. két hónap előtti cikkében, anti-constitutionalis, ragyogó szolgaságot következtető színekbe burkolja tervemet, mellynek javaslója horreurt, azaz eliszonyulást és utálatot okoz; mostani jegyzékében pedig az, adózó osztálylyal kaczerkdván, fölötte éles ha nem is annyira lovagi tapintattal olly világba állítja azt, mintha az egész nem volna egyéb, mint hogy a szegények hátára az elbukott nagyok felsegítéseül minden különös haszon nélkül még néhány millió csatoltassék; mikhez szokott tanárkodó hangján, hogy ezt így azt amúgy kellett volna kezelni, nota bene a maga által elismert, még be nem végzett csonka munkán, a miatt még roszalását is ragasztja: miért nem nevezem eszmémet egyenesen *direct* adónak, de e

a parasztság is évenként járulna. Míg ezek, továbbá az orsz. *direct* adó kivetésének, osztályozatának s behajtásának a gróf ur által bizonyosan igen jól ismert kellékei megfejtve nem lesznek, addig a nemes gróf terve bevégezve nincs, csonka munkához pedig szólani bajos; azt azonban megvalljuk, hogy kár volt — nézetünk szerint — a javaslatot két garasos adónak keresztelve, olly módon adni elé, mintha isten tudja minő új találmánnyal lépne fel a nemes gróf; mert a terv minden egyéb, csak nem két garasos adó, miután a gróf maga megvallja, hogy lesz olly hold, melly tán /4 krt, más tán 9 garast s többet is fizetendé. — Jobb volt volna a dolgot, minden *mystificatio* nélkül akkint adni elé a mint van, t. i. hogy a nemes gróf *direct* adót javasol, míg mások *indirect* adót ajánlanak; minthogy amazt mostani körülményeink közt kivihetlennék tartják. — A *direct* adó eszméje pedig, a mint tudjuk, épen nem valami új találmány. — Mi egyébiránt *constitutionalis* utón akár *indirect* akár *direct* adót nemcsak örömetst fizetünk, de sőt a fizetésbe polgári boldogságunkat helyezzzük, s azért soha sem fogunk ellenzékét képezni az ellen, ki színt azt akarja, mit mi akarunk, habár modorban különböznék is. — Fejtse ki tervét a nemes gróf tökéletesen, s hacsak árnyékát látandjuk is annak, hogy *k ö r ü l m é n y e i n k k ö z ö t t* az országos *direct* adó eszméje kivihetőbb, mint a mit mi javaslánk; elsők leszünk, kik csekély szózatunkkal azt pártolandjuk. — *S z e r k.* (Pesti Hírlap, 286 sz.)

helyett mysticalva — én bizony nem tudom kit — olly módon adom elé tervemet, mintha isten tudja minő új tanulmányal lépnek fel.

Ezek következtében azonban, miután azon durva se-^ regeknek, kik tudatlanságbul dúlnak a hazán, s mind azon kaján magyaroknak viszont, kik tudva gázolják a hont, jól ismervén őket, egyenesen szájokba tette, hogy tervem anticonstitutionalis, szolgaságra vezet, s ekkép eliszonyulást és utálatot érdemel; hogy az továbbá egyedül a gazdag s ekkép igazság szerint! gyűlöletre méltó urak felségítésére van számítva; hogy végre az nem egyéb, mint éppen azon adó, melly megbukott, sőt ennél rosszabb, mert egyenes! Mind ezen szép recommendatiók következtiben, mellyekhez képest mesterileg — ehhez azonban tudja az ég nem kell nagy mesterség — miután mintegy égő kanóczot vetett vala az emberi előítélet, szenvedelem, indulat és kajánság tűzhelyére, egyszerre megjuhászodva, mint ragadozó, mikor már széttépte zsákmányát, bevont körmökkel, bársony talppal hízelkedve, ezen szép szavakkal végzi be jegyzékét: „Mi egyébiránt constitutionalis úton akár indirect akár direct adót nemcsak örömetst fizetünk, de sőt a fizetésbe polgári boldogságunkat helyezzük, s azért soha sem fogunk ellenzékét képezni az ellen, ki szintazl akarja, mit mi akarunk, habár modorban különböznék is. Fejtse ki tervét a nemes gróf tökéletesen, s ha csak árnyékát látandjuk is annak, hogy körülményeink között az országos direct adó eszméje kivihetőbb, mint a mit mi javasiánk; elsőik leszünk, kik csekély szózatunkkal azt pártolandjuk.“

És ezért igen hálaadók fogunk lenni, csakhogy, midőn legkisebb kíméletet, de egyedül igazságot követelünk, ezen csekély szózat, mellyel a p. hírlap szerkesztője eszménket pártolni ígérkezik, ne tegyen — s akarjuk hinni, szándéka ellen — ügyünkben vagy inkább e hazai ügyben több kárt

mint hasznot! Mitül azonban, megvalljuk, az eddigiek után ítélve, igen igen tartunk, minthogy olly frigyos, ki ad capandam benevolentiam legelső felszólaláskor valami ügyet olly ódiumba ruház, mint a millyenbe telekdíji eszmémet burkolni szíveskedett a p. hírlap szerkesztője, mielőtt jó formán csak meg is kezdtünk volna pályánkat vagy azt bevégeztük vala, az illy frigyos, hadd mondjam ki egyenesen, valóban hasznosb a nyílt ellenségek, mint az álszövétségesek során.

És ehhez képest felszólítom a p. hírlap szerkesztőjét, ne affectáljon kíméletet s eszmémhezzi vonzódást mézes szavakkal, de támadja meg azt nyíltan, s ha tud, álljon elő jobbal; ha ellenben magába térve, azt volna in ultima analysi megvallani kénytelen, hogy aggasztó fejletlenségink közt pénz nélkül többet kevesebbet bizony bármilly politikai tervünk sem egyéb, mint tantalusi időtöltés, sőt sisyphusi multság; ha továbbá átlátná, hogy mai körülményink közt ha valamikép, mi egyébiránt nagy kérdés, de egyedül úgy fogna a kiváltságos valami új tehernek magára vételére állni, ha egyszer ismeretes és változhatlan volna az általa fizetendő mennyiség (le chiffre) és 2szor ha illusio nélkül látszatját is reméllhetné adakozásának; ha mondom ezekben velem egyetértene, akkor hagyjon fel, hazánk felvirágzása kedvéért, legalább ezen esetre nézve azon czifra üres, de némelyekre nézve mégis ízletes phrasisokkal, mellyekkel eddigelé telekdíji eszmémet is gyűlöletessé tenni iparkodott; mert hiszen nem fogja tagadhatni, hacsak egy kissé akar is a gyakorlati események mezejére lépni, hogy olly nyomorult körülmények közt, mellyekben mi magyarok sínylünk bel- s külföldileg, bizony leginkább a datur modus in rebus philosophiai, s magátul értődik becsületes felfogása sine qua non, készíti el a dolgok diadalát, midőn néha egy szó, például az adó dolgában az, adó pusztá kitétele elég, vad törvényhozó csoportainknál, bor, pálinka s egy

kis pénzecske hozzájárultával, a leghasznosbat, a legdicsebbet is megbuktatni.

Nyílt háború tehát telekdíji eszmémet is illetőleg, vagy őszinte szövetség! Én legalább, ha más nem, híven el akarok járni, míg birom, hazafiúi tisztemben.

XVII.

Jelenkor, 88. sz.
novemb. 5. 1843.

„Isméti személyeskedés és újhúzás, most miután elvégre már csakugyan meg kellene valamiben egyezni!“ Így kiáltott tudom fel keserű érzéssel legközelebbi, két garasos cikkem következtében annak nem egy olvasója. S igaz, ez felette sajnós; mert ha fenmaradásunk legsürgetőbb kérdéseiben sem tudunk megegyezni, kivált most, mikor egy résziül többé legkisebb veszteni való időnk sincs, más résziül ellenben régóta nem állottak sok tekintetben újjáalakulásukat illetőleg a csillagzatok kedvezőbbben: akkor — oh ne csaljuk magunkat — csakhamar be fog következni azon pillanat, mikor minden nagyobbszerű reménytül elesve, azt leszünk egy olasz költővel kénytelenek mondani: „Nincs nagyobb szívgyötrelem, mint nyomor közt boldog napokra emlékezni vissza.“

Ámde ki tehet erről? Mikor egy évvel ezelőtt, mindent félre lökvén, egyedül hazafiúi kötelességemtől vezéreltetve, megtámadám a p. hírlap szerkesztőjét — és igen én voltam a megtámadó — ugyan miért tettem azt? Azért mert nem csalhattam meg magamat a felől, s tisztán állott előttem, hogy ő és pártja szerencsétlen tulhajtása által — a mint hogy nagy részint már be is következett s alkalmassint be fog következni a többi is — mindent csökönnyös mozdulatlanságra fogna korbácsolni, sőt vérünk és alkotványunk ellen a legfertelmesb reactiót fogná felidézni mindenünnen. Megtámadám tehát őt, nem tagadom. Hanem miért? Éppen nem személyességből, szűkkeblű irigységből, mint azt sokan rám akarták fogni, hanem egyedül azért, mert nézetem szerint ő a hont, t. i. annak legszentebb érdekeit támadá meg, s ekkép csak személyének átellenében állék mint megtámadó, vérünket, szabadságunkat tekintve ellenben, mint gyenge ugyan, de annál hübb annál elszántabb vedlő.

Szavamnak azonban nem volt hatása mindeddig, s a többség, legalább látszólag és kivált hallhatólag (1), sőt előbbi jóakaróim s elvbarátim nagyobb része jobbnak és czélszerűbbnek tartotta, a frisebb magyart járni az új agitator tárogatója után, mint lépdelni azon „Haladj, de okszerintileg, és tovább érsz“ thema szerint, mellyet én tarték helyesbnek, s mellyet többek közt az által is nevétségessé s gyűlöletessé gondola tehetni a rohanó párt, hogy azt fontolva haladásinak keresztele nagy bölcsen, mintha bizony nemzeti, és kivált nemzet-regeneratioi ügyben, a fón-tól atlan haladás volna czélszerűbb. S így lön, hogy csaknem két évi megnepszünő párviadal után, mellyben a felingerlett sokaság személyemben egyedül megtámadót láta, holott tudom lesz idő, ha Magyarország mindenestül nem sülyed a feledékenység tengerébe, mikor az igazságosb átlátandja, hogy én csak vedlő, t. i. honvédlő valék; s így

lön, mondom, hogy részint kifáradva, részint azt gondolva, „viszontlag meggyőztük egymást“, ha nem is külön politikai eljárásunk helyességéről, legalább arról, hogy inter duos litigantes, többszer igen mint nem, a harmadik örül, bizonyos fegyvernyugvás, ha nem is tökéletes béke, látszott köztünk alakulni akarni. És ezen nagyon örültem; mert hinnem volt szabad, hogy mind azok után, miket a p. hírlap szerkesztője és üggyársai részint tőlem, részint másoktól, de hasonló szellemben hallottak, s mi ennél sokkal több, önszemeikkel láttak, mint például a nemzetiségi s adózási reactiókat, ők tán csak elég méltányosak fognának lenni, legalább saját maguknak őszintén néha néha elmondogatni, hogy bizony nem elég, ha jót, és illyest életbe léptetni is akarunk, saját felfogásunk s ízlésünk szerint — bármily nemesek volnának is ezek egyébiránt — cselekednünk, azaz: nem elég éppen úgy gondolkoznunk az egész nagy statusi állodalmat tekintve, mint gondolkoznunk saját személyünket illetőleg, minek, mint constitutionalis emberre nézve valami egyenesen kötelességben járó dolognak előhozásával, mint arról utolsó cikkemben volt szó, tudja az ég, mi nagy bölcszet gondolt mondani a p. hírlap szerkesztője, holott az által, mint ki fog tűnni, csak újabb kulcsát adá annyiakbani olly rémítő felszínességének; hanem hogy egyedül úgy lehel jót, s nemcsak kitárni és kimutatni— s ez által az emberek kíváncsiságát néha csak torturára húzni, vagy őket egyenesen lazításra uszítani — de valósággal életbe is léptetni, s az illetőkkel convulsiok nélkül assimiláltatni is, ha például saját politikai helyzetünket tekintve, nem alkalmazzuk eljárásunkat rideg elvhez s abstract teoriákhoz, mellyeket könyvekből compilálgattunk, vagy saját agyvelőinkből lombikoztunk ki; hanem ha belé tudjuk magunkat kellőleg gondolni, s nemcsak Magyarországnak, mint az van, és nem mint annak lennie kellene, minden bonyodalmiba; mert hiszen még ez sem volna elég, jóllehet

csak eddig se jutott Magyarországnak nem egy, de bátran mondhatni, legtöbb statusembere, vagy inkább ujjaalakítója; hanem egyedül úgy léptethetni jót körülményink közt valószínűleg életbe, ha az egész ausztriai közállodalom szövevényibe tudjuk képzelni magunkat, s elég zarándoki önmegtagadással is birunk, tán lehető legsebesebben haladni akaró privát nézetünk s privát szomjunk daczára, lépésinket úgy irányoznunk s úgy mérséklenünk, hogy azok a közállodalom sarkgépezetibe homlokegyenest ne ütközzenek; mert ha így, akkor természetes, hogy vagy legott megakadunk s örökre elesünk, vagy legalább messze hátralöketünk attul, mit az idő és a jobb modor tán, sőt bizonyosan kivívott volna, és ez hihetőbb; vagy megrázkódik az egész állodalom, mitül mentsen Isten, minthogy olly külön elemeknek, mint a millyenekbül áll a közbirodalom, mostani körülményinkbeni megbomlása, nem csak egy résznek sem lehetne javára, de okvetlen lehető legnagyobb köz calamitást szülne; előbb hogy sem ez történnék azonban, aligha végórája nem ütendne a magyarnak.

Reméltem tehát, mint érintem, hogy mind ezt lassanként át fogná látni a p. hirlap szerkesztője főbb ügytársaival együtt, s ehhezképest felhagyván olly féle constitucionalis kinövések kitálasásával, mint a millyet például előhozék, s mellynek Pandora-szelenczéjü minőségét nem lehet eléggé kitüntetni, hogy t. i. alkotványos polgárnak saját magára nem lehet más elve, mint az egész állodalomnak átellenében, egy lépéssel tán közelíteni fognának egymáshoz, s pártjának fiatal lelkesedése, a hosszab tapasztalással egybe házasitva, s ez által egy kissé temperálva, tán még nemiekét életbe fogna hozhatni, mi nem volna a magyarnak kárára vagy éppen szégyenére, miknek végbevitelében azonban szorosán csak úgy lehetséges, ha minden bármilly színű hazafi őszintén járul annak előmozdításához, midőn teljességgel lehetetlen, s ekkép valódi sisyphusi munka, megkí-

sértésére de csak legkisebb időt és fáradságot is vesztegetni, ha egyik a másiknak útját állja!

Reményemben azonban megcsalattam; mert miután a p. hírlapi párt részéről, s áltáljában mind azoktól, kik az érintett párttali polémiát, mellybe keveredtem vala, roszalák, legfőképp arrul vádoltatám, miért nem jönnek valahára specialitásokra, s elvégre miért nem tárgyalnék egyenesen dolgot, hinnem volt szabad, hogy adó körüli nézetimet, ha nem fogná is helyesleni az érintett párt, legalább ki fogná azokat hallgatni, és semmi esetre el nem ferdíteni, el nem facsarni, s készakarva rosza nem magyarázni; mert hiszen bármit fogjon rám a rossz akarat, azért azt még sem állithatja, hogy az adó kérdése fejtegetését tekintve nem jöttem vala már is specialitásokra, s nem hatottam volna már is mélyen a dolgok lényegébe. Illy reményben azonban, mint legközelebbi cikkemben előadám, csalódtam; mert alig léptem a specialitás mezejére, s alig kezdek dolgot, s pedig legéletbevágóbbat fejtegetni, s már ellenem gördít leggyűlöletesbet - - - s ugyan ki? Az izgató pártnak tán valami hiú apródja, ki azért, hogy őt is észrevegyék, kicsapongásban s heveségben minden társait megelőzni törekedik, s ekkép legalább ront, minthogy építeni nem tud? Éppen nem, hanem egyenesen az úgy nevezett haladó párt orgánuma, iránynoka, a p. hírlap szerkesztője t. i. — És ez egészen megváltoztatja a thesist. Mert ha e szerkesztő ur nem is repraesentánsa a magyar közvéleménynek, de még csak a többségnek sem, mint én fogom fel, mert soha nem hihetem, hogy a nagyobb rész mind azon aberratiókba valóban elhagyta volna magát csábíttatni, mellyeket az érintett szerkesztő ur szóval és sajtóval csak eddigelé is kitalált, azért minden esetre egyik vezére ő, s tán fővezére azon pártnak, melly ha semmi sem egyéb — mit most nem akarok bonczolgatni — minden esetre a legmozgékonyabb, legmerészebb, s legszajásabb, s ehhezképest olly

párt, melly nagy tekintetre méltó, minthogy ha nem is léptethet mostani modora szerint valami nagy jót életbe, mert tulajdonképen hol mozgékonyság, erőltetés és szó nem elégséges, mindenben minoritásban marad, azért megronthat, megsemmisíthet mindent.

Szólna s cselekednék saját esze s tapintata után honunkban mindenki, *ki erre jog és előkészület által* meghíva van, s bizony aligha nem volna legjobb, minden hosszab tárgyalatással s ebből következő polémiával és újhuzással felhagyva, s minden pletyka, láрма s lepiszkolás daczára egyenesen közelíteni czélhoz; minthogy a nagyobb résznek józan felfogása alkalmasint győzni fogna mind azon éretlen theoriákon, mellyek újabb időkben rakattak élőkbe. Miután azonban tény, hogy valamint nem sokkal ezelőtt néhány oligarcha határozott constitutionalis életünkben jobbadán el mindent, most ellenben többnyire, néhány szájas, körmös, merész határoz mindenben, legalább szóval, még a többség rendszerint vagy mint bárgyú birkasereg, le hagyja magát győzetni panasylan vagy legalább szótlan, vagy felbőszült elefántként barátot ellenséget egyiránt tapod lábaival; most miután ez így van és fájdalom hogy nincs máskép, most ki bármiben is sikerért ví, annak nem szabad az izgató, a terroristikai pártnak legalább fővezéreit számításából kihagynia s tekintetbe nem vennie. És ekkép, ha azt állítom, hogy a p. hírlap szerkesztőjének telekdíji eszmém elleni fellépése egészen megváltoztatja a thesist, s ezen esetet nem szabad ignorálnom, akkor úgy hiszem nem cselekszem következetlenül. S ugyanis 1) mert nem szeretek hiába bármiéit is víni, s a mint számtalanszor mondám, engem nem elégít ki ezen önmegnyugtatóra feltálált phrasis: *et voluisse sat est, de nekem siker, minden becsülettel egybeférő áron siker kell;* és 2) mert lehetetlen a p. hírlap szerkesztőjében az izgató és terroristikai iskolának úgy szólván megalapítóját nem látnom s kellő figyelembe nem

vennem, minthogy egyedül az ő feltűnése óta nyert orgánomot és aiakot, azon mindent sarkaibul kidönteni sóvárgó felekezet, melly mennyire évrájkink hatnak vissza, Kupa ideje óta nyíltan vagy lappangva de mindig dült e szerencsétlen hazán, mellynek irigység a fő charactervonása, s melly felekezet — előre jósolni merem — magát a p. hírlap szerkesztőjét is, kinek legjobb szándékárul kételkedni nem akarok, tüstént sárba igyekezend rántani, sőt egyenesen belé is rántandja — mert sok és kivált suttonban sötétben rágódó fereg elvégre mindent megront — mikor, nehogy anarchiába vagy szolgaságba süllyedjen honunk, legelső symptomáit fogta ő annak adni — a mint illyest már több ízben tenni kezdte, s már is emelkedik ellene a gyanú — hogy bizonyos pontnál — melly azonban azon felekezetet, melly mindent tökéletes lepergésre hajtani kívánna, nem elégítendi ki, — tovább, ő menni nem akar.

Én honunk minélelőbbi investitióját olly életkérdésnek tartom, mint életadó arra nézve valami táplálék bevétele, ki ennek híja miatt közel van éhenhaláshoz, s e szerint saját beleit emészt; mi egyenesen — a mennyire egybehasonlítás ment lehet sántikálástul — vérünknek esete.

Investiálni kell tehát a hont, minden becsülettel egybeférő, s ekkép ránk magyarokra nézve minden áron, melly nemzetiségünk s alkotmányos szabadságunk ugyan kis, de nekünk legdrágább kincsét nem csorbítja, minthogy nincs arrul többé szó: visszautasítunk ezt. amazt s minket megrogzött negatív állásban méregtül ónunk, de ki kell lépünk a positivitás, a cselekvés mezejére, és bevennünk további kifejtésünkre, sőt létünk fentartására a szükséges táplálékot, hacsak darabig még dísztelenül vegetálni, s utóbb tökéletes erőtlenségbe dülve, a nemzetek sorából becstelenül kitörülni nem célunk.

A hazai investitióra szükségkép megkívántató tőkét vagy hitelt azonban, mint számtalanszor mondám, s any-

nyiszor a hányszor szeretném még mondani, csakhogy elévgre valami hatása legyen, sehol nem fogjuk lelni egyebütt, mint az egész ország lakosa egyetemes s aránylagos kézfogásában s vállvetésében; az egyetemes országének de aránylagos vállvetésében mondom, mert ha csak egyik fél vészen abban részt, nem lesz a kiállító erő elégséges; ha pedig nincs arra illő tekintet, hogy az csak parányival rakassék meg, kin már úgy is sok a teher, az viszont egy kissé jobbacskán, ki nagyobb terhektül még ment, akkor viszont meg volna zsisbasztva a kiállító erő, s hasonlóan nem érnék azzal nemzethez illő czélt.

Ennek egybevonatja határozatát el velem, hogy miután az adó tárgya, a domestica egy részének felvállalási köntösében megbukott, s mellette valljuk meg, olly osztálybeliek, kik leginkább nevelendék vala ama kincstárt, csak felette gyéren nyilatkoztak s agitáltak, s ezek közt is többen inkább csak egy kis liberalismus fitogtatása végett, s azon reményben, „hogy úgy sem lesz belőle semmi,“ mint nyilatkoztak s agitáltak volna zarándoki szent hazafiúi érzésbül, s igazi szomjbul „bár lenne valami belőle;“ miután bizony csak így ment a dolog s nem máskép, ez határozatát el velem, hogy privat eszmémet a kiváltságos osztálynak köz hazai teherhordása körül, minden reservata s hátulsó kapu nélkül, mint azt első adói czikkemben, tevém, egyenesen kitarjam.

A túlbizakodó majd semmi, de a magában éppen nem bízó még kevesebb, mert illyes a fagyponat alatt áll, s ekkép azt hittem, teszek, habár kicsit, de azért még is teszek az ügy előmozdítására habár nem rögtön is, de legalább jövőre nézve egy kis szolgálatot, ha úgy minden legkisebb reserva nélkül, hajóimat úgy szólván magam mögött elégetvén, ki fognám tárti, és én, igen én fognám kitaráni adó körülti nézetimet. Illy hiedelemben pedig azért valék, kivált személyemet illetőleg, mert véletlenül azon

osztályba s olly körülmények közé iktata a sors, mellyekhez képest én igazságos arány és kivetés szerint, ha terem életbe lép, erősebben fognám nevelni a köz hazai kincstárt, mint sok ezer más — mit nem fitogtatásbul, de hazafiúi kötelesség-teljesítés szempontjából hozok fel — s ekkép midőn mind ezekhez képest személyemhez jól illenék nyíltan kitárnom, bármilly közteherhez járulási tiszta szándoku szomjamat, tán szavam és példámnak egy utal nagyobb hatása is leendene az illetőknél, t. i. osztálysorsosimnál, kiknek hátráltatási tekintetben szinte nagy a hatalmuk, mint ha megnemszűnőleg jobbadán ollyasok által lennének azok valami teherhordásra felszólítva s nógatva — valamint valóban egy huzamban voltának is — kik megengedem — s ezt, tudja az ég, szinte nem becsmárlésbül, de a dolognak gyakorlati alapra tétele végett mondom — minden lehető legszebb tulajdonokkal ellátvák, csakhogy birtoktalanok, vagy alig van valamijük, s ekkép semmit vagy csak parányit fizetnének, s ehhezképest legkisebb nógatásuk — noha egy egy fillérjük Isten és haza előtt bizonyosan szintolly illatos, mint volt a szegény özvegyé a szent írásban — azért legkisebb nógatásuk sem kedves a gyakorlati élet mezején az illetőknél, sőt azon arányban, mellyben nő e nógatás, szinte abban nő emberi természetnél fogva bennünk viszont a nemfizetési ellenszenv, míg elvégre valódi csökönységre fajul.

Én tehát nemcsak állásomhoz s körülményimhez illőnek, de az ügyet magát tekintve, kötelességben járónak tartam nyíltan kimondani, hogy mielőtt én mind azon nyomorult hátulsó kapukon csalfán kisurranni akarnék, raellyeket a ministeri responsabilitás phrasisátul kezdve egy tenger constitutionalis phrasisokon keresztül, a dolog gyakorlati kivihetlenségeig, ki tud gondolni magának a nem fizetési szűkkeblőség, hogy mielőtt illy kisurranáshoz éreznék hajlandóságot magamban, inkább kész volnék, ha máskép

nem lehet, fizetni mindenre bármennyit, felelőség nélkül is, s a t.

Mind ezt azonban egyedül személyes nézetemként tárám ki, nem akarván, de nem is tudván felejteni, hogy olly csiklandós kérdés körül, mint áltálján véve, s kivált magyar körülményink s viszonyaink közt, az adó dolga, mindenkinek, csak egyezzen meg azon elvben, azért saját helyzetéhez képest legszétágzóbb felfogása lehet, a nélkül hogy egyik azért jobb vagy rosszabb ember s hazafi lenne a másíknál.

Előadván ennekutána, hogy mindent mindenben véve, mint ma állnak a csillagzatok, én, valami investmentalis, haza-felelesztő tőkének megalapítására, a két garasos telekdíjnál jobbat nem tudnék, s végig kitárni vágytam saját modorom és saját tehetségem szerint az egészet, a nélkül mindazáltal, mintha Isten tudja minő új találmánynyal akarám vala meglepni a magyar világot, mint a p. hírlap szerkesztője gondolja, vagy legalább 286-dik sz. lapjában mondja. Nem, ez nem volt célom, de egyedül mint mondám, az vala szándokom: egész tervemet, jól vagy rosszul a hogy bírom, de nyíltan kitárnom, s ennekutána — s itt különös vigyázatért esedezem — vagy

Elejtenem, vagy tán jobban mondva, bezárnom részemről legalább az egészet, t. i. az egész adói ügyet s azt érlelésnek hagyom át, vagy

Erőm és tehetségem szerint mindent elkövetni, annak életbe léptetésére.

Én e két mütéiteit, mint már többszer érintem, egészen elosztom, s noha felette jól tudom, milly sokszor foly egyik a másíkba, s néha alig húzhatni vonalt valami eszme megpendítése s annak életbe léptetési mütétele közt, azért akárki mit mondjon, azt hiszem, ezt senki nem fogja tagadhatni, még is nagy különbség van, bárminek: eszmesere s érleltetés végetti szőnyegre hozatala, és azon

megnemszűnő agitatio közt, mellyhez képest, mint legközelebb időkben a p. hírlapi párt részéről tapasztaltuk, nem egy eszme, melly — tisztelet, becsület, de igazság is — csak ma babáztatott, már holnap vármegyei indítvány, és innen minden vármegyékhez átküldendő körlevél, s innen „roppant többség,“ s ezen fölötte kényelmes és szapora lépésekből kis idő múlva vox populi, s nemzeti követelés lett, honnét aztán, ha kitűnik itt ott az egy kissé, igen is hamar és az egy kissé, igen is nyers, s az ebből kerekedő csömör, valóban nem csuda.

Én legalább igen meg tudom magamra nézve határozni, eszme-csere s érlelés végett hozok-e valamit szönyegre, vagy életbe léptető kívánságbul.

Szinte minden írott munkáimat csak előfutók gyanánt hoztam világ elibe, s alig valának szárazak, és szinte nem emeltem mellettük de csak egy szót se.

Már két garasos eszmémet illetőleg — s engedje meg a p. hírlap szerkesztője, hogy azt, 286ik sz. laojában kifejtett gáncsa s helyreigazítása mellett, tovább is csak úgy nevezni bátorlódjam; hiszen nem definitiórul van szó, de csak valami újságczikkeknek függczímjéről, s ekkép ha ő jónak látja, s tessék, saját lapjának első czikkeit vezérczikkeknek nevezni, holott azokban néha bizony minden van, csak vezér, csak irány nincs, ugyan miért ne lenne szabad telekdíji eszmémet nekem viszont sokkal szerényebben két garasosnak keresztelni, habár némelly holdra fél krajczár, nemire pedig három négy garas esnék is? Már két garasos eszmémet illetőleg mondom, annak elhatározását, hogy valljon le fognám-e azt tenni, s érlelésnek hagyni át, vagy életbe léptetése végett tehetségem szerint mindent elkövetni, megvallom, jobbadán attul függesztem fel, hogy ugyan mikép fogna arrul nyilatkozni, s milly színben fogná azt illusztrálni a p. hírlapi párt. Úgy hogy ha gáncsolólag, szörszálhasogatólag, s ekkép akadályoztatólag leendené ezt

akkor bizony nem fognék azzal vesződni egy cseppet is, de egyenesen letenném; ha viszont kedvezőn s jó tapintattal előmozdítólag — jó tapintattal mondom, minthogy nincs rosszabb szövetséges, mint az otromba barát — akkor viszont, mennyire bírom, eget földet fognék mozdítani, mihez képest minélelőbb életbe lépjen az.

És vegyük gyakorlatilag a dolgot, ugyan hibázok-e, ha azon vonalt, mellyet én tervem letétele s azon műtétei közt, melly annak életbe léptetésére szükséges volna, húzok, jobbadán a p. hírlapi pártnak tervemhez több vagy kevesebb vonzalmátul függesztem fel? Én így cselekedve nem gondolom, hogy hibáznék, s pedig mert gyakorlatilag véve csak úgy léphet a terv, természet szerint modificandis moditicandis életbe, ha mellette tetemes vármegyei majoritás nyilatkozik, s ekkép a rendek táblája kötelességileg átküldi azt a főtáblához, hol az Isten segítségével szinte keresztül megy, s elvégre felsőbb helyben hagyás következtében törvénynyé válik s ennek alkalmazására törvényhozói bizottság küldetik ki s a t. s a t.

A vármegyei majoritás tehát legelső; ámde itt, ha mostani felizgatott körülményink közt, egy párt, egy osztály, egy felekezet sem képes, építeni sokat, minthogy Péter csak azért is megrontja az ügyet, mert Pál hozta azt szőnyegre, és viszont, azért az éppen most érintett okbul, egyedül néhány roszakaró szónok is elégséges, a legmértányosb, a legjózanabb, a legdicsőbb tárgynak megbuktatására; mihez képest, ha még a p. hírlapi párt is ellenzi az általam felhozott eszmét, azon párt, melly olly nagy, hogy ne mondjam, olly túlbuzgósággal hordozza elől a haladási zászlót, s melly annyira kérkedik loyaltással, ha mondom, még ezen párt is ellenzi az eszmét, s a helyett hogy pártolná, sárban hagyja, sőt illyessel hajjigálja azt, ki néhány nagyobb földbirtokossal legelső volt, ki rescvata nélkül kitérá hajlamát az ügyhez: akkor ha le nem tenném

azt, valóban több volnék mint állhatatos, több mint szilárd, t. i. fejes és makacs, mik a most említett tulajdonoknak csak kinövései, és soha nem vezetnek üdvös célhoz.

Én sikerért óhajtok víni, s nem öncsalásért, vagy Pilatus-féle kézmosás végett; nem kívánok ennél fogva minden hihető ségek ellenére apály és dagálylyal szemközt vitorlázni, s ekkép telekdíji eszmémet illetőleg így okoskodom:

A kormány annak életbe léptetésére, legalább mint én gondolom, bizonyosan nem fog agitálni, a mint hogy semmiben sem agitált s nem agitál, hanem valamint másban úgy ez ügyben is, egészen passiv állásban be fogja várni, hogy majd mit főzünk ki, s mit terjesztünk jóváhagyása alá mi magunk. Az életbe léptetési műtétei első stádiumában tehát semmi segítség a kormány részéről! Ez egy adat. Jönnek most a nagyobb földbirtokosak. Ugyan mit fognak ezek tenni? Bizony azt hiszem, ezek legnagyobb része, hogy többet ne mondjak s tán kellemetlen részletekbe bocsátkozni ne legyenek kénytelen, legalább semmi esetre nem fog mellette nagyon agitálni, s ekkép, némelly lelkeseket kivéve, kiknek szava azonban mint pusztában kiáltóé elhangzand, e részről sem várható nagy segítség, sőt valódi istenáldás, ha nem fejlik e helyett ki minden módoni akadály. És ez a második adat Következik most a kisebb nemesség; hát ezek mit mivelendnek? Szomorú kep, ámde hazafiúi kötelességileg meg kell barátkozni azzal, valamint embersorsilag meg kell tudnunk barátkozni magával a Halállal is. A kis nemesség szinte csak fél csuda által nyerhető meg eszmémhez, csak úgy t. i., ha nagy és kicsi, ki valódiilag él honáért, s valóban nemesebb érzübül készült a mindennapi selejtesnél, megnelemszűnőleg és zarándoki elszántsággal buzgólkodik azt ön szebb hasznával megismertetni, s lelkében Magyarország egykori szebb létének szomját felébreszteni, midőn nem kell több, mint

egyetlen egy alakos, ki t. i. haladónak, szabadelműnek szí-
nében jár, de belsejében több az irigy fondorkodás, mint
hazaszeretet, az egész eszmének szappanbuborékként meg-
semmisítésére. És ez a harmadik adat. Hátra van még
most a kiváltságtalan osztály. Errül azonban hallgatok, mert
azt argumentumul hozni fel olly országban, mellynek lényege
legalább még most azt tartja: „tout pour le peuple, mais
rien par le peuple“ vélekedésem szerint nem kevesb, mint
lázítás. És ez a negyedik adat!

Illy körülmények közt tehát még kevesebbet szabad
úgy szólván az ellenséget fitymálni, vagy igen is kicsibe
venni, mint rendes állapotban. És e szerint tán igazolni
fogja a tisztelt olvasó nézetemet, mellyhez képest, letenni
vágyom telekdíji eszmémet, ha még a p. hírlapi párt is
ellenzi azt, minthogy ez esetben úgy állnak a hihetőségek
munkám sikere ellen, mikép valósággal egyenesen apály és
dagálylyal szállnék szembe, ha tervemet le nem tenném.

Legyen ennélfogva a p. hírlap szerkesztője szíves, s
akaszsa szépen hangzó mézes phrasisait szegre, s lépjen
fel eszmém ellen inkább nyíltan és lovagilag; mit egy úttal
minden üggyársaitul is bizalmasan kikérek; avagy öntözze
ő és pártja, de okosan és őszintén azon plántát, mellyet
sem ő, sem elvbaráti, sem én, sem senki más, de egyene-
sen magasb hatalom ültetett minden becsületesb kebelbe,
s melly nem egyéb, mint a polgári társaság legvalódibb
életfája, hogy t. i. mindenki, mennyire csak lehet, igazságos
arány szerint viselje a haza terhét, de szintilly arányban
élvezze is viszont annak minden elsőégeit, s melly élet-
fának egy ága a megkísértett domestica volt, egy más ága
pedig telekdíji eszmém. - - - öntözzük csak ez életfát
okosan, nehogy száradjon, vagy viszont az igen is sok
nedvtül rothadásnak indulva kidüljön, s okvetlen felvirulni
fog az egykoron ha nem is éppen ezen, vagy azon, de va-
lami más ága által.

S most e cikk berekesztésül még egy kis anecdotát! Több évvel ezelőtt bizonyos főnök, nem tudván bizonyos szomszédnak szavait mindig összehangzásba hozni tényeivel, komolyan kérdezte őt: hogy ugyan kivel tartana, mivelünk-e vagy a muszkával? Mire az eszélyes szomszéd ekkép válaszolt: „Belsőmben veletek, s csak külsőleg a muszkával.“ Szintígy állok én a p. hírlap szerkesztőjével telekdíji eszmémet illetőleg. Eddig felhozott észrevételeinek része, bármikép hímezzék hámozzák is, bizony ellenséget gyaniUat; része viszont, meg kell ismerni, szövetségest tüntet elő. Legyen ennélfogva nekem is szabad, noha se főnök, se semmi egyéb nem vagyok, csak egyszerű hazafi, tudakolnom a p. hírlap szerkesztőjétől, hogy valljon mi mellett van ő, az adó vagy inkább pártja mellett-e? És ha erre tán kevesebb esrélylyel, de több őszinteséggel fog válaszolni, mint a felhozott szomszéd, igen fogom köszönni. Addig is azonban hadd folytassam a tárgyat jövő cikkben.

XVIII.

Jelenkor, 96. sz.
decemb. 3. 1843.

Gondolatsere s érlelés végetti szőnyegrehozatal is más, és azon műtétei is más, melly valamely ügy életbeléptetésére kívántatik meg. S ki e két, természete szerint egészen különböző eljárást nem képes kellőleg megkülönböztetni, az többszer igen mint nem, vagy olly tárgy körül agitál, — ha csakugyan agitálás által akarjuk kitenni valamely ügy életbeléptetési műtételét — melly még éretlen, vagy azok categoriájába esik, kik a sült galambra várnak.

Noha egészen különböző természetű egyébiránt e két most érintett eljárás, azért, mint legközelebbi cikkemben hozam fel, még is néha felette szorosán foly egyik a másikkal; és annak elhatározása, valljon hol van vége a szőnyegrehozatalnak, hol kezdete az agitációnak, ollykor bizony éppen olly csiklandós, mint tán lehetetlen igazsággal kimondani, általjában hol van vége a persvasiónak, s hol kezdete a korteskedésnek.

Telekdíji eszmémet illetőleg azonban, s körülte saját személyes eljárásomat tekintve, nemcsak két egészen különböző s egymástul feltételezett műtéteire osztám azon „Mit fogok tenni“-t, mellyet minden ember, s ekkép én is, tudva vagy sejtve, rövidebbre vagy hosszabba, de némileg mindig kítűz magának, hanem háromra, azaz három műtétre.

S kérem a tisztelt olvasót, kivált honunk fiatalabb reményét, ne gondolja, hogy mind ez, mit előhozok, pedantismus, miszerint tán kedve volna az egészzet félre, sőt tűzbe vetni; de kísérje tárgyalásomat, ha nem is hajlammal, legalább igazságos hangulattal, s alkalmasint elvégre át fogja látni, hogy olly felette szövevényes, ojly annyira egybebonyolódott ügyet, mint honunk felemelése bármilly kis árnyéklatban is, egyáltaljában nem lehet pusztá jóakarát, kedvsosszanás, lelkesedés s illyesek által feloldani, de csak úgy hozhatni azt sikeres kifejtéshez egy egy lépéssel közelebb, ha a sikernek egy száztulia sem tétetik kockára, azaz, ha rász distinctio, rász elosztás miatt, a működő részek egyike sem zsibbasztatik meg, de éppen ellenkezőleg ha mindegyik maga sphaerájában forogván, lehető legnagyobb hatással járul az egy célhoz. A mit Polybius igen helyesen a hadviselés-módrul mond, mihezképest „non tam valor indoctus quam ars solet praestare victoriam,“ az némi alkalmazással még sokkal inkább illik a statustudományhoz, a mennyiben t. i. e tudományt számtalan magyar, ebben is egybezavarván az eszméket, mindig valami bátorsági, vitézségi alapra gondolja állítandónak!

Megvan a jóakarátnak, a lelkesedésnek, a bátor elszántságnak is maga érdeme, nem tagadja azt senki, sőt illy tulajdonok nélkül, tisztelet becsület, mit sem ér a leg részletesben kidolgozott, s a legmesszebbre ható terv is. Ámde valamint a legjobb föld sem termi meg a búzát kellő műtétei nélkül, s valamint a legjobb akarat, a legszebb lelkesedés s a legbátrabb elszántság sem elégséges valamely complicáltabb gépnek kellő mozgásba hozataláfa s abban tartására: szintúgy tán óhajtani felette sokat lehet, de vérünk s honunk javára, díszére életbe léptetni bizony semmi, vagy csak felette parányit fog az, ki jó akaraton, lelkesedésen s bátorságon kívül, semmi más minőséggel nem képes előállani.

Igazságos hangulatú figyelemért esedezvéen, hadd soroljam a mondottakhoz képest ezennel elé, milly három egészen elkülönzött s viszonylag feltételes műtéteire osztám fel magamban kitűzött tervem szerint, telekdíji eszmém körüli eljárásomat.

Első műtétei: telekdíji eszmém újság általi tárgyalása, s annak, mennyire lehet, kedvező világba helyezése. Már innen vagy egy lépéssel sem tovább, ha még a haladó párt par preference is hátráltatni fogná azt, vagy ellenkező esetben:

Második műtétei, azaz minden, becsülettel összeférő módnak, időm, eröm s tehetségem szerinti használata, mikép az eszmének elve többséget nyerjen, s nemcsak a vármegyéknél s e szerint a rendek tábláján, de a főrendeknél s a kormánynál is s ehhezképest törvénynyé válják. És csak ezután a:

Harmadik műtétei, annak tárgyalása t. i. hogy valljon mire és mi módon volna az életbe lépett tervem által összegördülendő pénztehetség előlegesen s legüdvesebben fordítandó s kezelendő.

Sem idő sem hely nem alkalmas arra, hogy ez úttal e felhozott thema körül kimerítőt kívánhassak terjeszteni elő. Némi fővonásokban azonban, habár ismétleném is magamat, még is elkerülhetlenül szükségesnek hiszem megkísérteni annak illusztrációját, nehogy kicsiskedő szörszálhasogatásnak mutatkozzék az egész,

Mint már többszer érintem, s alkalmasint még anynyiszor a hányszor ismétleni fogom, én nemzeti újjáalakulásunk tekintetében nem ismerék gyökeresb s ékkép mélyebb gyógyszer, mint a nemességnek köz terhekbeni, így vagy amúgy, de valamiképi részvétét. Mind az, mi ezen alap megrakása nélkül míveltetik, ítéletem szerint nem egyéb, mint önámítási építvény, metaphysicai parlag, palliativ foltozás, vagy legföljebb félszeg intézvény. Nem is

sovárgpk ennélfogva semmi után olly őszintén, de egyszerűs mind olly nyugtalanul, megvallom, mint ezen alapot így vagy amúgy, de valamikép elvégre megrakva látni, s nemcsak azért, mert nem vagyok barátja az önámítási légváraknak, valamint a metaphysicai szőrszálhasogatásoknak sem, a palliativ foltozásokat s felszeg intézvényeket pedig lelkemből gyűlölöm, hanem mert minden nagyítás nélkül szólva, teljes meggyőződéseim szerint nincs előttünk már sok idő, mellyet alkotványunk kifejtésére s kivált vérünk felemelésére valósággal s igazi jó sikerrel fognánk használni, s hogy ekkép sietnünk kell, legalább azon gyógyszer assimilálni magunkkal, mielőtt késő volna, melly nemzeti testünkbe új elevenséget öntve, kellőleg elejét vehetné e gyászesetnek: s melly gyógyszer bizony nem egyéb, mint mindenkinek s kivált a tehetősbnek, s ekkép a kiváltságos osztálynak is honunk felemeléséhez egyenes járulása, mi nélkül, bármikép csűrjük csavarjuk is, bizony légvár, ringyrongy, vagy legfeljebb valami, akarom is nem is féle kicsi piczi az egész, mit kiállítani bírunk.

Mennyire csekély tehetségem engedé, mindig ez irány felé tartam is ehhez képest politikai bárkám mágnestűjét, minthogy mindenkor tisztán állott előttem, mikép e cél elérése nélkül, bármit fognánk is hozni szőnyegre, az vagy éppen nem, vagy csak felette bágyadtan fogna virulni. És ha első felléptemkor nem tárám ki egyenesen és mindenek előtt e sort — legyünk szabadsághoz méltók, és járjunk e szerint mindnyájan aránylag s jó renddel honunk felvirágzásához, vagy ha így cselekedni nem tudunk, akkor legalább gyáván ne panaszkodjunk, ha ránk nézve az istenek legszebb ajándéka a polgári szabadság, soha nem lesz több, mint önámítási buborék, vagy farkas-féle függetlenség, a minthogy félig meddig, ha csalni nem akarjuk magunkat, bizony ez óráig is nem is igen vala egyéb — ha mondom első felléptemkor nem tárám ki illyest egyenesen s min-

denek előtt, de e helyett számtalan mellékes prolegomennel állottam elé, ezt azért tettem, mert bármily fizetést illetőleg olly mibenlétben ismertem áltálján véve a magyar kiváltságos felfogását, mint a milly mibenlétben létezik bár a legjobb, de kellőleg el nem készült mező is valami hasznos mag elfogadására. Tehetségemmel ennél fogva okszerintiben s jobb logikával gondoltam gazdálkodhatni, ha egy kis elő elkészítésre, azaz egy kis szántásra, s kivált egy kis gyomlálásra fognám, a mint tettem is, egybepontosítani csekély erőmet. S hogy mennyire vala szükséges több mint egy decennium előtt ezen előleges műtétei, az adó körüli zavart ideák rectificatiója t. i. és az az iránti előítéletek némileg kigyomlálása, az tán abbul világlik leginkább s meg nem czáfolhatólag ki, mihez képest még kevéssel ezelőtt sem akart az igen is kemény föld s kivált az igen is sok előítéleti dudva és kóró miatt megfoganni a közös adónak magva.

Ámde az új iskola erről másképp ítélte s e szerint jobbnak tartá, s alkalmasint egyedül, mert Magyarország pillanatai igen drágák, a szép szavak és dagályos declamatiók pedig felette olcsók, rögtön tühegyre állítani az egészset s kapustul törni a házba.

Következése ezen fölötté .elkes de nem annyira .eszélyes eljárásnak mi lett, azt hiszem mindenki előtt sokkal ismeretesb, hogy sem azt most újra s részletesebben felfrisíteni s a tisztelt közönség elibe hozni szándékom lehetne. Elég az, hogy megbukott az ügy, s nemcsak megbukott, mi, mint hihető s előre látszott, megbocsátható volna, de fájdalom, és ez a baj, sokkal hátrább bukott, s velem együtt mind azon napszámosok, mi, kik hosszú évek során egy egy lépéssel közeliim igyekszünk az igazság s ekkép a legnagyobb józanság e céljához, m: nem igen tudtuk, mit legyünk teendők, a jobb időt s jó szerencsét negativ állásban bevárandók, vagy positive valamit mívelendők-e, mikép az adó dolgát még jobban ne rontsuk

meg, vagy azt ha lehetne, legalább azon ódiumbul némileg kifejtjük, melybe a túlhév iktatá azt. S így lőn, hogy én állásomhoz s körülményimhez képest, mennyire én fogom fel, illőnek, józannak, sőt kötelességben járónak tartam mellette felszólni s pedig oly módon, mikép mindenek fölött két féltételt, vagy inkább két megnyugtatót tüntessen ki. S ugyanis

1) hogy azon summa, melly tervem szerint aránylag rám vagy másra volna rovandó s végkép megállapítandó, soha semmi változásnak s kivált főlemelésnek ne legyen kitéve; és

2) hogy közös kézfogásunk s vállvetésünk kellő látzatát s eredményét is várhassuk okszerintileg.

Már a házi adó felének elvállalásában, mint proponálva volt az, s legalább mini kezdetkor fej edezett volna ki a dolog, hiába keressük az érintett megnyugtatók egyikét vagy másikat, s pedig mert okvetlen napról napra magasbra verték vala fel e cassát, s ekkép sem előttem, se senki más előtt soha nem lett volna ismeretes a ránk rótt, vagy inkább minden közgyűlésben ránk róható, sőt okvetlen ránk rovandó teher, s aztán, mert illy eldarabolt s a t. sat!! manipulatiók után, a mellett hogy legalább egy darabig megnepszünő magunk közti háborúnak legsuperlativabb kéjeit élveztük volna, valami nagyobb, közös és nemzeti eredmény helyett, áldozatink inkább csak némi localis érdekeket mozdítottak volna elő, sőt, tisztelet becsület de igazság is, tán egyedül némi sinecurák megalapítására szolgáltak volna, meg kell vallani, felette hasznos (!) talajul.

Harmadszor mondom, nehogy kövelkezetlenségürül vádoltassam, én, mi személyemet s körülményimet illeti, mind e mellett jobban szerettem volna a házi pénztár részéhez járulni, s pedig azon.oknál fogva, mellyet már felhottam, s mellyhez képest, mennyire én bírok látni az

események gyökérokaiba, semmi nem hatott volna nemzeti s alkotmányos létünkre olly elhatározás, t. i. olly biztosan élet, vagy olly elkerülhetlenül sír felé, minek bár egyikét bár másikat én dísztelen pangásunknak elibe teszem, mint azon kénytelenség, mellybe helyezé vala az értelmesb s telhelősb részt ezen új rendszer, úgy szólván pro aris et focis s pedig nyílt háborúban viaskodni az énesek, rendbontók, herék és spoliatorok serege ellen, és vagy őket legyőzve kivívni elvégre az igazi rendnek s kivált a köztünk még soha tökéletesen fel nem fogott, vagy legalább elég féltékenységgel áltálján még soha nem gyakorlott, törvény iránti feltétlen engedelmességnek diadalát, vagy általuk legyőzötve, bucsut adván minden nemzeti s alkotmányos szebb reménynek, legalább menedéket keresni a philosophiai resignatio csendes öblében, nehogy tantalusi kínok közt egészen el legyenek fecsérelve ez életnek még kisebbszerű minden örömei is.

Ámde illy koczkapjátékra állítani üdülést vagy bukást — csakhogy így vagy amúgy, de valamikép elvégre megszűnjön végvonagláshoz hasonló állapotunk — nem mindenkinek dolga, s bizonyosan nem a magyar többségé, mint ezt a legközelebbi események is untig mutatják; nem nem, ez a magyar többségnek nem dolga, s pedig mert része nem is sejti, milly szégyenteli állásban pangunk, része ellenben noha ezt sejti, még sem sovárg magasb fok után; s így miután nem elég csak egy utón kisérteni meg diadalt, de száz utón visszaverve, ha csak szikrája mutatkoznék is reménynek, még a százegyediken is új elszántással kiállni hazafiúi kötelesség, vajmi sok tétovázóra azonban áltálján véve csak felette kevés elszántat számíthatni, s ekkép siker végett nem egyedül ezek, de főkép azok lényegéhez szükség némi politikai eljárást alkalmazni, én telekdíji eszmém szőnyegre hozatalával gondoltam e hazafiúi kötelességnek tehetségem szerint legjobban megfele-

hetni, s pedig mert tervem, mint a tisztelt olvasó tapasztalhatta, előlegesen s feltételileg foglalja magában azon két megnyugtatót, melly a házi pénztár részének felvállalási esetében legalább tetteleg hiányzott volna, azt, hogy t. i. előszer mindenki az egész fizetési időszak lepergése alatt elhatározottan tudja, évenként mennyit fizet, és e mennyiség semmi esetre magasbra ne emeltethessék; s másodsor, hogy ezen új teher után, új haszon, új kellem s új disz is háramolják közvetlen az egészre, s innen közvetve minden egyesre is.

Ezen, magában felette régi, de magyar politikánk nyilvános mezejét tekintve, még is egészen új eszmének szőnyegre hozatalával pedig azért, vagy inkább azon pszichologiai okbul gondoltam most s éppen most állhatni legokszerintiben, és időhez legillőbben elé, mert a kiváltóságos osztálynak felette nagy száma sőt tán többsége resteli, jóllehet különböző okbul, az adó megbuktat. S ugyan is a kötelességében s jobb számító fájlalja azért, mert de facto és akarátja ellen ki lett ezen esemény által azon lehetőségbul szorítva: hogy honának felemeléséhez, felvirágzásához tüstint közös erővel járulhasson; a hiú ellenben azért resteli, mert az adónak megbukta gyáva here színébe állítja őt minden méltányosb előtt. S ekkép, miután hinni akarjuk: van még hazánkban szép mennyiségű kötelesség-éber s meglehetősen számító hazafi, s e mellett fájdalom nemcsak hiszszük, de tökéletesen meg vagyunk győződve, mikép Magyarországbán nincs nagyobb szellemi vis motrix, mint a,hiúság, nekünk legalább ezen okoknál fogva úgy látszik, hogy most s éppen most van ideje az adó dolgát ismét szőnyegre hozni, csakhogy más formákban; s pedig, mert ha fel akarjuk is tenni, hogy az éber és jó számító hazafiak mostani mennyisége nemcsak nem csökken, sőt nő — mi mai felhőkön nyargalásink közt még kérdés — azért a megbukott ügyet saját erőnkkel, azaz minden külérő

befolyása nélkül, bizony soha nem fogjuk siker felé fordíthatni, ha a kötelességének s jó számítók mellett nem használjuk a hiúk légióját is.

A szégyen érzése azonban kihül, ezt nem szabad felejteni, úgy hogy az, ki ma szégyenbül még minden jóra volna hajlandó, már holnap, mikor szégyenével úgy szólván megbarátkozott, mert hiszen azt sokan osztják, s így hiedelme szerint a szégyennek csak egy kis töredéke jut rá, semmi legkisebbre sem vihető többé.

Az adó dolgát illetőleg körülbelül így állunk. Én legalább egyetlen egy kiváltságost sem ismerek, ki eddigelé elég szentelen lett volna egyenesen állítani, hogy ő se útra, se iskolára, se kórházra, se semmire a világ hátán járulni nem akar, s hogy ő, tálalják az adó kérdését elibe bármilly formában, mindent repudiál s here akar maradni holtiglan. Nem, illyes szentelen legalább az én utániban eddigelé még nem akadt, s merem állítani, hogy mint még ma állnak a dolgok, ha kerekedik is itt ott illyes minden szemérem nélküli gyáva, ki here lényegével még pajkoskodni is elég nyomorult lenne, mi tán meglehet, azért a nagy többség bizonyosan pirulna illy aljas színben jelenni meg a nagy világ ítélőszéke előtt; s ez okbul, mint tapasztaljuk, áltálján véve mindenütt, hol megbukott az adó ügye, inkább halatszík mentegetés, mintha megszégyenlette volna tettét a többség, mint fejlenék ki valami megátalkodott és szövetséges, semmihez se járulási makacsság. A köz teherbeni részvét kérdését tekintve senki sincs, vagy legalább igen kevés van most, ki még annak elve ellen is egyenesen felszólalni bátor volna, de minden szó, minden kifogás áltálján véve egyedül azon, mikép és azon, hogyan, t. i. egyedül azon forma és modor ellen van irányozva, mellyben az agitáló párt az adót a magyar kiváltságos közönséggel bekaptni kívánta.

„Hogy mertek engem felkeresni, sőt élömbe állni, ti

semmirekellők, kik az adó dolgát megbuktatni elég gyávák valátok, induljatok odébb, herékkal semmi dolgom.“ Illy szavakkal fogadá csak kevésel ezelőtt az adónak bizonyos őszinte barátja, az adó dolgát megrontó osztály bizonyos töredékét. Ámde mi lőn a válasz? E következő: „Uram, ki mondja azt, hogy mi ingyen kívánjuk élvezni a hon javait, s nem akarnánk annak szebb kifejtéséhez járulni? Ez egyenesen rágalom. Mi, igaz, nem akartuk s nem is fogjuk elvállalni a házi pénztár részét, mert tudja az ég, mennyire csigáznák azt fel bizonyos jó urak, lenne csak kezükben, akkor se hossza se vége nem lenne a fizetésnek, látszatja pedig semmi. De hogy mi minden adótul vonakodnánk, melly rendesen s igazságosan s változhatlanul volna ránk kivetve, s mellynek haszna is mutatkoznék, azt nem állítottuk soha.“

Igen, csak kevésel ezelőtt fordult elő ezen eset. S miután bátran állithatni, hogy most még ha nem is mindenütt, legalább felette sok helyt, hol megbukott az adó dolga, hasonló illyféle mentegető themát pengetnek a buktatók, úgy hiszem nem hibázom, ha újra erősítem, hogy most és éppen most van legjobb ideje az adó dolgát ismét szőnyegre hozni. s azt keresztül vinni, s pedig mert most még úgy szólván készületlenül rohanhatjuk meg az adózni nem akaró, de illyesl megvallani szégyenlő s ekkép hátulsó kapucskákat kereső osztályt; midőn engedjünk nekik csak időt, s bizonyosan úgy elárkolják magokat, miben mindenkör nagy mesterek voltak, s úgy annyira megbarátkoznak en compaignie még olly szégyennel is, mellyet egyes el nem viselhetne, mikép aztán tudja az ég, ki törí meg sorukat.

Én szavuknak nem hiszek vakon, s azon mentegetési phrásisokban, mellyeket felhozék, sem látok csupa őszinteséget, de legalább is szintannyi sinórral sújtassál kiarrt hátulsó ajtót. Ámde hagyján, ez mindegy, ragadjuk

meg csak az illetőket rögtön szavuknál, ez a fő dolog. Az őszinte örülni fog rajta, a kaján pedig, ha fondor mester-ségire nem nyer időt, hallgatni. S ennél több nem kell. Úgy hogy ha mind azok, kik legközelebbrül az adó dolga körül agitáltak, de ügyük nem sikerült, most újra kiállnának a gátra, 8 pedig eszmém szerint, de őszintén hazafiúi, minden irigy fondorkodás nélküli tiszta lelkesedéssel, s üd-venre hiszem, ha van még lélek nemzeti testünkben, szinte bizonyos volna a siker.

„Nem akartok fizetni a domesticába drága földiek f Igazságtok van. Ámde más uoir, mint mondjátok, nem vo-nakodtok a fizetésiül, ha t. i. ismernétek a .mennyit , ez nem változhatnék, s hazafiságtok gyümölcsét is .várhatná-tok — felséges! tegyen ehhezképest kívánságtok szerint akár így akár úgy, de minden esetre valamikép gat. sat.“

Tegyük fel, hogy most idővesztés nélkül minden vár-megyében az illetők, kik kezeikbe vették honi újjáalakulá-sunk vezérfonalait, mind egyszerre illy tactica után járnának el; s tegyük fel, hogy mint én kész vagyok illy ügyért le-tenni minden antipathiát, minden személyességet, s közle-gény sorba állni bárkinek vezérlete alatt, úgy több illy egyed fogna találkozni, ki szintígy cselekednék — s ezt feltenni tán szabad, mert hiszen ez nem volna egyéb, mint szoros hazafiúi kötelesség — tegyük ezt fel, s azt hiszem, ha nem szülne is őszinte együttműködésünk tökéletes egész-ségű magzatot, legalább számíthatnánk olly ivadékra, mely-lyet idővel és kivált szent hazafisági gonddal minden nya-valyáibul kivetkeztetni, s egykor nagyra, erőre s vajmi szépre lehetne nevelni, melly ivadék, nemzeti regeneratiónk kérdését illetőleg, ha azt gyakorlati szempontbul fogjuk fel, minden esetre mélyebb hatással volna, mint mind azon terv, mellynek kidolgozása körül annyi gonddal buzgalko-dunk, melly tervek azonban pénzbeli elégséges alap nélkül soha életbe nem léphetnek.

E műtéteire tehát, ismétlem, most van idő, vagy soha; legalább soha, mint én fogom fel, a siker annyi lehetőségével.

A vidini pasa által 1828-ban rútul visszaverett Geismar orosz tábornok. Éjjel a vesztett csata után összehíja ez tanácsa fő embereit. „Mit legyünk, így mond, teendők? Visszavert ma minket hármass erő, síkon vagyunk, holnap nem állhatunk ellent. Vonuljunk tehát, mennyire lehet, ma még vissza, vagy üssünk még ez éjjel most rög^ tön a törökre. Ezt ő nem várja, s alkalmasint diadali ittasságban pihen, most van ennélfogva ideje helyre állítani a szerencsétlenül dült koczkát vagy soha. Gyáván hátravonuljunk-e tehát, életünket tán még néhány napra hosszabbítandók, vagy lelkesen előre, s így legalább becsületünket megmentve?“ Így ő. S a tanács ez utolsóban egyezett meg, s csak hamar futotta a tábornok a megtámadás jelszava keresztül. Meg lőn rohanva és szétverve a török, s ez óta nemcsak az érintett háborúban, de mai napig sem mutatta képét e tájon többé.

A marengoi ütközettel mi jártunk így. Már miénk *©H-a diadali babér, mikor váratlanul s éppen azért, mert v á r a l l a n u l, ismét kicsikarta azt kezeinkbül a meg nem tört lelkesedés.

Így tünnek bizonyos pillanatok a világ eseményében néha fel, mellyeket meg nem ragadni szintolly veszteség, mint bizonyos kárt következtet bármilly ügy időelőtti szőnyegre hozatala.

Egyedül kellő pillanat megválasztása vezet sikerhez. S e tekintetben nem vonakodom ezennel ugyan még meg nem tört, de mély búba sülyedt kedélylyel kijelenteni, hogy mióta a p. hírlap tűnt fel egünkön, s egy egészen új iskola alapját vetette meg, mellyet bátran nevezhetni a szétbontás iskolájának, azóta időt, helyt, körülményt összezavarva, vagy olly éretleneket látunk szőnyegre hozva, miket legna-

gyobb veszély nélkül még most teljességgel nem assimilálhat magával nemzeti testünk, vagy elmulasztjuk megragadni az alkalmas időt, némi legsürgetőbbek s már tökéletesen megéretteknak tüsténti életbe léptetésére.

Némellyekben, hol csak lépten lépve kellene haladnunk, elragadtatunk; némellyekben viszont, mikben lehetetlen elég sebesen indulni, veszteg állunk sőt hátra megyünk. Valóban éppen úgy, mint rász puskás, úgy kezeli nálunk nem egy „feltűnő” politikai eljárását. Durr! El van hibázva. S miért? Mert két öllel a vad előtt surrant el a golyó. Durr! Ismét elhibázva. S miért? Mert most ismét két öllel maradt el az ön.

Isten tudja, így kezeljük mi a politikát most! Egyben másban megbocsáthatlanul szaporán, egyben másban viszont megbocsáthatlanul lassan.

Már az adó dolgát- illetőleg, ma úgy állunk, mint állott Geismar 1828ban a töröknek, avagy mint állott Napoleon 1800ban hadainknak átellenében.

És ezért most, de rögtön most, mielőtt a fizetni egyáltalában nem akaró herék szövetségre léphetnének s magukat elsánczolva, tudja az ég, milly ezer hátulsó kapukfcal elláthatnák, most még meg lehetne fordítani a csata sikerét — én így vagyok meggyőződve — midőn peregjen le csak egyszer ezen alkalmas idő, s én legalább nagyon kételkedem, hogy mi magunk saját erőnkkel — s e körül forog alkotványos létünk és nemlétünk — olly hamar, vagy csak valaha is ki birhatnók víni az általános adózásnak életre vagy halálra vezető elvét.

Geismar és Napoleon hadai azonban bizonyosan soha nem lettek volna képesek megfordítani a diadali koczkát, ha egy lélek egy akarat nem járja át s nem lelkesíti azok minden tagját, s annál kevesebbé, ha alakos sőt áruló lappang köztük.

Az alkalmas pillanat megragadása tehát magában még

nem elég, de a mellette küzdők közti őszinteség is elmúlhatlanul szükséges.

Van-e azonban mind azoknál illyes, kik az adó mellett szólottak fel? Bizony nem tudom. Ámde ezt, mennyire lehet, előbb hogysen agitatiohoz fogni tanácsos volna, ki kell kutatni, s azért méltóztassanak szólni. Az alatt pedig hadd folytassam tárgyalásomat.

XIX.

Jelenkor, 97. sz.
Novemb. 7. 1843.

Három viszonylag egymás által feltételezett műtéteire osztám magamban fel, mint már több ízben érintem, adó-körülti eljárásomat. Pusztá tárgyalásra, agitatióra s végkép annak kijelelésére, hogy valljon mikre volna az egybegördült pénztehetség előlegesen s legczélszerűbben összepontsítandó.

Az első műtéteire, bár fognék aztán a másodikra átmenni bár nem, mint szinte érintem, s most egyedül könnyebb felvilágosítás végett hozom ismét elő, minden föltétel nélkül határoztam el magamat, s pedig legfőképp azért, mert azon remény kecségtetett, megvallom, hogy ha egyéb hasznót nem teendenék is, minden esetre legalább azon ódiumot

fognám elemezésem által némileg tán egy kissé enyhíteni, mellybe burkolá az adó kérdését a túlhév. Már mennyire voll e remény alapos és milly gyümölcse lesz, határozottan nem tudom; de ha mindenki felszólalna, kit a dolog illet, t. i. az ki fizetni volna kénytelen, s nem az, ki inkább csak a zavarbani halászat után *sóvárog*, és ha tervem, mellyet korántsem fejttem még egészen ki, olly ismeretes volna is már, mint a pesti hírlapi terv: én legalább úgy vagyok meggyőződve, ha minden, kit a dolog illet, felszólalni, s magát valamire elhatározni volna kénytelen, igen nagy részben alkalmasint arra határozná el magát, hogy egyik tervhez sem áll, de ha lehet, valamelly hátulsó ajtón kisurran 8 éppen nem fizet; azon esetben azonban, ha már a két most érintett terv közt kellene választania, azt hiszem, bizonyosan inkább enyimhez állna a többség, mint a megbukotthoz. Én így vagyok meggyőződve; s valóban nagyon érdekes volna, ha nevet oda téve — mert illyes dolgokhoz nem illik anonymitási álorcza — jó nagy szám hallatná magát, hogy valljon a domestica részét kívánja-e inkább fizetni, s pedig az agitáló párt szellemében, vagy nem volna-e hajlandó inkább telekdíji eszmémet legalább in thesi pártolni.

Kérem is ennélfogva, álljanak az illetők elő, de mint mondám, nevet, s nem ál de igazi nevet, oda téve-, mert máskép lehetetlen, a fizetőket a zavarban halászni akaróktul kikülönböztetni, mi azonban elmulhatlanul szükséges; mert hogy ezen utolsók serege jobban kedvelné a domestica tömkelegit, s e fölött igen nagy szám, kivált szájra és tollra nézve, s ekkép magának könnyen majoritást szerez, az, úgy gondoljuk, eléggé ismeretes.

Legyen ez. egyébiránt bármikép, elég az, hogy az adó-körültsi első mütéteire, annak tárgyalására t. i. minden feltétel nélkül határozám el magamat, minek következtében ,Adó és Két garas' cím alatt a Jelenkorban ezen czikken

kívül már 25 darabot is terjeszték a magyar közönség elé s alkalmasint hárommal négygyel, sőt lehet tán még többel is fogom pótlani e munkát.

A második műtéteit, a dolog életbe léptetési kérdését azonban, mint már részletesebben adata elő, legfőképp attul véltem felfüggesztendőnek vagy inkább feltételezem idő nek, hogy valljon eszmém fölött mikép fogna nyilatkozni rendes orgánuma vagy más mód által a haladó párt par preference és par excellence; úgy hogy ha akadályoztatólag, akkor ez alkalommal simpliciter leteendém azt; ha ellenben méltányolva, akkor, feltéve: egészségem egészen meg nem bomlik, s nem jó valami előre nem látott de meggyőzhetlen akadály közbe, alkalmasint mindent, mi constitutionalis becsülettel egybefér s csekély tehetségemet fői nem múlja, elkövetendenék, miszerint életbe lépjen az ügy.

Eljárásom lépcsőzetit a szönyegen fekvő kérdésben így jeleltem ki magamnak. És az, ki csak féligmeddig ismeri is Magyarországbán a dolgok mai fekvését, úgy hiszem, kénytelen lesz megvallani, hogy, mi a két első műtétel körüli eljárást illeti, nem választhattam vala gyakorlatibb utat, mint azt t. i., hogy legelsőben is egyedül tárgyalni fognám az adó kérdését, s azzal csak azon esetben és csak akkor lépni az agitatio mezejére, mikor tökéletes, vagy legalább némilegi bizonyosságot fogtam volna arról nyerni, hogy a p. hírlapi párt azt nemcsak akadályozni nem, sőt inkább elősegíteni fogná; midőn ellenkező esetben további érlelésnek hagyván azt át, ez alkalommal egyenesen leteendém az egészet.

Én az utolsó cikkben elősoroltak szerint a mostani pillanatot tartom legkedvezőbbnek, az adó kérdése elvét, nem tudnám elhatározottan és szorosán ígérni, milly formában, de minden esetre valamelyesben keresztül vinni s életbe léptetni. — Nem mondom — s értsük egymást — hogy okvetlen keresztül menend, életbe lépend az. Távul

ettől, mert megbukás« sokkal hihetőbb. S ugyanis, mint-hogy vesztett csatát, s kivált Magyarorszáiban vesztett adócsatát helyreállítani sokkal bajosb, sokkal súlyosb, mint szűz haddal valami más ügy körül vívni ki diadalt. Én csak azt mondom: ma kedvezőbb a pillanat mint holnap, holnap pedig üdvözöb mint holnapután, s így folyvást; úgy hogy minél továbbra halasztjuk a dolgot, annál nehezebb, annál kétesb lesz annak sikere, s pedig nemcsak azért, mint fentebb mondám, mert most némileg még resteli az adót megbuktató kiváltságos rész, hogy utolsó tette annyi előtt gyáva here színébe állítja őt, min azonban vajmi hamar nem fog pirulni többé, hanem azon okbul is veszélyes az adó kérdésének eldöntési kísérletét utóbbra halasztani, mert politikai lázban vagyunk, melly azonban nem érte még el acmejét, de okvetlen elérendi, s ekkép ma egyet s más csendes úton s saját magunk által még életbe léptethetnénk, mit később, mikor egyszer, tökéletes zavarba fogtak keveredni az eszmék — milly lét felé, ne csaljuk magunkat, gyors léptekkel indulunk — se békés se constitutionalis úton, azaz saját magunk által nem leszünk életbe léptetni többé képesek. S mik közt az adó kérdése legelső helyet foglal.

Hogy adót fizetni fogunk, s pedig rövid idő múlva, az előttem axiómai világosságban áll. A különbség csak az, hogy vagy mi magunk fogjuk azt kényünk kedvünk s erőnk szerint vállunkra venni, s hazánk előmeneteli csatornáiba fektetni, vagy idegen hatalom fogja e műtéiteit kénye kedve szerint s tán erőnkét haladólag végbevinni; a rendesen lefizetett adónak nyugtatóján kívül pedig tán mit sem fektetni a honba. Egyiknek vagy másiknak reggele elkerülhetlenül s tán szaporábban mint gondolnók, ránk virad, errül legyünk bizonyosak.

Constitutionalis féltékenység, pszichologiai felfogás, nemkülönbén körülményinknek, az időnek, s minket kör-

nyező politikai csillagzatoknak jelen állása, engem ennél fogva egyiránt, s mondhatom, majd ellenállhatlanul kész-
tenek arra: „hadd állnék tüstént ki az agitatio mezejére,
mindent elkövetendő, mit megtörött ugyan, de azért még
egészen meg nem tört kedélyem csak mivelhet, hogy mi-
előtt késő volna, s ezt más hatalom fogná eszközölni, mi
magunk vigyük végbe azt, mi a constitutionals lét legmé-
lyebb talpköveihez tartozik, azt t. i. hogy mi magunk, min-
den külhatalom beleavatkozása nélkül, víjuk ki a köz ter-
hekbeni általános részvét diadalát, s melly diadal kivívása
nélkül, bármikép iparkodjunk is prókatori phrasisokkal s
hetyke szemfényvesztésekkel fődözgetni ebbeli szégyenünket,
azért Isten és minden méltányosb előtt bizony csak barbár
nép vagyunk, melly legföljebb szánakozás» érdemel, s ko-
rántsem polgárosodott nemzet, mellynek az emberiség dísz-
fűzérében volna helyt foglalni szabad.“

Minden tekintet félre téve, én tehát inkább ma sze-
retnék az eszmém körüli agitatio mezejére állni, mint
holnap, s pedig mert, mint mondám, s még ezerszer kész
volnék mondani, mert honunk investitionalis kérdése előt-
tem legelső, s aztán, mert ha van még idő e fontos kérdést
constitutionalis úton eldönteni, az most van, de csakhamar
tán nem lesz többé.

S valóban annyira sürget engem valami belső érze-
lem, de egy napot se veszteni, s egész tehetségem súlyát
vetni mérlegbe, ha az ott végkép meg is törnék, csakhogy,
mielőtt késő volna, életbe segéljem léptetni az adó ügyét,
mikép valósággal felette nehezen bírom követni ítélő-tehet-
ségem tanácsát, melly a p. hírlapi párt eszmém fölötti vé-
leményének kipuhatólását javasolja előrebocsátandónak, mi-
előtt az agitatio fanyar, s kivált e kérdésben olly súlyos
mütételéhez fognom volna józan.

Életem legjobb részét, mennyire velöm és inaim bír-
ták, hazánk szolgálatára költém. Néha úgy sejtem, mintha

hátramaradt napjaim száma már felette csekély volna, s akkor kimondhatlan fájdalom tölti el lelkemet. S tudja az ég, nem azért, mintha belészerettem volna ez életbe. Oh nem! Mert hiszen mi a magyarnak élete, kiben csak egy kissé is nagyobb a lélek, mint volna nehéz az agyag? Bizony aligha több, mint „kétes remény“ s tán ennyi sem. Nem. élethezi vonzalom epeszti tehát keblemet, valóban nem, hanem egyedül azért sülyed kedélyem néha legmélyebb buba, ha jövő napjaim sorát már felette rövidnek sejtem, mert hátratekintve leélt napjaimra, lehetetlen a körül ámitani magamat, hogy e közben annak de csak század része sem lépett életbe, és ez is csak felszínleg, mi olly bájteli álmákba ringatá honszeretettül ittas keblemet, s hogy ekkép, ha nem volna időm többé némi maradandóbbak sark-megvetéséhez járulhatni, földi pályám, legtisztább szándékom s nem csekély fáradalim daczára valójában szinte minden haszon nélkül, egyedül önámításokban fogott volna pe-regni le.

Fenmaradt erőmet ej be örömet bocsátnám ez okbul s feltétlenül áruba, csakhogy vérünk jövendőjét elvégre egy közös nemzeti alapra állítani én is segítsem elé. Melly alapot azonban ne keressük felhőkben, vagy éppen felcsigázott ábrándinkban, mert közel fekszik az hozzánk, s nem egyéb, mint közterhekbene általjános részvét. Úgy hogy ha éltem utolsó pillanatában azon képpel kecsegtethetném a halál karjaibul kibontakozó lelkemet, hogy én is küzdöttem és sikerrel küzdöttem azon elvért, melly a magyart szánakozást érdemlő népbül dicsteljes nemzetté fogná emelhetni; oh akkor megbarátkozva embersorsommal, hálát fognék rebegni, hogy a nagy természetbül öntudatra lépni, habár csak rövid időre, annyi gyötrelmek közt s olly felette csekély erővel, én is engedtettem.

Ennyi súlyt, s valóban nem kevesebbet, tulajdonítok a kérdésben levő ügy diadalának!

Mind ezek daczára azonban, noha a közterhekbeni részvét kérdését legsürgetőbbnek tartom s annak keresztülvételére a mai időt gondolom legalkalmasbnak, és semmire sem vágnám tehetségemet olly örömet gyakorlani s egybeponosítani, mint éppen erre, még is le fogom tenni az egész ügyet, s körülötte de legkisebbé sem agitálni, legalább bizonyos időig, vagy alkalmasint soha többé nem, ha még azon párt, mellynek orgánuma a p. hírlap, sem segíteni azt elő, sőt tán még akadályoztatandná, s ugyanis: mert mint XVII-ik cikkemben érintem, nem szeretek apály-és dagálylyal szemközt vitorlázni, mikor az előmenet lehetetlen, a visszanyomatás ellenben bizonyos; ha pedig az adó kérdése körül, mellynek annyi ellensége s legfeljebb némi hanyag barátja van, agitálnék, mikor még azon párt is ellenzené azt, melly olly nagy erőt fordított annsk kivívására, akkor valóban szél és dagály ellen hiában fáradnék, sőt még hátrább esném az ügygyel, mint az ma áll, a mellynek kiküzdése aztán, mint kétszer elesettnek, még súlyosb lenne, vagy éppen egészen lehetetlenné válnék. Ezt azonban nem akarom. Úgy hogy ha diadalra, vagy legalább némi előmenetre segíteni nem birom az adó kérdését, azt semmi esetre hátrább lökni, sőt tán egészen megsemmisíteni nem vágyom.

A conservativ osztálynak nem egy túlzója botránnyal fogja olvasni e sorokat tudom, hogy én a p. hírlapi pártnak, mellyel háborúban voltam, vagyok, s tán utóbb is lenni fogok, annyi súlyt tulajdonítok, mikép eljárásomat úgy szólván jó kedvétül s gratiajával tételezem föl. Miután célom azonban távulról sem ujhuzás, vagy megnemszünő háború, de ennél valami sokkal magasb, én minden szenvedélyt magamban elnyomva, bárkivel is szívesen lépek egyességre, ki honunk javát, vérünk díszét előmozdítani képes és hajlandó is. Honnét aztán e célnak elérésére, mennyire én gondolom ezen eljárást gyakorlatinak, valamint a kor-

mányt hiszem mindenek előtt utilisálandónak, úgy honunk legkisebb tehetség-törődékét is, melly jót akar s elő is mozgathat, fitymálva félre vetni, valóban bűnnek tartom.

Én tökéletesen meg vagyok arrul győződve, hogy a p. hírlapi párt s kivált annak orgánuma, lehető legnagyobb veszély felé indítá nemzeti s alkotványos létünket, mert éretlen túlhajtása által legnagyobb visszahatást bősztített vérünk és alkotványunk ellen fel. — Még csak kezdetén vagyunk a szomorú drámának s már is mutatkoznak symptomái egy tökéletes zavarbai indulásnak, mellyben ha nem ütend alkotványunk s kivált nemzetiségünk végórája, alkalmasint egyedül a nagy isteneknek közvetlen műve lesz. S mind e mellett, noha vérző szívvel tapasztalom, mennyire dul a p. hírlapi iskola tanaitul felbősztitve szerencsétlen vérünk ismét belseiben, nem vonakodom e sorok által mind a p. hírlap szerkesztőjét személyesen, mind azokat, kik pártjához tartoznak, vagy legalább a közvélemény szerint ahhoz számíttatnak, hazafiúi érzéssel felhívni: .pártolják ügyemet, vagy inkább, ügyünket, sőt még jobban mondva, honunk legérdekesb ügyét; vagy lépjenek ellenem loyalis őszinteséggel ki, s megmutatván, hogy tervem nem olly sürgető, nem olly életbevágó, mint erősítem, s minden esetre ki nem vihető, álljanak az élet gyakorlati mezején valami helyesbbel elő. A nyájas olvasó pedig, s kivált az, ki idejének még zsenge korát éli s ekkép alkalmasint még sokat fog későbbi időkben tapasztalni, mikor mi régiebbek semmi esetre nem leszünk többé, a nyájas olvasó emlékezzék meg e sorokra, mellyek által egy felcsigázott lázas állapotbul, mellybe mind inkább belé fog bonyolódni szerencsétlen hazánk, a gyakorlati cselekvés mezejére kívántam idézni mind azon tehetséget, melly most jobbadán alap nélküli teoriákra, s egymás elleni szemrehányásokra fecséreltetik el; akkor, ha meg fog emlékezni e sorokra, alkalmasint átlátandja, s bár ne legyen késő, hogy kár volt

szavaimra nem hallgatni, s kivált kár: eszmém életbe léptetésére minden erőt egybe nem pontosítani, míg erre még idő volt, minthogy ha nem lépünk rögtön a cselekvés mezéjére, mellyre azonban pénz és sok pénz nélkül inkább csak rontólag léphetünk, mint építőleg, lehetetlen, mikép mind azon erők, mellyek most honunkban napról napra erősebben fejledeznek, és józan logika szerint irányozva s kezelve valódi csudákat mívelhetnének, elvégre olly lázas állapotra ne fajuljanak, mihez képest aztán rend és béke talán egyedül nemzetiségünk és szabadságunk csorbításával, sőt ezeknek tán tökéletes feláldozásával fogjon lenni ismét megvásárolható.

Minden nap, s minden bármilly csekély tehetség, melly a kérdésben levő ügy közelebb vitelére nem használtatik, ehhez képest legsajnosb veszteség. Legsajnosb pedig azért, ismétlem, mert ha van még valami, mi ezen lázas állapotot, mellyben nem egy hazánkfia szinte kettétörém, hajtja nemzeti és alkotmányos létünket, a politika gyakorlati mezéjére volna még fordítani képes, az valóban nem egyéb, mint minélelőbbi megnyitása egy olly kincsforrásnak, meJlybül bőven lehetne meríteni mind azok életbe léptetésére, mik most tantalusi kínok közt jelennek meg a buzgóbbaknak, kivált a fiatalságnak hont bálványzó, de nem átalom mondani, nyavalyás álmaiban.

Illy kincsforrást azonban egyedül eszmémnek, vagy azzal hasonlónak életbe léptetése által nyithatni meg.

Nyilatkozzanak tehát a p. hírlapi párt tagjai, ismételve és hazafiúi érzéssel szólítom fel erre őket, eszmém mellett, vagy eszmém ellen. Mikép aztán bátran és jó kedvvel hadd gyakoroljam hátramaradt csekély tehetségemet az agitatio mezéjén, vagy legalább nyugodt kedélylyel s elszánással kisebb körben vihessek egy egy téglát hazai felépülésünkre.

Hallgatást azonban, noha azt tartja a példabeszéd: „qui tacet consentire videtur”, én éppen ellenkező értelem-

ben fogok venni, mert némi oldalról megvallo, hogy egy kis írott biztosítást hinnék a józanság tana szerint előlegesen bevárónak, mielőtt az agitatio mezejére kiállni eltökélhetném magamat, mellyen aztán mit művelnék, az én dolgom.

Én ennél fogva, mi telekdíji eszmémet illeti, egyenesen a p. hírlapi párt kezében vagyok s annak tetszése szerint fogok tenni, ezennel kijelentem, úgy hogy ha e pártnak mindnyája vagy többsége azt nyilvánítja, hadd állnék ki az agitatio mezejére, hol őszinte pártolására számíthatnék, akkor, ha erőm egészen meg nem törik, tüstint kellő mozgásba teszem magamat; ha ellenben az érintett pártnak mindnyája vagy többsége eszmém ellen nyilatkozik, vagy hallgat, akkor keresztet vetvén ez ügyre, mennyire birom, más hazai növények öntözgetésére s ápolására fogom fordítani hátralevő napjaim sorát.

Esedezem ennél fogva, ha nem is hosszas tárgyalásokért, legalább néhány őszinte sorért.

Addig is azonban elő szándékolom adni még közlendő s a Jelenkor orgánuma által e jelen évben bevezendő, Két garas című cikkekben:

1) Miért hiszem a telekdíj körüli eszmémet illető harmadik műtéteit, t. i. az egybe gördült pénztehetség mirefordítását csak akkor venni tanácskozás alá és határozni el, mikor már egyszer meg van nyitva az általam tervezett bő kincsforrás.

2) Mit tartok Morion, és a magát még nem nevezte mágnásnak, telekdíji eszmémet érintő észrevételeiről, és hogy

3) Tulajdonkép s egy kissé határozottabban mi körül, vagy inkább: minek elérése végett kívánnék az agitatio mezejére lépni.

XX.

Jelenkor, 98 sz.
decemb. 10. 1843.

Telekdíji eszmémmel sokan barátkoztak meg, mint hitelesen jött értesemre, kiktől illyest legkevesebbé vártam volna. Többek közt például bizonyos földesúr, ki különösen nagy terjedelmeket tár s kinek nyakába tervem ekkép szép súlyt akasztana. Istenem — mondám, mikor ennek tudomásához jöttem, kéjelragadtatással magamban — bizony ,él magyar, áll Buda még; mert hiszen mikép lehetne más-kép, ha tiszta honszeretetből nem, hogy olly úr, kit felho-zék, s ki eddigelé egyenesen nem fizet semmit, s a mellett igen szereti a pénzt, annyi vonzalommal sőt udvarisággal viseltethetnék olly terv iránt, melly után annyit volna kö-teles fizetni.

Ámde csalódtam, mert a honszeretet köntösében fénylő rejtély alatt legalább is volt annyi számítási tehetség, mint bármi egyéb; mert á felhozott, átlátván hogy ránk kivált-ságosakra nézve a nemfizetési állapot ezentúl úgy is minden esetre csak pillanati lehetne, inkább ma volna valami köz-fizetéshez járulni kész, mint holnap. S pedig, azért inkább ma mint holnap — s itt különös vigyázatért esedezem — mert ma még olly körülmények közt vagyunk, mellyekberí teendő fizetésinket tekintve még kezeinkben tarthatjuk a .mennyit és a,czélt, midőn nem egy szerencsétlen politikai experimentumink következtében mind az egyik mind a másik tán már holnap ki fogott esni azokbul.

És e dolgot, ha sikerét kívánjuk, valóban illy szempontbul kell fogni fel, t. i. a józan számítás alapjaira kell állítani azt; mert mindaddig míg egyedül vagy legfőkép, honszeretetre, enthusiasmusra akarjuk rakni illyféle építvényinket s ekkép mindig, vagy jobbadán ezek gerjesztésére s feltüzelésére pontosítjuk össze tehetséginket, s érzelmekkel gondoljuk kivíthatni a csatát, mindaddig bizony nem viszünk ki s nem léptetünk életbe sokat vagy tartóst, de legfeljebb pillanatig ragyogót, minthogy minden szerelem, és ekkép a honszeretlem is, bármilly tiszteletre méltó legyen is egyébiránt, nem ritkán fajul lázra és tökéletes vakságra, s ekkép néha ellenállhatlanul téved a legnagyobb aberratiókba; az enthusiasmus ellenben előbb utóbb, de bizonyosan kihül, és ann/íl szaporábban, minél nagyobb volt. Mikép, ha van egyszer valahol előmeneti akarat, mint hála az ég! nálunk magyaroknál már egészen kifejlett e vágy, egyedül jól egybeillesztett számok vezethetnek nagyobbyszerű és tartósb eredvényekhez, mert a kétszer kettő négy sem nem változik, sem el nem ragad, sem ki nem hül.

A magyarnak áltálján véve azt vetik szemére, -hogy egyedül, szalma-tűzként lobban fel, cserfaként azonban soha nem ég. S nyúlunk kebleinkbe, nem úgy van-e? Bizony nem tagadhatjuk. Ámde mi oka ennek? Sokan, sőt tudtomra mindnyájan, kik errül ítélnek, azt hiszik: egyedül keleti gyorsabb vérünk, egyedül természetünkbe szótt nyughatlanságunk okozza ezt. Én azonban másutt keresem e tulajdonnak kútfejét, abban t. i. — és itt kérem figyelmezzünk — hogy eddigelé a magyarnak vezetői jobbára sőt kirekesztőleg, mindig a nemzet enthusiasmusára appelláltak, számítási tehetségét ellenben soha nem iparkodtak kellőleg ébreszteni, rectificálni, és azt tervük alapjául használni, honnét aztán természet szerint többenél több láng és füst, s ebbül támadó hamu vévé okszerinti eredetét, de annál kevesebb életmeleg fejledezett, melly igazi és tartós egészségre emelhetne volna nemzeti

testünket. S ugyanis, ha valaki álmokat ébreszt, vágyakat gerjeszt, mellyek szédítnek, ittas elragadtatásra hevítnek, mellyek azonban egyedül álmok s el nem érhető vágyak, természetes, hogy illyes, ha eleintén enthusiasmust, sőt lehető legnagyobb elragadtatást szül is, csak vajmi hamar fogja mind azokat a legnagyobb hévből jégfagyba sülyesztetni, kik remélteitek sőt hittek, de kijátszva, megcsalatra érzik magukat.

Éppen nem a magyar vér és természet nyughatlanságában rejlik ennél fogva a, szalma-tűzi qualitás, de szapora fellobbanása s éppen olly szapora kihülése, eddigi vezetőinek — t. i. azon vezetőinek, kikre hallgatott — míve, kik vagy érzelő felszíniségüknél s könnyen pityergő vénasszonyiasságuknál fogva, vagy tudván, hogy önczélaikra könnyebben használhatják a nagy tömegeket, ha érzéseihez folyamodnak, mint ha ítélő-tehetségét fārasztanak, jobbadán fényes képeket, tündöklő légvárakat, s efféle ámitási szereket raktak elibe, valami nem olly izletes, de annál táplálóbb s nedvbe vérbe erősebben menő eledel helyett.

Tartós melegeit csak siker szül, midőn a megbomlott remény okvetlen fāgyaszt; úgy hogy ha szapora szalma-tűz helyett valami állandós cserfa-tűzre akarjuk elvégre hevíteni a magyarnak kiállító tehetségét, mutassunk neki álmák s szemfényvesztések helyett valahára már realitást, s bizony mondom, olly állhatatos férfiúság fog a lepergett kuruczi fellobbanások, és a mai franczhoni (?) majmolások helyibe nemzetünkben kifejlődni, mint a világ bármilly népében s pedig azon kétségbe nem vehető okbul, mert vérünknek, fajtánknek reménye, kedélye, magában bízása eddig meg nem tört, mi szebb jövendőjének legbiztosb kezese, mivel ha eddig meg nem tört magában bízása, miután szinte mai napig egész léte de szinte egy pillanatig sem volt egyéb, mint szakadatlan lánczolata nemzetiségén és szabadságán mások vagy önmaga által ejtett sebeknek s meg-

nemszűnő kijátszatásoknak, oh akkor tagadhatlanul olly ki fejthetési erőt rejt magában, melly ha csak egy kis ápolást nyer, vagy legalább nem akadályoztatik, legdicőbb eredményeket fog szülni okvetlen.

Hol illy zománcz födi számosnak keblét, ott nem lehetetlen sőt nem nehéz, szalma-láng helyett könnyen el nem alvó tüzet ébreszteni s táplálni.

Lökje magáiul a magyar a handabandát s mindenek előtt a handabandázókat, kik annyit szólnak és még is olly keveset mondanak, s kiknek már annyiszor vala szánakozásra méltó áldozatja, lökje ezeket magátul, és számíton, valamint a felhozott telekdíji eszmémet, jó számításbul pártoló földesúr: és meglássa, rövid idő múlva jó számítással de mód nélkül előbbre haladand, mint fog érzelmi komédiák eljátszása s lázító beszédek elszónoklása által nagy előrelépéseket tenni.

Telekdíji eszmémet, vagy annak valami hasonnemüet például éppen nem féltém, ha számítási mezőre vitetik az, midőn körülte enthusiasmust gerjeszteni akarás alkalmasint sőt bizonyosan annak megbuktatására vezetne. S pedig mert a szám egyenesen azt állítja élönkbe, hogy a világ mai körülményei közt elkerülhetlenül s igen rövid idő múlva felette sokat, s alkalmasint nem saját hasznunkra fogunk fizetni, ha nincs elég eszünk, ma legalább valamicskét költenünk minhasznunkra, s hogy ehhezképest, bármilly idegenen, nehezen, sőt keserűn esnék is, ha más okbul nem, csak azért is kellene járulnunk valamikép honunk investitiojához, s pedig hova hamarább, miszerint a nagyobb, s nem annyira nekünk használó, de okvetlen ránk rovandó contingensztül menekedjünk meg. Az enthusiasmus ellenben, melly mai nap mind azon szépen hangzó phrasisok által gerjesztethetik és hozathatik mozgásba leginkább, sőt tán már egyedül, mellyek az emberi nem egyenlőségi themája és a nép souverenitása körül keringnek, úgy megijesztené

s annyira idegenítené el eszmémtől mind azokat, kiket tulajdonkép illet a dolog — t. i. kik fizetnének — hogy általuk egyenesen vagy mellékesen, de bizonyára meg fogna gyilkoltatni az ügy; s pedig, mert mi tagadás benne, az illetőknél a szám illyes esetekben azt mutatja, hogy Magyarország mai fejletlen állapotja közt, a népsouverenitás pártolása, mikép az életbe lépjen, nemcsak nem argumentum valami fizetésre, de éppen ellenkezőleg, felette erős argumentum a nemfizetésre, vagy inkább: lehető legnagyobb argumentum bármily nagy fizetésekre, csakhogy a nép, s kivált a nemzet sepredéke, melly annyiszor ruházza a nép nevét magára, most rögtön legalább, mielőtt némi előzvények nem léptek életbe, s azon szellemben-, mint azt manálunk nem egy apostol óhajtáná vagy legalább prédikálja, mindenek fölibe ne kerekedjék.

Az egek ura óvja telekdíji eszmémet ennél fogva minden enthusiasmustul s engedje, hogy az egyedül a számítás körei közt forogjon, s bizonyos vagyok, megnyílik számkra csakhamar olly kincsfő, melly álom és ábránd helyett valahára realitással fogja megvigasztalni az egy kissé nagyobb sikerért bármiben is hiába szomjazó, s ezért némileg már annyira kétségbeeső magyart, hogy bizony vérünk nem egyike, alkotványt és nemzetiséget megmenteni kívánván, olly kevés józansággal s lélekjelenettel cselekszik, mint vízbe fuladó, ki sem a közel fekvő partot, sem az érette evező csónakot nem látja többé, de e helyett szalmaszálak s fényes buborékok után kapkod, sőt a mentésére sietőt magával vonja le a sötét mélybe.

A siker egyik legfőbb feltételéhez azonban, mihez képest olly kincsforrást valósággal meg is nyissunk mint a millyen után én sóvárgok, s mellyből nagyobb szerűek életbe léptetésére aztán bőven lehetne meríteni, az én felfogásom szerint, mint érintem, az is tartozik, hogy az egybegördülő pénz mirefordítása körül csak akkor lépünk egyes-

ségre, mikor már meg lesz nyitva a kérdésben levő kincsforrás, s ehhez képest most, midőn az még nincs megnyitva, ám ereszkedjünk előleges tanácskozásokba, nem bánom, de istenért ne törekedjünk viszonylagi terveinket egymásra erőltetni, mert máskép bizony csukva marad e kincsforrás. S ím ezen pontnál válik el azon út, mellyhez képest felette sokan, s többek közi a felhozott, fizetésre olly hajlandó földesúr is, azt hiszik czélszerűbb eljárásnak, ha mindenek előtt kitűzetnék bizonyos tárgy, és csak illyesnek kitűzése után nyitattnék meg annak életbe léptetésére valami kincsforrás, midőn én éppen ellenkezőleg viszont azt hiszem czélhoz vezetőbbnek, vagy tulajdonkép: egyedül czélhoz vezetőnek, ha a pénzek mirefordítási műtétele, mellyet én az eddig elősoroltak szerint telekdíji eljárásom harmadik műtételül jeleltem ki, csak akkorra marad, mikor már ki lesz nyitva egy bő kincsforrás.

Én sokszor vádoltatám, hogy azok sorába tartoznám, kik különczködési viszketegbül, paradoxok előgördítésében s azok makacs védelmezésében lelik legnagyobb gyönyörüket; illyesrül pedig azért vádoltatám, mert igaz, nem mindig jártam Magyarország mind azon poros és sáros utain, mellyeket szokás s régi előítéletek péczéztek ki, ámde hogy illyest különczködési szeszbul tevék-e s teszek-e, vagy nem-e inkább jobb számításbul, s mert sem fent sem alatt nem függök, de egyedül saját magamtul, ennek eldöntése nem az én dolgom, de másoké s némileg tán egyedül az időé, s azért hallgatván némi, sokak előtt tán különczködő színben mutatkozó utaimrul, hadd szorítsam okoskodásomat ez alkalommal annak megmutatására, hogy éppen nem valami paradoxon utáni vadászat kedvéért, de egyenesen pszichologiai s a gyakorlati élet mezején felszedegedett okok miatt hiszem e jelen esetben azon megfordítottnak látszó eljárást logikaibbnak s czélszerűbbnek, mellyet én tűzék ki, azj, t. i. hogy valami kincstár megnyitása legyen első, s csak

aztán határozassék meg a mirefordítás, mint volna célra vezető és sikert szülő azon út, mellyhez képest sokak, sőt alkalmasint legtöbbször nézete szerint, valami tárgy kitűzésében kellene előlegesen megegyezni, és csak aztán, mikor ebben már egyszer meglett az egyezés (?!) lenne a pénzforrás a szükséghez mérve felkeresendő s felnyitandó. S most nézzük:

„Valami tárgyat tűzzünk ki előlegesen“ — így szólnak a bevett!!) logika utániak, s nem ritkán nagy pathosszal még azt is ragasztják hozzá: „csak a fiút ne az atya előtt.“ S igaz, ez igen okszerintinek látszik lenni, ámde körülményink közt valóban csak látszik, mert Magyarországon annyi a szétágzó elem, olly nagyszám kottyán mindenbe, s annyi szakács főz egy egy rősz levesen, mellyből aztán még sem lesz semmi, mikép valódi önámítás volna azt hinni, vagy csak remélni is, hogy tetteleg bármit keresztül lehessen vinni, mit valami nagyobbszerűnek, életbevágóbbnak, szóval: mit valami nemzetinek címével volna de csak legtávulabbrul is nevezni szabad. Még kicsinyekben is, mint országunk nyomorult képe untig, sőt valóban mennyekbe kiáltólag bizonyítja, csak vajmi ritkán s inkább kivételként tudunk megegyezni, kivált ha pénz forgott fen; mikép gondolhatjuk tehát, hogy valami nagyobbszerűben tudnánk megegyezni, minek életbe léptetésére milliók kívántatnak? Oh ne csaljuk magunkat, soha semmiben nem fogunk megegyezni, és megmarad, legalább részünkrül minden, in statu quo; s pedig mert habár az egész ország egyetemes lakosából marul holnapra mintegy bűbáj által csupa egy-sorba-álló válnék is, azért ha fractiora jönne bármi, mindig fogna egy ellen kettő, három, sőt négy is lenni, ki azt hátráltatni s kijátszani fogná, mit azon egy életbe léptetni akar. Hozzunk csak valamit szőnyegre, mi Magyarország éjszakai részét emelné, de sok pénzbe kerülne, s ne kételkedjünk, ellene fog szegülni kelet, dél és nyugot; javasol-

junk ellenben valamit Magyarország déli részének felvirágoztatására, mire azonban a többi résznek is kellene segíttőleg járulni, s akkor ismét legyünk bizonyosak, kelettel, nyugottal, éjszak fogja állni a déli előmenetel útját.

A hány fő, annyi irány, annyi terv! Ez így áll, s ekkép, ha van még mód, annyi hiúság s koloraposi vágy, és olly felette kevés magát szívesen alárendelő szerénység közt, mint a mennyi honosaikat jellemzi, vagy inkább bélyegzi, valami ollyast életbe léptetni, mi nem volna csupán rideg elv, vagy ingyen járó politikai experimentum, de egyedül valamelyes áldozattal lenne megvásárolható, ha van még mód mondom, illyesmit, minek egy kissé nagyobb-szerű látszata is lenne, köz megegyezés útján életbe léptetni, az csak úgy sikerülhet, ha nem tüzetik ki az eddigi szokás szerint előlegesen bizonyos tárgy, de egészen megfordítva, t. i. az én logikám szerint mindenek előtt valami kutforrás megnyitására pontosíttatnak össze minden erők.

Valamint mindenütt, úgy Magyarorszáiban is tervvel járó s terv nélküli egyedek vannak, azon különbséggel mindazáltal, hogy tán nincs ország a világon, hol aránylag annyi tervező és indítványozó, s annyira szétágzó és tarka barka tervező és indítványozó volna, mint most hazánkban, mihez még az is járul, hogy szinte sehol nem szól olly nagy szám, és olly készületlen s tudatlan szám minden tervhez, minden indítványhoz, mint éppen megint drága honunkban; honnét aztán az, ki valami tárgy előleges kitűzésével ál) elé, t. i. ki a bevett logika szerint procedál, természet szerint egyenesen Paris perpatvar-almáját veti a tervezők serege közé, s köztük úgy szólván háborút indít, mert mindenki terve mellett harczolni hajlandó, midőn ha van valami, mi mind azon tervezőt, indítványozót, belé szólót, s mindenrül ítélőt, mellyekkel honunk olly dús, némi egységére s együttműködésre bírhatná, nem egyéb, mint az én logikám szerinti eljárás, az t. i. hogy ne bizonyos

tárgy tűzesség előlegesen ki, de mindenek előtt valami kincsforrás kinyitása vétség munkába, minthogy egyedül illy procedúra által lehet, ha lehet, mind azon tervező, indítványozó, hozzá szóló, s ítélő tehetséget, melly Magyarországon létezik, s melly ezen pszichologiai eljárás nélkül okvetlen csak egymás elleni vitában emészténé fel magát, némileg egy cél felé irányoztatni, s valamelyes együttműködésre bírni. S pedig mert azon remény fokában, hogy majd az ő eszméje fog annak idején előlegesen lépni életbe, többé kevesebb minden tervező hajlandóbb lesz tervező bajtársival valami kincsforrás megnyitásában, mellyből mindegyik meríthetni reméli, kezét fogni, vállat vetni, mint volna hihető, hogy eddigi eljárásunk szerint, mikor terv terv ellen van állítva, s minden tervező úgy szólván legnagyobb ellenségét látja minden más tervezőben, valaha is egy egy nagyobb szerű tárgy, melly pénzbeli áldozattal jár, valósággal s őszintén pártoló többséget nyerhetne.

Az én eljárási lépcsőzetem egyeztet, midőn azon logika, melly szerint eddig jártunk de semmi nevezetesbet el nem értünk, szétágoztat, s melly ehhez képest tán ülhetik önkény alatt álló országokhoz, hol egy parancsol és a szétágozni akarókat egybeponthozhatja, de azért többek közt éppen ez okból is lehetetlen, hogy üljen szabad alkotványu szerkezetekhez, mellyekben nincs, vagy legalább nem volna szabad más egyeztetőnek léteznie, mint igazi, azaz nem bitorlott szellemi superioritásnak.

Mind ezt tudom nem egy, s tán csak azért mert én mondom, vagy mert sejt, hogy az én logikám szerint tán rá kerülhetne a fizetési sor — mitül, ha tán mást mond is, lelke belsejében idegen — egyenesen hasztalan pedantismusnak, s kimesterkélt szörszálhasogatásoknak fogja hirdetni. Világítsuk ennél fogva a dolgot, melly felfogásom szerint „sine qua non“ fontosságú, némileg még gyakorlati szempontból is fel, a jövő számban.

XXI.

Jelenkor, 99. sz.
decemb. 14. 1843.

A legközelebbi czikk folytatában bátorkodom ez úttal tudakolni azoktól, kik fényszavak és füstphrasisokkal be nem érik, s ábrándot valóságnak, és piczit nagynek nem tartják, hogy ugyan mellyik azon tetemesb pénzázdozattal járó nagyobbserű tárgy, melly körül hihetőleg valami respectabilis többséget lehetne remélleni hazánkban? Ugyan mellyik az? Mennyire én gondolom, tán egy sincs, melly annyira állana annyi előtt olly kedvencz színben, mint a fiumei vasút, mint a fiumei kikötő. És azt hiszszük, mert a vármegyéknél in thesi igen nagy, vagy inkább mint nevezni szeretik, roppant többség nyilatkozott kedvezőleg ezek mellett, azért ebbeli pártoló uri nagy gratiáját akkor is fogná folytatni a többség, mikor egyszer arra kerülne a dolog: fizess, és pedig milliókhoz fizess! Szinte mosolyra, de valóban kimondhatlan keserű mosolyra vonul az ember ajka, ha képzeletében feltűnik azon torzkép, melly illy alkalommal kifejlteni szokott, és előtte ezer variatiokban mutatkozik, mint némulnak el és száguldanak vissza, ha tette kerül a dolog, egymás után mindazon szájhősök, kiknek a világnem látszott elég tágnak lenni, míg fecsegéssel és handabandával lehetett azon bajnokokként vitézkedni, kik a tábor poggyásza mögött tartózkodva, bajuszt pödörve, nagy hangú „illyen amollyannal“ mindent legyőznének, ámde surranjon

el csak egy két golyó, és tüstint legnagyobb szelidségre olvadnak — ezen drága egyedül csatán kívüli fertelmesekek! És ha van ennél valami még nevetségesb, vagy szomorítóbb — mert ugyan mi lehetne búsítóbb elhibázott politikai szerepnél — az valóban nem egyéb, mint azok hiedelme sőt bizodalma, és ezekkel olly sokszor járó kolomposi dagálya, kik illy seregekkel, illy körülmények közt, és illy logika szerint, tudja milly diadal-reményekkel kecsegtethetik önmagukat.

Vegyük tényül: a fiumei kérdés az, mellynek megoldása legtöbb hasznot árasztana honunkra, s hogy e műtétre nem kellene több mint 5,000,000. Azt hiszszük: vármegyei instructio útján többséget fognánk illy roppant summára nyerhetni? Milly kedély és bizalom elég gyermeki, vagy inkább elég ártatlan és jámbor, illyest csak legtávolabbrul is gondolhatni? — Nem fognánk nyerni majoritást, bizony nem, hiszen a magyar színházra, ezen nemzeti panaceára, alig tudunk kicsikarni csak néhány százezer forintocskát is, s ekkép már legelső stádiumában meg lenne gyilkolva a fiumei ügy. Ámde tegyük föl — ezt pedig azért tegyük föl, mihez képest a gyakorlati mező minden stádiumaiban kitűnjék a némileg bevett, s annyiak által jobbnak vélt eljárás czélhoz nem vezető volta — hogy a vármegyénél a szőnyegen fekvő kérdés körül valamikép még is csak kikerekedett egy kis majoritás. S mit fogtunk nyerni? Szinte csudát igaz, de még sem többet, mint a rendek táblája támaszát, mi ugyan sok, de még sem elég, mert hiszen ott vannak még a mágnások is, kiket lehet ugyaa gyűlölni, a mint hogy egynél több hazafi (l) con aniore és sokkal erősebben gyűlöli is őket, mint szeretné a hazát, de számolásbul kihagyni nem; s aztán háltérben van még a kormány, mellyet hasonlólág nem szabad a combinatiobul kifelejtteni, noha bár annak systematisált gyanúsítása megint mai napokban nem egy pimaszra nézve a legnépszerűbb

horgony. Már az 5,000,000 keresztül fog-e menni a fő-táblánál, keresztül-e a kormánynál? Részemről igen, de majoritással biz én soha nem hiszem, és nem azért nem hiszem, mintha a magnási karban és a kormányban — jól-lehet a főrend és a királyi domíniumok által a kormány viselné a kérdésben levő 5,000,000nak igen tetemes, sőt tán nagyobb részét — nem volna áltálján véve, ha így memém kitenni, 5,000,000ra rugó fizetési hajlam, hanem azért, mert az ideák ezer árnyéklati, ezer divergentiái miatt alkalmasint sőt bizonyosan nem fogna a kormányban s kivált a főrendekben találkozni elég hajlam, specialiter a fiu-mei kérdés feloldására megkívántató 5,000,000ban venni részt.

Tudom nem egy hevesb vér, ki belészeretett hazánkba, s azért mint szerelmes vak, és nyugtalanul indulatos is, s melly állapotot ekkép — közbevetőleg legyen mondva — nem szabad az éber hazaszeretettel összekeverni, vajmi nehezen s kedvetlenül kísér engem csak az eddig felhozott bonyodalmakba is. Ámde simább utakon nem lelhetni sikert, hacsak mind azon gordiusi csomók átvágása által nem, mellyek haladásunkat zsibbasztják; milly műtétei azonban, ne felejtjük — minthogy valljuk meg, erre nem egy hon-szerelmesnek volna kedve — egyedül, Nagy Sándornak sikerül, Nagy Sándor pedig nem minden bokor alatt ül, s az ki, mert *salvus conductus* paizsa alatt áll, és mert szája nagy, szerepét *affectálná*, könnyen megeshetnék, hogy elvégre — mert Isten mentsen meg tragoediáktül — egyedül nagy hahotára szolgálna.

Belé kell e szerint tehát ereszkedni a bonyodalmakba, ha siker után vágyunk, és ehhezképest tegyük tovább a szőnyegen fekvő tárgyat illetőleg azt is fel, hogy minden felhozott nehézség daczára, törvénybe ment, azaz: mind országgyűlés mind kormány megegyezett azon 5,000,000-

nak kivetésében, melyet a fiumei ügy életbe léptetésére állítottunk szükségesnek.

Nem akarok ez alkalommal a hozott törvény alkalmazási nehézségeibe ereszkedni, mert igen is messzire vezetne itt csak felszínleg is mind azon furcsa helyzeteket és dilemmákat felhozni, melyekbe már mai mibenlétükben is annyira magasztalt, de ítéletem szerint inkább kiséprendő autonómiáink közt nem egy független népember jönne, ki egy úttal et caules et capram salvare, t. i. incassálni is, de valami, például vice-ispán maradni vagy lenni is akarna; hasonlóul igen elvezetne kitűzött czéломtul, mind azon nehézségeknek de csak kis részét is most érinteni, melyek azon tekintetben vergődnének fel, hogy valljon ki kezelje, és ezen, ki, mikép és milly ministerek felelőssége alatt kezelje az 5,000,000t. A nyájas olvasó, ha honszerem-tül nem akad meg minden tehetsége, a nélkül, vagy inkább: addig is, míg mind ezeket tán más alkalommal egy kissé részletesebben fogná elősorolhatni, maga elgondolhatja, hogy ez bizony bábeli toronyépítés-féle műtétei lenne, melly közt nem egy „ki a szakács és ki a pincér“ vagy „erősen megkötünk, de azért még is szaporán haladj“ féle bohózat adná elő magát.

Kettőre mindazáltal még is bátor vagyok figyelmeztetni.

Mi történik, ha a kivetett 5,000,000val nem jut el Pestrül, vagy nem bánom bármilly más pontrul egész Fiú-méig a vasút, és az sül ki, mi mindig kisül, hogy az egésznek bevégzésére még jó summát, például 3,000,000t rá kell fizetni? Ugyan mi történik ekkor?

Én nem látok más módot, mint az egészet újra az ötvenkét vármegyén, a diaetán, és a kormányon keresztül hajtani, vagy a nagyszombati minta szerint megakadni. Már a keresztülhajtás fog-e a munka illy stádiumában menni, mikor ki fogták magukat alunni az enthusiasták, és ehhez-

képest átlátni, hogy meleg vér néha erősen nagyító üveg, a nem entusiasták ellenben, kik már rég megunták a fizetést, még nagyobb hidegségbe sülyedendnek; bizony alig ha! Emlékezzünk csak, milly szent (?) fanatismus vitte a magyar színház dolgát, igazi öröm volt látni! Ellenség és jó barát egyiránt gázoltattak sárba. S írjunk ki most nem milliókat, de csak néhány százezret, és én szívesen mellette volnék, mikép cserfa-tűzzel égjen, mit fellobbantani a nyers hév csak szalma-lánggra birt, és árva fejemre bizony nem hiszem, hogy az ötvenkét kis királyság segítségre jönné, szerencsétlenül, igaz, de azért még is megszületett ivadékaik.

Fel lehetne ugyan tenni, s tegyük fel, miután már mindent fel akarunk tenni, hogy olly szigorúlag számíttatott ki előre a költség, és olly kevés akadémossággal valának a tervek előleges megvizsgálásában az ezernyi illetők, és e fölött a szükségnél jóval nagyobb summa is íratott ki, mikép bizonyosan nem fogná illy ráfizetési eset előadni magát, s e szerint csorba és idő vesztés nélkül, úgy mint tervezve volt, életbe lép a fumei vasút és kikötő.

Igaz ugyan, hogy mind azon nehézségek meggyőzését, mellyeket előhoztunk, és kivált a most végkép érintett idővesztés nélküli készségét a vármegyéknek és egyéb illetőknek a tervek megvizsgálásában, s a szükségesnél jóval nagyobb summának kiírásában, egyedül különös bátorság, melly semmin nem kételkedik, vagy rendkívüli ártatlanság, melly sehol nem lát kijátszást, tehet fel. Ámde azért nem akarok vonakodni, és megengedem, hogy mind ezen nehézségek legyőzettek, s készen áll a vasút és kikötő.

Gyötrelmeim, aggodalmim, ez okbul azonban korán sincsenek megszüntetve még — s ez a második, mire figyelmeztetni kívánok; nincsenek megszüntetve pedig azért, mert egy az eddigieknél még sokkal fontosb szempont forog fen, melly nincs és nem is jöhet a bevett úton tisztába, az

t. i. hogy valljon meg fog-e felelni Fiume kikötője és az oda vezető vasút mind azon várakozásnak és reménynek, mellybe a fizetők roppant serege ezer árnyéklatokban ringatá magát.

Tudjuk, hogy a rest és tudatlan rendszerint mindig valami másban keresi üdvét, mint saját értelmes munkájában. Drága vasút és kikötőnek életbe léptetése, Magyarországnak, mi tagadás benne, felette sok, hogy ne mondjam, legtöbb törvényhozóit, a dicső korteseket t. i., kikiül a rest-ségi és tudatlansági minőséget a legméltatlanabb sem tagadhatja meg, ennél fogva alkalmasint nem arra fogja ébreszteni, hogy többet és czélszerűbben mozogjanak s dolgozzanak, hanem a jó remény fejében, hogy a vasút és kikötő által majd meggazdagulnak, éppen ellenkezőleg, még nagyobb nemtevésbe süllyesztendi őket. Előre látható tehát, hogy valamint soha sem felelt meg a leghasznosb is minden várakozásnak, noha az áltálján véve legjótékonyabb volt volna is, szintűgy fog ezer meg ezer egyed a fiumei vasút és kikötő által reményeiben kijátszatni, habár az egésze nézve világos leend is azok hasznos léte.

Erre ugyan azt lehetne mondani: „mi gondunk a tudatlan rest tömeggel, fenáll az út s kész a kikötő, haszna pedig elismert; morogjon, zsi bongjon ennél fogva, tessék, majd átlátja, hogy közvetve rá is háramlik haszon, ha pedig nem látja, lássa!“ S igaz, ezt el lehetne s felette kényelmesen el lehetne mondani; nekem is nagy kedvem volna hozzá, nem tagadom. Ámde kérdem — és ez a főszempont, mellyet a rövidlátó észre nem vesz, mellynek kellő tekintetbe vétele nélkül azonban lehetetlen, legalább constitutional utakon, honunk szakadatlán felvirágzását eszközteni — ugyan ki van-e merítve, el van-e rendelve Magyarország szüksége, egy fiumei vasút és kikötőnek életbe léptetése által? Ha el van rendelve, ha ki van merítve, oh akkor rögtön életbe vele, s ha máskép nem, tűzzel vassal,

és veszszén e műtétei alatt ki vesz, a zszibongó tudatlan vad rajt pedig vigye ármány, ne bánjuk; saját magunkra azonban egy úttal húzzunk haláli ravatalt, mert ha egyéb kifejtésre nem képes honunk, mint egy utacska készítésére, egy kikötőcske-tisztításra, akkor létünk valóban egyenesen nyavalygó aggastyáné, kinek legjobb helye kályha mögött. Amen.

Oly rosszul azonban, a nélkül hogy felfuvalkodásra éppen sok okunk volna, még nem állunk, sőt ha kifejthetésünket, és mind azt, mit még tanulunk s tennünk kell, ifjúsági symptomákul szabad vennünk, csak most fogunk lépni az élet mezejére, mikép a fiumei kérdés bármilly óriásinak és szinte elérhetetlennek mutatkozzék is *az, a törpékhez annyira szokott szemeinknek* ma, azért bizony még sem egyéb, mint kis töredéke, vagy inkább csak szeme ezer teendőink hosszú lánczolatának.

És ezt, úgy hiszem, senki sem veszi kérdésbe. Ámde ha így áll a dolog — az pedig valóban így áll — akkor ha rákerül a sor, és ennek szaporán rá kellene kerülni, ugyan mikép fogjuk tenni előmenetelünk második lépését, mikép eszközteni t. i., hogy ismét magára váljaljon néhány milliót az ország, például: egy Pestrül Etdélybe vezetendő vasút vagy vízcsatorna életbe léptetésére? kérdem, mikép és milly probabilitások közt fogjuk tenni e második lépést, az aztán bármi legyen is, ha a tudatlan rest tömeg, melly patrio more a sült galambot várta a vaspálya és kikötő következtében, azt fogja, mint suo tempore bizonyosan teendi is — mert hiszen különös szorgalommal tanítják őt illyesekre — rivalgni, hogy áltáljában csak az aristocrazia, néhány dús kereskedő és here mágnás élvezi a haza zszírján készült vasutat és kikötőt, a nép és a szegényebb sorsú ellenben legtávolabbrul sem érzi hasznát, sőt nem egy fuvaros, nem egy napszámos veszté általa véres verítékén szerzett kenyerét sat. sat.

Ugyan mit fogunk tenni, ha zsarnokaink, a népszenvédelekkel ügyesen kaczerkodont tudó kortesvezetők, majd akkor, mikor honi kifejtésünk második lépését fogjuk tenni akarni, így mint most említem, szólandnak, és a felfogásuk szerint rászedett nyers tömegeket ovakodásra intendik, miszerint másodsor ne hagynák magukat rász utakra vezetni, azaz, ne járuljanak valami ollyashoz, mi csak a nagy uraknak, meg az aristocratíanak hasznos! sat.

Mit fogunk tenni, ha akkori zsarnokaink, kik tán nem lesznek annyira haladók, mint a mostaniak, így szólandnak? Pedig így fognak szólni, betürül betüre így. Hiszen most is így szól többsége, ha fizetésre kerül a dolog, most midőn százezrek igen, de milliók legalább még nem okoztak a többségben fizetési nauséat.

Nem fogunk mozdulhatni, és olly helyzetben leszünk, mint nem egy, ki sietségében elhagyá a meleg szobát, mielőtt kinyitva lett vala a kapu, és ekkép a pitvarban fázik; sőt jobban mondva, úgy járunk, mint járt Ezsau a tál lencsével, azaz: mi is egy kis rögtöni, de határozott kéjü kedvcsosszanásnak kielégítése végett áruba fogtuk bocsátni jövő örömeink határ nélküli kifejthetését, minthogy némileg csapdába fogtuk magunkat csípni, mellyből nincs menekvés, hacsak anticonstitutionalis, azaz szabad értekezés és többség nélküli úton nem.

Mik után úgy gondolom világos, hogy az általam tárgyalt és roszalt eljárás ut valóban helytelen, s nemcsak azért, mert azon, mint észrevehette a tisztelt olvasó, alkalmasint már első stádiumában megakad minden nagyobb-szerű, hanem főképen azon okbul, mert minden további nagyobb-szerű haladást, mellyet Magyarországon, hol kivált anyagi tekintetben olly annyira hátra vagyunk, közös pénzbeli részvét nélkül nem eszközölhetni, mint szinte láttuk, constitutionalis formákban teljességgel lehetlenné tesz, és ekkép azon szomorú dilemmába helyzi a hont, hogy vagy

legelső nagyobbszerű lépése után ismét előbbi tespedésébe sülyedjen, vagy alkotmány kívüli formák segítségével lépjen elé.

A nagy terjedelmek tulajdonosa, ha ezeket nagyobb jövedelemre emelni akarja, sem cselekszik jó logika után, ha disponibilis pénzek nélkül sok részletekkel a körül zsbasztja tehetségét, hogy mi mindent volna életbe léptetni jó, mert illy eszközlés által ha természetileg nem bizalmas, egyedül hasztalan légvárokat épít, ha ellenben merész, mint honunkban százezernyi a példa, tönkre teszi magát. Szeressen előlegesen derék hitelt magának az illyes, mellyből bőven meríthetni, és aztán tervezzen okszerintileg, s gyümölcsöt aratand, ha pedig nem bír szerezeni magának hitelt, folytassa ügyeit, minél egyszerűbben, mert így ha nem virágzik is fel, legalább idő előtt el nem hervad.

Még egyes birtokosnál, kiben ekkép unitas van, vagy illyest legalább feltehetni, sem célra vezető, valami terv előleges kijelelése, de még ennél is meg nem akadó pénzforrásnak kinyitása első; s ha ez áll, a mint valósággal áll, akkor annál kevesebbé józan illy eszközlés honi investitionk kérdését tekintve, s pedig mert statusban és kivált nálunk nemcsak bel szerkezetünkhez és kül körülményeinkhez, de szétágzásra hajlandó egyediségünkhez képest is minden van inkább, mint unitas.

A kérdés, melly körül Ítéletem szerint politikai eljárásunk főtényezőinek mozognia kell, az: akarunk-e nemzetileg újjáalakulni, vagy beérjük-e eddigi ringyrongy foltozással.

Ha ez utolsóhoz hajlunk, ám akkor — azonban nem, mert ez lehetetlen, és ekkép ez esetet fel sem téve, mint tényt megállapítottnak akarom venni, hogy mind azok, kik e sorokat olvassák, s kikre okok által hatni s velük frigyre lépni kívánok, nemzetileg, és ekkép igen sokakban egészen új gyökerileg vágynak alakulni. S ha így, akkor, mennyire pénzbeli előlegezéssel és együttműköléssel közelíthetni e

czélhoz, vagy inkább: vethetni meg e czélnak alapját — s illy alap nélkül semmiben, de még szellemiben sem lehetni igen elő — akkor egyezzünk meg az én logikámban, a helyett t. i., hogy külön terveink miatt tán egymásra puszkáztatnánk, egyesüljünk inkább minden tehetségünkkel valami bő kincsforrás megnyitására; mi honunkra nézve éppen azon logika volna, mellyet a felhozott földbirtokos esetére jegyzék ki leghelyesbül, s melly logika statusgépezetinkre alkalmazva, mit csak az eddig mondottak után sem tagadhatni, bizony egy kissé messzebbre terjed, mint mind azon honszerelmeseknek szerelmesekhez illő combinatioja, kik jóllehet szünet nélkül hordják ajkaikon a haladás szent ügyét, s mind azokat gyanúval s néha legméltatlanabb gyanúval érintik, kik chorusukba nem intonálnak, azért a haladásnak de csak legelső lépcsőzetit sem fogják fel kellő mélységében, a teendő második lépésrül, valamint arrul, hogy néha az első lépés, melly nem volt logikai, már a legközelebbit is megakasztja s lehetlenné teszi, mint tenné például a fiumei, vagy bármilly más több milliókra rugó ügy, nem is álmodnak.

XXII.

Jeleitkor, 100. sz.
decemb. 17. 1843.

Honunk szükségei roppantak, s valóban elannyira, hogy az, ki ámitás nélkül át bírja tekinteni azoknak aggasztó sorát, lehetetlen, mikép el ne csüggedjen, s mint a példabeszéd tartja, mindent szegre függeszteni ne legyen hajlandó. S ha van valami, mi az így látókban némi bátorságot és önbizalmat szülhet — melly tulajdonokat, közbevetőleg legyen mondva, nem szabad azon merész szeszszel egybekeverni, mellytül sok csak azért pezsg, mert orra hosszánál nem bír tekinteni tovább — az valóban nem egyéb, mint azon mindenünnen borongós körülményink közti reménynyilas, mellyen keresztül az mutatkozik, hogy tenger bajaink daczára mégis diadalosan üdvarpartra köthet ki annyi viharokkal küzdött és elsülyedéshez sokszor már olly közel volt nemzeti bárkánk, ha fel-felcsosszanó, honszerelemtül ittas ide oda kapkodások helyett, éber előrelátás és szilárd következetesség ad annak irányt.

Ismerkedjünk meg ennélfogva minden akadálylyal, melly utunkat állja; egyre se húzzunk fátyolt, egy körül se ringassuk magunkat ámitásokba, mert le nem győzve csak úgy számíthatunk diadalra, ha azokat lehető legtökéletesb világba állítjuk, de egy úttal — és e körül forog a dolog — magunktul lökvén gyermekhez illő veszély előtti szembehunyást, vagy egyedül rövidlátókat bélyegző vitézségi

handabandát, éber előrelátással hosszú időkre ki is tűzzük politikai eljárásunk ösvényét, és bár piszkoljon, bár üldözön éretlen viszketeg és iskolás dacz, azon szilárd következetességgel meg is maradunk.

Sem idő sem hely nem engedi a mondottak terjedelmesb és részletesb kifejtését megkísértenem; annak alkalmazása a tárgyalás alatt levő kérdést illetőleg azonban egyszerűleg abbul áll, hogy honunk investmentalis ügyét tekintve, mennyire ez egyedül pénzbeli segedelem által oldathatik meg, melly körül statusszerkezetünknel lógva mindig a legnagyobb nehézség fog forogni fen, olly alapra állítsuk, mikép aztán kifejtési progressiónkba ne tétethessék egy könnyen többé akadály, de szakadatlan egy haladási lépés követhesse a másikai; és a milly alapot, mint láttuk, egyedül sőt kirekesztőleg legközelebbi cikkemben kitűzött eljárási logikám szerint rakhatni meg, úgy tudniillik:

Ha nem valami egyes tárgy előleges életbe léptetésére pontosítatnak össze a felébredt s valaminek kiállítására sóvárgó erők, de ezek mindenek előtt egy bő kincsforrásnak kinyitásában gyakorolják egyesült hatásukat. S ugyanis, mert láttuk: hogy bármilly tárgynak életbe léptetésével fognék is megkezdeni pénzzel járó haladásunkat, ha ez olly kedvenz volt volna is, mint a fiumei kérdés valósítása, azért a hihetőség minden számai szerint az még is olly nauseát fogna minden újabb teherhordás iránt a nagyobb számban okozni, mikép valódi, azaz szakadatlan nemzeti és constitutionalis progressiotul tán messzebbre fogtunk volna a fiumei kérdésnek életbe léptetése által esni, mint ha az elmaradt vala, minthogy a nagyobb számra olly általjános javítások, mint például a fiumei kérdésnek valósítása, jól—tevéleg nemcsak felette lassan, de mint nálunk teszem a gőzhajók, egy ideig némileg még károsan is hatnak, és eképp nem csuda, sőt okszerinti következmény, ha a nagyobb szám, mellyre nézve nem a messze fekvő és a némileg

problematicus, de egyedül a pillanati, úgy szólván kézzel fogható haszon argumentum ad hominem, mindent megakaszt — kivált ha illyes műtéteire még alkotmányos joga is van — mi nem hónapos saláta-féle, de cserfaként csak később időkben emelkedik fejedelmileg.

Az én két garasos tervem és eljárási logikám szerint, mint az eddig tárgyaltakból kitetszik, a nélkül hogy előle-
gesen a körül pörölgetnénk és viaskodnánk, milly nagyobb-
szerű de pénzzel járó lépéssel fognók megkezdeni civilisatioi
pályánkat, mindenek előtt egy harminczöt évre, vagy leg-
alább hosszabb időre terjedő és száz milliót fölülmúló kincs-
forrás nyitattnék meg; mellybül meritve aztán, ha illyes
meg volna nyitva, tüstint megkezdhethnénk bármit, például:
a fiunei kérdésnek életbe léptetését, és nem csak — mire
vigyázni kell, mert ez tünteti ki tervem és eljárási logikám-
nak egy kissé mélyebb és helyesb voltát — minden nagy-
szombati vasút-féle, hanem minden utóbbi megakadások
veszélye nélkül is, s pedig mert, kerüljön az érintett vasút
és kikötő kétszer sőt háromszor annyiba, mint a mennyire
számított, vagy a sok belé nézők, és a terveket consti-
tutionalis éberséggel és ex officio tudománnyal és tán
egy kis .fitogtatással is megvizsgálók által reducáltatott az,
hagyán, fel fog azért épülni egyik mint másik; és színügy,
rivalgják ezek életbe léptetése után bár százezrek, mi egyéb-
íránt nem mindig szokott a valónak legbiztosb eriteriuma
lenni, sőt süljön apodicticai szabatossággal ki, hogy kár
sőt káros volt ezekre annyi pénzt költeni, és ez is további
előmenetelünket tekintve tökéletesen közönyös, mert sem
százezrek pletykája, sem azon netaláni eset, hogy az elért
czielok nem feleltek meg a várakozásnak, nem fogják a tör-
vényhozást hátráltatni, mikép szakadatlanul ne folytassa
pénzzel járó nemzeti előmenetelünk második harmadik és
még több lépéseit is, minthogy olly könnyen nem fog kime-
rítettetni a megnyitott kútfő, és ekkép csak később vagy

már tán csak akkor fog azon eljárásnak szüksége beállani, valami pénzzel járó ügyet Magyarországnak ötvenkét vármegyéjén, alsó és felső tábláján és kormányán, hajótörés nélkül keresztül eveztetni, mikor mind szellemi mind anyagi tekintetben már olly előrelépéseket fogtunk tenni, mihezképest az illyféle műtétei, melly most valóban a legszilárdabb lelkületűt is elgyengíteni képes, ideig óráigi nehézségeiből némileg már ki fogott vezetgetve lenni.

Mikhez képest nem hiszem, hogy csak az előadottak után is valaki, ki honunknak nagyobb szerű és halasztás nélküli felvirágzását szomjazza és nem rabja valami egészen elhomályosító kedvencz rögeszmének, mást választana — ha t. i. „kész fiumei vasút meg kikötő, vagy illyesféle bármi nagyobb szerű,“ „s egy már megnyitott száz milliónál magában jóval többet foglaló kincsforrás“ közt lehetne választania — mint választaná ez utolsót; s természetesen, mert a választás tulajdonkép tízszer vagy tán húszszor nagyobb, és tízszer sőt tán húszszor kisebb summa közt volna teendő, és e szerint azon kis elmaradást egy messzebbre számoló sem venné tekintetbe, mellyhez képest például a fiumei ügynek úgy szólván már megszületett léte alá volna mind azon születéseknek rendelendő, mellyek habár egy kissé később is, a tízszer sőt húszszor gazdagabb kincsforrásban vennék olly hihető, sőt bizonyos eredetüket.

A választás azonban nem így áll, mert hiszen valamint sem vasút, sem kikötő nincs életben még, szintolly kevésbé létez valami már megnyitott kincsforrás; és ekkép egyedül a körül forog a választhatás, hogy valljon mit lehet ceteris paribus könnyebben vagy csak áltáljában is elérni, és főkép minek lesz nagyobb haszna: egy egy előlegesen kitűzendő tárgy, mint például a fiumei ügy életbe léptetésének-e, vagy egy ollyféle kincsforrás megnyitásának, melyet én tervezek, és hogy ehhezképest nem éppen a kedvenczebb, sem nem a könnyebben kivihető tárgy életbe.

léptetésére lenne a köz kiállító tehetség előlegesen egybe-pontosítandó, hanem arra, mi ha nehezebb is, megbiztosb és legtöbb gyümölcsöt ígér.

Nem akarom s nem is tartom szükségesnek, az eddig elősoroltakat itt bővebben elemeznem, mert ki érteni kíván, az úgy is ért, és e mellett lehetetlen efféle tárgyakat, hol a „pro et contra“ lehető legnagyobb szigorúsággal volna latba veendő, újságlap által ex asse és ex professo kimeríteni. De azért a következőknek felhozását, ha ez által az ismétlés hibájába még a szokottnál is erősebben esném, még sem mulaszthatom el.

Tervem kivitele, egy előleges kincsforrásnak kinyitása t. i., ha határtalanul több nehézséggel s munkával járna is, mint bár a legfényesb és legtöbbet ígérő, de előlegesen úgy szólván kiszemelt, és ekkép minden esetre némileg isolált tárgynak életbe léptetése, azért még sem volna a lángoló, de azért nem kevesebb éber hazafiúi lelkiületnek szabad a nehezebb munkátul visszaretteve, a könnyebbnak adni elsőséget. Nem volna pedig illyest tenni azon mindent legyőző okbul szabad, mellyet már előhoztam, mellyet nem méltányolhatni eléggé, s mellyhez képest nemzeti átalakulásunk ügyét tekintve, nem arrul van és lehet szó, hogy habár legszaporábban is, egy isolált lépéssel haladjunk elő, melylyet azonban, noha az csak kezdete volna egy nemzethez illőbb rendszernek, alkalmasint ismét egy századi pangás fogna követhetni, hanem az forog fen, hogy elvégre meg legyen, habár valamelyes időnek áldozatával is, egy olly kifejtési progressionak alapja vetve, mellyet sem egyesek önkénye, sem a sokaság daczoló parancsa, egy hamar és egy könnyen sarkaibul ismét ki ne dönthessen, és melly alapot, úgy hogy aEtán szakadatlanul ne csak nyomorult hátramaradásaibul bontakozhassék ki vérünk, de előmenetileg is megvívhasson más nemzetekkel, egyedül úgy rakhatni meg, ha minden hazafi, kinek hona, s kivált annak

jövendője drágább, mint volna édes: saját maga, és ezen, anyiak előtt legnagyobb bálványnak ephemer fénye, szent frigyre lép, és később zarandoki megtagadással, ha ismeretlenül, félreismerve, felejtve, sőt üldözve is, anyaföldünknek oily növényeit öntözgetni és ápolni, mellyek ha később is, de egykoron nemzetileg fognak felvirulni, mint elég hiu lehetne ollyasok szapora felnövesztésére gyakorolni erejét s csábítani másokét, mik inkább saját nevére deritnének némi úlfényt, mint emelnék a köz hazának díszét, hírét

És ha ez így van, akkor habár ezerszer súlyögb volna is tervem kivitele, mint bármilly fényes de egyes tárgynak, mint például a fiumei ügynek életbe léptetése, még is inkább annak mint ennek kivivására kellene őszinte frigyre lépni. S tagadhatlanul; mert tervembül, a fiumei ügy mellett, előmenetelünknek egy egész lánczolata, mellynek egy szeme a másakra hat, veheti, sőt ha józanul cselekszünk — s ez csak tőlünk függ — bizonyosan veendi is eredetét, midőn minden egyéb, például a fiumei ügy, legjobb esetben előmenetelünknek egyedül isolált lánczszemeként fogna fénydegélni, és a mondottak és eléggé szívre nem vehetők szerint, alkalmasint még további kifejtésünk útját is állani.

Egy eldönthellen ok azonban még is van, melly mind e mellett engem is arra bírhatna, hogy tervemtől elállva, valami egyes, teszem a fiumei ügynek életbe léptetési műtételéhez, csatlakozzam erőm szerint. Ezen ok pedig az volna, ha valaki nem is tökéletes világba, mert ki volna illyesre képes, de legalább a hihetőség derűjébe tudná állítani, hogy tervem kivihetlen, a fiumei vagy illyféle nagyobb-szerű ügy ellenben kivihető.

A probabilitások azonban mind azoknál fogva, mellyeket e tárgyban már előhordtam, és mind azon pro és contrákhöz képest, mellyeket magamban ellatoltgattam, és mellyeknek vajmi hesszú sorát bírnék itt felhozni, bennem mind inkább érlelik azon meggyőződést, hogy emberséges

jó akarattal és szilárd józan eljárással, mint ma állnak fölöttünk a csillagzatok, mellettünk a viszonyok, és alattunk a-körülmények, mindent mindenbe véve, szintolly könnyű sőt tán könnyebb volna tervemnek kivitele, mint valami ügynek, s lenne bár a fiumeinek, tökéletes végbehajtása és sikere; mi utolsót — közbevetőleg legyen mondva — nem kell egybezavarni efféle ügynek netaláni törvénybe iktatásával, minthogy — mint a tapasztalás untilig mutatja—vajmi sokat-eltűr s elszenved a papiros, mi azonban azért valódi életre és egészségre még nem virul.

A nemzetnek előmeneteli küzdelmiben úgy mutatkozik dagály és apály, mint a habos tengernek mozgalmi közt. Most dagály pontján van vérünk. Tán csakhamar ismét apály felé forduland. Ki tudja! Használjuk ennélfogva a mostani pezsgőséget, míg lehet, s ha már tenni akarunk, tegyünk inkább derekast, miveljünk inkább gyökérbe vágót, mintsem hogy örökleg, jobbadán csak ámitásokkal, és legfeljebb *Sét-szegiekk*el, sőt némi apostolok szerint, egyenesen még most meg nem érettekkal, s ekkép lehetetlenekkel, vagy ellenkező esetben kénytelenül mindent lobba lázba hajtókkal vesződnénk és a drága időt hasztalanul, vagy aránylag felette csekély nyereséggel kimerítenők.

Bizonyos előkelőknek, kinek osztálysorsosait én nem egyszer később kelőknek neveztem, ki felette sok vagonnal, de annál kevesebb renddel birt, és kit ekkép sokan „nagy úrnák,“ némellyek ellenben ollyasminék tartottak, mit a köz életben tékoznak szoktak nevezni, illyesnemű előkelőnek mondom, egy igen becsületes és a szokottnál egy kissé messzebbre számoló gazdatisztje volt. Egyik költött, másik szerzett. Sőt míg az első azon törte fejét, és másan nem igen törte, hogy valljon mikép szórhatná pénzét a világba legízletesebben és legfényesebben, addig a második egyedül a jövedelmek minden módoni nagyobbítása végett törte gyötörte magát. A viszony gyönyörű

volt, tökéletes gép! Csakhogy a szegény gazdatiszt éjjel nappali fáradozásának daczára, az ekkép fenálló aránysúly és újabb teoria szerinti munkaelosztás még is napról napra mind inkább megbomlott; s csak azon okbul, mert míg a „költő” nemcsak rendes jövedelmét költötte rendesen évenként, de rendszerint még ezen túl is többet kevesebbet, vagy inkább: többet és többet, addig a „szántóvető” bármikép csürte csavarta volna is, bizony még a rendesen behajtandó évenkéntit sem bírta kiállítani, és annál kevesebbé valamicskével többet, de e helyett kevesebbet s még kevesebbet. S illyest egyszerűleg azért, mert a „költő” igen is haladott, a jószág ellenben nagyon is pangott; felette nagyon pangott a jószág pedig egyedül és igen természetileg azon okbul, mivel a költő, jóllehet igen szeretett volna minél többet és többet költeni, azért még sem határozhatta soha is el magát, noha megnemszűnőleg fel volt erre kérve, hogy jószágának investitiójára, mikép az aztán erősebben jövedelmezzen, valamicskét félre, vagy inkább hű tisztjének kezeibe tegyen. És ez így ment jó ideig, azaz: mindig ferdébb s ferdébb állásba jött ezek következtében a felhozott költő és szántóvető közti gépezet, míg elvégre oily annyira közelített az tökéletes megbomláshoz, hogy mint electricai ütés által egyszerre igen nagy félelem szállja meg a „költőt”. Észreveszi ezt hű tisztje., és e felette kedvező pillanatot lehető legjobban használni akarván, nem ijesztgeti urát koldusbot-féle képekkel, mert tudja: költő könnyen kétségbe eiik, minél nincs rosszabb, szinte nem törekedik egyes tárgyak, például: birka-aklok, pálinkaházak, czukorgyárok és effélék kiszemelt életbe léptetésére kicsikarni tőle valamelyes pénzt, mert itt megint saját gyarlósága jutván eszébe így okoskodik: ha a legelső javítást elhibázom, az talán nem felel meg a várakozásnak, s e mellett néhány véletlen jó termés miatt ismét felbátorodik uram — a mint bizonyosan felbátorodik, mert illy uraknál „passato il pericolo, gabbato

il santo“ — akkor soha őt új investitora többé nem bírom. S azért most van idő, messzebbre hatónak megalapítására. Mihezképest a szemes gazdatiszt ismervén az emberi természet gyarlóságát, s e fölött tudván, hogy mit ma szalasztasz el, ha arra kedvezőleg állnak a csillagzatok, azt néha századok sem hozzák többé vissza, bátran és ügyesen megragad időt s körülményt, s szerencsésen ráveszi költő urat, hogy ezentúl ajószágnak nagyobb jövedelmeztetése és mind inkább felvirágoztatása végett abba évenként rendesen és változatlanul bizonyos előre elhatározott summa fektessék, s pedig arra, mire annak idejében legnagyobb szükség lesz, vagy mi hihetőleg legtöbb gyümölcsöt teremtend.

S ugyan mi sikere lőn? Nem kevesb mint egy azelőtt parlag és sivatag vidéknek mosolygó viránynya átvarázslása, hol lakhelyét a szerencse út fel, minthogy éppen azon arányban, mellyben a több tehetség neveié a munka eredményét, ez pedig a munkálási vágyat, s megnemszűnő lánczolatban e kettő viszonylag egymást, szint azon arányban nőtt megnemszűnő munka közt polgári erény is, az emberi szerencsének e nélkülözhetlen alapja, mellyet azonban henyesség még soha nem rakott meg; a magát szinte már tönkre tette előkelő végre mind inkább és inkább megismerkedvén a halhatatlan embernek szebb örömeivel, t é k o z költőből, bőkezű és gyakorlati honpolgár lett, ki egekben kereste ugyan inspiratioit, de azért az emberiség szebb virágait a jobbakkal és nemesebbekkel még is e földön ápolta.

Honunk legtöbb lakosa, s kivált nagyobb része azon osztálynak, melly törvényeinkbe hat, és melly ekkép — oh ne csaljuk magunkat — vérünk s alkotványunknak élet és halál közti ítéletét tartja kezeiben, nem átallom ezennel kimondani, habár fejemet koczkáztatnám is, egyenesen a most felhozott tékoz költő szerepét játsza, játsza pedig századokig. Erejét nem kímélvén, sőt nem ritkán vajmi nevet-

séges torzképileg túlbecsülven, idejét pedig rendszerint, mintha rá soha nem fogna kerülni végóra, bűnös hanyagsággal fecsérélven, oly könnyelműleg költi egyiket mint másikat, tehetségének öregbítésére ellenben mit sem tesz, vagy tesz törpét, sőt tesz ellenkezőt, és mind e mellett még sincs magasság, mellyet költő mámorában elérni ne vágyna, sőt gyermeki viszketegében elérni ne remélene.

Itt van ideje azért, hogy ki hónapához hű, s ki önlábán áll, őszintén egyesülve, a felhozott hő gazdatiszt példáját kövesse, mikép aztán honunk, sok hiába költött, vagy költőileg költött tehetségnek s időnek elfecsérlése nélkül, szakadatlan haladhasson a világi köz polgárosodás mezején; minek alkalmazása a szőnyegen fekvő tárgyat illetőleg abban áll, hogy hazánkban rögtön most, mielőtt tán ismét kihülne a mai lelkesedés, vagy tudja az ég mily bonyodalmakba keveredhetnék honunk — és ugyan ki látja csak a legközelebbi huszonnégyszáz órát is? — s ekkép mielőtt késő volna, oly finansiális kútforrás nyitassék meg, melly legalább legközelebbi időkig szolgáljon kezességül, egy könnyen ismét félbe nem szakadható nemzeti előmenetelnek.

Legyen csak kinyitva illy forrás, és ne búsuljunk a többen, mert valamiben aztán bizonyosan meg fogunk egyezni, mi ha sikerül, jutalmunkat fogjuk lelteni benne, ha pedig nem, akkor a második lépést okszerintiebben teendjük, és ekkép minden esetre haladni, és semmi esetre ismét pangásra hidegülni nem fogunk többé, s hamarább mint gondolnók, édenne válik most szegény, akkor gazdag honunk.

XXIII.

Jelenkor, 101. sz.
 Novemb 21. 1843.

Miután még ez év folytában, melly már végére jár némileg s mennyire a mostani körülmények közt lehet, be kívánom rekeszteni, telekdíj körüli esméimet, s mint kinyilatkoztatám, egyedül bizonyos föltételekhez kötve fognék az agitatio mezejére lépni, a netalán diadalosan kivívott közteherhordási elv alkalmazását pedig akkorra hagyandanám, mikor már ki fogott volna nyitattni valamellyes, egy könnyen ismét be nem hegedhető kincsforrás, ez úttal csak röviden tárgyalhatom bizonyos Morionnak, és egy magát még csak később nevezendő mágnásnak, eszmém ellen gördített nehézségeit.

Morion bölcselkedése, melyet itt *) alatt egész kiterjedésben közlök, noha rövid, és mézzel s bizonyos udvariassággal beburkolt, azért még is tökéletesen felleplezi előttünk

*) Ösztönöztetve Széchenyi István gr. felszólítása által, melyet adó-czikkei egyikében tett, e következő ellenvetéseket vagyok bátor röviden s ha szükség lesz, bővebben is, előadni „Két garas“ című indítványa ellen:

1) Az indítvány alapja, a telek-díj, igazságtalan, mivel a száz millió kölcsön által eszközözlendő haszon az egész hazát illetvén, közösen is kellene hatni mindenkire, s mégis az indítvány azt tartja, hogy csupán a földbirtokosak járuljanak a teherviseléshez.

2) Nincs előadva, ha valljon az úrbéres telkekért a földesúr fizessen, avagy a jobbágy, vagy pedig, — leszámítván azon terhet, mennyiben

tisztelt szerzőjében, nem átalom mondani, azon: hazáját, mint követeli sőt tán hiszi is, mindenek fölött bálványzó, de ezért annak terheiben részt venni még sem akaró speciest, mellyben honunk fájdalom! olly dús, s mellyet több felette hasznos tulajdonok mellett az is jellemez, hogy gyűlölsége s antipathiája a mágnások s altalján véve a magasb aristocrazia ellen olly vakító és olly mindenek fölötti, mikép

már az adó nyomja, — azon arányhoz képest, mellyben a földesúr a jobbbágyi telkeknek hasznát veszi, közösen?

3) Az első számú ellenvetés szerint csak A földbirtokosok viselvén a terhet, úgy látszik, hogy nem is egyebet, mint csupán az oligarchia vagy legalább az aristokratia javát czélozza; azaz: minthogy legnagyobb részben azért vétetnék föl a százmillió kölcsön, hogy az eladósodott nagybirtokosok megmenekülhessenek az uzsorától, az indítvány csak ezen osztálynak eszközlené javát, pedig kérdés, ha vajjon nem hasznosabb volna-e, ha kissé meg fonnyadnának aristokratáink; absentista legalább minden esetre kevesebb lenne s ezenkívül az igen félszeg terv, melly csajt egyik részben, a vagyonoson, segít, a másikat pedig egészen kihagyja a szimításból. Anglia bajainak is ott van legnagyobb jelensége, mint azt ezen évben a tory ministeriumnak egy tagja a lord Howk beszédjére megjegyzé, hogy a vagyonos osztály naponta inkább gazdagodik, a szegényeké pedig naponta inkább szegényedik.

4) Ezen tekintetből igeit politikátlan a terv, mivel elkülönítő osztályt képez a polgári társaságban.

5) Az egész terv csak palliativnak és nem határozott elvkérdésnek látszik, mivel nem valami rendszeres adózási tervet akar megalapítani, hanem, úgy szólván, csupán el akarja zálogosítani a jövedőt, ha jól emlékszem, 35 évre. —

6) Hogy kívánja a nemes gróf a földbirtokosoknak kikölcsönözendő 90 milliót lerovatni? Amortisatio útján, vagy pedig a tőke kifizetésével? Ha amortisatióval, úgy a közállománynak soha sem fóg annyi pénz kezei közt lenni egyszerre, hogy azzal valami derekast kezdessen s mindenek felett pedig, gyorsan be is végezhesse, mert, azt hiszem, hogy a nemes gróf meg fogja ismerni, hogy egy annyira elmaradott országnak, mint Hunnia, investitiójára vajmi igen kevés pénz évenként egy pár millió s azonkívül, ha amortisatio útján fizettetnék vissza a tőke az egyes kikölcsönözők által a közállománynak, úgy néhány év folytán arra fogna a közállomány felébredni, hogy sem tőke sem kamat nincs többé, és mellesleg legyen megemlítve, itt látszik hogy csak palliativ «zen terv; ha pedig örökké a földbirtokosoknál fogna a kikölcsönzött 90 millió maradni, azaz, csak a rendes kamat fizettetnék, és nem valamely amortisáló pénzecske is, ekkor még kevesebbet lehetne évenként az ország inventitiójára fordítani s en-

alkotványunkat, de még nemzetiségünket is lábaival volna tapodni kész, sőt ezek egész jövődjét is megrontani, ha ez által nyavalyás szomját enyhítve, tönkre tehetné gyűlöletének tárgyát.

Távul vagyok, áltálján véve, vagy kivált Magyarországot tekintve, az aristocratiának bármilly kis mértékben is tömjénezni akarni, valóban felette távul! sőt ha azzal már vesződni kívánnék, megvallom, inkább volna kedvem, nem egy magyar mágnásnak és előkelőnek egyedül szájhazafiságát s vajmi potom áron szerzett népszerűségét s hírnevét legitt pelengérré állítani.

Éppen nem czéлом ennélfogva, édes szavakkal s nagy lamentokkal valami szeretetet vagy csak kíméletet is gerjeszteni akarni magam és mágnás bajtársaim iránt; sőt gyűlölje bárki az egész magyarországi főrendet, jót rosztat mind egy fazékba vetve, s pedig *con amore*, biz én nem bánom, vagy inkább, mert ezt nagyon bánhatni: Isten neki, hiszen e kedvtöltés nem drága, szenvedelem mint más, fejtörő

nélfogva, ha ezen kölcsönzött tőke bizonyos, nem hoszszú idő múlva, a közállománynak vissza nem fizettetnék, akkor soha sem lehetne vajmi derekast és nagyszerűt tenni az ország investitiójára; ha pedig visszafizetése követeltetnék a tőkének, akkor azon állításból, hogy a „Két garas magyarosabban „hat krajczár“ terv által segítve lesz a mostani eladódott nagy birtokosakon, semmi nem lenne, mivel aligha hajtának egyhamar az ezen kölcsön által eszközölt javítások annyit, hogy, mint mondám: e g y h a m a r képesek lőhetnének a földbirtokosak visszafizetni a közállománynak a tőkét.

7) És végre, az mondatik, hogy ezen telekdíj alapul szolgál egy olyan kölcsönnek, melly bankba helyeztetve, feladatául tűzi ki az egyes, birtokosak fölségelését és jószágaik javítását; nincs ellene kifogásom; doha az mondatik, hogy ezen telek-díj alapul szolgál egy olyan kölcsönnek, melly azonkívül feladatául tűzi ki az ország investitióját is, (utakat, csatornákat, országos kikötőt stb.) akkor az egész ellen kifogást vélek tehetni. Ha csak azt nem gondolja a ns gróf, hogy még egy más száz nfilliót is fog fölvenni, mellyuek kamatait a 90 millió kamataiból fogja fedezni s ezen második SMZ milliót pedig egészen az ország investitiójára fordítja. M o r i o n . Társaik, f. évi 77. sz.

sem, és annyinak nincs jobb dolga; s mi több, a kölcsönt kölcsönnel, s pedig uzsorával, vagy legalább szánakodással vissza, is fizethetni.

Mit á felhozott Morion-féle cikk tárgyalásával elérni kívánok, ehhezképest egyedül az, mikép, habár csak néhány vonással s felszínleg de ez alkalommal is kiténtessem azon szomorú tényt, hogy valóban nem egy magyar, magát a köz állomány elibe tevő szájhazafi létezik, ki e mellett minden fölötte levőt s gazdagabbat erősen gyűlöl, mintsem szeretné a hazát, s hogy e szerint minden jobbak, kik előtt a haza szent neve nem üres hang, s kiknek vérükhez, vonzó hűsége több mint külmáz, kellőleg óvakodjanak, nehogy, hamar gyűlölnök kell, minek se szükségét, se kését, se hasznát én egyébiránt, bár tekintsem a hazái bár egyesek érdekeit, nem bírom átlátni, legalább a köz álladalom csorbításával ne élvezzék ezen szűkkeblű örömet.

Eszmém ellen gördített első pontban igazságtalannak mondja Morion indítványom alapját, mert a száz millió kölcsön által kerekedő haszon az egész hazát illeti, s tervem szerint még is csupán a földbirtokosak járulnának az új teherviseléshez.

És ez félig meddig igaz, minthogy tervemből ki vannak zárva, vagy inkább, kihagyva a tőkepénzesek, kereskedők, gyárosok, kézművesek, bér és nyugpénz után élők sat. Én ezeket azonban éppen oily készakarva hagytam ki, nehogy complicáltabbá legyen az ügy, mellyet életbe hozva látni sóvárgok, mint ellenkezőt kívánva készakarva irányozta az olvasó figyelmét azokra Morion, jól tudván, hogy nem létezik hátulsó kapu, mellyen a magyar kiváltságos áltálján véve szívesebben surranna ki, valami fizetés elkerülése végett, mert ezt némi plausibilitással tehetni gondolja, mint mikor alkalmat nyer mások s kivált a tőkepénzesek és dús kereskedők mögé bújhatni. „Ha azok nem

fizetnek, kik élire verik a pénzt *) és kincsekben fuladoznak (!) mikép fizessünk mi, kik véres veritékkel (?) keressük mindennapi kenyerünket. Legyenek azok előbb kellőleg meg róva, mi is szívesen járulunk aztán bármihez is. „Éljen.“ így szólnak, s éljen-t rivalg utánuk az otromba sokaság, melly kereskedőben, s kivált tőkepénzesben úgy szólván csak haramiát és valami vampyr-féle vérszopót gondol láthatni; Morion, az udvariság és méltánylat köntösében fellépett taglaló pedig örül, mert a nélkül, hogy észrevették vala — mint ő gondolja, de rosszul gondolja, mert illyest csak horogra való pimasz nem veszen észre — olly felette könnyen megakasztá az ügyet; s ugyanis: mert ha mindaddig nem járul a kiváltságos valami teherhordáshoz, míg ötvenkét vármegyének tömkelegei és kivált a legislatiónak egyéb bonyodalmi közt nem fog megadóztatni, és a többség felfogása szerint kellőleg megadóztatni, kereskedő, tőkepénzes s a t. akkor bizony Morion et Com. uraimék soha nem fognak — legalább constitutionalis úton nem — olly szerencsétlenül járni, mikép, valami köz terhekbeni részvétre legyenek szorítva, mert Magyarország sorsa így vagy amúgy, fel vagy lefelé, de valamikép ezentúl vajmi szaporán el lesz döntve már, s ekkép Morion et Co. legfeljebb azon szerencsétlenségben fog részesülhetni, de ebben bizonyosan fog — mert vagy mi magunk, vagy más, de valaki minden esetre hovahamarább megadóztatand — hogy majd idegen kéz rója meg őt és társait, mit bár adna Isten s minél laposabbra nyomólag, ha t. i. illyes egyedül a dicső Morion speciesre nézve történhetnék, minthogy efféle szájhazafiak nem is érdemlenek egyebet széles e világon.

Ámde az a baj, hogy ez így elkülönözve nem történ-
hetik, és hogy néha egyetlen egy illyesféle Morion elég,

*) Azaz: kiknek sok pénzük van, mert egy húszas, egy bankó élén meg nem áll.

egész constitutionalis s ezzel olly szorosán egybefüggő nemzeti jövődönk fölött kimondani a m o r i a t u r ítéletet.

Ha kereskedő vagy tőkepénzes volnék, lelkemre mondom, előlegesen azt indítványozom: „A kereskedőkre s a tőkepénzesekre rójátok a legelső új adónak becsületét!!!“ Nem nevezem tehernek, de becsületnek. És büszke érzéssel mondom, én így voltam lelkesülve mindig, és tudom, így leszek síromig, mert kimondhatlan féltékenység lakja keblemet, hogy senki hazafiúi tisztemben élömbe ne vágjon, mihezképest nem is keresem a kötelesség teljesítését annyira másban, mint magamban, s e szerint telekdíjt javaslak, mert földbirtokos vagyok; és ha nem érez, nem gondolkodik minden, vagy legalább sok magyar így, sőt ha a helyett, hogy mindenki iparkodnék legelső helyt állni vérenek felemelési küzdelmiben, a nagyobb rész gyáván nemcsak el hagyja magátul ragadtatni e becsületi babért, de elég aljas, elég nyomorult, még hátat is fordítva, mást nyomni maga helyett elé: akkor csekély számunkat, geographiai helyzetünket, lapos honunkat, s olly annyira egybebonyoladott körülményinket tekintve, bizony nem segít rajtunk e földön orvos többé, de egyedül pap kell örök viaticummal.

Nem tudom, álmodtam vagy olvastam-e, de mindig legnagyobb elragadtatásba hoz ezen kép: „hogya mikor győzedelmes hadaival Caesar kikötni vágyott Britannia partjain, elborzadva az ott komolyan álló számtalanságtul, melylyet a tenger habjai is látszottak védeni, minden hites daczára még a tizedik legio sem merete megkezdeni a vitát, de néma kábultságba meredve, mintegy haláli fagy futa Roma legmerészebb bajnokit is keresztül, s már már általjános panicus ijedségnek mutatkoztak legaggasztóbb jelei, akkor Sextus Baculus, a tizedik legio sashordozója, bátran ugorván a sós hullámokba, „én legalább — így mond — ha más nem, megfelelek kötelességemnek a respublicához, s az ellenség közibe viszem azon sast, melly titeket annyiszor

vezérlett, diadalhoz, vele ott veszendő, ha ti nem víjátok vissza“ — És Anglia megrohanva, s csakhamar meggyőzve lőn.

Illy példát kövessünk mi, sőt legyen köztünk mindegyik, mennyire bírja, illy példaadó, s esküszöm, csakhamar más képet mutat honunk, mint a milly nyomorult hátramaradások közt sínylik az ma, s fog sínyleni örökleg, ha mint ma patrio more, vagy inkább á la Morion, egyik a másokra akarja háritni a hazafiság tisztét, vagy ha illyesen kétségbe esik, csudálatra méltó talentumot fejt ki valami hátulsó kapu feltalálására, s mi több, azon még hazafisági praetensioval nagy úri mód ki is méltóztatik (l) surranni.

Nemzetünkben annyi a lélek, s még olly számos köztünk olly hazafi, tán soha nem volt több, ki életével volna jobblétünket megvásárlani kész, hogy valóban csak szikra kell a legnemesb tűz fellobbantására. Mikép bizonyos is, lennének csak a felhozott romai had helyzetében, úgy mint ma vagyunk lelkesülve, és a győri ütközet dicsőségére leplet vonva, bár sikerrel bár nem, de a leggyőzedelmesb ellenséggel is vajmi férfiasan szállnánk szembe.

Ámde bajunk nem ez, mert hiszen hol az ellenség? S tán kár, minthogy ez esetben legalább eljárási taticánk volna egyszerűbb, s ekkép sokkal könnyebben felfogható. Bajaink azonban mélyebben fekszenek, sőt olly mélyen, mikép azokon még a legkomolyabb harezra elégséges felhevülés sem segíthet, s ekkép nem segíthet olly bátorság, melly a helyett hogy megtörhetlen munkásságra, türelemre s saját érdekeinket háttérbe lökő zarándoki hazafiságra dicsőülne — és ez, csak ez segíthetne rajtunk — egyedül harcz-enthusiasmusra képes fejleni.

Már illy esetben, hol a diadal reménye csak hosszú évek állhatatos munkássága után mutatkozhatik a hű lelkületnek, Sextus Baculus példája nem elégséges; de nekünk, ha azon kötelességnek, melly minket köt annyaföldünkhez

s vérünkhez, valódiilag meg akarunk felelni, sokkal nehezebb erényeket kell gyakorlanunk, mellyeknek sokszor csak tanuja sincs, köszönete pedig rendszerint csak sírban van, s melly abbul áll: munkálni nagyban, s ha nem lehet, munkálni kicsiben, de munkálni mindig; másban csak akkor keresni-elmaradást, mikor már rajtunk nem múlt, s mindenek fölött kötelességet teljesíteni, ha más nem teljesíti is.

Mit ha Morion felfogott volna, valamint véletlenül azt is, hogy minden jobb embernek a köz terhekbeni részvétlenség inkább büntetés, mintsem lenne büszkélkedési tárgy, a felhozott első pontot alkalmasint így írja: „Emberül van, hogy elvégre földesúr, az eddig szinte bevett, mindent mindig másra tolni akaró döbrögiség helyett, telekdíjt javasol. Sok más forrást is meg lehetne nyitni ugyan. kereskedőt, tőkepénzest sat. hasonlóul adóztatni. Ezt azonban, nehogy súlyosb legyen az ügy kivitele, hagyjuk akkorra, mikor kivittük az elsőt, mellyet, mert én is földesúr vagyok, tétova nélkül nem csak pártolok, de mennyire birom, elő is mozdítok.“

Mikor csatarendben valának Napoleon hadai, mint tudva van, egy ezred sem akart a másíknál később a csatában részt venni, de mindegyik elsőséget követelt. Morion, a méltányos, az udvarias, a mézes mázos, ha köztük van, illy bolondságra alkalmasint nem fakad; s azért már előre örülök látni képét, mellyel ha nem csalatkozom már láttam valahol, ha az anonymitas sáncza mögül kibújván megnevezi magát. Ámde lássuk tovább:

A második pontban felhozott nehézség egyedül részlet, mellyet már eddigelé is felvilágosíték némileg, s mellyet, legyen csak őszinte jóakarát, nem lesz nehéz elintézni, úgy hogy annak bonczolásával most biz én nem bajlódom.

Annál nevezetesb a harmadik pont, melly bármilly ártatlannak sőt méltányosnak mutatkozzék első olvasásra, azért egy kissé mélyebbre látó előtt még is új bizonyosságul

szolgál, milly felette nehéz, legjobb akarattal sőt aránylag szép talentummal is rász ügyet diadalosan védni. Ugyanis, alig halad Morion csak három lépést, s már ellent mond magának! Az első pontban t. i. azt állítja, „hogy tervem szerint a száz millió kölcsön által eszközendő haszon az egész hazát illetné“ a harmadik pontban pedig azt, „hogy indítványom csak az eladósodott nagybirtokosak osztályának eszközlené javát!!“ — E kis contradictioba pedig egyedül azért jött, mert az első pont által, mint láttuk, Morion úgy hitte tervemet leginkább megtörhetni, ha azon másra tola s i hajlamot ébreszti fel kiváltságosinkban, melly csak ürügyre vár, hogy vad szenvedélyre fakadva, megakaszt-hasson mindent; a harmadik pontnak segítségével, melly pontot az elsőül ügyesen, vagy legalább nemes inspiratiobul, hogy észre ne vegyék álnokságát, egy közönyös pont által elválasztott, a harmadik pont segítségével mondom ellenben úgy gondolta depopularisálni ügyemet Morion legdicsőségesebben, ha olajat, vagy inkább, mert ez igen is tiszta volna, szurkot önt azon antipathiába, mellyel a kisebbek a nagyobbak iránt úgy is annyira viseltetnek honunkban, hogy valóban csuda lesz, ha az ekkép gyáván egymás ellen agyarkodókat nem nyeli el hovahamarább bármilly harmadik hatalom.

Tervem lényege, vezéreszméje az, mit Morion éppen úgy tud, mint bárki más, ki nem sinylik néhány érzék híjában, s nem akarja a legocsmányabb hypocrisis bélyegét viselni homlokán, hogy

1) Lehető legnagyobb általánosságban s csak bizonyos időkig, két garast szedvén egy egy holdul, olly évenkénti jövedelem kerekedjék, mellyhez képest felvehessen a magyar nemzet száz milliót; — és

2) E tőke lehető legnagyobb haszonnal Magyarország felvirágoztatására fordítottassék.

Ez tervem lényege, vezéreszméje, egyedül ez: úgy

hogy minden, mi azon lul fekszik, nem egyéb, mint annak, bár így vagy amúgy módosítható corollariuma.

Azt lehetne erre mondani, hogy valljon miért nem hoztam tehát elé a dolgot illy egyszerű köntösben s miért adtam alkalmat efféle gyűlöletes megjegyzésekre.

Boldog Isten! Megmondom. Ezt ezen okokbul tettem:

1) Mert ki valami eszmét kedvessé akar tenni; az, úgy hiszem, hibáz, ha nem fejt ki annak minden elsőségit s minden jó oldalait.

2) Mert a nagyobb birtokosak súlya olly elhatározó tervemnek életbe léptetésére vagy megbuktatására, hogy nem mulasztotam el kimutatni, mennyire volna tervem alkalmazása rájuk nézve s pedig az egésznek csorbítása nélkül hasznos.

3) Mert akárhány magyar van, ki belé köt — ha érdeke kívánja vagy erre kedve csoszszan — biz a legszen-
tebbe is, s ekkép tudtam: nem kerülhetem el, barmit te-
gyek is, hogy Morion vagy rokonkeblűe, köz teherhordási
eszmémet valamikép be ne piszkolja.

4) Mert feltennem kellett, valamint most is felteszem, minthogy eszmém netaláni sikerének nincs más alapja: hogy vannak és lesznek a hazában még olly egyedek, kik méltá-
nyolván becsületes tiszta szándékomat és jövőndöbe néze-
tetem, előadásom netaláni csorbáit és sötétségeit inkább
jóra mint rosra magyarázva, meg fogják különböztetni ter-
vem vezéreszméjét annak mellékes, s ekkép így vagy amúgy
változható feltételeitül.

Lehetetlen volt ezeknél fogva elő nem tüntetnem azon nyereséget, melly az országra háramlanék, ha a felvett száz milliónak bizonyos része addig is, míg az egész a hon vi-
rágzására befektetve nem fogna lenni, kamatra kiadatnék; a melly finaciális műtétei által in thesi a száz millió, mint láttuk, száz hetvenre rúgna, mi nem volna megvetendő.

E hypolhesist felállítván — mellynek azonban lesz-e

s mennyire lesz sikere, más kérdés, de most nem ide való — természetes, hogy éppen olly lehetetlen volt legott a nagy birtokosokra nem eszmélnem s pedig *i)* is, mert ugyan hol kereshettem volna — és most megint egyedül in thesi és legnagyobb általjánosságban szólok — kilenczven millióra biztosb hypothecát, mint éppen a nagy birtokosoknál; s *2)* mert gyakorlatilag szólva ugyan mi eshetett volna nekem kedvesebben, mint egy olly módot feltalálni, melly midőn hetven millióval gazdagítná a hont, egyúttal és mellékesen a nagy birtokosokat is eszmémhez édesgethetném; a nagy birtokosokat, kik, mint előbbi czikkeimből kiviláglott, legérzékenyebben, sőt közülök számosan és jobbadán apáik bűnei miatt olly érzékenyen lennének tervem által érintve, mikép ha az legott, és a nélkül hogy ez által a köz álladalom csorbulna, mi mindig főszempont, nekiek nem kedvezne, valóban nem volna csuda, ha közülök nem egy, s egyenesen koldusbot elkerülése végett, eget s földet mozdítna tervem megsemmisítésére.

Ámde ezt szegény Morion, oh szegény hon, nem birta felfogni, s természetesen, mert tüstint, mikor észrevette, hogy tervem csakugyan használhatna a nagybirtokosoknak is, úgy annyira elvakítá őt a magnás-gyűlölet, mikép mind azon számtalan jót sem látta, mellyet tervem egyenesen a honra árasztana, sem azt, hogy a kiadandó pénzeknek lehető legbiztosb hypothecára állítása hetven millió kamatjával együtt legalább is hajtana annyi hasznot a honnak, mint használna a nagy földbirtokosnak.

Nincs időm részletekre; de az analysis lombikába vetve Morionnak tervem ellen gördített harmadik pontját, mennvire én gondolok írójának mélyebb veseredőibe hathatni — s fájdalom nem egy efféle egyed van honunkban — az alkalmasint illy resultatumot adna: Inkább ne éljen a magyar nemzet, inkább ne virágozzék Magyarország, ha ez aristocratiájának szilárdítását s felvirágoztatását is esz-
közlend.

Illy hiedelemben pedig egyszerűleg, de azért mini hiszem, helybül egy könnyen még sem mozdíthatólag azon okbul vagyok, mert máskép teljességgel lehetetlen, hogy Morion lehető legnagyobb malitia nélkül tervem vezéreszméjét, melly világosan a hazát illeti, a nagybirtokosak felsegélésre vihette volna át.

Egyébiránt nem akarom ez úttal vizsgálni, hogy valljon mennyire, vagy csak egyáltaljában is, van-e nekünk magyaroknak, alkotványunk s nemzetiségünk fentartása végett aristocriára szükségünk; annyit azonban mondhatok, mikép az én eszem szerint valóban nem bírom felfogni azon nyereséget, mellyet Morion e következő állításával gondol Magyarországra háritni: ha valljon nem hasznosabb volna-e, ha kissé meg fonnyadnának aristocratáink; nem bírom e hasznot pedig felfogni a son eldönthetetlen okbul, mellyhez képest szoros tudományilag éppen azon arányban fogna zsidó és külföldi pénzes gyarapodni, melly arányban megfonnyadandnak aristocratáink, minthogy ezeknek mindinkábbi megfonnyadása egyedül azokat gyarapitná, s nem ám a nagy magyar közönséget, mit Morion tán és felette dicséretesen óhajt, de ennek elérésére magnás-gyűlöleti vakságában éppen ellenkező utat tart helyesebbnek, s ugyanis: mert legyen egyszer csak minden magyar tehetség, zsidók és külföldi pénzesek kezeiben, a mint hogy kivált a két évvel ezelőtt életbe léptetett nemzeti panacea következtében nagy rész már azokban is van, nagy része pedig felette gyors léptekkel azok felé indul, és oh milly végvonaglati vakság kell ahhoz nem látni, hogy e traгодíának utolsó felvonata bizony nem fog lenni magyar, sem nem szabad szellemű.

Valóban szomorú az eset, s vérünket tekintve annál szomorúbb, mert gyűlölségi hajlama nem egy Morion-féle magyarnak még koránt sincs kimerítve azon antipathia által, mellyel az aristocriatia iránt viseltetik, de midőn con amore

gyűlöli ezt, nem kevésbé gyűlöli a kormányt, gyűlöli az egyházi rendet, gyűlöli a katonát, gyűlöli a németet, gyűlöli a horvátot, gyűlöli a tótot, gyűlöli a görögöt, gyűlöli a városi polgárt, gyűlöli a kereskedőt, gyűlöli egyik a másikat sat. szóval: gyűlöl mindent, mert hiszen hasonmájával sem él békében, paraszthoz vonzó szerelme pedig bizony nem óriási, s még is nemcsak biztos öbölben véli magát, de reformatori tisztében, mind nemzeti mind alkotmányos tekintetben ugyancsak mély felfogású tactica szerint s ekkép vajmi pompás sikerrel gondol procedálni, mert hiszen még is szeret valamit, s pedig legőszintebben s mindenek fölött, t. i. a hazát, vagy tulajdonkép — mert ugyan mi a pusztá haza a benne lakó egyedek nélkül — a hazával mindig egybekevert saját drágalátos magát!

Nem tudom, Morion a magyar statusbölcsek ezen osztályához tartozik-e, mellynek száma minden torzítás nélkül bizony nagyobb mint gondolnók; de megvallom, sejtem, mert ki vértünk és alkotványunk vajmi kis szigetre szorított diagnosisának daczára annyira gyűlölheti az aristocratiát, mikép nem látja, hogy annak mostani körülményink közt még.erősebb lefonnyasztása nem a hazára, de a zsidóságra s kivált a külföldiekre nézve volna nyereség, az alkalmasint ugyanazon egy kutföbül szinte mind azok ellen is fog hasonló gyűlöletet s ebbül fakadó daczot, lenézést, kevélységet és dagályt meríteni gyakorolni, kiket felhozék.

S ha ezen osztályhoz tartozik, mi ha nem is bizonyos, minden esetre igen hihető, ezen osztályhoz, melly naprul napra jobban elisolálja magát nemcsak a világiul, Európátul, de még a hazában is: akkor az ellenem gördített negyedik pont valóban jó tréfa, raellyhez képest az isoláló tervemre akarja fogni az elkülönözés bűnét.

Egyébiránt még egy pillanatra visszatérvén a harmadik pontra, ha Morionnak telekdíji eszmém ellen nincs más kifogása, mint az, hogy tervem által a nagy földbirtokosak

bizonyos része mostani finaciális bonyodalimbuból tán kivergödnek, s mind azon milliók, mellyek most kamatként minden évben a hontól kivándorolnak, ezentúl a hazában maradnának, ám jól van, mert noha ezt felette nagyon bánám, mert honunk javát nemcsak directe de indirecte is szeretném előmozdítani, azért e ponthoz még sem ragaszkodom sine qua non-ként, s heverjen a kilenczven millió kamatlan, és szaporodjék ha bírja a ládában, bizony nem bánom, vagy fektessék az egész száz millió mind egyszerre a hontba, vagy legyen kiadva az költői és metaphysical hypothecára, a mint tetszik, mindenben megegyezem, csak hogy ne az én nevemet, de Morion nevét illesse az ebbeli finaciális eljárás dicsősége és köszönete.

Az ötödik pontban, miután az előbbiekben nyilván elárulja Mórion nemfizetési hajlamát, azt veti szememre, hogy tervem csak palliativ elvkérdésnek látszik lenni, mert nem valami rendszeres adózási tervet alapít meg, hanem csupán csak a jövődöt akarja elzalogosítani, s pedig ha jól emlékezik, harminczöt évre.

Ä hatodik pontban pedig egyenesen keveseli Morion azon pénzbeli tehetséget, melly tervem után kerekednék, és ezen valóban igen naiv sort irányozza hozzám: „mert — így mond — azt hiszem, hogy a nemes gróf meg fogja ismerni, hogy egy annyira elmaradott országnak, mint Hunnia, investitióra vajmi igen kevés pénz évenként egy-pár millió.“

Már most kérdem a részrehajlatlan olvasót, lehet-e egy könnyen több szemtelenséget és hypocrisist néhány sorba öszpontosítani, mint a mennyit egybe bírt szorítani Morion ötödik és hatodik pontjába?

A négy elsöben jóformán mindent előhoz, mi a zsiros nagy többségben nauséat okozhatna tervem ellen, s miután azt hiszi, „megakasztá az ügyet“, sarkon fordul s nagy úriásan piczinyeli az egészet! Mintha bizony két kéz-

zel járult volna ahhoz, ha határozott és rendszeres adózási tervvel, melly örökre köt, állottam volna elé, és mintha csak azért tetszenék neki vissza tervem, mert mint ő számítá ki — s bizony nem tudom milly kulcs szerint — csak egy pár millió fordíttatnék az olly annyira elmaradt Hunnia felvirágoztatására.

Bizony mondom, a jobb lelkületű, ki mélyebben tekint a tények forrásiba, émelygő érzéssel fordul el a magyar elmebeli surlódások illyféle fekélyeitül; mert hol őszinteség nincs, de mézes szavak és virágok alatt csak álnokság lapfang, s mi több, ennek beburkolására nemcsak különös gond nem fordíttatik, de a legotrombábbul készült csapdákba vélik az illetők megcsíphetni bárkit, ott a rothadásnak olly jelei mutatkoznak, mellyektül ha köz neheztelés által nem menekszik meg a hon, bizony egek sem bírják azt élet felé fordítani többé.

Kinek nem tetszik tervem, vagy hibát talál benne, ám mondja ki, s lelkemre eszközszöm, azért egy hajszállal sem fogom őt rozszabb embernek tartani nálamnál, sőt okosabbnak és jobbnak, ha tévedésimet útba idézve, jobbal bír állni elé. Az isten őrizze azonban a hazát azon álorczások csébjaitul, kik — mint Morion ellenem gördített ötödik és hatodik pontjában tévé, mellyekben határozott elvű rendszeres adóval s tervem nem elégséges voltával üz pompát — csak azért ülnek a haladás hyperbola-paripájára, hogy az ostobák nagy seregét elszédítve homályba lökjék, s ezen fogás által is gátolják a haladás kivihető és gyakorlati lépéseit.

S Moriónnak addig is, míg bővebben lesz bátor — mint mondja — egyet s mást szükség esetében előadni „két garas“ czimű indítványom ellen, csak ennyit.

És azért álljon elé. Ha pedig csupa negatiók helyett netaláni „hát krajczáros“ sőt „tizenkét krajczáros,“ az enyéimnél sokkal magyarosb czikkeiben, minthogy garas igaz igen németes, mert Groschen-bul ered, a krajczár el-

lenben ugyancsak magyaros, mert de csak távulról sem hasonlít kivált kimondásban a német Kreutzer-hez; oh szegény Mórion! ha mondom csupa negatrok helyett magyarosb czikkeiben jobbra tanít, akkor legyen bizonyos, én leszek első, térdet fejet hajtva lehangosabban elmondani, igen nagyon töredelmes mea culpámat, hogy ellenem gördített szívömlendezéseit s velőáradásait olly kevés udvarisággal fogadám! — S erre, t. i. ezen utolsónak megbánására — mert hiszen Morion még semmi jobbra nem tanított — félig meddig már most is hajlandó volnék, s pedig rdert véletlenül éppen most, midőn e sorokat írom, valakitül, ki a titokban van, vagy az anonymitási álorczán keresztül nézett, felette nagyon hallom dicsértetni (?) Moriont s róla azt állíttatni: hogy bizony szegénynek nincs rász intentiója, nem is akart ellenem, kit különösen tisztel (!?) kikelni, hanem hogy már. szokásában van, a magáét is tartalék, de minden rász szándék nélkül elmondani.

Mea culpámat ez úttal azonban még sem rebegem el, mert eddigelé bizony nem tudtam az iránt egészen még tisztába jőni enmagammal, valljon e következő három species közül, mellyel rendkívülig megveré honunkat ármány, mellyik vétkezik, erősabben honunk iránt, s ekkép mellyik érdemel több visszatetszést, vagy viszont több kíméletet.

Egyiknek képét e czikk által festem. Még sokkal lobiban tudnám kidolgozni, de ez úttal tán nem szükség, mert habár általjános vonásokban van is oda vetve az, azért hiedelmem szerint, még is magára fog ismerni abban nem egy ravasz, s nem egy illyest fog benne látni a mélyebbre tekintő.

Másiknak lényege körülbelül ez: bármibe, jóllehet legkisebb tárgyismeret nélkül belékottyanni, atyáru fiúra átmenő előítéleteket, vagy könyvekbül kiszedegetett általánosságokat, minden alkalmazás nélkül fényes axiomákkint elszónoklani, és a hazának legéletbevágóbb kérdéseit olly

kevés ihletődéssel és scrupulussal kezelni, mintha csak kártyaházak felépítéséről, vagy efféle gyermekes kedvtöltésről volna szó.

A harmadik species elvégre az, melly rabulisticai szüléktől eredvén, rabulisticai levegőben élvén, annyira el van minden csepp vér- s nedvében rabulismustul nyomorítva, mikép mint a német mondja „hyperfein jelleméhez képest egyenes- és büszke férfiúságot bocsát tekervényes glacé-keztű féle hiú piperőcségért áruba, szilárd hazafiság helyibe ocsmány önérdek utáni vadászatot állít, majd a kormánynyal, meg máskor a sokasággal, nem a köz álladalom előmozdítása végeit kaczerkodik, de azért hogy magából legyen valami, habár csak egy kissé magasb felfogás szerint is, valami felelte piczit és melly vak minden, sőt saját maga iránt is, mert in ultima analysi — ha igaz, és pedig igaz, s ennél nincs szilárdabb axióma, hogy ember-séges öntudat s némi jobbak megbecsülése nélkül nem érhetni e földön el valódi szerencsét — még maga magát is megcsalja.“

Már az első, második, avagy harmadik osztályhoz vallja-e magát Morion, nem tudom; hanem hogy egyikéhez tartozik, azt, ha szól, felhozott czikke után ítélve, fogadom, minden mélyebbre ható előtt tökéletesen be fogja bizonyítani. azért, mert a választás minden esetre dicső; minélelőbb ki a napvilágra.

XXIV.

Jelenkor, 102 sz.
decemb. 54. 1843.

Valamint kézzel fogható, hogy Morionnak tervem ellen gördített észrevételei alatt nincs egyéb, mint ügyetlenül leplezett megakasztási s megrontási vágy, úgy világlik viszont a magát még nem nevezte mágnásnak a p. hírlap 286 és 287dik számaiban felhozott minden soraibul egyedül legőszintébb szándék ki: mennyire lehet, előmozdítani az ügyet, is azért, mivel álnok gáncs is más, és feloldásra oda vetett csomó is más, éppen úgy, mint jónak sőt el nem hárítható tisztnek tartam Morion lényegét utolsó czikemben kellőleg illusztrálni, úgy hiszem illőnek sőt kötelességben járónak, a magát nem nevezte mágnásnak loyális érzettel tett észrevételeiért itt nyilvános köszönetemet jelenteni; s pedig, mert a közálladalomra nézve nem lehet hasznosb, mint kiismertetni a „szájasokat“ a „lelkesektül“ — ennyit Morionnak; — a jó hiszemű és siker után sóvárgó tervezőnek ellenben nem eshetik semmi kívánatosb, mint tervével járó minden nehézség s körülmények kellő kimutatása — ennyit viszont a taglaló mágnásnak — mint-hogy egyedül így kerülhetni el minden megbukott tervnek két legközönségesb gyilkosát, az egyoldalúságot t. i. és a felszínséget.

Időbül és helybül egészen kifogytam, úgy hogy ez alkalommal legjobb akarattal sem bocsátkozhatom mind azon

részletek felvilágosításába, mellyekre figyelmeztetni szíves vala a most érintett loyális taglaló; annyit azonban mondhatok előre — és ez okvetlen kiviláglandik, ha netalán ismét discussioba jő az ügy — hogy sem egyik sem másik cikkében de egyetlen egy nehézség sincs, melly, mi tervem lényegét illeti, feloldható nem volna. Ámde értjük egymást: mi tervem lényegét illeti, mondom, mert annak jobb vagy közönyösb sikere, nagyobb vagy kisebb eredvénye, éppen nem tagadom, felette erősen függ mind azon nehézségek diadalos legyőzésétül, mellyeket a magát nem nevezte mágnás néha igen talpra esve hoz tervem ellen fel.

Mind ennek megmutatására — a mennyire t. i. néhány sorral illyest megmutathatni — mind némi hibás felfogások rectificatiojára legyen ennélfogva szabad, egyet s mászt csak fölvonásokban érintenem.

Első cikkét azon ismert tábornoki anecdotával kezdi meg a taglaló mágnás, mellyhez képest pénz, több pénz, s még több pénz kívántatnék legszükségesebben meg győzdelmes háború vitelére.

Erre azt lehetne felelni: bizony nem volt az angolnak aránylag sok pénze, mikor második Fülöp alatt szétverte az aranydús spanyol armadát; az amerikainak pedig még sokkal kevesebb volt, mikor az angoltul szabadítá meg magát s at. úgy hogy pénz mellé háborúban tán még valami egyéb is kell.

Azonban legyen a tábornoknak tökéletes igaza, ki tudomásom szerint Montecuculi volt, biz én legalább ez alkalommal nem bánom, csakhogy nem értem, miképp alkalmaztathatja e mondványt a taglaló mágnás ezen szavakkal rám: hogy t. i. én „két garas“, cím alatt közrebocsátott telekdíjas tervemet, melly által hazánk javát gyorsan és hatalmasan előmozdítani re mellem, éppen úgy egyedül pénzre

alapítom, mint az elébb említett vezér a háborút.“ Nem értem pedig azért, mert telekdíjas tervem finánciális műtétei, sőt a telekdíj maga egyenesen pénz, s így természetes, hogy az eszmém szerinti pénzbefizetésnek nem lehet más alapja, mint egyedül pénz. Éppen azon osztályzatban, mindazáltal a tisztelt taglalónak e következő szavait olvasom: „A tervező gróf egyszersmind nyilván kimondja, hogy egyedül ezen terve elfogadásában lát módot, vérünk illő s tartósan gyarapodandó haladása és boldogsága talpkövének olly módoni letételére, miszerint honunk egén valahára azon hajnal felderüljön, melly után okvetlen világos napfénynek kell — legalább a tervező gróf várakozásai szerint — következni.“

És csak akkor, mikor ez utolsót olvastam, kezdem érteni, hogy a tisztelt taglaló a tábornoki mondványt tulajdonkép nem az én telekdíji tervemre akarta alkalmazni, mint az véletlenül megtörtént, hanem egyenesen vágyamra, honukat hajnali bíborban és déli napfényben látni; úgy hogy míg Montecuculi pénzre állítá háborúi reményeit, én egyedül pénz után várnám Hunnia felvirágzását, s mi még ennél is több, mint éppen most hozam fel, egyedül ezen tervem elfogadásában látnék módot, vérünk illő s tartósan gyarapodandó sat. talpkövének letételére sat.

Boldog Isten! hol mondtam én mind ezt? Hiszen ez igazi Dulcamara-féle rendszer volna, mellynél én, s kivált politikai charlataneriát tekintve, gyűlöletesbet nem ismerek. Nem nem, én egyedül pénzre, mellyet egyébiránt egy alkalommal sem tűztem ki czélul, de mindig csak eszközül, vérem nemesbülését, honom felvirágzását soha sem állítottam. És éppen olly kövessé adám telekdíji eszmémet finánciális állapotunk egyedüli s úgy szólván kire-

kesztő gyógyszeréül; valamint nem emlékezem, mikor kérkedtem volna két garasos eszmémmel annyira, mikép egyedül annak életbe léptetése után is fel fogna a déli nap ragyogó sugariban fényleni Hunnia.

En mind ez ellen ünnepélyes óvást teszek. S ugyanis, mert pénzt, újjászületésünk jóllehet felette hatalmas de azért ínég is mindig csak egy tényezőjének ismerém, melly ha regenerationk olly súlyos, sőt valljuk meg, olly annyira problematicus műtételében isolálva áll, s nem működnek mellette fölötte számos szellemi és anyagi tényezők, bizony nemcsak déli napfény, de még csak egy kis becsületes hajnali bibor sem fogja az emberi események évrájaziban kitüntetni fajtánkat. Hanem tán éppen azon okbul, mellyhez képest Montecuculi hajdanta mindig csak pénzt, és több pénzt, és még több pénzt hordott szájában — mert hiszen bátorságban soha nem szükölködött a magyar — s ha Montecuculi véletlenül Chinában vezérkedik — mert ott elég a pénz—alkalmasint courage, több courage, és még több ce-urage fakadott volna megnemszünőleg ajkairul, úgy ha én hasonlólag, sokak szerint tán kelletén tul is pengetem a pénzt, ugyan nincs-e igazam? miután sem jó akarat, sem enthusiasmus híjátul nem sínylünk, de még sem megyünk, sőt nem is mehetünk azért semmire, s pedig egyedül, mert pénzünk nincs. így tehát megbocsátható, ha valamint az érintett vezérre is ráfogák, hogy ő diadalra csak pénzt követel, úgy szinte engem is sok csak azon színben lát, mintha nemzeti küzdelminkben egyedül pénz után várnék sikert. Ámde azért még is devalváljuk állításinkat, mert csak így érthetjük s méltányolhatjuk egymást. És e szerint, ha valaki tán kelletén is tul buzog tárgyaért, azért ne tegyük róla könnyelműen fel, hogy ő azt azon okbul már panacea hatásúnak tartja.

A taglaló mágnás kételkedik, valljon kapnánk-e csak egyáltalában is száz millióra felrúgó kölcsönt, valamint nem

kételkedik kevesebbé azon, hogy illy roppant summát három és félért vagy csak négyért is fognánk-e szerezhetni. Ezekhez azonban ollyasmit csatol, mintha feltehetné, hogy olly gyakorlati ember mint én, e tekintetben bizonyosan már előleget fogott volna gondoskodni, s a dolgot az illetőkkel már előre el fogta volna rendelni.

Részletekbe, mint már érintettem, ez úttal nem bocsátkozhatván, ezekre röviden csak azt mondhatom:

Ha tervem mint egyes izolált karika illesztetik mostani országos gépezetünkbe, a nélkül hogy ebben is némi javítások történének, de e helyett utóbb is megmarad például az aviticitás kérdése mai lényegében s utóbb is a kortesek gratiajátul annyira függő független tens Vice-ispán és Sz. bíró urak hajtandják be a pénzt, mellyet még a legsajásb és körmösebbek sem tudtak de csak a magyar színházra is bekeríteni sat. akkor, bár adjuk „széles e haza“ mellett „nemesi levelünket“ sőt üdvünket is hypothekául, bizoay az egész világ hátán sem találunk összeseit véve annyi boldodot, kiből három és fél- vagy négyért csak egy milliót is ki fognánk préselhetni.

Mihezképest, ha ki illy körülményeket teszen fel, annak tervem ebbeli sikerén természetesen nemcsak kételkedni szabad, sőt azt egyenesen hasztalannak kell tartania.

Ha ellenben mind életbe lép az, mi tervem sikerét feltételezi, s mit polgári szabadság utáni vágygyal kérkedő nemzetnek hova hamarább életbe nem léptetni igazi bűn és szégyen, akkor. — én legalább egy cseppet sem kételkedem — bizony megszerezjük a száz milliót, s ha ezt jutányos kamattal nem cselekedhetnők, ám magunk bocsáthatunk ki annyit.

Úgy hogy, mi specialiter a kölcsönt illeti, telekdíji tervemnek az első esetben semmi sikere nem lesz, a második esetben ellenben legjobb sikere várható; olly esetben végre, melly e kettőnek közepére esnék, azaz történék némi ja-

vitás ugyan, de csak félig meddigi és félszegű, akkor terem is aránylag természet szerint csak félig meddigi és félszerű sikerrel járna.

Mikbül szoros tudományilag az foly, quia de futuris contingentibus non datur determinata Veritas, hogy én mint practicus ember — melly nevezettel engem megtisztelni szíves a tisztelt taglaló s ezt valóban nagyra veszem, mert a mostani köz szédelgés közt bizony nehéz némi fényes theoriák által el nem ragadtatni — az foly mondom a fentebb előadottakbül, hogy én mint practicus ember, nem érezhettem magamban vágyat, időmet valami nemzeti kölcsönnek az illetőkkel való előleges kidolgozására fecsérelni; 8 pedig, mert az irgalmas Istenért ugyan milly basisra állíthattam volna egy illyféle előlegesen kicsinálendő tractatusnak csak propylaeumit is, miután senki nincs e hazában, ki -csak távulri is jóslani képes volna, milly biztosságot lenne a magyar nemzet adni kész.

Ki hitelt adni tud, azaz: ki nemcsak elégséges de olly hypothekát bír, mellyre a hitelező tüstént és minden incommoditas nélkül rá teheti kezét — és e körül forog a dolog — az bizonyosan kap pénzt, s annál bizonyosbban s annál olcsóbban, minél jobb a hypotheka, azaz minél „elégségesebb,“ és minél — ha így lehetne kitenni — „hozzá férhetőbb.“ Ez axióma, s mellyet váltótörvényünk bül származó nem egy éppen ellenkező eset még nem gyengít, s ugyanis, mert mindaddig, míg az országnak általjános hitele nincs, mindaddig, bármilly specialis jó törvények fogtak volna is életbe lépni, bizony csak véletlenül fog a szükségbe zavarodott adós, egyes pénzes monopolisták martalékibül menekedhetni.

Fizessen az ország bármilly summát évenként, de azt tízessé olly rendesen s olly szabatosan, mint tegnapi: volt, és holnap: lesz, s ezt ne csak saját maga higye, de az illetők is hihessék, s bizony mondom, több vagy kevesebb

áldozattal, de minden esetre váltig kapunk pénzt. S ím e szerint nem az a teendők sora, hogy mielőtt csak távulról is kifejlődött volna legislatioi tömkelegeink közt e kérdés lényege, már is valami tractatusra lépni akarjunk, s éppen úgy korántsem az a dolog philosophiája, hogy valljon tehetünk-e szert száz vagy tán csak ötven millióra, s ezeket $3\frac{1}{2}$ vagy 4, 5 sőt 6 perccel fogjuk-e fizetni, hanem az, hogy bajnokilag kiállva a gátra, kevesebb vagy több áldozattal, de minden esetre kivívjuk honunk felvirágzását. Magául értődvén, ceteris paribus, minél olcsóbban, mi azonban szinte egyedül csak józanságunktul függ.

Továbbá azt véli tisztelt taglalom, hogy igen is rózsaszínben tüntetem elő tervemet. Én ezt azonban nem hiszem, mert illyest csak akkor fogtam volna tehetni, ha tervem végeredményeit festem, ezt pedig nem tevék, sőt egy szóvái sem értem, mi mindennek életbe léptetésére hinném én a tervem által egybe gördülendő pénztehetséget fordítandónak, mert e műtéteit eljárásom egyenesen harmadik stádiumául tüzem ki. S így meglehet, taglalom azt tartja tervemben igen is rózsaszínűnek, hogy száz milliót három és fél legföljebb négygyei reméllek kaphatni, kilenczven milliót pedig ötten kiadhatni, s így tovább. De ez esetben elvétí a valót, mivel a mellékest veszi főszempontul; s ugyanis mert, nem az a főszempont: valljon száz vagy ötven milliót kapunk-e alacsonyabb vagy magasb kamatra, s milly summát adunk ki s a t. hanem az a dolog lényege és philosophiája, hogy fog-e s milly arányban fog honunk tervem alkalmazása által felvirágozni; s e tekintetben, mint értem, nem mondtam semmit, ámde ígérhetem, ha a világi események törvényei minden sarkaikbul nem bontakoznak ki, mert a kiseded makkbul, csak el ne gázoljad, mindenütt tölgyfa lesz, hogy vajmi szép gyümölcsöket fog teremni tervem-, ha az — mit nem akarok feltenni — különös idétlenséggel nem kezelteik, mint-hogy ritka kifejlésre képes honunk, s mert lászson vértünk

csak egyszer nagyobbserű sikert, melyet eddigelé soha sehol és semmiben nem látott, s érzem minden csepp véremben, habár számban kicsi, még is megtörhetlen lelkesedésre gyúl, melly legdicsőbbeket vihet végbe, mellyet azonban minden nagyobbserű sikernek, legalább bíbora előtt, egyedül phrasisokkal s költői ígéretekkel egy egész nemzetbe, melly csak most nem régiben fordult el a koporsóiuul egy kis élet felé, égi tüzként lövelleni akarni, s mert ezen egész nemzet illy mütétei után tüstént nem járja el kínjában a vilitánczot, arra úgy szólván: anathemát kiáltani valóban ha több nem, legalább igen felszínes theoria és vajmi nyavalyás állapot.

Tárgyalásának folytában azt is felhossa taglalom, hogy tervem kivitelében igen nagy nehézségeket lát. Erre azonban jó hiszemben azt felelhetem: fogadom nem lát többet de csak annyit sem mint én, s pedig mert, noha nem hihető, azért még is elsülhetne azon non putaram, melly szerint szavaimnál megcsípve, kénytelenül ki fognék az agitatio mezejére állni, s ehhezképest, nehogy azon csak úgy haladjak mint idomítlan ló, már mennyire lehetett, megbátároztam az akadályoknak legalább egy részével, s megvallom, már ezek is olly áthághatlanoknak mutatkoznak — s mennyi lesz még az előre nem látott! — mikép ha azon hit nem lelkesítné keblemet, hogy a szilárd hazafiságnak még a legsúlyosb sem lehetetlen, valóban már régóta felhagytam volna az egészszel; úgy hogy teljességgel nem találta el taglalom a valót, ha azt hiszi, mintha én tervem könnyű kivitele körül magamat ámitásokba ringatnám.

Többnyire vegye szíves észrevételeiért búcsúmmal együtt ez úttal még egyszer köszönetemet addig is, míg tán alkalmam lesz részletesebben feloldani nehézségeit, s higye el, hogy olly kritikát mint övé, mellyből egyedül loyális őszinteség lehel, bármiben fáradság is, mindig nyereségül veendem.

KÉT GARAS.
XXIV. (VÉGE. *)

Jelenkor, 103—4ik sz.
decemb. 31. 1843.

Nézzük most, mennyire néhány vonásban ilyen tenni lehet: tulajdonkép s egy kissé határozottabban: mi körül, vagy inkább: minek elérése végett kívánnék az agitatio mezejére kilépni.

A végett, hogy addig is, míg az idő jobbat s célszerűbbet fejt ki, törvény által legyen eldöntve, mikép a bellica és domestica mellé, mellyek már léteznek, egy harmadik kincstár alkottassék; és ez utolsó

lszer. Egyedül Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére szolgáljon;

*) A Jelenkor legutóbbi (102dik) számában bizonyos okok miatt félben szakasztott s most közölhető, „Két garas” című XXIVdik cikket mi a tisztelt gróftól már f. hó 18tán vettük egész mostani terjedelmében s azóta ehhez általa semmi nem adatott, sem abból el nem vettetett. Mit azért is szükségesnek láttunk ezennel megjegyezni, hogy kitessék, mikép a tiszt, gróf úr a p. hírlap szerkesztője kívánatava a népet illetőleg, egybetalálkozott, miután látható, hogy a ns gróf a jelen- számban közölt öt pontjaiban (kivált a 2ban) mellyek szerint a küldöttség eljárását óhajlja, ha nem épen azon szavakkal is, de világosan fejezi ki a p. hírlap szerkesztője eszméjét. Adjon Isten kívánatos sikert a dolognak. S habár több más: kérdés iránt foly is még a harcz, legyen legalább ez egyben, illy nagy fontosságában, béke, sőt frigyessülés hazánk feldicsőítésére!

A szerk.

2szor. Minden egyéb kincstároktul elkülönözve, egyedül saját körében forogjon;

3szor. Budapesten felállítva, az országnak legszigorúbb ellenőrsége alatt kezeltessek;

4szer. E kincstár felállítására ne legyen ugyan egyetlen egy bármily kis kútforrás is kizárva, nehogy azonban sok cél utáni iramlás végett, mint az sokszor történni szokott, egy se éressék el, mindenek előtt írassék ki áltálján véve Magyarországnak minden egy hold terére in thesi két garas, vagy legalább egy garas telekdij.

Ha ez — s értsük egymást — egyedül in thesi, s csak bizonyos évekre, például harminczöt évre el van döntve törvény által, akkor küldessék ki országos választmány, mellynek tisztje következendő volna:

Iszer. Minden körülményt fontolóra véve, olly kulcsot dolgozni ki javaslatként, mellyhez képest legigazságosb volna a két két vagy egy egy garast az ország külön részeire kivetni.

2szor. Mindenek előtt szemügyre venni a szegényebb sorsuakat s már valami adó alatt állókat, úgy hogy ezek vállait az új teher csak könnyen s inkább az áltáljánosság elve miatt érintse.

3szor. Kikutatni, milly finaciális mütétei által lehetnem telekdij után bekerekedő pénztehetséget legmagasbra emelni. És e tekintetben, mennyire szükségesnek fogja látni, magát a kormánynyaí, vagy legalább ennek főembereivel, érintkezésbe hozni.

4szer. Lehető legkimerítőbb javaslatot kidolgozni, hogy tekintvén az ország áltáljános javát, különös reflexióval levén a honnak mostohább vidékeire, valamint egyetemesszegényebb sorsúra, milly series és milly lépcsők szerint volna a telekdij alapján egy és más legczélyszerűbben életbe hozandó.

5szer. Tervet készíteni az egész ügynek *gyakorlati* alkalmazása fölött; s végre

6szor. Az egészet, a jövő vagy a drága idő kímélése végett egy rendkívül tartandó országgyűlésnek benyújtani.

És ez úttal agitatioi eszmém fölött határozottabbat nem mondhatok; magamnak mindazáltal fentartván, hogy majd mikor netalán az agitatioi mezőre lépés végett, fel fognék szólíttatni, az addig is tervem ellen gördítendő nehézségek feloldási próbája mellett egyszersmind a most előhozottakat is tehetségem szerint még jobban felvilágosítani s tán pótlani is fognám.

A pók, mint mondják, még mézből is mérget szí, a méh viszont még keserűből is édest.

Felszólítom ennélfogva mind azokat, kiknek vérünk jóvendője őszintén fekszik lelkükön: nézzék előadásom hiányait engedékenyen el, s ha lehet, vonjanak egy kis jótiszta lelkű szándokombul.

Erő, magában bizás s ebből eredő bátorság jellemzi a férfíút. A helyett tehát, hogy a casuisticának ezer bonyodalomban bocsátkoznánk szűk prókátorilag: mi minden fog érni, ha egy egy garast vetünk ki egy egy holdra—mi körül, igaz, foliantokat lehetne írni, bizzunk inkább magunkban s eddig meg nem tört nemzeti zománcunkban, és írjunk ehhez képest elvként, minden holdra nem bánom ha nem is két vagy egy garast, legalább de tétova nélkül, egy krajczárt ki. Hiszen kezünkben marad az egész, s egyedül minhasznunkra fog fordíttatni az. Mítül rettegjünk tehát? Illy csekély teher ha nincs is szoros tudományi szabatsággal elosztva, bizony senkit nem nyoméi. S ha valaki véletlenül általa még is erősebben volna megterhelve, azt a lelkes addig is, míg minden jobb és jobb rendre fejledez, szívesen elviselendi.

Oh szent haza, mellynek nevével nem egy hiú csak kalmárságot üz, ébreszd a jobbakat szebb hasznukra. S

legyen bármi kicsinytel is megkezdve egy józanabb és igazságosb rendszernek aerája —, s legalább, mint én ítélek nemzeti létünkörül, én, ki ábránddal be nem érem, többé vérünk jövendője fölött nem csüggedek, mert lássa csak a magyar, hogy hazafiséga az égi lakosoknál viszhangra talál, s gyümölcsöt terem, s mint fentebb érintem: Vetelkedni fog, de nem azon, mi ma teszi nyomorult ujhuzásinak tárgyát — oh piruljunk! — hanem hogy ki tehet többet a honért.

S ha legnagyobb veszély kísérné is ügyemet — pedig legkisebb sem kíséri — még akkor sem kellene azt kísértetlenül hagyni. Mert ugyan biztos állásban vagyunk-e most? Ohne csaljuk magunkat! Agg bárkánk, mind nemzeti mind alkotványos tekintetben bizony felette közel van a hajótöréshez, mert az indulatok vajmi magas habjai és a szenvedélyek kibontakozott szélvészai hányják vetik azt, s ekkép tán nem segíthetne rajtunk egy könnyen valami inkább, mint egy kis gyakorlati part, melyre kikötve csakhamar átlátandjuk, hogy új elemékből csak Isten teremthet nemzetet s ekkép mi mint gyarló emberek, egyedül a létezők kifejtése s nemesbítése által menthetjük meg és emelhetjük magasbra vérünket.

És most elvárom, mit mondanak az oppositio zászlója alatt álló haladás barátjai. Mert ha tervemet ellenzik vagy hallgatással veszik még ezek is, kik közt szinte egyedül elvbarátokat tisztetek, csakhogy megváltozott körülményink között eljárási modorom más: akkor — várni fogok; s addig is, míg bírom, honunk felvirágzására kisebb szerűeket öntözgetni.

Mi azonban engem illet, valamint soha nem fogom az ellenséget egyedül vagy néhány bajtárssal megtámadni, de ha csak a fél ezred hajlandó is erre, már megyek: szintűgy nem vagyok barátja a liberum oblatumnak; ámde ha kiváltságos rokonim csak fele akarna is tervemben venni részt,

s én már édes örömet fizetek. Hadd élvezze a többi, ha elég nyomorult erre, a mindenbeni ingyen, én nem irigylem, sőt viszem hátamon, mert élvezni sóvárgom honunk díszét.

Értelemzavaró sajtóhiba:

137. lap 7. sor : kiveti esetét *olvasd*: kivetési esetét